СРБИЈА
И
ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

Србија и Евроазијски савез, зборник радова
Приредио Зоран Милошевић (1959)
ЕДИЦИЈА ГЕОПОЛИТИЧКЕ РАСПРАВЕ
књига 5

ИЗДАВАЧ
Центар академске речи доо
Шабац
www.carsa.rs
e-mail: zoran.milosevic@yandex.ru
Телефон: 064/224 3 349

Српско одељење Међународне словенске академије, Београд

ЗА ИЗДАВАЧА
Зоран Милошевић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Академик проф. др Сергеј Бабурин,
Међународна словенска академија, Москва
Проф. др Лазо Ристић
Факултет политичких наука, Бања Лука
Др Момчило Суботић, научни саветник
Институт за политичке студије, Београд

ПРЕВОДИОЦИ
Татјана Вучинић-Маљевић
Зоран Милошевић
Стефан Милошевић

КОРИЦА:
Павел Тихомиров

ЛЕКТОР
Нада Вучинић

ШТАМПА
Маркос, Бања Лука

ТИРАЖ
500

ISBN 978-86-80142-12-8

СРБИЈА
И
ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

Приредио
Зоран Милошевић

ЦЕНТАР АКАДЕМСКЕ РЕЧИ, ШАБАЦ
СРПСКО ОДЕЉЕЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ СЛОВЕНСКЕ АКАДЕМИЈЕ, БЕОГРАД
2016.

САДРЖАЈ

Предговор 7

СРБИЈА И ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

Артем Павлович Соловјов, К. Н. ЛЕОНТЈЕВ О ТРИ СТАДИЈА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ, БАЛКАНСКОМ ПИТАЊУ И БУДУЋНОСТИ СРБИЈЕ: ПОГЛЕД ИЗ XIX ВЕКА 11

Рустем Вахитов, БАЛКАНСКО МЕСТО РАЗВОЈА У УЧЕЊУ ЕВРОАЗИЈАЦА 19

Дмитриј Муза, КА ИСТОРИОЗОФИЈИ ИСТЕ ИСТОРИЈСКЕ СУДБИНЕ (тезе о могућој трајектории интеграције Србије у структуру руско-евроазијске цивилизације) 24

Владимир Кршљанин, СРПСКО-РУСКИ ОДНОСИ, БАЛКАН И ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ 30

Иван Анатољевич Тарасевич ПРАВОСЛАВЉЕ КАО ФАКТОР ЗБЛИЖАВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ ЕКОНОМСКОГ САВЕЗА: УСТАВНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ 44

Кирилл Шевченко, „ХАОС У ГЛАВАМА“: ХУМАНИТАРНИ ПРОБЛЕМИ ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА 52

Момчило Суботић, ПРОЗАПАДНА ПОЛИТИКА СРБИЈЕ И РАЗГРАЂИВАЊЕ ДРЖАВЕ И НАЦИЈЕ 59

Миломир Степић ЛАЖНА БУРИДАНОВСКА ДИЛЕМА СРБИЈЕ 71

Зоран Милошевић, ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ У ПРОГРАМИМА СРПСКИХ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА 88

Срђан Д. Перић, ЕВРОАЗИЈСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И СРБИЈА – ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ 108

ЈЕЗИК, КУЛТУРА , ИНТЕГРАЦИЈЕ

Милош М. Ковачевић, СА «КРЊИМ» СРПСКИМ ЈЕЗИКОМ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ 125

Драгољуб Збиљић, КАКО САЧУВАТИ СРПСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО
У ВРЕМЕ МЕЂУНАРОДНИХ ИНТЕГРАЦИЈА 137

Александар Загорнов, КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ И
ИЗБОР ЕВРОПСКОГ МОДЕЛА ИНТЕГРАЦИЈА 153

ВОЈНИ АСПЕКТ МЕЂУНАРОДНИХ ИТНЕГРАЦИЈА

Рустем Р. Вахитов, ХИТЛЕРОВСКА «ЕВРОПСКА УНИЈА»
ПРОТИВ РУСИЈЕ-СССР 163

Дејана М. Вукасовић, Александра Мировић Јанковић
ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ
ЕВРОАТЛАНТСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА 173

Небојша Вуковић, СРБИЈА И СТРАТЕГИЈСКИ ПРАВЦИ
ДЕЈСТВА У ЕВЕНТУАЛНОМ РАТУ НАТО-А И ОДКБ-А 189

Вадим Елфимов, «НОВИ СИТЕМ БЕЗБЕДНОСТИ - ЗА СРБИЈУ
И ЦЕО СВЕТ» 204

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ САВЕЗА

Срђан Перишић, СРБИЈА И ДВА ПОГЛЕДА НА СВЕТ:
ЕВРОПСКА УНИЈА И РУСИЈА 215

Милош Кнежевић, ДВА ЛИКА ЕВРОАЗИЈЕ, Србија под двоструким
евроазијским утицајем 230

Дејана Вукасовић, Миша Стојадиновић, СРБИЈА ИЗМЕЂУ
ЕВРОПСКИХ И ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА:
ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ 252

Бранко Бељ, СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И
ЕВРОАЗИЈСКОГ САВЕЗА 265

Александар Јанковић,
ШТА ЗНАЧИ БИТИ „ЕВРОПЉАНИН“? 270

Александар Мељничук
ПУТ УКРАЈИНЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ ИЛИ ПУТ У НИГДИНУ 284

ПРЕДГОВОР

Идеја да се приступи објављивању зборника радова на тему односа Србије и Евроазијског савеза настала је у „троуглу“ Сергеј Бабурин – Владимир Кршљанин – Зоран Милошевић. Наиме, констатовало се да иако има чланака, пре свега новинарских, на тему Евроазијских савеза, да је 2013. године (9. новембра) одржана Прва међународна евроазијска конференција, са не баш јасним циљем шта се њоме желело постићи, да постоје чак и портали који у имену имају Евроазија, али који често на неодређено време прекидају рад, да се у оквиру геополитичке науке објављују научни радови на тему евроазијства – требало је ово питање осветлити и на овакав начин – публиковањем тематских научних радова у једном зборнику. И, заиста, прегледом до сада објављених зборника и монографија на тему односа Србије и Евроазијског савеза констатовали смо да је ово први зборник ове врсте објављен у Србији, ако се изузме одлични зборник „Србија и евроазијски геополитички простор“, који су приредили Миломир Степић и Живојин Ђурић из Института за политичке студије, јер, иако тематски сличан, он се бавио простором у геополитичком смислу, а ми конкретним евроазијским пројектом. Имајући у виду значај Евроазијског савеза, као и велику политичку помоћ и подршку Русије у Савету безбедности Уједињених нација у заштити Србије од агресивних планова Англосаксонаца, пре свега њихове жеље да се у поменутој институцији усвоји резолуција којом би се Срби прогласили „геноцодним народом“, затим помоћ око Космета и спречвању деструкције српске државе, итд., онда је то неочекивано мало. Да будемо искрени, то нисмо очекивали, иако, ако желимо да будемо цинични – све ово личи на нас (Словене). Наиме, о Евроазији се у Србији доста прича, али очигледно систематског приступа питању нема.

Нашем позиву за сарадњу и изради зборнику одазвало се 23 аутора из Русије, Белорусије, Босне и Херцеговине, Србије и Украјине, те према оцени приређивача и рецензената, аутори су дали ванредни допринос разумевању односа Србије и Евроазијског савеза.

Прво бисмо скренули пажњу на групу радова које некако „предводи“ чланак нашег познатог политиколога, Момчила Суботића, „Прозападна политика Србије и разграђивање државе и нације“. Аутор јасно показује да ако се настави „путовање“ у Европску унију, може се десити да тамо стигне „неки други народ“ ,а не православни Срби, уз то и без државе. Има ли јачег мотива да се потражи алтернатива? Аутор је с правом види у Евроазијском савезу.

Са Суботићем је у потпуности сагласан и Милош Ковачевић, који расправљајући о српском језику и европским интеграцијама, указује да ћемо остати без језика или ће то бити крњи језик, пошто његове делове отимају „Хрвати“, „Бошњаци“, „Црнгороци“...

Истовремено, Драгољуб Збиљић у свом чланку наводи да су нам у Бриселу спремили и нови назив за српски језик „ексјугословенски“. Другим речима, зашто би „некоме“ коме укидају државу, націју итд. оставили језик?

Другу групу текстова „предводи“ чланак познатог (бело)руског научника Кирила Шевченка, „Хаос у главама: хуманитарни проблеми евроазијских интегра-

ција“. Аутор указује да се у евроазијске интеграције креће преко економије, а духовност и друштвене науке остављају по страни, што оставља простор атлантистима да преко идеолошких парадигми ове интеграције чине формалним интересним и тренутним, које је увек могуће разбити.

Необичан, али крајње снажан, упечатљив, добронамеран (према Србима) и аргументован рад је Артема Павловича Соловјова, „К. Н. Леонтјев о три стадијума развоја културе, балканском питању и будућности Србије: Поглед из XIX века“. Рад који је много рекао и који би, да је среће, постао платформа свих евроазијских странака и покрета, друштвених група и појединаца. Соловјев је објаснио, наравно и уз помоћ Леонтјева, где су Срби и други балкански народи погрешили, после ослобођења од Турака. Нећемо открити грешку, остављајући да то учине сами читаоци када буду читали овај рад. Такође, Соловјев је рекао још једну истиниту чињеницу: Србима (и другима) је свеједно где ће, ако је и Евроазијски савез копија Европске уније, тј. материјалистички, либерални... Наравно, Соловјев је понудио и решење, нама се чини врло мудро и прихватљиво...

Ту су и радови великог српског пријатеља, православног Татарина Рустема Вахитова, чији рад „Хитлеровска Европска унија против Русије-СССР-а“ представља „крст“ над актеулном Европском унијом, јер ако човек прочита овај рад, ма колики „верник“ евроатлантизма био, после склапања корица, он то више неће бити. Свакако, уколико поштује аргументе.

Шта рећи за рад Ивана Анатољевича Тарасевича из далеког Сибира, чије читање изазива сузе – сузе због невероватне љубави овог аутора и његовог окружења према Србима, а који такође указује да нити које повезују народе и државе у Евроазијском савезу не треба да буду либералне већ (и) православне...

Драгоцени су радови и Дмитрија Музе, Миломира Степића, Владимира Кршљанина, Срђана Д. Перића, Александра Загорнова, Дејане М, Вукасовић, Александре Мировић, Небојше Вуковића, Вадима Елфимова, Срђана Перишића, Мише Стојадиновића, Бранка Баља и Александра Јанковића, које нећемо коментарисати него препоручити да се прочитају. Видећете колико је наше (српско) незнање, али и колика је дволичност наших политичара, који на пример, донесу у Скупштини Србије декларацију о војној неутралности, али је после не уграде у војну доктрину. Читаоцима, дакле, препоручујемо овај зборник, јер после његовог читања пред очима се отвара један нови свет, који је све време био ту, али ми нисмо отворили наше духовне очи за њега. Били смо слепи код очију (личи на нас?), јер анализе објављених аутора помажу да се поново пронађе властити идентитет, властите вредности и евроазијски пут којим треба ићи.

Захваљујемо се свима који су помогли при објављивању овог зборника, а пре свега *Татјани Вучинић-Маљевић*, дипломираном филологу, *Нади Вучинић*, *Стефану Милошевићу*, те *Павелу Тихомирову*, за помоћ у превођењу и сређивању пристиглих чланака, као и свим ауторима који су са неизмерним поверењем дали своје радове за овај зборник.

Приређивач

I

СРБИЈА И ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

А. П. Соловјов, К. Н. ЛЕОНТЈЕВ О ТРИ СТАДИЈА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ, БАЛКАНСКОМ ПИТАЊУ И БУДУЋНОСТИ СРБИЈЕ: ПОГЛЕД ИЗ XIX ВЕКА

Рустем Вахитов, БАЛКАНСКО МЕСТО РАЗВОЈА У УЧЕЊУ ЕВРОАЗИЈАЦА

Дмитриј Муза, К ИСТОРИОСОФИИ ЕДИНОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ СУДЬБЫ (тезисы о возможной траектории интеграции Сербии в структуру русско-евразийской цивилизации)

Владимир Кршљанин, СРПСКО-РУСКИ ОДНОСИ, БАЛКАН И ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

Иван Анатољевич Тарасевич
ПРАВОСЛАВЉЕ КАО ФАКТОР ЗБЛИЖАВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ ЕКОНОМСКОГ САВЕЗА: УСТАВНО-ПРАВНИ АСПЕКТИ

Момчило Суботић, ПРОЗАПАДНА ПОЛИТИКА СРБИЈЕ И РАЗГРАЂИВАЊЕ ДРЖАВЕ И НАЦИЈЕ

Зоран Милошевић, ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ У ПРОГРАМИМА СРПСКИХ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА

Срђан Д. Перић, ЕВРОАЗИЈСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И СРБИЈА – ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ

Кирил Шевченко, „ХАОС У ГЛАВАМА“: ХУМАНИТАРНИ ПРОБЛЕМИ ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

УДК 327.51(271,2 :316.4(470+571)

Артем Павлович Соловјов*

Катедра за политикологију, социологију и филозофију Башкирске академије за државну службу и управу при председнику Републике Башкортостан
Уфа, Русија

К. Н. ЛЕОНТЈЕВ О ТРИ СТАДИЈА РАЗВОЈА КУЛТУРЕ, БАЛКАНСКОМ ПИТАЊУ И БУДУЋНОСТИ СРБИЈЕ: ПОГЛЕД ИЗ XIX ВЕКА

Сажетак

Чланак је посвећен анализи погледа руског православно-конзервативног мислиоца XIX века Константина Леонтјева на балканску и, посебно, српску културу и политику. У чланку се констатује да се истраживања Леонтјева, посвећена балканском питању, ослањају на његову концепцију «три стадија развоја» културе. У оквиру овог приступа Леонтјев негира постојање самосталне општесловенске културе изводећи оштру поделу између словена-римокатолика и православним словенским народима. Такође, у контексту пројаве особене српске политике и културе после стицања независности од Османске империје, Леонтјев запажа опасност од европеизације Србије, то јест опасност губљења идентитета српске културе, постајањем једне од низа националних европских држава. У чланку се даје закључак да «европеизм» као растакање културних особености, као признак разлагања самобитности – што није просто тенденција, примећена од Леонтјева у односу на Србију и Русију, него савремена реалност, којој се може супротставити само на култури заснованој на религији Срба – религији Срба и Руса – уз помоћ православног хришћанства, како је то већ предлагао Константин Леонтјев.

Кључне речи

Константин Леонтјев, цветајућа сложеност, европеизација, византизам, православље, Србија, Русија, балканско питање

Константин Леонтјев (1831–1891) – руски филозоф, писац, политички мислилац конзервативног правца, аутор је дјела «Византизам и словенство» (1875), у којем изводи закључак о томе да не постоји једна општесловенска култура. Обратимо пажњу да је овај текст, у којем Леонтјев више пута пише о Србима, написан уочи Српско-турског рата (Херцеговачки устанак, 1876–77.), у којем су се политички резултати у великој мјери показали зависним од позиције Русије (што је и довело до руско-турског рата 1877–78.). Свој одрични закључак у погледу постојања једне општесловенске културе Леонтјев је образлаже учењима о «три стадијума развитка» културе («примарна једноставност», «цвета-

* Кандидат философских наука, доцент

јућа сложеност», «поновно поједностављивање), развијајући теорију о културно-историјским типовима Н. Ј. Данилевског.

У учењима о «три стадијума развитка» Леонтјев образлаже да култура народа остаје самостална и самобитна само онда, када се она налази на стадијуму «цветајуће сложености», као знак којим се јавља унутрашња противречност, стилска и социјална разноликост, повезивање разноликих економских, политичких структура. Главни знак «цветајуће сложености» је то да се дата култура јавља као религиозно оријентисана и сталежно диференцирана. Јасан примјер ове појаве је култура Византије у периоду процвата (VIII–IX в.) или Европа у доба ране Ренесансе.

Према Леонтјеву култура пропада, налазивши се у стању поновног поједностављивања, када се у култури почињу појављивати егалитаристичке тенденције, идеје једнакости, демократије, када се религија повлачи у задњи план, а идеје материјалне удобности, друштвене безбиједности, равномјерног социјалног и техничког напретка долазе на прво мјесто.

Ако «цветајућа сложеност» претпоставља монархизам, аристократију, сталеж, естетику и религиозност, онда је поновљено упрошћавање везано са једноликошћу законодавства, бесмисленошћу и неукусом у уметности, малограђанством, доминацијом буржоазије и индиферентношћу у религијској сфери. Управо ово се, са тачке гледишта Леонтјева, догодило у њему савременој Европи. И управо ово се догодило са оним народама, који су добили независност на Балкану крајем XIX вијека.

Национална политика, с тачке гледишта Леонтјева, увијек је оријентисана на хипертрофирани однос према изједначеном принципу етничности. Са тачке гледишта Леонтјева свако стремљење ка националном одвајању води унуташњој унификацији културе и стварно издвојеном народу, то јест сатирању сталежности. **Управо ово га је довело до закључка о томе, да, добивши независност од Турске, балканске земље брзо почињу преображај у «филијале» европских демократија**. И ово се доиста догодило: брзо се прихватају конституције, настају по европском образцу парламенти, јавља се национална олигархија која стреми ка стапању са европском (то јест, по Леонтјеву, изопаченом) културом. Најбрже се европеизује, то јест приближава у «свепомијешаности», тј. поновном упрошћавању крајем XIX века – Бугарска, што се показало, укључујући самовољно и неканонско проглашавање аутокефалности Бугарске Цркве, то јест њено фактичко одвајање од Константинопољског Патријархата. Ово, имајући чисто политичку позадину, одвајање Бугарске Цркве за Леонтјева био је главни знак европеизације Бугарске, која је у овом слиједила чисто егалитарни европски принцип «чија земља, тога и вјера».

У Србији тога времена ситуација је била другачија. Као и у већини балканских земаља, са доминантним сеоским домаћинством, индустрија се постепено развијала, чак ни жељезничка изградња није много доприносила модернизацији. Као и у већини случајева, европеизација се тицала само дијела интелигенције и буржоазије, која је имитирала Европу. Али основа становништва била је сеоска, монархистички расположена, православна. Управо се у Србији очувало

опредјељење и на негативну перцепцију Европе, опредјељење на царску Русију и на православље. Треба примијетити да супротно томе у Бугарској прогерманско опредјељење доводи до озбиљног прекида између Бугарске и Русије крајем XIX вијека.

При свему томе, Леонтјев је средином 1870-х г. примијетио да «Срби не само што нису могли створити у себи неке нове карактерне и посебне културне знаке славизма (правне, религиозне, умјетничке итд.), већ су у последње вријеме почели да губе и оне словенске особине, које су код њих постојале од давнина. Они до данас не само што нису били творци било чега новословенског, већ су били и слаби чувари старосрпског, свог. У кнежевини се не задовољавају старом једнодомном Скупштином, већ теже да утемеље код себе два законодава дома, према демократским западним обрасцима. Они сасвим напуштају своју живописну одјећу и народни плес; војници се одијевају готово по аустријској моди, а грађанство и жене по општеевропским обрасцима. Убичини је још давно писао да се сеоска комунистичка задруга код турских Славена распада постепено, под утицајем оног демократског индивидуализма, оног неограниченог ослобађања особа од свих ограничења коме теже, од половине прошлог вијека, образовани у европском свету» (*Леонтјев К. Н. Византизам и словенство.Глава 4).*

Ово размишљање Леонтјев развија даље: «Срби су, наравно, сви демократе; и код њих епска патријархалност прелази чак у најједноставнију буржоаску утилитарност. Они имају војнике и чиновнике, поред лекара, трговаца итд. Али, чиновници и војници никада не образују племенски сталеж, који би васпитавао своје чланове у одређеним традицијама; они се окупљају било где, и међу њима могу бити људи свих начина размишљења. Дојучерашњи чиновник или војник сутра је слободан грађанин и члан опозиције или чак јавни вођа бунта. Како је одгојена сва српска интелигенција тако су одгојени и службеници владе. **Гаранције за неограничену монархију у Србији не видимо.** Срби нису знали претрпјети чак ни она самовлашћа са којим је патријархално хтео њима да влада њихов ослободилац и национални херој, стари Милош. Чак и при високом степену патријархалности за живот народа они су хтјели устав и побунили су се. Историја показује чак да су револуције које су свргле Милоша, довеле на престо Александра Карађорђевића, а затим свргла последњег опет у корист Обреновића, биле револуције чиновника. То је била борба бирократских партија за надмоћ и власт. Дакле, понављам, код Срба, по свој прилици, нема гаранција за трајну монархију. **Што се тиче било какве племенске аристократије, било каквог племства у Србији нема ни трага од нечег сличног. «Сваки Србин је племић!»- говоре са поносом Срби. Ово племићко осећање сопственог достојанства распрострањено је на цели народ»** (Исто).

У једном од својих чланака 1888. год. (већ после српско-бугарског рата 1885. год.) Леонтјев предлаже читаоцу да замисли да на територији Балкана настане Велика Србија. (*Леонтјев К. Н. Плодови националних кретања на Православном Истоку // ПСС. Т. 8(1). С. 611.*). Даље он предлаже да се замисли да је на неки начин Русија завладала Босфором. Леонтјев пише да би Велика Ср-

бија на Балкану била корисна Русији за уклањања утицаја Северне и Западне Европе на руску Малу Азију. Србија би тада била користан тампон између Запада и Русије.

Међутим, даље Леонтјев пита: шта би се десило тада са српском културом, са унутрашњом политиком Србије? Прво, примећује унутрашну етничку и културну разнородност Велике Србије, што означава њену политичку нестабилност. Ова несталност се потврђује управо склоношћу политичке елите ка либерализму, ка позајмљивању привлачних, оригиналној култури, политичких форми живота Западне Европе. Леонтјев пише: „Ох! Када би се савремени нама Срби (свих пет набројаних области) ујединили, могли би изродити неограничену и патријархалну моћ свог новог краља, одјенутог у златну одјежду; хероја, војсковође и пјесника, који је, по свим обиљежјима, у свом васпитању стекао врхунске врлине и сачувао од Европе само то што је у њеној традицији прелепо: витештво, тананост, романтизам! Али зар могу наши источни једновјерци дисати без ситних уставних петљавина? Код њих нема ни представе о другом животу“ (Исто. С.613)

Овај пасус се потпуно уклапа не само у став Леонтјева о томе да се култура распада при доминацији принципа изједначавања већ и у његовој потреби строгог деспотизма неког вишег принципа који само и може довести културу до разноврсности „цветајуће сложености“. Управо зато он сматра да се ова сложеност културе сачувала у Русији – као резултат очување чврсте монархистичке власти и, што је важније, значаја диктата религије у животу друштва. У погледу вјере балканских народа Леонтјев запажа: „Да ли су пуни источни ма-настири (да ли бугарски Рил, на пример, или Светогорски манастир) као што су код нас пуни ларва Тројства или Оптина образованим поклоницима, жељним бесједе са духовницима, који траже благослов чак за своја земаљска дјела? Не! „Европским“ Грцима, Србима и Бугарима сада не требају духовници и старјешине! Или још нису довољно искусили да се врате њима, да се окрену љубављу и страхом код окриље Цркве Христове издашног и старог резервоара знања и тананости, наслеђено бреме вјековног искуства, које би их мучило као што мучи многе од нас, руских „истраживача“...“(Исто. С. 613-614).

Споља гледано може деловати необично да је деспотизам услов за стварно цветање културе. Ово је јасније у погледу спољне „диктатуре“ – то јест потчињавања једног народа другом. Разумије се, противећи се освајању, народ ће баш упркос освајачима сачувати своју самобитност. Како разумјети ту ситуацију када је реч о монархистичком или религиозном „деспотизму“: заиста није могуће за озбиљно сматрати да култура цвета упркос монарху или цркви?! Они нису освајачи! Међутим, црква, на пример, пуни људе таквим забранама (добровољно прихваћене од вјерујућих), које ограничавају њихову слободу и због чега народ мора прилагођавати културу (укључујући начин живота) овим забранама. **То јест, народ мора присилно да води стваралачки живот чије значење није у садашњости, већ у будућности.** Овај принцип (унеколико другачије) остварује се и у ситуацији подјармљивања народа – за тај народ смисао постојања није у садашњем времену, већ у будућем, што присиљава овај народ да дјелује,

ствара културу. **Ситуација је другачија у оним културама које имају тенденцију да живе у садашњости, главна вриједност постаје комфор могућ само у условима свеопште једнакости и слободе. То јест, у условима европске либералне демократије.**

Леонтјев указује и на то да је тенденција ка изједначеној либералној демократији по европском обрасцу присутна код свих балканских народа, који су били под влашћу Турске и Аустрије. Јасно је да Леонтјев у свом раду даје акценат на овоме како би показао одсуство јединствене словенске културе. И заиста ови покушаји уклапања у једну целину Руса, Срба, Бугара, Хрвата, Бошњака, Пољака, Чеха – да ли су бесмислени просто зато што је културно образовање тих народа њихова религија, па чак и одвојеност танане особине те религиозности?! Заиста, у оквирима православља Грци и Срби имају своје језичке разлике, Руси и Срби – црквено-организационе разлике, Срби и Бугари – нијансе, повезане са претходним богумилским Бугарима итд.

Имамо дакле ситуацију када руски мислилац указује на то да локални национализми као и покушаји општесловенских национализама имају као неизбежан резултат формирање европеизма у оквирима тих национализама, то јест, убрзане форме смртоносне болести, јер је европејска демократија обиљежје „секундарних поједностављења“, „свемијешања“ и „свеизједначавања“ који воде пропасти културе. И с друге стране Леонтјев запажа да је самобитност могућа за Србе као и за друге балканске народе у условима „деспотизма“ православља.

У том погледу умјесно је скренути пажњу на шему рјешења „балканског питања“ предложену од самог Леонтјева. Ово питање није се ограничино код њега само на неопходност ослобођења Словена и контролу мореуза. Сложеност, по његовом мишљењу, састојала се баш у томе како ослобођење Словена од турског јарма на Балкану не би довело до њихове европеизације. У свом чланку „Источно питање (сећања К. Леонтјева)“ (1911) Јосиф Фудељ наводи, актуелни и за то време, одломак из дневника Леонтјева са упуствима шта означава рјешење „балканског питања“: „1) присаједињење Цариграда Русији са одговарајућим округом у Малој Азији и у Тракији; 2) стварање на рушевинама Турске православне (али не чисто словенске) конфедерације од четири помешане православне државе: Грчка, Србија, Румунија и Бугарска, и 3) (ако је могуће) и присаједињење остатка Турске и цијеле Персије тој конфедерацији“ *(„Наследство отаца“: Константин Леонтјев и Јосиф Фудељ: Преписка.Чланци. Мемоари. СПб., 2012. С. 383).* То јест, видимо, да је одређујуће обележје савеза на Балкану то да мора бити православно, а не опште „словенство“. Управо православље може сачувати (не само толерисати већ развијати) самобитност одвојених кутура.

Може се рећи да сада није било таквих идеја до размишљања мислилаца XIX века после свега тога што се десило на Балкану, у Европи и Русији у XX веку. Али, обратимо пажњу на то што се дешава у Европи у последње вријеме. **Прво, видимо једнозначну „побједничку поворку“ *формалне* либералне демократије, ради доминације у којој НАТО примењује оружје, играјући при томе на међуетничке несугласице. Друго, сама култура земаља, које су ушле и Европску унију, постаје све хомогенија, такорећи „глобална“, а то**

значи једнообразна, упркос формалном мултикултурализму, који уствари подрива културне разлике. Тој хомогенизацији прилично доприноси при-лив миграната, који на крају крајева мора избрисати реалне разлике међу евр-опским етносима тачно као што су се ове разлике постепено брисале међу ми-грантима који су дошли у САД. Као што постоји хомогена америчка нација, једно-родна, унифицирана и орјентисана на комфор и безбиједност, очигледно, слије-дећи логику Леонтјева, мора се појавити нација „свееврплјанин", која се неће разликовати од Американца и обрнуто. Треће, као знак продужетка пропасти одвојених култура на територији Европе, то јест „секундарног поједностављивања" јавља се тотална секуларизација међу европским народима, борба са традиционалним поимањем породице и државе (које постаје тумач интереса транснационалних корпорација, а не сопственог народа).

Заправо одговор на питање о томе шта може да чека Србију или Русију у случају окретања према европеизму, сувише је очигледан – то је подривање тих оригиналних, самобитних аспеката српске или руске културе, које остају живе и делотворне до данас. У првом реду то је постепено, благо, али плански потискивање православља из живота друштва на личну сферу, а затим његова маргинализација преко тих материјалних добара и комфора. Поједностаљивање – природна је тенденција. За њено праћење није потребан никакав напор. Управо ово и чини то, што је Леонтјев назвао „европеизам", толико привлачним. При томе је чисто геополитички и чисто географски очигледно да за Србе ова тенденција представља већу пријетњу него за Русију. Међутим, **каква је алтернатива овоме?**

За српски народ овде је историјски јасна оријентација на православље, на своју витешку прошлост, на братски руски народ, на Русију. Ипак, ево што је Леонтјев писао о религиозности Срба крајем XIX века: „Срби хвале Православље; они га поштују. Могу се чак борити за њега херојски. Међутим, код њих је мање црквеног васпитања него код Грка; мање блискости према споменицима, патријархалних земљама, предањима, византијској слави; од Светих места они су много даље него Грци. С друге стране, такође код њих је далеко, несразмерно мање него код Руса идеализма, сањалаштва, песништва; болећивости душе уопште нема; о суптилном разноврсном напредку, о сложеним потребама, о сложеним ресурсима и сложеним патњама не може бити ни речи. Они су веома једноставни, и лично и национално (т.ј. Срби Турске). Поклоника српским Светим местима уопште нема; монаштво у слободној Србији је у опадању. У Србији је већ било покушаја да се укину малобројни манастири. На Светој Гори Срба-монаха је свега два, три" *(Леотјев К. Н. ПСС. Т. 7(1). С. 486).* Уз сву суровост и, можда, неадекватност ове оцене у односу на стање савремене Србије, овај закључак овде треба навести тако да се она *делимично* показује као оправдана у погледу савремене Русије. Посебно у делу одсуства црквеног васпитања, навика ка дисциплини, тих истих ограничења, које су тако неопходне за живот културе, за њено цветање.

Овде је неопходно узети у обзир то да се у многоме тенденције, карактеристичне за европску културу могу посматрати и у Русији – занос омладине „за-

падном“ уметношћу – филмом, музиком, књижевношћу. Ово је висок ниво повезаности државе са олигархијом и транснационалним корпорацијама. Да, ово се често усклађује на основу, заиста, велике улоге традиционалних вредности у Русији. Да, у Русији је снажно православље. Али и то није свугде. У том погледу Србија се данас, највероватније, не разликује много од Русије – када је значајан део омладине очаран америчком масовном културом, која се усваја као тобоже светска, као нешто неутрално. Шта више, сама религиозност у Русији има ту особеност да они који себе сматрају православнима често не знају основу своје вере. Већина таквих „православних“ у храмове иде не да би се молили већ да би „посетили“ службу пар пута годишње: на Божић и Васкрс. Није ли дакле тачно да се „европеизмом“ потискије религија из друштвено-активне сфере у приватно-обредну?! Ово није свугде исто, али треба схватити да у Русији не идентификују сви себе са православнима. У Русији има и муслимана, и будиста, и пагана, и Јевреја. И њихов број (ако се узму заједно) раван је броју православних. **Управо због тога оријентација Србије ка Русији требало би да изазове више питања, него прилично истозначни и објављени резултат, добијен при разматрању уласка Србије у Европску унију.**

Поједностављен проруски став у Србији изазива питање о томе на које снаге у Русији треба да се оријентишу и зашто је потребна таква оријентација. Занос уопштеним опажањем може довести до тога да савремена Русија европеизује Србију брже него сама Европа. Ово се посебно тиче проевропски настројене руске олигархије, интелигенције и омладине који нису повезани са православљем (или уопште антицрквене). И, према сасвим објективном ставу Леонтјева, идентитет народа чува се при очувању централног значења религије. И само на основу овог схватања Србија се може оријентисати на Русију. При томе треба схватити да ово највероватније неће дати ни безбедност, ни комфор, ни економске предности управо као и при уласку Србије у Европску унију.

Тако, пратећи логику учења Леонтјева о три стадијума развоја културе, може се рећи, да како пред српским тако и пред руским политичким снагама не стоји питање о избору између Европске уније и Русије, већ питање избора између безбиједности (економско благостање) и очувања аутохтоне културе, чија је основа православље (а не неко аморфно општесловенско јединство или културно неопредијељена и у савременим условима ситуативна Европска унија). На крају – ово је избор између тога због чега живети: због данашњих материјалних добара или због смисла који се односи на будућност, и на крају на други свет – Царство Божије. Решити то питање, чији је одговор за светог кнеза Лазара био више него очигледан у његово време и који, теоретски, зна не само сваки Србин: „Земаљско је за малена царство, а небеско увијек и до вијека“.

Које практичне кораке треба предузети при одрицању од „европеизације“, која може продријети у културу без икаквог уласка у Европску унију. По свој прилици, одговор Леонтјева био би као и прије сто година: направити православље стварним друштвеним значајем, то јест ауторитативном снагом (само да се оградим – не политичком, већ управо друшт-

вено снагом), усмјерити своје дјеловање ка томе да православна вјера стоји на првом месту у животу људи, а не њихове потребе за задовољствима, властољубљима и/или моралном надмоћношћу. Несумњиво ово није могуће без реформе, на пример, система социјалног рада, просвете, васпитања и образовања, на тај начин да у васпитању омладине заузме централно место православље, али без покушаја његовог насилног наметања, да ово не би изазвало одбацивање. Овдје је потребна свестрана државна и друштвена подршка кретању православне омладине, подршка црквеним образовним и социјалним програмима и пројектима, али опет – без претјераности, које су довеле у Русији XIX века до појаве атеиста због насилног и формалног принуђивања ка изучавању Закона Божијег. Свакако овај задатак је сложен и чак разрада системских мјера – већ је сама по себи проблем, који се не може ријешити у последњем пасусу реферата. **Али важно је схватити да је могуће и рационално образложење неопходности подизања значења активној православној вери у циљу очувања и развоја аутохтоне, „цветајуће“ културе како Србији, тако и Русији.**

Са руског превела
Татјана Вучинић-Маљевић

Артём Соловьёв

К. Н. Леонтьев о трех стадиях развития культуры, балканском вопросе и будущем Сербии

Резюме

Статья посвящена анализу воззрений русского православно-консервативного мыслителя XIXвека Константина Леонтьева на балканскую и, в частности, сербскую культуру и политику. В статье отмечается, что исследования Леонтьева, посвященные балканскому вопросу, опираются на его концепцию «трех стадий развития» культуры. В рамках данного подхода Леонтьев отрицает существование самостоятельной общеславянской культуры, проводя четкую грань между славянами-католиками и православными славянскими народами. Также, в контексте выявления особенностей сербской политики и культуры после обретения Сербией независимости от Османской империи, Леонтьев обнаруживает угрозу европеизации Сербии, то есть угрозу потери своеобразия сербской культуры, становящейся одним из национальных европейских государств. В статье делается вывод, что «европеизм» как размывание культурных особенностей, как признак разложения самобытности – это не просто тенденция, отмечавшаяся Леонтьевым относительно Сербии и России, но это и современная реальность, которой можно противостоять опираясь только на культурообразующую религию сербов и русских – на православное христианство, как это и предполагал Константин Леонтьев.

Ключевые слова: Константин Леонтьев, цветущая сложность, европеизация, византизм, православие, Сербия, Россия, балканский вопрос

УДК 304.5(497)

Рустем Вахитов*
Катедра за филозофију Башкирског државног универзитета
Уфа, Руска Федерација

БАЛКАНСКО МЕСТО РАЗВОЈА У УЧЕЊУ ЕВРОАЗИЈАЦА

Сажетак

Друго место развоја (које Савицки зове цариградским) „балканским" зато што се његов већи део налази на Балканском полуострву. Оно обухвата територије савремене Турске, Грчке, бивше Југославије, Румуније, Бугарске и Албаније, тј. то је Средоземље без Италије, Шпаније, Француске и земаља Магреба. Уз то, постојање балканског језичког савеза (у који спадају грчки, албански, бугарски, македонски и румунски језик, а на периферији су српски, хрватски и турски језик) омогућава да се о њему говори као о месту развоја, односно као о ареалу посебне цивилизације. Тај термин увео је теоретичар евроазијства Н. С. Трубецки, али је сам савез открио још 1829. године словеначки лингвиста Јернеј Копитар. О балканском језичком савезу сада постоји читава наука, балканистика, која је давно прерасла границе лингвистичке дисциплине, те проучава духовну и материјалну културу балканских народа у њиховој целокупности (све до објашњавања „балканске слике света"). Користећи термине евроазијства, балканистика је наука о балканском месту развоја и само њено постојање указује на постојање датог места развоја.

Кључне речи

Геополитика, место развоја, Балкан, евроазијство, Евроазија, П. Н. Савицки, анализа

Место развоја је централни појам евроазијске[1] геополитичке теорије који означава географски ареал одређене полиетничке цивилизације. Географија одређује границе простирања дате ци-вилизације, обезбеђује узајамно деловање народа и узајамни утицај култура и узрокује економску и политичку интеграцију држава које чине тај простор. У сваком месту развоја политичка историја подразумева периоде уједињавања, када у границама, које отприлике одговарају границама места развоја, настаје велика држава или савез држава („држава-свет") и периоди подељености, када се велика држава распада на мале, по правилу националне и ускоетничке државе, које се често налазе у међусобно непр-јатељским односима. Периоди подеље-ности са собом носе много несрећа и страдања за народе сваког места развоја, коче развој економије и узајамни културни ути-

* Кандидат филозофских наука

[1] Евроазијство је научна школа (Н. С. Трубецки, П. Н. Савицки, Г. В. Вернадски, Н. Н. Алексејев) и политички покрет у руској емиграцији двадесетих година 20. века.

цај. Политичари, који се истински брину за интересе својих народа, треба да теже њиховом што бржем превазила-жењу.

Евроазијска геополитика се више интересује за евроазијско место развоја (место развоја Евроазија или Русија–Евроазија), које отприлике одговара територији СССР-а до 1939. године. Међутим, теоретичари евроазијства помињали су и друга места развоја на земаљској кугли. Конкретно, оснивач евроазијске геополитике, Петар Николајевич Савицки, издвојио је из низа земаља Старог света не једно, већ читава три места развоја:

- Уже европско;
- Средоземско;
- Место развоја Југозападне Азије и Северне Африке;

Европско место развоја подразумева савремене земље североисточне, Источне (до граница бившег СССР-а) и Централне Европе. Француска, Шпанија и Италија су граничне земље европског места развоја на југу.

Место развоја Југозападне Азије и и Северне Африке обухвата земље Магреба, Блиског и Средњег Истока, као и делове јужног Кавказа.

И на крају, средоземно место развоја (које нас овде конкретно и занима) обухвата Грчку, Турску, земље бивише Југославије, Бугарску и Албанију. Шпанија је гранична земља између средоземског и места развоја Југоисточне Азије и северне Африке, а Италија представља границу између европског и средоземског места развоја.

П. Н. Савицки пише: „У западној половини Старог света јасно се издвајају три велика места развоја: 1) место развоја Југоисточне Азије и Северне Африке, 2) средоземско и 3) европско. Постоје земље које су заједничке неколиким од наведених места развоја. Тако су Северна Африка и западни део Југоисточне Азије заједнички за место развоја Југоисточне Азије и средоземско место развоја. Територија јужног дела Пиринејског полуострва улазила је наизменично у састав места развоја Југоисточне Азије и Северне Африке (будући да је прво Картагина заједно са својим шпанским поседима припадала старосемитском културно-историјском типу, те да је Шпанија од 8. до 15. века наше ере била носилац културе арапског круга), средоземног места развоја (Римска империја) и Европе. Апенинско полуострво, заједно с Галијом и Британијом, истовремено припада средоземском и европском месту развоја итд. Свака од тих земаља је једном страном своје природе одговарала формационим приступима једног, а другим странама истоветним принципима другог места развоја.” (П. Н. Савицки, *Географски преглед Русије-Евроазије*). У свом другом раду П. Н. Савицки писао је о ужем „цариградском” месту развоја које обухвата североисток Средоземља, које је први пут било обједињено у Византијском царству: „Турско царство наследило је Византију и усвојило је цариградско место развоја (у ширем смислу), тј. североисточни (а делимично и источни и јужни) део Средоземља.” (П. Н. Савицки, *Геополитичке белешке из руске историје*).

Назовимо друго место развоја (које Савицки зове цариградским) „балканским” зато што се његов већи део налази на Балканском полуострву. Оно обу-

хвата територије савремене Турске, Грчке, бивше Југославије, Румуније, Бугарске и Албаније, тј. то је Средоземље без Италије, Шпаније, Француске и земаља Магреба. Уз то, постојање балканског језичког савеза[2] (у који спадају грчки, албански, бугарски, македонски и румунски језик, а на периферији су српски, хрватски и турски језик) омогућава да се о њему говори као о месту развоја, односно као о ареалу посебне цивилизације. Тај термин увео је теоретичар евроазијства Н. С. Трубецки, али је сам савез открио још 1829. године словеначки лингвиста Јернеј Копитар. О балканском језичком савезу сада постоји читава наука, балканистика, која је давно прерасла границе лингвистичке дисциплине, те проучава духовну и материјалну културу балканских народа у њиховој целокупности (све до објашњавања „балканске слике света"). Користећи термине евроазијства, балканистика је наука о балканском месту развоја и само њено постојање указује на постојање датог места развоја.

У политичкој историји балканског места развоја постојали су периоди уједињавања и поделе. Уједињење подразумева епохе Византијске и Османске царевине. Од 1919. године, тј. после пада државе Османлија и после Другог грчко-турског рата почео је други период који се може окарактерисати као период подељености. Међутим, током целог тог периода могу се пратити покушаји уједињавања целокупног балканског места развоја, или барем његовог већег дела, у оквиру једне државе или савеза држава („државе-света"). Тој објективној тенденцији супротстављају се покушаји мешања европских држава (пре свега Немачке) у послове балканских земаља, при чему теже да користе ускоетничке национализме балканских земаља.

Већ током Грчко-турског рата покушало се са обновом Византије, тј. са стварањем „Велике Грчке", где би осим грчке државе ушли и део Мале Азије, Црног мора, као и Југославија и Бугарска (пројекат Елефтериоса Венизелоса). Чисто националистички пројекат Велике Грчке (у оквиру ког је планирано да се уједине све територије на којима су Грци компактно живели), наишао је на националистички пројекат Турака на челу са Мустафом Кемалом (будућим Ататурком). Сматра се да је у турској победи и краху великогрчке идеје („Велике Идеје") своју улогу одиграла подршка совјетске Русије и сила-савезница (Француске, Британије и Италије) турској страни. Али од самог почетка је било јасно да ниједна од страна конфликта (ни грчка ни турска) не може у потпуности да контролише цело балканско место развоја. Чак се испоставило да су и саме претензије на то пуне етничких чишћења и клања. Резултат схватања тога био је Балкански пакт из 1934. године или стварање Балканске Антанте, савеза Турске, Грчке, Румуније и Југославије. Придруживање Бугарске и Албаније довршило би заокруживање целог места развоја и стварање балканске конфедеративне „државе-света", својеврсне балканске регионалне суперсиле, али то су омеле Немачка и Италија, што је веома симптоматично. Немачка ће и касније играти судбин-

[2] Евроазијци су језичким савезима називали групу језика различитих по пореклу, али који су припадали суседним народима, због чега у њима постоје одређене сличне црте. Поред балканског, Трубецки и Јакопскон издвајали су и евроазијски језички савез.

ску и чак злокобну улогу на Балкану. За време Другог светског рата Немачка је окупирала Југославију и Грчку и фактички је потчинила Бугарску, Румунију и савез с Турском.

После Другог светског рата штафету интеграторa балканског места развоја преузела је Југославија. Ј. Б. Тито иступа с пројектом „Велике Југославије" или Балканске Федерације, која би осим Југославије обухватала Бугарску и Албанију. Овог пута уједињење је омео Ј. В. Стаљин, као и лидери Албаније и Бугарске, иако је процес отпочео и чак су били створени југословенско-албански и југословенско-бугарски економско-царински савези. Упркос томе, сачувана је Југословенска федерација (СФРЈ), која је била зачетак Балканског савеза.

Почетком деведесетих година Европска унија и САД чине све како би се унутар Југославије проширио национализам, а потом подржавају грађански рат у том региону, а САД чак остварују директну оружану инвазију у Србији. Југославија нестаје с карте Балкана, перспектива интеграције Балкана поново се помера у будућност, државе региона улазе у ЕУ и НАТО, при чему најактивнију улогу у том процесу опет игра Немачка. Уопште, на том примеру се још једном можемо убедити колико су идеолошки фактори условни, а геополитички стабилни. Савремена Немачка је на идеолошком плану апсолутно супротстављена сили, на чијем челу је био Хитлер, али у спољној политици иде у истом правцу, мада користи друга средства. Хитлер је просто окупирао низ европских земаља, претварајући их у своје вазале и стварајући своју *Festung Europa*. Савремена Немачка дејствује помоћу економских метода. Захваљујући умногоме њеним залагањима настала је Европска унија у којој игра улогу неформалног лидера. Слична је и политика на Балкану, само што Немачка не користи мере војне принуде, већ лукаву политику у духу ,,завади па владај" и економско ропство.

У том случају се антинемачка и антиевропска политика претвара у реализацију објективних тенденција балканске геополитике.

Дакле, евроазијска анализа довела нас је до следећих темељних закључака:

1) Балканске земље нису део европског места развоја, већ улазе у средоземско место развоја, или уже гледано, балканско. Одатле проистиче неприродност уласка тих земаља у Европску унију и НАТО и извештаченост Европске уније у њеном садашњем виду, будући да са евроазијске геополитичке тачке гледишта обједињује европске земље и земље које су ван граница европског места развоја.
2) Природна и правилна политика за те земље је политика приближивања и стварања савеза. Међутим, приближавање Турске и православних балканских земаља (Грчке, Србије, Бугарске итд.) проблематично је због многих историјских и актуелних противречности међу њима. Осим тога, Турска у том региону претендује на улогу регионалног лидера, док је и сама умногоме представник позиције Запада. У том смислу постаје актуелан неовизантијски панправославни пројекат, али не под грчким начелом, већ на основу равноправности држава које улазе у њега. Друга варијанта догађаја могла би да се реализује у случају победе левича-

рских снага у Турској, сличних грчкој *Сиризи*. Победа левичара била би залог за спречавање окретања Турске према радикалном национализму, екстремном исламу или неоосманском империјализму. Али у условима савременог ауторитативног турског политичког режима то је мало вероватно. На крају, сасвим је хипотетична варијанта уједињавања свих земаља места развоја под начелом идеологије, која би утврђивала јединство историјске судбине свих народа места развоја, без обзира на религиозне разлике, слично ономе како то чини евроазијство према народима Русије и СССР-а. Таква идеологија се према аналогији може назвати *балканство*. У оквиру балканства могао би бити изграђен и посебан балкански идентитет, који би утврдио разлике балканских народа како у односу на Западну Европу, тако и у односу на Азију. Та варијанта је најбоља из угла геополитичке теорије, али као што је већ речено, и највише хипотетичка, јер те идеологије не само да нема, већ се чини да нема ни покушаја да се она створи.

3) Пројекат свебалканске интеграције наићи ће на опште неприхватање у Европској унији и на том плану новом хипотетичком Балканском савезу (Балканској унији) биће потребна помоћ Русије и Евроазијске уније, која би била од обостране користи и одговарала историјским традицијама руско-балканске солидарности, и, на крају, спречила могућност новог мешања Европске уније у балканску политику.

Са руског превео
Стефан Милошевић

Рустем Вахитов

Балканское место развития в учении Евразийства

Аннотация

Другое место развития (которое Савицкий назвал Царьградским), «Балканское», поскольку большая часть византийского пространства находится на Балканском полуострове. Он охватывает территорию современной Турции, Греции, бывшей Югославии, Румынии, Болгарии и Албании, то есть Средиземноморье без Италии, Испании, Франции и стран Магриба. Кроме того, существование балканского языкового союза (который включает в себя греческий, албанский, болгарский, македонский и румынский языки, а на периферии также сербский, хорватский и турецкий) позволяет говорить об этом регионе, как о месте развития, ареале сложной отдельной цивилизации. Этот термин ввёл теоретик евразийства Н. С. Трубецкой, но сам союз открыл ещё в 1829 словенский лингвист Йерней Копитар.

О Балканском языковом союзе сейчас есть целая наука, балканистика, которая переросла границы лингвистической дисциплины, изучающая духовную и материальную культуру балканских народов в их совокупности (объясняющие «балканскую картину мира»). Используя термины евразийства, балканистика является наукой о балканском месте развития и само её существование говорит о наличии данного места развития.

Ключевые слова

Геополитика, место развития, Балканы, евразийство, Евразия, П. Н. Савицкий, анализ

УДК 327.54(497.11:470)

Дмитриј Е. Муза*
Катедра социологије управљања
ГОУ ВПО «Доњецког државног универзитета управе»,
Катедра Међународних односа и спољње политике
ГОУ ВПО «Доњецког националног универзитета»
Доњецка народна република

КА ИСТОРИОЗОФИЈИ ИСТЕ ИСТОРИЈСКЕ СУДБИНЕ

(Тезе о могућој трајекторији интеграције Србије у структуру руско-евроазијске цивилизације)

Резиме

У радује учињен покушај показивања метафизичких и историјских веза Србије и Русије, која се показује у концепту «историософије исте историјске судбине». У контексту покушаја интеграције Србије у Европску унију, која проживљава системску кризу, више него икада потребна је апологија Србије од стране Русије. Последња је у обавези да се ослони на духовно оправдање историјске маршруте Српске државе, у покушај стварања на Балкану „неба на земљи“. Следствено томе, на овим основама Русија као цивилизацијско језгро словенског и православног света обавезна је интегрисати Србију у јединствено историјско пространство.

Кључне речи

Историјска маршрута Југословена, «хладни рат», криза и распад СФРЈ, историзофијаистеисторисјке судбине, апологетска улога Русије

1. У почетку разматрања наше теме потребно је присетити се места и улоге СФРЈ у политичкој структури биполарног света, у коме је заузимала посебно место. Југословенска федерација као формација национално-наднационалног типа налазила се међу државама социјалистичке заједнице, тј. била је држава „реалног социјализма“ (иако sa неким потпуно оригиналним политичко-правним и културно-историјским варијацијама), која је имала одређени степен слободе, како према СССР-у тако и према другом центру моћи - Европи и САД.

2. Социокултурни идентитет СФРЈ, као и раније у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, био је слојевит и, поред идеологије светског социјализма (комунизма) која се примењивала и ради уједињења региона и народа у борбе против империјализма, како је то говорио Ј. Б. Тито, она је и даље садржавала етничке и конфесионалне слојеве идентитета са одговарајућим наративима (ср-

*доктор филозофије, редовни професор, дописни члан Кримске Академије наука

пским, црногорским, словеначким, хрватским, босанско-херцеговачким и македонским), уз снажну централизацију власти и доминацију интернационалног наратива, заправо његових регионално-универзалних садржаја.

3. Системска криза СССР, као социјалистичке супер-силе и пад Берлинског зида, повукли су за собом у концентричним круговима слабљење власти фактички свих социјалистичких субјеката светског социјализма, укључујући и СФРЈ, тј. изазвало је тзв. перестројку унутар република и регионалних односа све до рата: Словенија (1991), Хрватска (1991-1995), Босна и Херцеговина (1992-1995), Космет (1998-1999), инциденти у Прешевској долини (1999-2001) и на крају, Македонија (2001).

4. На овом таласу конституисање Савезне Републике Југославије (22. 04. 1992) сматрало сестабилизационом, мада закаснелом мером. Но, може бити да тих година ништа ново у стратешком смислу и није могло да се уради: тотални удар Запада и његови покварени планови, под плаштом «демократске транзиције», одлучно је демотивисао не само елите, него и народе. Напротив, породици балканских народа – заједно и појединачно – предложен је пут уласка у јединствени европски дом, са пренаглашеним «рајским» атрибутима: европска демократија као режим који свима одговара, поштовања традиција, укључујући православље, сложени мутликултурализам, који није постао интеграциона парадигма (!), затим секуларизам и трпељивост, узвишени осећај за правду и морал «новог хуманизма», активно превазилажење «нације и национализма», тачније њихово разлагање у квази Левијантану, уз одговарајући и култивисани «либероид»...Природно да су у тој ситуацији Југословени, који су припадали одређеним политичким традицијама, различито (не)учествовали у животу «европског дома небитија»). Између свих, најизразитију позицију (не)укључивања, како о томе сведочи феноменологија и аксиологија новије историје Балкана, пројавила је Србија. Но, она је «образовно-показно» кажњења од Европе, САД и НАТО-а.

5. Ако се посматрају интеграциони процеси са Европском унијом бивших југословенских република, сада самосталних држава, примећује се да овде постоје лидери и аутсајдери, другим речима «донори» и «реципиенти». С нескривеним «објективизмом» у ставовима важних аналитичара међу донататорима издваја се Немачка, Француска и Велика Британија[3], а «реципиенти» су Грчка, Румунија, Португалија, Чешка, Словачка, Прибалтичке државе итд. Међутим, у условима тоталне навале миграната који су преплавили Европу, чиме су постали главни проблем фактички свих држава Европске уније, изменила се унутарполитичка, економска и етно-културна ситуација. Према великом броју информација, овај проблем је добио накарадне форме, а пре свега постао је штетан за државе Балканског полуострва, које су вођење својим «мудрим» владама јавно обзнаниле да им је циљ улазак у «Европу народа» (Македонија, Црна Гора, Србија и тзв. држава Косово).

[3] Последње што гради интригу за «старе европске нације» је од 23. јуна 2016. године, напуштање ЕУ (!).Brexit, изгледа, представља крај овог пројекта.

6. Између бројних мотива који помињу експерти за ЕУ и Евроазију, због чега државе теже ка интеграцији у Унију, издваја се један – «бегство од комунизма». Но, треба рећи да се и сама европка конструкција гради на следећим «судбоносним» принципима: 1. недозвољавање новог европског рата, 2. скелет ЕУ остају Немачка и Француска 3. ЕУ се поноси чињеницом што «помаже» да се врате у западну заједницу «заблудели синови дома ЕСсесовског»,* тј. некада «окупиране» од стане комунизма државе Источне Европе 4. За учлањење у ЕУ доста је дуг ред, а на крају тог реда је неофашистичка Украјина која се, уз то, заплела у сарадњу са Исламском државом и Турском 5. Европска породица је сваком свом члану дала шансу «новог пројављивања» на светској сцени 6. Трансформациони процеси у ЕУ, који се тичу пре свега институција овог субнационалног уједињења, наводно «аутоматски» воде ка исконском људском универзализму. Подразумева се да је већи део ових принципа сумњив и при том не подлеже никаквој критици.

7. Што се тиче евроазијског интеграционог пројекта на Балкану постоји одређена скепса, која се ослања на недовољно учешће Србије, Црне горе, Словеније итд. у «евроазијским играма», како на институционалном тако и на субјективном новоу. На пример, у енергетском сектору и транспортној инфраструктури, прекограничној трговини и заједничком тржишту, инвестицијама и екологији, на крају и радничкој емиграцији улога Југословена је, на жалост, минимална. У процесуалном плану евроазијска интеграција прошла је низ етапа (прва 90-их година прошлог века, 2000. године је започела савремена етапа), да би се одвијала у неколико формата - Царински савез, Организација договора о колективној безбедности (ОДКБ), Евроазијски савез (ЕврАзЭС), Шангајска организација сарадње (ШОС). Међутим, она се развијала на простору Заједнице независних држава, а затим је кренула на Исток (Кина, Индија, Пакистан, Иран итд.), при чему ништа не говори о западном правцу, који зависи од интереса и пројеката ЕУ. На пример, у оквиру миграционих коридора по «оси» Евроазија – Европа указују се следећи: Русија – Украјина, Украјина – Русија, Турска – Немачка, Казахстан – Русија, Русија – Казахстан, Белорусија – Русија, Узбекистан – Русија, Азербејџан – Русија, Румунија – Италија, Румунија – Шпанија. Да и квантитативна оцена ових процеса је далеко од оптимално-могућих.

8. Поред тога, корисно је присетити се, да су религиозне и политичке институције Европе, не једном намерно торпедовале југословенску заједницу (Први светски рат и сукоб са Аустро-Угарском, Немачка и Бугарска уз благослов Ватикана, Други светски рат и сукоб са Немачком, Италијом, Мађарском, уз активну, али не увек и доследу подршку СССР-а, «хладни рат» са уласком на европску позорницу Америке, што је значило невероватно геостратешко, економско и култрно-информативно дављење од стране САД и НАТО-а, уз нерелевантне узвратне мере – одбијање Стаљина да верује Титу у реализацији комунистичког пројекта «Балканске федерације».

---

*Игра речи. На руском скраћеница за ЕУ је ЕС, што је искоришћено да се постави у контекст нацистичке СС организације. Прим. прев.

9. Насупрот, братска помоћ Русије Јужним Словенима, њен кенотички однос, да ли у облику Руске империје, СССР-а или у форми садашње Руске Федерације, одређена је историјским околностима. Међутим, та помоћ и сада акцентира православну, супраетничку цивилизацијску заједницу – заједничку за народе Евроазије – *историзофију јединствене историјске судбине*. Природно је, дакле, што се она увезује не са решењем било каквих економских и политичких питања, већ обавезно даје приоритет општеидејном и духовно-моралном јединству.

10. Историозофија исте историјске судбине Русије и Србије, шире – Евроазија и Балкана, са једне стране, Русије, Србије и Европе, Словена и ЕУ, са друге, фиксирана је нормативно: избором између «Богочовека» и «човекобога». Најбоље је ову дихотомију изразио у својим тајнивиђењима преподобни Јустин (Поповић). Погубност окретања у страну Европе повезана је «гордим догматом о непогрешивости човека», а означава ширење и рецепцију ове губитничке идеје. У овом случају Југословенима, као раније страним народима Европи, предложен је уговор «о продају Христа», ради земаљске власти и то по обрасцу непогрешивости сваког народа и појединог човека (!). Дубљи узрок – последично одрицање Европљана од Лика Богочовека Христа, овог «јединственог непогрешивог руководства за човеково постојање» (преп. Јустин Поповић). Последица овога је генерирање непребројаног броја теорија, концепција, доткрина (данас неолиберализма, мултикултурализма, права ЛГБТ заједнице и толеранције), које су наводно способне повезати све и свја у европски кондоминујум и обезбедити им исконску «срећу». Напротив, руска верзија живота народа уподобљена је животу Христа, што је одредило његов лик и судбину. И зато уоште не чуди што је у основи битија Русије и руских људи (што је доказао преподобни Јустин Поповић, истражујући дело и духовни завет Ф. М. Достојеског) положен метод «личног самоусавршавања у Христу и по Христу», откривајући перспективу «савршеног духовног јединства људи у Христу». У почетку у форми «свесловенства», а затим «свечовечанства».

11. Нажалост, данас, међу интелектуалцима, такође и руским, постоји мишљење о томе да је Русија у обавези да постане «центар Европе, а Европа крајина Русије» само на основу тога што има «нови менхетенски пројекат» хуманитарног типа скројеног од 100 гласовитих филозофа (они могу генерирати идеју «Нове Руске Европе» (они могу израдити «нову интелектуалну моду» - О. А. Матвејчев). Но, ако они, дозвољавамо, генеришу идеју «Нове Руске Европе», онда какве ће бити њене опште црте (осим познатих контистичких, хегелијанистичких, позитивистичких, марксистичких, феноменолошких, хајдегеровских, фројдистичких, постструктуралистичких и постмодернистичких) и каква ће бити практична корист у смислу интеграција овог мегаконтинента, »интеграција без задршке»? На крају крајева, да ли је могуће помирити «дух хуманистички, механистички, римокатолички» и његову измењену форму – протестантизам, исто као и социјално-политичке вредности и идеале, инспирисане поменутим «истинским учењима», које до данашњег дана постоје у Европи, чак и у «привидном» виду, с «духом Христовим»?

12. Пошто данас у свом указаном виду ЕУ у основи негира Русију, следећи «божанске санкције» америчког имепријализма, све то у сопственом «праху земаљских интереса» (Ф. И. Тјутчев), потребно је, напротив, окренути се исказима Срба о Русима и обратно. Имамо у виду позив проф. М . С. Марковића о томе да је Србија водила апологију Русије, као духовног средишта православне екумене. И сада упућујемо наш скромни призив Русији и руском свету: *постанимо аполегетима Србије и других словенских православних народа* – ради реализације властитог пројекта јединства Словена, а потом и свих, који не желе да живе по логици Евро-Содоме и Содомо-Америке.

13. При томе, важно је знати да постоји и исконска духовна веза, која и треба да се открије и одигра своју историјску улогу, а која се налази и у молитвеној пракси народа Русије и Балкана, а потом да се све то оваплоти у политичкој, економској и културној интеграцији. Она је описана код светог Николаја Српског (Велимировића) у књизи «Молитве на језеру». Код њега има предивна «молитва за народне вође и владаре» у којој се могу наћи и следеће речи: «Ради любви Своей к народам Своим, Создателю, исполни народных вождей страхом Своего суда. И ради них и их спасения не прогневайся [на них], Господи, но поддержи их Своим Духом силы, премудрости и святости, дабы спасли они свои души, способствуя спасению Твоих народов, денно и нощно взирая на Тебя как на Вождя вождей и Владыку владык. По молитвам святого Александра Невского, святого Стефана Дечанского и прочих властодержцев, рабов Твоих, умилосердись, Всемилостивый, и услышь молитву нашу. Аминь». У томе и јесте наша заједничка судбина.

Са руског превео
Зоран Милошевић

Литература

1. Писарев Ю.А. Образование Югославского государства. Первая мировая война. Освободительная борьба югославянских народов. Австро-Венгерское владычество. Монархия Габсбургов. М.: Наука, 1975.
2. Гуськова Е.Ю. История Югославского кризиса 1990 – 2000. М.: Русское право / Русский национальный фонд, 2001.
3. Хомски Н. Новый военный гуманизм: Уроки Косова. М.: Праксис, 2002. 320 с.
4. Муза Д.Е. Миграционный коллапс Европы? Размышления о первопричинах, смысле и перспективах происходящего // Новая Земля. Журнал Изборского клуба Новороссии. Октябрь 2015. № 9 (12). С. 20 – 22.
5. Бутл Р. Траблы с Европой. Почему Евросоюз не работает, как его реформировать и чем его заменить / Пер. с англ. Е. Лалаян. М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2015.
6. Винокуров Е.Ю., Либман А.М. Евразийская континентальная интеграция. СПб.: Евразийский банк развития, 2012.
7. Прп. Иустин (Попович). Достоевский о Европе и славянстве. СПб.: Издательский дом «Адмиралтейство», 1998.

8. Матвейчев О.А. Что делать, Россия? Прорывные стратегии третьего тысячелетия. М.: Эксмо, 2013.
9. Маркович М. Сербия как апология России. М.: Паломник; Сибирская благозвонница, 2007.
10. Святитель Николай Сербский (Велимирович). Творения: Наука чудес. М.: Паломник, 2011.

Муза Д.Е.

К ИСТОРИОСОФИИ ЕДИНОЙ ИСТОРИЧЕСКОЙ СУДЬБЫ (тезисы о возможной траектории интеграции Сербии в структуру русско-евразийской цивилизации)

Резюме

В работе предпринята попытка показать метафизическую и историческую связь Сербии и России, выражающуюся в концепте «историософии единой исторической судьбы». В контексте попыток интегрировать Сербию в переживающее системный кризис ЕС, сегодня как никогда ранее необходима апология Сербии Россией. Последняя должна выражаться в духовном оправдании исторического маршрута Сербского государства, в попытках создания на Балканах «неба на земле». Собственно на этом основании Россия как цивилизационное ядро славянского и православного миров, обязана интегрировать Сербию в единое историческое пространство.

Ключевые слова: исторический маршрут югославян, «холодная война», кризис и распад СФРЮ, поглощение Западом югославян, историософия единой исторической судьбы, апологетическая роль России.

УДК 316.45(497:470)

Владимир Кршљанин*
Београд

СРПСКО-РУСКИ ОДНОСИ, БАЛКАН И ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ

РЕЗИМЕ

Готово потпуна национална и духовна идентификација Срба и Руса кроз историју створила је ситуацију да су Срби и Руси увек ратовали на истој страни, а никада међу собом. Русија је омогућила најпре обнову српске државе, која је неколико векова престала да постоји, а њеним територијама и становништвом су владале Отоманска и Аустро-Угарска империја, а затим помогла њеном пуном ослобођењу и опстанку, у оквирима Југославије. Србија је са своје стране, десеткована примајући на себе прве ударе и у Првом и у Другом светском рату и током прекомпоновања Европе и света у последњој деценији XX века. Ипак, западне силе нису никада допустиле државно повезивање Србије и Русије, које је данас могуће и представља једину наду за опстанак Србије.

У садашњем тренутку развоја геополитичких односа неопходни су стабилизација Балкана (која није могућа без интеграционих процеса) и повратак Русије на Балкан. Оба ова процеса неопходна су за стварање стабилности и равнотеже у Европи, без којих није могућ ни светски мир, али и за смену евроатлантског геополитиког концепта евроазијским.

Русија не може остварити своју пуну консолидацију и цивилизацијску улогу у свету, метафорички изражену синтагмом „Трећи Рим“ без повезивања и адекватног утицаја на просторима Украјине и Балкана, на сваком од којих живи по око 50 милиона православних хришћана.

Западне силе су током историје на различите начине спречавале да се ово догоди – од утицаја на Аустроугарску и Турску, до изазивања конфликата међу самим балканским народима и отворене агресије. Једини интеграциони облик који је под западним утицајем обезбеђивао релативну стабилност региона била је Југославија, створена у Версају са циљем да се ограничи улога Србије и тиме спречи значајнији руски утицај на Балкану. Југославија је после Другог светског рата обнављена на темељима социјалистичког концепта Димитрија Туцовића, који је исправно инсистирао на повезивању народа у циљу јачања њихове суверености, али је занемаривао духовну компоненту историје. На истом концепту заснивао се и неуспели покушај стварања Балканске федерације у троуглу Тито-Димитров-Сталјин, али и успостављање мултилатералне сарадње балканских земаља крајем 1990-их. Овај последњи покушај је суштински ликвидиран агресијом НАТО на СР Југославију 1999. године, после чега се мултилатерална сарадња формално наставља и чак добија нове форме, али под пуном контролом

* амбасадор, академик, председник Покрета за Србију, председник Српског одељења Међународне словенске академије наука, образовања, уметности и културе из Москве

евроатлантских фактора који су успоставили доминацију у региону, а утицај Русије свели на историјски минимум.

За интеграције на Балкану и повратак Русије на Балкан, најважнију улогу има Србија, не само због свог средњевековног значаја у региону, него пре свега због низа савремених аспеката: Србија заузима централно место на Балкану; као нација је неправедно подељена; делови и мањине српског народа живе у свим балканским земљама; најмање је од свих земаља интегрисана у евроатлатске структуре; једина је која званично одбија да уђе у НАТО, а својим десетогодишњим отпором агресији појачала је симпатије и поштовање код свих осталих балканских народа. Осим тога, последице које је Србија доживела је допунски мотивишу на сопствено јачање и развој. А све то уз наглашени историјски афинитет српског народа према Русији.

Процеси интеграције и стабилизације Балкана, као и повратка Русије на Балкан би требало да се одвијају у 6 етапа: 1) Стварање чврстих специјалних односа Србије и Русије на свим пољима и започињање процеса прикључења Србије Евроазијском Савезу; 2) Уједињење Србије са Црном Гором и Републиком Српском (или целом БиХ); 3) Стварање Балканске Заједнице Србије, Бугарске и Македоније; 4) Реинтеграција Косова и Метохије у састав Србије и прикључење Албаније Балканској Заједници; 5) Прикључење Балканске Заједнице Евроазијском Савезу; 6) Приступање Румуније и Грчке (и евентуално других земаља) Балканској Заједници и Евроазијском Савезу.

1. СРПСКО-РУСКИ ОДНОСИ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Термин из наслова „српско-руски“ односи је уобичајен за описивање односа два народа, односно две државе. У случају Срба и Руса, он није сасвим адекватан. Међусобна идентификација, како у свести оба народа, тако и у односу наших непријатеља према нама, много је дубља. Велики број Срба иселио се у 17. веку у Русију. Велики број Руса избегао је после Октобарске револуције у Србију. Ипак, нема ни у Русији српске националне мањине, ни у Србији руске. Природно и добровољно, Срби су у Русији постали Руси, а Руси у Србији су постали Срби. Презимена их и данас подсећају на порекло, а све остало је исто.

Ако је то тако, зашто никада нисмо живели у истој држави, или бар државној заједници? За то су се побринули наши непријатељи, а на томе раде и данас. Висок степен херојске интеракције Срба и Руса дешавао се у ратовима. У миру су покушавали, и бар делимично успевали, да нас раздвоје. Пред нама време спајања, јер су се за то испунили многи историјски услови.

1.1. У Средњем веку, двоимени народ, чији су образовани људи говорили и писали истим, црквенословенским језиком, размењивао је порције хришћанске духовности, које су формирале савремени идентитет Срба и Руса, који су постали глобални носилац хришћанске вере, цивилизације и културе.

1.2. У 19. веку, који су обележили руско-турски, а данас слободно можемо рећи руско-британски ратови на Кавказу и на Балкану, Русија је омогућила да се Србија, потопљена у отоманском мору, поново роди као држава.

1.3. Поново рођеној Србији западне силе су ускратиле право на већину територија. Тек после балканских и Првог светског рата, ценом губитка више од половине одраслог мушког становништва, Србија је ослободила практично све своје историјске територије. Међутим, и Србија и Русија су овим ратом ушле у период глобалног геноцида, остваривања олигархијске диктатуре путем истребљења највећег дела човечанства. Највеће планиране и највеће досадашње жртве су Срби и Руси – носиоци истинског хришћанства.

1.4. У оба светска рата, а и данас, напад на Русију почиње нападом на Србију.

1.5. Идеолошко лево-десно цепање нација, као један од метода олигархијске диктатуре, најстрашније је, кроз грађанске ратове, погодило Русе и Србе у 20. веку.

1.6. Прикључењем јужних Словена – католика ослобођеној Србији, у Версају је после Првог светског рата створена Југословенска држава. Овако проширена Србија постала је подложна сталном западном утицају, због чега се није могла спојити са Русијом, а у њене државне темеље био је уграђен динамит, који су западне силе активирале два пута, 1941. и 1991, оба пута се геноцидним последицама по српски народ. Таква Југославија је била једна од последњих земаља у Европи које су признале и успоставиле односе са Совјетском Русијом. Она је примила у своје окриље и Врангелову армију и Заграничну цркву и много простих избеглица, али је примала и британску и америчку помоћ ради поновног слања Беле армије у рат са Црвеном[4].

1.7. У другом светском рату, у изнутра нехомогеној и страним утицајима изложеној Југославији, после муњевитог распарчавања земље од стране сила Осовине и њихових регионалних савезника, настају два покрета отпора – комунистички и националистички, оба са везама и у Лондону и у Москви. Комунистичком се прикључује много више Срба, јер су Русијом владали комунисти. Предност овом покрету даје и Лондон, што убрзо после садејства партизанске војске Црвеној армији у ослобођењу Југославије, доводи до раскида односа између социјалистичке Југославије и социјалистичке Русије. У том периоду, најистакнутији српски комунисти и пријатељи Русије бивају истребљени у Титовим логорима, а Југословенска војска заузима значајан део прве линије фронта НАТО према СССР и Варшавском уговору – поверење којим може да се похвали мало која чланица НАТО. Сарадња СССР и Југославије се обнавља 1955, али југословенска војска, са великим делом совјетског наоружања, држи свој део НАТО фронта све до часа када тај НАТО одлучује да Југославију и њену војску разбије и уништи јер су му, после нестанка Варшавског уговора и покоравања Источне Европе, постали не само непотребни, него, због своје снаге и релативне самосталности, и потенцијално опасни.

1.8. Чак ни у свим овим искушењима 20. века, никада и ни у којој форми, није дошло до оружаног сукоба између Срба и Руса, што се не може рећи ни за

---

[4] М. Кршљанин: Контрареволуционарна акција краљевских влада у Београду против СССР-а (1918-29), *Преглед* (Сарајево), Год. VIII (1956), Књ. 2, Број 10, стр. 647-656

један други европски народ. Чак ни из Србије под Хитлеровом окупацијом, ни један Србин није отишао на Источни фронт, на коме су се против Руса бориле по једна дивизија Хрвата, босанских муслимана и косовских Албанаца.

1.9. У периоду Титове владавине, осим утицаја НАТО (читај САД и Велике Британије) на безбедносне структуре Југославије, а упркос веома великој економској, па и културној сарадњи са Русијом, темељна препрека спајању Срба и Руса, створена је на пропагандном плану. Југославија је, готово без ограничења, била отворена за западну пропаганду, док је антисовјетизам (мимикрични облик русофобије) био један од темељаца званичне Титове пропаганде.

1.10. Деведесете године 20. века донеле су и Србима и Русима велике драме. Совјетски Савез је демонтиран без великих сукоба, али су последице пенетрирања западног утицаја у Русију биле геноцидне. Југославија је разбијена ратом, јер је српски народ пружио отпор сопственом распарчавању и економском покоравању. Врхунац кризе за обе земље био је 1998-1999. Србија доживљава оружану агресију НАТО, а Русија са муком превазилази дефолт и непосредну претњу сопственог распарчавања. У исто време када је Русија тек отворила врата за сопствену консолидацију, Србија (тада још у заједничкој држави са Црном Гором), после 10 година ратова и ембарга, непоражена у рату са НАТО-ом, доживљава државни удар, односно прву успешну „обојену револуцију“, уз примену „меке силе“, односно „окупацију изнутра“.

Почетком 1999. године, СРЈ је покренула процедуру за свој улазак у парламентарну скупштину Савеза Русије и Белорусије, као први корак ка прикључењу овом државном савезу. Тај потез није нарочито топло примљен од стране тадашњег државног врха Русије, а није ни био довољан да спречи НАТО агресију. Међутим, већ 28. августа 2000. године, као последица заузимања патриотског курса од стране председника Путина, са Србијом је потписан Споразум о слободној трговини.

1.11. Прву деценију 21. века можемо назвати деценијом по Србе трагичног раскорака у односима са Русијом. Окупациони систем, успостављен у Београду после пуча, спроводи све оно што су англоамериканци покушавали током 90-их, али због српског отпора нису успели. Уништење војске и индустрије, потпуна западна контрола над финансијама, медијима и државном безбедношћу. Крупне политичке странке, државна и локална управа су готово потпуно корумпирани. Јачају сепаратистичке тенденције у више делова Србије. Уништен је и систем социјалне сигурности, а пољопривреда доведена до стања у којем у Србији, први пут у њеној историји почиње да се умире од глади. У протеклих 16 година становништво Србије се смањило за 500.000, или 7%. Оно се сада смањује за 100 људи дневно – последице „транзиције“ су геноцидне, и по броју жртава много веће од свих ратова током 90-их. Све ове деструктивне промене су од стране режимске пропаганде приказиване као позитивни реформски кораци на путу ка евроатлантским (израз који се ређе употребљава) односно европским интеграцијама, као јединим могућем и просперитетном цивилизацијском обрасцу данас. Овакво стање у Србији генерисало је негативну климу за развој односа са Русијом.

1.12. У време најдраматичнијег англоамеричког ударца на опстанак Србије – проглашења „независности Косова“ од стране наркотерористичке марионетске банде у Приштини, Русија повлачи два велика потеза од кључног значаја за опстанак Србије – супротставља се англоамеричком диктату у вези Косова и доноси одлуку о проласку гасовода „Јужни ток“ кроз Србију и куповини и модернизацији српске државне нафтне компаније (једини остварен крупан развојни пројекат у данашњој Србији). Због негативних реакција на Западу, власти се не усуђују на било који даљи значајан корак у развоју односа са Русијом. Односи се на речима високо уважавају, због дубоке свести народа о својој историји и објективно позитивно оцењују, уз размену посета на највишем нивоу и потписивање декларације о стратешком партнерству. Не треба заборавити ипак, да је Србија сличну декларацију најпре потписала са Француском, и то управо у време отпочињања агресије на Либију. Нова ситуација створена у односима са Русијом, међутим, подиже морал становништва и утиче да расте свест да је везивање за Запад погрешно и да има реалну алтернативу.

1.13. Претња САД, НАТО и приштинских терориста да великом војном акцијом заузму северни део покрајине Косово и Метохија, који је увек био настањен искључиво Србима и чије становништво одбија да прихвати наметање институција из Приштине, избегнута је захваљујући високом моралу становништва у тој области и одлучности Русије у Савету безбедности УН. Ипак, нове власти у Београду су кроз Бриселски споразум, пристале на нове уступке, који иду у правцу фактичког признања независности „Косова“. Русија на међународном плану снажно осигурава и опстанак Републике Српске (вето у СБ УН на британски предлог резолуције о Сребреници) и коначно међународно признање независности „Косова“ (спречавање пријема „Косова“ у УНЕСКО). Стога, већина грађана Србије дели три битна спољнополитичка става: 1. потпуно противљење НАТО-у; 2. опредељеност за савезништво и стратешко ослањање на Русију; и 3. одбацивање ЕУ (овај став је постао већински тек последњих година). Засад ови битни ставови нису ни опредмећени у српској државној полоитици, али ни адекватно артикулисани на српској политичкој сцени.

1.14. Концепт Евроазијског Савеза Владимира Путин[5], као и досадашњи кораци на његовом остваривању, сведоче не само о даљем јачању Русије, већ и о томе да је она носилац цивилизацијског потенцијала од значаја за цео свет. Даљи развој Евроазијског Савеза и његови уређени односи са западноевропским земљама биће од кључног значаја за европску безбедност у осетљивом периоду системског краха англоамеричке осовине. Једино тако могу бити избегнути нови драматични потреси на европском тлу, укључујући на његовом најнестабилнијем подручју, Балкану. Овај регион, који је од свих у Европи, платио најскупљу цену агресивног и безочног англоамеричког експанзионизма, може добити нову стабилност једино у евроазијском окриљу. Први природан корак свакако мора бити историјско спајање Србије и Русије. То је за обе земље пожељно, али је и могуће, и

[5] Путин В.: Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня, *Известия*, 3 октября 2011

чак лако оствариво. Убрзању тог процеса је допринео и сам Запад, који је количином деструктивног понашања и злочина на тлу бивше Југославије, а посебно на Косову и Метохији, и количином неправде према Србији и Србима, практично учинио немогућим сопствену доминантну улогу у овом региону на дужи рок. Активни кораци у овом правцу, неопходни су и од стране Србије и од стране Русије.

2. АКТУЕЛНИ ГЕОПОЛИТИЧКИ ПОЛОЖАЈ БАЛКАНА

2.1. Балкан је и даље најнестабилнији део Европе, иако је ескалација балканске кризе окончана још пре 16 година, укидањем суверенитета Србије и успостављањем евроатлантске доминације над регионом. То да регион још није стабилан, показује да промене лица Европе, започете крајем 1980-их, још нису окончане. Током читавог 20. века, границе англоамеричког и руског утицаја у Европи осцилују, померајући се у великим таласима са Запада на Исток и обрнуто. Актуелна светска криза означава последњу фазу англоамеричке глобалне доминације, а тиме и господарења евроатлантског геополитичког концепта на европском тлу. Излазак НАТО-а на границе Русије, ради којег су у НАТО, односно ЕУ „усисане“ балтичке републике, Пољска, Чешка, Словачка, Мађарска, део бивше Југославије (Словенија, Хрватска, окупиране територије БиХ и Космета), Албанија, Румунија и Бугарска, јесте „залогај“ који евроатлантска заједница неће моћи да „свари“. За успостављање политичке, економске и безбедносне стабилности Европе, неопходно је да Русија поврати свој утицај у значајном делу овог простора. Природни и најлакши пут за повратак тог утицаја јесте управо преко Балкана, односно оног његовог дела, који је захваљујући српском отпору из 1990-их остао неинтегрисан у евроатлантске структуре. То је у првом реду сама Србија, али такође и Република Српска (односно БиХ), Црна Гора и Македонија, то јест православни и евентуално муслимански део бивше Југославије. Притом, Русија треба да свој „план повратка“ утемељи на неколико чињеница: економским потребама региона (што она већ чини), потреби интеграционих процеса у региону (како је историја показала – нема стабилности на Балкану без интеграције бар једног његовог значајног дела), али и потреби да се интеграциони процеси на Балкану организују другачије него када су у њиховом обликовању одлучујућу улогу играле западне силе. У смислу ове последње чињенице, треба одбацити као неисторијски, најновији западни политички термин „Западни Балкан“, који је смишљен ради даље контроле, односно делимичног преобликовања ранијег западног концепта (Версајске Југославије) у нови, сличан (Западни Балкан), замишљен за гушење и уништење опкољене Србије.

2.2. На Балкану живи преко 50 милиона православних, што је потенцијал попут оног у Украјини. Као директни остатак Византијске културе и традиције, православље је на Балкану старије од оног у Русији. Москва ће своју улогу Трећег Рима моћи да оствари у потпуности и на спасење читавог света, тек када у своју орбиту успе да укључи и Украјину и Балкан. Биће то тријумф хришћанства над отпадништвом, хуманости над зверством. Овде ћемо показати историјске по-

уке везане за интеграционе процесе на Балкану, значај улоге Србије и српског народа, као и редослед корака које треба предузети ради стабилизације Балкана и његово довођење у историјско, цивилизацијско и хришћанско јединство са Русијом.

3. ИНТЕГРАЦИЈЕ НА БАЛКАНУ У САВРЕМЕНОЈ ИСТОРИЈИ

3.1. У средњем веку, делимично због деградације саме Византије под утицајем Запада, а делимично подстицано од стране Запада, како би се стварањем ривалских држава, даље ослабила сама Византија, настала су, и нису дуго трајала, најпре бугарско, а затим српско царство. Српско, Душаново царство (Царство Срба, Грка и Арбанаса), било је, у читавој историји, највећа по територији и обухвату становништва, чисто балканска интеграција (простирала се на готово читавом Балкану).

3.2. После Косовске битке, са честим ратовима и променама граница, све до 19. века, територија Балкана је била подељена између две империје – католичке Аустроугарске и муслиманске Турске. У обема, православна вера је толерисана, али су временом велики делови становништва преведени у католичанство, односно ислам, некада насилно, а некада ради привилегија. Промени вере и асимилацији највише су били изложени Срби, као централни и најбројнији, а притом православни фактор. Ови процеси су настављени све до данас, тако да је српски национални корпус вероватно светски рекордер по броју нових нација које су од њега настале – Хрвати (велика већина су покатоличени Срби), Муслимани или Бошњаци (Срби преведени у ислам), Црногорци и Македонци – православне словенске групације чија је регионална припадност претворена у националну, па чак је и значајан део данашњих Албанаца настао асимилацијом Срба.

3.3. Слабљењем Турске империје у 19. веку, Русија помаже ослобођење и обнову државности православних балканских народа. Али и ови народи и њихове обновљене државе, под сталном су претњом да падну под утицај суседне Аустроугарске и тако изгубе самосталност и идентитет. Притом британски, а затим англоамерички фактор, не престају да сеју своје ратне интриге, подржавајући и амбиције Турске и Аустроугарске и сукобљавајући саме балканске народе међу собом, нарочито водећи рачуна да никад не дође до ефективног зближавања два највећа словенска православна народа – Срба и Бугара.

3.4. Ради парирања западним, а нарочито аустроугарском утицају, почетком 20. века Русија подстиче стварање Балканског савеза (војног савеза Србије, Црне Горе, Бугарске, Грчке и Румуније). До данас, Балкански савез је остао најснажнији и најефективнији облик заједничког деловања и остваривања заједничких интереса балканских народа. Саме чланице Балканског савеза одлучују да своју удружену војну силу усмере на ослобађање преосталог дела Балкана од Турске, што се и десило пре тачно 100 година, у Првом балканском рату. Ослобођен је готово читав Балкан, а бугарско надирање према Цариграду и српско ослобађање јадранске обале заустављају западне силе, остављајући Турској де-

лић територије Балкана у залеђу Цариграда и стварајући, први пут у историји, самосталну албанску државу. И горе од тога, успевају да испровоцирају сукоб између Бугарске и Србије (Други балкански рат), којим бар за читав век онемогућавају широко повезивање балканских народа међу собом и са Русијом.

3.5. Када им успева да Русију најпре увуку, а затим избаце из Првог светског рата, англоамериканци намећу Европи свој Версајски мир, који као кључ за стабилизацију Балкана по западном сценарију, намеће стварање Југославије, односно државе у којој под влашћу српске династије, Србија нестаје у заједници са католичким фактором, чиме се битно ограничава руски утицај на Балкану.

Својом величином, Југославија је била у стању да обезбеди дуге периоде мира на Балкану, али када је то западним силама одговарало, њене унутрашње противречности доведене у конфликт западним утицајем, постајале су извор дестабилизације региона, као што се то догодило у Другом светском рату и током 1990-их.

3.6. Током 20. века, аутономно се развијао социјалистички концепт балканских интеграција, који је инсистирао на повезивању ради јачања суверености и елиминисања деструктивних утицаја великих сила. Међутим, фатално за тај концепт било је његово чисто материјалистичко утемељење и пренебрегавање духовне димензије људског друштва и историје, што га је у савремено доба довело до својеврсне негације сопствене намере.

Утемељивач овог концепта био је српски социјалиста Димитрије Туцовић, који се већ првих година 20. века у својим делима заложио за зближавање балканских народа, али уз њихову пуну демократску самоуправу и независност, за њихово «груписање које модерни привредни развитак изискује као једину гаранцију привредне и политичке самосталности». Главни носиоци овог концепта у првој деценији 20. века, били су, не случајно – српски и бугарски „тесни“ социјалисти. Концепт су затим прихватиле и Коминтерна и све комунистичке партије у региону. Он је омогућио обнову Југославије после Другог светског рата, али на социјалистичким и федералним основама. Он је био и инспирација Титу и Димитрову за пројекат Балканске Федерације, која нажалост никад није остварена, с једне стране због немогућности да се усклади деловање тројице великих вођа – Тита, Димитрова и Стаљина, а са друге, због утицаја западних сила на Јосипа Броза Тита.

3.7. Нестанком СССР-а са историјске сцене, западне силе изазивају експлозију Југославије (коначно укидање „Версаја“, зарад задовољења уједињене Немачке), а све њене кобне последице усмеравају против српског народа, који читавих 10 година, без ефективне помоћи Русије, која је и сама у то време на коленима, пружа отпор примени свих облика субверзије, специјалног рата и оружане агресије. Данас огромна већина становника бивше Југославије осећа носталгију за деценијама стабилности, социјалне правде и економског развоја, али истовремено не жели њену обнову, схватајући ефемерност, па и опасан карактер државне творевине без духовног утемељења.

Током 1990-их долази до последњег покушаја остваривања Туцовићевог концепта балканске интеграције, и овог пута са српским и бугарским социјалис-

тима у главној улози. У тренутку када су се социјалисти нашли на власти у свим балканским земљама, 1996. одржава се у Софији Прва конференција министара иностраних послова, са учешћем свих балканских земаља. Следеће године одржава се друга министарска конференција у Солуну, а у новембру и Први самит у историји балканских земаља на Криту. Овај процес мултилатералне сарадње започиње са великим ентузијазмом и самосталношћу у одлучивању. Сусрет српског председника Милошевића и албанског премијера Наноа на Криту обећава мирно решење за Косово и Метохију и избегавање последње и најопасније фазе балканске кризе. Међутим, ово је и знак за узбуну за западне планере који одмах потом организују терористичку побуну на Косову и Метохији, као увод у агресију НАТО на СР Југославију (Србију и Црну Гору) 1999. године. Ова агресија доводи до промене карактера мултилатералној сарадњи на Балкану, која наставља да се одвија под патронатом и уз непосредно учешће САД, НАТО и ЕУ, чиме нестаје могућност да саме балканске земље доносе одлуке о својој судбини. Шта више, у годинама које су уследиле, у региону започињу сви релевантни облици мултилатералне сарадње који би могли имати историјски смисао (као нпр. "Охридски сусрети" председника Србије, Бугарске и Македоније), али увек под пуном контролом евроатлантских фактора.

4. СРБИЈА КАО ПИЈЕМОНТ БАЛКАНСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

Најбројнији народ на данашњем Балкану су Румуни, којих има око 20 милиона, док друго место „деле“ Срби, Бугари и Грци са по око 10 милиона. Међутим, српски народ има највећи интеграциони потенцијал, из више разлога:

- заузима централни положај на Балкану;
- неправедно је подељен, услед рата 1990-их на бар две државе - Србију и Републику Српску у саставу дејтонске БиХ;
- једино српски народ има своје делове или мањине у свим државама региона:

Србија	**6.500.000**
Мађарска	5.000
Румунија	30.000
Бугарска	20.000
Македонија	36.000
Грчка	5.000
Албанија	20.000
Црна Гора	200.000
Хрватска	200.000
Б и Х	1.700.000
Словенија	40.000
Аустрија	300.000
Италија	100.000
СВЕГА	**2.650.000**

У разматрању ових цифара мора се узети у обзир да је српски народ у новијој историји у Мађарској, Румунији, Бугарској, Грчкој и Албанији био изложен асимилацији, а у Хрватској геноциду и масовном протеривању. Тешке прилике на Балкану у 20. веку, довеле су и до исељавања Срба у удаљене земље, тако да је данас српски народ један од народа са процентуално највећом дијаспором на свету. Готово да нема земље без српских исељеника, а највећи број их живи у следећим земљама (сви подаци су процене српског Министарства за дијаспору):

САД	750.000
Немачка	600.000
Канада	250.000
Аустралија	200.000
Швајцарска	200.000
Француска	150.000
Шведска	100.000
В. Британија	100.000
СВЕГА	**2.350.000**

- економске, демографске, социјалне и друге последице балканске кризе 1990-их стварају додатну потребу и мотивацију у српском народу за окупљање и развој;
- српски народ је 1990-их пружао отпор западној империјалној политици чије последице данас сви осећају; то му је обезбедило додатно поштовање код свих народа у региону, који би због тога лако прихватили повећани значај и улогу Србије;
- Србија је од свих земаља региона најмање интегрисана у евроатлантске структуре и једина је која званично одбија да уђе у НАТО;
- дубоке историјске везе и афинитет огромне већине Срба према Русији отварају врата за позитивну улогу и утицај Русије на Балкану и у његовим интеграционим процесима.

5. ЕТАПЕ БУДУЋЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ БАЛКАНА

1) Стварање чврстих специјалних односа Србије са Руском Федерацијом у економској, политичкој, одбрамбено-безбедносној, духовној и културној сфери. Започињање процеса прикључења Србије Евроазијском Савезу.
2) Државно-политичко повезивање/уједињење Србије са Црном Гором и Републиком Српском (евентуално и са целом БиХ). Прва етапа ће донети успон и јачање Србије до нивоа који ће нужно условити другу и прекинути приближавање ових земаља евроатлантским структурама.
3) Паралелно са другом етапом треба започети изградњу специјалних односа (типа Бенелукса), односно стварање Балканске Заједнице коју би

чиниле Србија, Бугарска и Македонија. Оваква заједница ће укинути могућност даљег јачања агресивног фактора међу Албанцима под западним утицајем.

4) Реинтеграција Косова и Метохије у састав Србије и прикључење Албаније Балканској Заједници Србије, Бугарске и Македоније.
5) Прикључење 4-члане Балканске Заједнице Евроазијском Савезу.
6) Прикључење Румуније и Грчке (а можда и других земаља региона) Балканској заједници и Евроазијском Савезу.

6. ЦИВИЛИЗАЦИЈСКЕ ДИМЕНЗИЈЕ

6.1. Неуспех у науму уништења Србије и Русије, довео је некада конкурентске западне центре моћи и претенденте на светско господство, у савез, који данас видимо унутар НАТО и ЕУ, пре свега. На примерима Југославије и Украјине видимо аустроугарско-ватиканске обрасце у садејству са англосаксонским масонско-протестантским фактором.

Мрежни светски рат, који је ова алијанса светског зла приморана да води заједничким снагама, уз бројне ратове широм света, поново највеће интелектуалне, материјалне и пропагандне напоре усмерава, примењујући притом потпуно исти образац, против Србије и против Русије.

За разлику од Првог и Другог светског рата, када су у њима поражене државе приморане да понесу највећу објективну одговорност, док је одговорност закулисе и дипломатско-политичких интриганата остала у другом плану, данас се морално обанкротели инспиратори, у свом јадном, али не мање крвожедном покушају успостављања „глобализма“ и проглашавању „краја историје“, више не могу скривати, па једва да то и покушавају.

6.2. У чему је та главна противречност данашњег „западног“ и православног света која карактерише текући мрежни светски рат, ако бисмо покушали да је дефинишемо историјско-политичким терминима?

Она је, наравно, у систему вредности. Данашњи Запад инсистира на индивидуалистичком либерализму, рационализму и материјализму, на дивљој конкуренцији, као наводном генератору напретка, ограничавајући духовност и духовну слободу човека на ниво његове индивидуалне интиме. Он истовремено руши све темељне облике људске заједнице, а највише оне најважније – породицу и суверену државу.

Најважније православне, дакле хришћанске вредности, упућују нас ка спасењу не само у религијском смислу, већ и у практичном, инсистирајући на љубави према ближњем, добру, братству, равноправности, солидарности, неприкосновености живота, забрани уздизања својине и новца изнад духовности, и све то у оквиру људске заједнице.

Човек је друштвено и стваралачко биће, а атомизација друштва неминовно води његовој деструкцији. Поред тога, ресурси Васељене који човеку стоје на располагању су неограничени, па зато дивља и неограничена конкуренција,

која се неминовно претвара у пљачку, зеленаштво и злочин, не само да није мотор прогреса, него је претња опстанку људске врсте.

Ако уз то сагледамо метастазу злочина у актуелном мрежном светском рату – коришћење тероризма, трговине дрогом, људским органима, банкарске шпекулације, стварање у западним лабораторијама квазиисламских чудовишта, потпуну политичку и медијску манипулацију, недоследност и хипокризију, потпуно подређивање демократских механизама и институција новцу, јасно видимо потпуни банкрот Запада на једној, али и све разлоге за Западни убилачки порив према православном свету, на другој страни.

Вредности које оличавају Србија и Русија су са једне стране супериорне и победничке, а са друге, оне заувек сахрањују сан западне олигархије о приватизацији, односно приватном, неограниченом и некажњеном господарењу светом.

6.3. Србија и Русија су прошле фазу своје комунистичке антитезе, односно наметања обездуховљене материјалистичке правде друштву које се није довољно бранило од западне материјалистичке неправде и ушле у фазу синтезе, односно пуне афирмације својих темељних друштвених вредности. Оних због којих, без обзира и на огромне жртве, Русија и Србија побеђују у ратовима. Зато су Србија 90-их и Русија данас изазвале много већу јарост, него када су биле комунистичке. Између осталог разоткривајући, да се Запад лажно позива на хришћанске вредности.

Наш је задатак и обавеза да ове вредности до краја афирмишемо и у складу са њима градимо и друштвени, и економски и политички модел за будућност. То од нас очекује човечанство, и највећи део оног на Западу. Изградња новог света и трајног мира већ су почеле. У тој изградњи не учествује западна олигархија, а није тога ни достојна.

6.4. Светска олигархијска диктатура са геноцидним намерама и последицама, биће савладана само пуном доминацијом у светским пословима нових центара развоја, на темељу реалне економије, што је уз јачање Русије неминован процес, како је то, у свом знаменитом Минхенском говору 2007. најавио Владимир Путин.

Дакле, јачање Русије води превазилажењу светске кризе. А јачање Русије мора бити праћено јачањем њеног утицаја у свету. Јачање утицаја Русије у свету није могуће без спасавања Србије – и због нагомиланих неправди које су парадигма свега негативног у савременом свету – и због тога што народ Србије више од било ког другог народа на свету прижељкује блиску интеракцију са Русијом.

Србија је у последње две деценије била на светском нивоу једна од највећих жртава западне политике; против ње су примењена или на њој тестирана сва субверзивна и деструктивна средства "меке" и "тврде" силе (осим нуклеарног оружја); то је чињено да би било спречено њено савезништво са Русијом, да би Србија била уклоњена као препрека на путу ка Русији и да би на њој биле испробане методе које треба применити или се већ примењују против Русије. Тиме је Србија доведена у ситуацију „добровољне окупације“ и „добровољног умира-

ња". Србију је немогуће спасити без промене њеног садашњег помирљивог става према западној агресији. Истовремено, није могуће довољно убедљиво жигосати злочиначке елементе у глобалној англоамеричкој политици без промене односа Србије према самој себи.

Владимир Кршлянин

СЕРБСКО-РОССИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ, БАЛКАНЫ И ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ

Резюме

Практически полная национальная и духовная идентификация сербов и русских в ходе истории стала залогом того, что сербы и русские испокон веков сражались на одной стороне, но никогда друг против друга. Россия способствовала, в первую очередь, восстановлению сербского государства, прекратившего свое существование несколько веков, над территорией и населением которого властвовали Османская и Австро-Венгерская империи, а затем содействовала его полному освобождению и существованию в рамках Югославии. Сербия, со своей стороны, подверглась настоящей децимации, приняв на себя первые удары как в Первой, так и во Второй мировой войне, а также в ходе передела Европы и мира в последнее десятилетие XX века. И, несмотря на это, западным силам удалось не допустить связивание Сербии и России на государственном уровне, которое сегодня возможно и представляет собой для Сербии единственную надежду на выживание.

В настоящий момент развития геополитических отношений необходима стабилизация Балкан (которая невозможна без интеграционных процессов) и возвращение России на Балканы. Оба процесса необходимы как для достижения стабильности и равновесия в Европе, без которых невозможен ни мир во всем мире, так и для замены евроатланической геополитической концепции евразийской.

Россия не сможет достичь своей полной консолидации совершить свою цивилизационную роль в мире, метафорически выраженную идиомой „Третий Рим“, не обладая связями и соответствующим влиянием в регионах Украины и Балкан, в каждом из которых проживает около 50 миллионов православных христиан.

Западные силы на протяжении истории различными способами препятствовали этому – от влияния на Австро-Венгрию и Турцию до провоцирования конфликтов между самими балканскими народами и открытой агрессии. Единственной формой интеграции, под западным влиянием обеспечивавшей относительную стабильность, была Югославия, созданная в Версале с целью ограничения роли Сербии, и, тем самым, предотвращения существенного российского влияния на Балканах. После Второй мировой войны, Югославия была восстановлена на фундаменте социалистической концепции Димитрие Туцовича, верно настаивавшего на связивании народов с целью укрепления их суверенности, но

недооценивавшего духовную составляющую истории. На этой же концепции основывалась и неудачная попытка создания Балканской Федерации треугольником Тито-Димитров-Сталин, и установление многостороннего сотрудничества балканских стран в конце 90-х. Эта последняя попытка по сути была ликвидирована агрессией НАТО на СРЮ в 1999 году, после чего многостороннее сотрудничество формально было возобновлено и даже приобрело новые формы, но под полным контролем евроатлантических факторов, занявших доминирующее положение в регионе, а влияние России сокративших до исторического минимума.

В интеграционных процессах на Балканах и возвращении России на Балканы важнейшую роль играет Сербия, не только по причине своего средневекового значения в регионе, но, прежде всего, из-за целого ряда современных аспектов: Сербия занимает центральное место на Балканах; как нация она несправедливо разделена; части и меньшинства сербского народа проживают во всех балканских странах; менее всех стран она интегрирована в евроатлантические структуры; она единственная отвергает вступление НАТО, а своим десятилетним сопротивлением агрессии усилила симпатии и уважение всех остальных балканских народов. Кроме того, последствия, которые испытала на себе Сербия, дополнительно мотивируют ее к собственному укреплению и развитию. И все это при акцентированном историческом чувстве родства сербского народа с Россией.

Процессы интеграции и стабилизации Балкан и возвращения России на Балканы должны проходить 6 этапов: 1) Формирование прочных специальных отношений между Сербией и Россией во всех областях и начало процесса присоединения Сербии к Евразийскому экономическому союзу; 2) Объединение Сербии с Черногорией и Республикой Сербской (или целой Боснией и Герцеговиной); 3) Создание Балканского Сообщества Сербии, Болгарии и Македонии; 4) Реинтеграция Косова и Метохии в состав Сербии и присоединение Албании к Балканскому сообществу; 5) Присоединение Балканского сообщества к Евразийскому экономическому союзу; 6) Вступление Румынии и Греции (и, возможно, других стран) в Балканское сообщество и Евразийский экономический союз.

УДК 2-636(497:470)

Иван Анатољевич Тарасевич*
Тјуменски државни универзитет
Тјумен, Руска Федерација

ПРАВОСЛАВЉЕ КАО ФАКТОР ЗБЛИЖАВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ ЕКОНОМСКОГ САВЕЗА: Уставно правни аспекти

Сажетак

У чланку аутор закључује да православље представља најважнију и безалтернативну повезујући нит између Србије и Евроазијског економског савеза. Тренутно уставна доктрина, како Републике Србије, тако и водећих држава ЕАЕС морају да изразе у Основним законима посебну улогу православља у животу друштва. Аутор наглашава, да савремени глобални свет није пријатељски настројен према фундамнеталним основама ЕАЕС и тежњама Србије, те наглашава да је јединствени излаз у форсирању процеса сближавања и међудржавне интеграције уз уважавање фактичког положаја које у њима заузима православље.

Кључне речи

Православље, уставна доктрина, традиционална религија, међудржавне интеграције, Евроазијски економски савез, Европска унија

Дана 29. маја 2014. године потписан је Уговор о Евроазијском економском савезу (ЕАЕС)[1] у главном граду Републике Казахстан, Астани и који представља важнији геополитички догађај у последње време на постсовјетском простору. Овим Уговором отворене су нове перспективе евразијских интеграција, које одговарају интересма милиона људи, а који живе, како на постсовјетском простору, так и ван њега. Посебно су отворене нове могућности за Републику Србију, за коју ЕАЕС, као субјект међународног права, већ сада може постати алтернатива Европској унији (ЕУ), која се свим снагама упиње да себи потчини Србију.

Мој чланак посвећен је, дакле, проблему избора који предстоји Републици Србији, а то је да се одлучи између две варијанте интеграција: да постане део ЕУ или ЕАЕС. О перспективама избора Републике Србије једног од путева речено је и написано веома много. У литератури и медијима детаљно су изучени

*Доктор правних наука, доцент. E-mail: 531812@gmail.com

[1] Договор о Евразийском экономическом союзе (Подписан в г. Астане 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015) / Официальный сайт Евразийской экономической комиссии. 2016. URL: http://www.eurasiancommission.org/ (дата обращения: 03.07.16).

политички, социјални, војни, економски и други проблеми овакви интеграција. Но, ови аспекти, према мом мишљењу, имају другостепени значај и представљају својеврсно замајавање. Основа, важна за истраживача проблема избора Србије између ЕУ и ЕАЕС, често измиче из видокруга и много је дубља, него што се мисли. Пре свега, неопходно је знати да се у овом тренутнку Република Србија налази на важном цивилизацијском раскршћу.

Но, пре тога, хтео бих да се присетимо догађаја током пролећа 1999. године. Аутор ових редова је у то време био студнет друге године Тоболске духовне академије. Управо тада је започето бомбардовање Србије. Сви студенти су са великом пажњом пратили овај догађај, молећи помоћ од Бога за братски српски народ. Још се сећам своје искрене и снажне жеље да као добровољац узмем учешће у борбеним дејствима на страни војске Србије. Са сигурношћу тврдим да је тако желела већина студената, јер су напад НАТО-а на Србију доживели као своју личну трагедију. И сада је судбина Србије код православних људи Русије у центру занимања и бриге.

То што је управо у православном делу руског друштва проценат подршке српском народу тако висок је веома лако објаснити. Управо је Православље формирало морална схватања Руса и Срба, па без њих није замисливо њихово постојање. Без православља то би били сасвим други народи, са апсолутно другим морално-религиозним кодом. Бити Србин значи бити православан, исто као и Руси, да би имали право тако да се назову, морају бити православни. Самим тим, познато је, да су већина грађана Русија православни хришћани и нема сумње да су Срби њихова браћа и могу рачунати на сваку помоћ и подршку.

У то време, државе ЕУ биле су формиране под утицајем римокатоличанства, протестантизма и других религија и конфесија, које се разликују од православља пре свега по свом морално-духовном коду.

Сво устројство Русије и Србије прожето је духом православне Византије, чије наслеђе је у основи ових држава. Чак ни 70 година атеизма совјетске Русије није могло ништа кардинално да промени. Атеисти су представљали апсолутну мањину Русије, а може се рећи да је и њихов поглед на свет, у већини случајева, био формиран под утицајем православља. Уколико би из схватања руских атеиста удаљили православље, то би били сасвим други људи.

Лепше од свих о духовним везама Србије и Русије говорили су у својим радовима архимандрит Јустин (Поповић), Владимир Меденица, Валентин Распућин и други.

Православље представља најперспективнији и безалтернативни беочуг у повезивању Србије и Русије, а самим тим и ЕАЕС, фундамент који образује управо Русија и руска цивилизација. Сви други социјални регулатори имају другостепено значење.

Ако говоримо о социјалним регулаторима, који имају кључни значај за самоопредељење било које људске заједнице у савременом глобалном свету, онда говоримо о економији. У вези са тим јавља се питање, колико економија утиче на однос Републике Србије према ЕУ и ЕАЕС. Овде је нужно констатовати

чињеницу да са економског аспекта Србија више зависи од ЕУ, него од ЕАЕС. Економски значај ЕУ за Србију је далеко већи и није упоредив са Русијом, мада савремени економски образац, наметнут од стране Запада по целој планети, носи (тако је и у Русији) жестоки лоповски карактер, коме је страна свака идеја социјалне правде и која се препознаје по култу потрошње, мобилишући све приземно у човеку. Другим речима, ова економија не може бити повезујући беочуг Србије и ЕУ, али ни ЕАЕС, јер овај образац је супротан православном погледу на живот. То значи да у основи процеса уједињења ЕАЕС и Републике Србије економија не треба да буде повезујућа нит.

Још један кључни социјални регулатор је ту – право. Коме је ближа Србија са аспекта правних реалности, ЕУ или ЕАЕС, односно другим речима, какав правни систем је данас Србији прихватљивији – руски или европски?

Овде је неопходно нагласити да са тачке православног виђења, европско право за српско друштво једва да може имати некакав сумњиви ауторитет. Угледни руски правник В. М. Гесен је писао да је «снага права у његовом моралном ауторитету. Овим ауторитетом – и само њиме – право влада над светом социјалних противуречности – над дивљим страстима, рачунима и лукавим интересима, неустрашивим убеђењима људи».[1]

У вези са горњим исказом могуће је поставити под сумњу садржај европског правног система као таквог. Овде је могуће поставити питање о томе какав морални ауторитет има систем права који дозвољава озакоњење истополних бракова, «лаке наркотике», легализацију аутаназије и оправдавање нацизма? Одговор на ово питање, према мом мишљењу, је очигледан: за православног такав систем права не може бити ауторитет, што значи да право ЕАЕС за Србију јесте много ближе, него право ЕУ.

Но, нажалост, руско право у пуној мери не задовољава потребе и тежње православних хришћана. До данашњег дана ова чињеница, да у Русији, као и у Републици Србији, православни грађани чине већину становништва није нашло одраза у законодавству.

И овде улазимо у област уставно-правних проблема, без чијег разрешења није могуће зближавање Русије и Србије. На данашњи дан можемо констатовати чињеницу одређеног несагласја Устава Русије[2] и Србије од 30. септембра 2006. године око уставних принципа, као реалности, а понекад и норми основног закона, те у непотпуној мери одговарају потребама друштва.

Један од извора Устава је уставна доктрина која представља систем погледа на устројство конкретног друштва научника, политичара, друштвених радника, представника државних органа и свег народа. То је представа о томе какав треба да буде Устав и шта они очекују од њега. Уставна доктрина је резервоар из којег законодавац црпи уставне норме. Шта данас уставна доктрина тражи од Србије и Русије?

---

[1]Гессен В.М. Исключительное положение. С-Пб, 1908. С. 193.

[2] Конституция Российской Федерации // Собрание законодательства Российской Федерации. 2009. № 4. Ст. 445.

Уставна доткрина, како у Републици Србији, тако и у Русији, тражи да се у основном закону изрази посебна улога коју има православље у животу друштва. Потчињена већина становника Србије и Русије себе идентификује са православљем и таква уставна норма би одражавала њихове основне интересе.

Суштина Устава се исказује у томе да његове норме које чак имају дефинитивно значење, али и сам стил писања, указују на одлучни утицај на мотивацију законодавца и уносе суштинске корекције у понашање законодавца. Свака норма Устава способна је задати вектор политичког развоја целе државе. На тај начин, само помињање православља у Уставу, способно је на кардиналан начин да измени сво право у држави, дајући свакој правној норми нови смисао у светлу посебних односа државе према Православној цркви.

Потребно је приметити да у савременим друштвима има Устава у којима се ове или оне религије просто не спомињу у преамбули усмислу да су имале посебан допринос у развоју друштва, него им се у одређеним нормама даје посебан правни статус. Тако, на пример, у члану 1, ст. 3 ,Устава Грчке, од 11. јуна 1975. године[3] се указује да је «владајућа религија у Грчкој Источно-православна Цркве Христове. Грчка православна црква се признаје главом самог Господа нашег Исуса Христа, нераскидиво повезана са својим догмама с Великом Константинопољском црквом и са сваком другом истоверном Црквом Христовом...».

Сличне норме постоје у Уставу Краљевине Норвешке, од 17. маја 1814. године.[4] Члан 2: «Сви становници државе имају право на слободу религизоне савести. Евангелистичко-лутеранска религија представља званичну државну религију. Они који исповедају ову религију, обавезни су да васпитавају своју децу тако да и они постану следбеници исте».

Слично и Устав Краљевине Данске, од 5. јуна 1953. године[5] п. 4 ч. 1 утврђује став о томе да је «Евангелистичко-лутеранска црква државна црква Данске и као таква подржана је од државе».

Устав Аргентине од 1. маја 1853. године (са измена из 1860. 1866. и 1898. године)[6] у члану 2. каже да «Федерална влада подржава Римску апостолску католичку религију».

Устав Боливије, од 17. новембра 1947. године[7] у члану 3. има део «Држава признаје и подржава Римско-католичку апостолску религију, гарантујући истовремено свим другим религијама јавно деловање».

---

[3] Конституция Греции. Вступила в силу 11 июня 1975 г. / constitutions.ru 2016. URL: http://constitutions.ru/?p=249 (дата обращения: 4.07.16).

[4] Конституция Норвегии (Королевства Норвегия) от 17 мая 1814 г. / NORGE.RU – Вся Норвегия на русском. URL: http://www.norge.ru/norgesgrundlov1814 (дата обращения: 16.02.13).

[5] Конституция Норвегии (Королевства Норвегия) от 17 мая 1814 г. / NORGE.RU – Вся Норвегия на русском. URL: http://www.norge.ru/norgesgrundlov1814 (дата обращения: 16.02.13).

[6] Конституция Аргентинской нации от 1 мая 1853 г. (с поправками 1860, 1866 и 1898 гг.) / Аргентина. Конституция. Рус. – Уставник. URL: https://sites.google.com/site/ustavniky/home/konstitucia/konstitucii-kvalificirovannyh-gosudarstv/argentina-konstitucia-rus (дата обращения: 4.07.16).

[7] Конституция Боливии. Промульгирована 17 ноября 1947 г. / Конституции государств (стран) мира. Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова. 2016. URL: http://worldconstitutions.ru/?p=39

На тај начин, помињање посебне улоге православља у уставним нормама Републике Србије и Русије, било би у пуном смислу речи, актуелизована национална идеја, око које би било могуће градити чврст савез и при том ништа не би било у супротности са светском праксом изградње држава. Таква Уставна норма приближила би државу и створила хармоничну везу између народног самосазнања и формираног правног система.

Управо имајући такве правне норме било би могуће брзо и ефикасно уједињење Републике Србије и ЕАЕС. Само на основу уставних норми, које одговарају потребама и хтењима становништва, могућа је модернизација и привођење на заједнички именитељ законодавство Србије и ЕАЕС, без чега дубља интеграција није могућа.

Подвлачим да говорећи о законодавству ЕАЕС, говорим у већој мери о законодавству Русије, које је у многим примерима постала основом за правни систем осталих држава чланица ЕАЕС. Овде се може рећи да није целисходно говорити о уношењу у уставне норме Устава Казахстана, Јерменије или Киргистана о значају православља. На томе и не истрајавамо. Но, ако саберемо сво становништво држава које су ушле у ЕАЕС, православље инако чини већину и то ће определити уставну срж ЕАЕС, коју, да поновим, чини Русија. Поред тога, Русија доминира и већини сфера живота постсовјетског друштва, а представља и фундамент ЕАЕС, чије постојање није могуће без постепене реформе правних система држава који улазе у Савез, свакако по руском обрасцу и уз уважавање дубоких доктринарних мотива. Без свеопште унификације, правне сфере ЕАЕС имаће формални карактер. Овде са дубоким жаљењем примећујем, да од времена почетка стварања ЕАЕС постоји тенденција ка удаљавању законадавстава у многим сферама код држава које улазе у Савез. На тај начин, решавајући питање зближавања правних система Србије и ЕАЕС, пре свега, потребно је говорити о уподобљавању српског и руског законодавства.

Следећи корак који треба да учине закондавци Републике Србије и Русије је модернизација целокупног законодавства, уз уважавање измена у Уставима. Оваква модернизација мора бити детерминисана уставном нормом о посебној улози православља у животу друштва. Потребно је приметити, да неке законске норме Републике Србије, у овом контексту, имају више прогресиван карактер, него руске. Правни статус религиозних заједница у Срби је одређен Законом «О црквама и верским заједницама», од 20. априла 2006. године.[8] Овим Законом уведена је диференцијација верских заједница, а некима је придат статус традиционалних попут Српске православне цркве, што доприноси безбедности Републике Србије. Усвајање овог Закона може се сматрати и херојским делом српског закодавца, јер ове норме иду у сукоб са политиком ЕУ према Србији. На жалост, давање Руској православној цркви статуса традиционалне у Русији се до дана данашњег није догодило.

(дата обращения: 4.07.16).

[8] Официальный вестник Республики Сербия. № 36/06.

Да би постала ауторитетом за Републику Србију и друге словенске државе, законодавство о слободи верских заједница Русије мора се модернизовати. Примером за руске законодавце што се тиче принципа односа цркве и државе може бити не само законодавство Србије, него и слично закондавство Републике Белорусије.

До данас у Белорусији је у примени кооперационо принцип државно религијских односа. Документ који је ово успоставио је Споразум о односу између Републике Бероусије и Белоруске православне цркве, потписане 12. јуна 2003. године, од стране премијера Републике Белорусије и Патријаршијског егзерхата све Белорусије.[9] Према садржају овог документа, држава признаје улогу Православне цркве као једне од важнијих социјалних институција, која је исказала суштински утицај на фомирање духовних, културних и националних традиција. Са друге стране, Црква полази од тога да је институција државе гарант очувања и развоја поменутих традиција.

Споразумом се одређују и приоритети којим ће се посветити посебна пажња. То су, пре свега, друштвена, образовна, културна и стваралачка делатност, очување културног и историјског наслеђа и социјална брига. До данас процес изградње религиозне политике у Белорусији није завршен и захтева израду савременијих концепција државно-религијских односа. Но, од времена распада СССР-а, треба нагласити, у Белорусији се догађа тенденција зближавања државе и традиционалних религија, посебно са Белоруском православном црквом.

Достојним пажње у контексту разматрања наше теме може се сматрати и законодавство Јерменије, које такође спроводи диференцијацију верских заједница. Тако, према нормама Закона Републике Јерменије, од 17. јуна 1991. године № ЗР-0333-1 «О слободи савести и верским заједницама»[10] националном црквом јерменског народа сматра се Јерменска апостолска црква. Дефинитивно Јерменска апостолска црква и Православље имају одређене догматске разлике, међутим принципи изградње односа између државе и цркве у Јерменији свакако треба узети као важне и достојне опонашања.

На тај начин могуће је констатовати чињеницу да у актуелном тренутку односа ЕАЕС и Србије централно питање представља принцип државно-религиозних односа. Од одговора на ово питање зависиће и правац којим ће ићи Република Србија.

У закључку мог кратког истраживања, које је само назначило проблем, али треба знати да се једним радом ништа не решава, треба рећи да је савремени свет непријатељски расположен према приближавању поредака Русије и Србије, те да је јединствен излаз из те ситуације приближавање и међудржавна

---

[9] Соглашение о сотрудничестве между Республикой Беларусь и Белорусской Православной Церковью. Минск, 12 июня 2003 г. // Минские Епархиальные Ведомости. 2003. № 2. С. 3334.

[10] Закон Верховного Совета Республики Армения от 17 июня 1991 г. №М9 С-0333-1 «О свободе совести и религиозных организациях» / WEB-Версия. Законодательство стран СНГ. URL: http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2041&lang=rus (дата обращения: 4.07.16).

интеграција уз уважавање положаја које има православље у обе државе. У том контексту законодавци обе државе треба да реше назначене проблеме уставно-правног карактера.

Са руског превели
Татјана Вучинић-Маљевић
Зоран Милошевић

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Договор о Евразийском экономическом союзе (Подписан в г. Астане 29.05.2014) (ред. от 08.05.2015) / Официальный сайт Евразийской экономической комиссии. 2016. URL: http://www.eurasiancommission.org/ (дата обращения: 03.07.16).
2. Конституция Российской Федерации // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2009. – № 4. – Ст. 445.
3. Конституция Греции. Вступила в силу 11 июня 1975 г. / constitutions.ru 2016. URL: http://constitutions.ru/ ?p=249 (дата обращения: 4.07.16).
4. Конституция Норвегии (Королевства Норвегия) от 17 мая 1814 г. / NORGE.RU – Вся Норвегия на русском. URL: http://www.norge.ru/norgesgrundlov1814 (дата обращения: 16.02.13).
5. Конституция Дании. Конституция Датского Королевства от 5 июня 1953 года / Конституции государств (стран) мира. Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова. 2016. URL: http:// http://worldconstitutions.ru/?p=152 (дата обращения: 30.06.16).
6. Конституция Аргентинской нации от 1 мая 1853 г. (с поправками 1860, 1866 и 1898 гг.) / Аргентина. Конституция. Рус. – Уставник. URL: https://sites.google.com/site/ustavniky/home/konstitucia/konstitucii-kvalificirovannyh-gosudarstv/argentina-konstitucia-rus (дата обращения: 4.07.16).
7. Конституция Боливии. Промульгирована 17 ноября 1947 г. / Конституции государств (стран) мира. Интернет-библиотека конституций Романа Пашкова. 2016. URL: http://worldconstitutions.ru/?p=39 (дата обращения: 4.07.16).
8. Законом Республики Сербия «О церквях и религиозных объединениях» от 20 апреля 2006 г. // Официальный вестник Республики Сербия. – № 36/06.
9. Закон Верховного Совета Республики Армения от 17 июня 1991 г. №М9 С-0333-1 «О свободе совести и религиозных организациях» / WEB-Версия. Законодательство стран СНГ. URL: http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2041&lang=rus (дата обращения: 4.07.16).
10. Соглашение о сотрудничестве между Республикой Беларусь и Белорусской Православной Церковью. Минск, 12 июня 2003 г. // Минские Епархиальные Ведомости. – 2003. – № 2. – С. 3334.
11. Гессен, В.М. Исключительное положение / В.М. Гессен. – С-Пб.: Юрид. кн. скл. «Право», 1908. – 410 с.

Православие как фактор сближения Республики Сербии и Евразийского экономического союза: конституционно-правовые аспекты

Резюме

В статье автор делает вывод, что православие является самым надежным и безальтернативным связующим звеном между Сербией и ЕАЭС. На данный момент конституционная доктрина, как Республики Сербия, так и ведущих стран ЕАЭС требует отразить в Основных законах особую роль, которую играет православие в жизни общества. Автор подчеркивает, что современный глобальный мир далеко недружественен по отношении к фундаментальным устоям ЕАЭС и Сербии, единственным выходом для которых является форсирование процессов сближения и межгосударственной интеграции с учетом того фактического положения, которое занимает в данных обществах православие.

Ключевые слова: Православие, конституционная доктрина, традиционная религия, межгосударственная интеграция, Евразийский экономический союз, Европейский союз

УДК 470:323.39:32

Кирил Шевченко*
Филијала Руског државног социјалног универзитета у Минску
Минск, Белорусија

«ХАОС У ГЛАВАМА»: ХУМАНИТАРНИ ПРОБЛЕМИ ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Сажетак

Последњих година темпо и интензитет интеграција на постсовјетском простру знатно се повећао, чији је врхунац стварање Евразијског економског савеза. То је резултат објективне потребе за заједничком борбом Заједнице независних држава (ЗНД) са изазовима глобализације. Ипак, интегрције у оквиру ЗНД су једностране, јер се одвијају углавном у сфери економије и фактички се не дотичу научне и хуманитарне сфере, у којој, насупрот, имамо дезинтеграционе тенденције. Знамо да без солидне идеолошке и интелектуалне основе нема успешних интеграција, те политичари ЗНД морају да издвоје више пажње за хуманитарни аспект евроазијских интеграција. Остварење овог задатка утолико је лакше јер постоји богато наслеђе научника-евроазијаца, који су дали интересантну интелектуалну платформу, наглашавајући јединство евроазијских народа и неопходност интеграција постсовјетских држава.

Кључне речи

Постсовјетски простор, глобализација, Евроазија, евроазијске интеграције, политичке елите

Неколико последњих година интеграциони процеси на постсовјетском простору приметно су се активизирали и продубили. Јачање интеграција на територији бившег СССР-а, одржавају објективну потребу постсовјетских држава за уједињењем како би превладале проблеме повезане са светском економском кризом, безбедности и негативним последицама глобализације. Најснажнија најава јачања интеграционих тенденција било је формирање Евроазијског економског савеза од стране Русије, Казахстана и Белорусије, а којима се нешто касније придружила Јерменија и Киргистан. Лидери држава Евроазијског економског савеза не једном су објављивали намеру да се он шири и на друге заинтересоване за интеграције држава постсовјетског пространства.

Успешан развој интеграција на постсовјетском простору према мишљењу низа експерата способан је да обави стаблизацијску улогу, не само у сфери економије, него и у друштвено-политичком животу постсовјетских држава, чије

*Доктор историјских наука, редовни професор

становништво до данашњег дана није преболело «глобалну кризу идентитета»,[1] коју су приметили социолози још 1990-их година, одмах после распада СССР-а. Поменута криза се манифестовала, пре свега, у губљењу вредносних оријентација код становника, као и у јасним представама «о себи, о држави и типу друштва у којем се живи».[2]

Приметно је да повећан интерес за евроазијске интеграције, као и њеној научној анализи, не само на постсовјетском простору, неко и код низа словенских држава, које се не мире са моделом једнополарног света. На пример, на међународној научној конференцији посвећеној Балкану и питањима евроазијских интеграција, иначе одржаној 16. октобра 2013. године у Минску, представници Института за политичке студије из Београда (Србија) приметили су да део српског друштва, укључујући представнике интелектуалне елите и неке политичке партије, са великим занимањем прате интеграционе процесе на евроазијском простору, посматрајући их као алтернативу западној варијанти глобализације. Интерес за евроазијске интеграције, пре свих, исказује део српског друштва које се представља као «православна патриотска интелигенција, која се бори за очување српског националног идентитета»,[3] придржавајући се традиционалног Кирило-методијевског наслеђа српске кутлуре, а такође, који се критички односе према актуелним реалностима Европске уније и који не подржавају, карактеристичне за Европу, различите антируске манифестације.

Према речима представника београдског Института политичких студија, интерес за постсовјетске интеграције у Србији одвија се у форми проучавања и популаризације идеје евроазијства у научним круговима и неким медијима, али и преко превода радова различитих теоретичара евроазијства на српски језик и њихово потоње ширење у јавности. Од политичких партија идеји евроазијства пажњу је посветила Демократска странка Србије, која је имала одлучујућу улогу у економском повезивању Србије и Русије (продаја Нафтне индустрије Србије руској компанији, око изградње гасовода итд.)

Другим речима, српски политиколози и експерти оправдано тврде да популарност идеје евроазијских интеграција у Србији и другим државама Источне и Југоисточне Европе директно зависи од успеха или неуспеха овог процеса на постсовјетском простору, а такође и од спремности саме Русије да ову идеју популарише у Србији, што за сада није случај. Насупрот, деловање неких представника руске политичке и пословне елите усмерено је против интеграционих процеса. Према мишљењу водећег експерта београдског Института за политичке студије професора З. Милошевића «заговорницима интеграције Србије са Русијом у оваквим околностима је јасно да су шансе, како информационе тако и политичке, никаве. Руској амбасади у Србији, констатује З. Милошевић, предложено је више пута да се купи бар један телевизијски канал и једне новине, како би

[1] См. Независимая газета. 31.08.2004.
[2] Там же.
[3] Милошевич З. Информационные ресурсы и евразийская идея в Сербии // Евразийское обозрение. Нациестроительство и идентичности в Евразии. Выпуск 1. Прага: MediumOrient, 2014. С. 56.

јавности била изложена руска позиција. Међутим, пракса је таква да руске банке и компаније у Србији не само што употребљавају латиницу, него и плаћају рекламу у медијима који пропагирају евроатлантску опцију. Тренутно, настојања заговорника евроазијских интеграција у Србији су бесплодна».[4] Зато су главни канал ширења евроазијске идеје научне књиге и интернет, због чега се евроазијство затвара у академски оквир, како не би постало «политичко питање дана».[5]

Осим Србије, раст интереса за евроазијске интеграције и идеје евроазијаца уопште, последњих година приметан је и код научне елите и хуманистичке интелигенције Чешке, Словачке и Бугарске. Симболично је у овом случају, да је класично евроазијство, као нуачни и друштвено-политички покрет формулисан током 1920-их година од стране руских научника-емиграната, управо у овим словенским државама. Ова чињеница сведочи о томе да део интелектуалне елите словенских држава савремене Европе сматра идеје евроазијства крајње актуелним и одговарајућим за данашње време, прихватајући их као важан итнелектуални кључ за схватање савремених друштвено-политичких процеса и истовремено као идеолошки инструмент за супротстављање негативним последицама процеса глобализације. Очигледно, интелектуална елита малих словенских народа Европе нашавши се у процепу глобализације и искусивши све њене сумњиве «прелести», способнија је од руских колега да схвати и оцени многе мисли и упозорења класика евроазијства, која нису изгубила своју актуелност. На пример, крајње савремено звуче мисао једног од оснивача евроазијства Н. С. Трубецког, који је још 1920-их тврдио да је машта колективног романо-германског и англосаксонског Запада «потпуно обезличење свих народа планете, рушење свеколиких и посебних националних облика и култура. Реализацијом ове маште претворили би све народе света у Европљане другог и трећег реда, док би Европљани првог реда остали романски, германски и англосаксонски народи... Ово, упозоравао је Н. С. Трубецки – поставља Европљане у владајући положај над целим светом».[6]

* * *

Међутим, према мишљењу мноштва експерата особеност садашњих интеграционих процеса на постсовјетском простору је у одређној социјално-економској једностраности, односно обухватају искључиво економску сферу. При том практично уоште се није посветила пажња интелектуалним и идеолошким основама интеграција, њеним историјским, хуманитарним и духовним аспектима. Може се чак рећи да ако се у економској сфери интеграција, без обзира на проблеме, развија доста динамично, онда у хуманитарној области имамо сасвим супротне слике: имамо нарастајућу духовну дезинтеграцију и све веће отуђење

[4] Там же. С. 57.
[5] Там же.
[6] Трубецкой Н.С. История. Культура. Язык. Москва: Прогресс, 1995. С. 357.

између блиских у цивилизационом и културном смислу народа и држава, који су се појавили после распада СССР.

Чак и најразвијенија интеграција на евроазијском простору – Савезна држава Русије и Белорусије – нема јасну и добро разрађену идеолошку основу интеграција. Адекватна би у том смислу могла бити идеологија западнорусизма, развијена још у XIX веку, а која је посматрала Белорусе као органски део јединствене општеруске цивилизације, коју чине Великоруси, Малоруси и Белоруси. Међутим, ова идеологију данас изгледа не треба политичким елитама Русије и Белорусије. Одсуство научне и идеолошке базе, која би сведочила неопходност интеграција, преобраћа се у снажну кочницу, која спречава даљи развој интеграционог процеса у Евроазији. Према речима једног од литерарних хероја, познатог руског писца, М. А. Булгакова, управо «хаос у главама» представља изворни социјално-економски проблем и узрок политичких потреса.

Најснажније се ова тенденција показује у томе што политичке елите, неколико постсовјетских држава, снажно манифестују етнократски образац властитих држава и следећи конкретне геополитичке циљеве, при чему енергично стварају лик непријатаља од Русије, при чему за то активно користе друштвене науке, медије и сферу образовања.

Посебно је моћним средством стварања етнократских држава на постсовјетском простору постала историјска наука, јер су историчари свесрдно почели да служе сопственој политичкој елити, која, према речима познатог руског етнолога, академика В. А. Тишкова «измишља и конструише историјско-културну традицију да би учврстили свој статус и легитимност».[7] Важно место у овом «конструисању историјско-културних традиција» заузима производња и ширење митова, којима се намеће лик непријатеља искључиво на Русију, при чему део историчара постсовјетских држава полази од «претпостављене одговорности».

Најчешће демонизација Русије и њено сврставање у «апсолутно зло» и узроком свих проблема је карактеристично за прибалтичке државе, Грузију и последње време Украјину, где је процес заиста достигао гротескне форме. У Грузији постоји музеј руске окупације, који приказује историју ове државе после њеног исласка из састава Руске империје, као најмрачнији и најтрагичнији период историје, као време свеопште катастрофе и пропуштених шанси. Истина је, према мишљењу најпознатијих стручњака за Каквказа, укључујући и западне, сасвим супротна, јер уласком грузијских земаља у састав Руске имеприје дошло је до позитивних утицаја и културног и економског развитка, јер је била обезбеђена главна претпоставка за развој – безбедност, односно добри услови не само за физичко преживљавање, него и за суштински социјално-економски и културни прогрес.

Истовремено, у хуманитарној сфери ових држава, које улазе у састав Заједнице независних држава (ЗНД), приметна је неискреност према Русији, иако је она стуб економских интеграција, јер негују формално савезништво уз исто-

[7] Тишков В.А. Реквием по этносу. Исследования по социально-культурной антропологии. Москва, 2003. С. 124.

времено постојано и упорно грађење лика непријатеља од ове државе. Тако анализа школских и универзитетских уџбеника историје, која је урађена неколико година раније од стране историчара са Историјског факултета Московског државних универзитета, показала је да само уџбеници историје у Јерменији и Белорусији посматрају улогу Русије у историји својих народа пре свега са неутралних или позитивних позиција, тежећи уравнотеженом и објективном приступу. Истовремено, уџбеници свих осталих држава које улазе у ЗНД садрже једностранонегативне оцене о улози Русије у историји својих народа, градећи потребу отуђења и изградње лика непријатеља од Русије и Руса.

Снажан пример крајње негативних последица оваквих ставова у хуманитарној области је политичка криза у Украјини, где је политичка елита, ослањајући се пре свега на друштвене науке, медије и сферу образовања, спровела пре свега према свом рускојезичком становништву Југа и Истока Украјине политику етноцида, тежећи да украјинизује руско становништво и трансформише његов традиционални идентитет и културни код, који је истрајавао на заједништву са руским светом. Жалосно је да је најважнији инструмент реализације ове политике постала историјска наука и сфера образовања, који су систематски и циљано током последњих деценија формирали лик непријатеља од Русије, уз потпуну ћутњу руских власти. У одређеном степну циљ је чак и остварен. Сведочанство реченог је део руског и етнички разнородног рускоговорећег становништва украјинских градова, које је упило идеју украјинског национализма, усвојила култ Бандере и Шухевича и продемонстрилала спремност да са ентузијазмом скаче уз примитивну мајданску паролу «Ко не скаче – тај је Москаљ!»* Суштински, вишегодишња политика етнокултурне колонизације историјске Новорусије, тј. руског југа и југо-истока Украјине у форми агресивне «дерусификације», коју су спроводили Кијев и Лавов посредством друштвених и хуманистичких наука и сфере образовања, упркос етнојезичким реалностима и елементарном здравом смислу, дала је плодно тло за потоњи цивилизациони раскол Украјине. Овај од давно тињајући раскол претворио се у крвави грађански рат у Украјини, који је дефинитвно поставио крст на утопијску идеју формирања једне украјинске политичке нације, у коју је, суштински веровало тек неколико политиколога-оптимиста још и неколико година уназад.

Несумњиви допринос отуђења народа евроазијског простора дају медији држава ЗНД. Према мишљењима медијских стручњака, осветљавање догађаја у државама ЗНД, укључујући и државе чланице Евроазијског економског савеза, у средствима масовне комуникације има крајње шкрт и уздржан карактер, ако не и крајње недобронамеран приступ. Главна особеност информативне политике у електронским и штампаним медијима у државама ЗНД је наглашавање разлика, а не јединства. Државе уједињене у ЗНД, у медијима се посматрају као обичне иностране државе, а не као цивилизацијски блиске државе, чији народи имају заједничку прошлост и који су учесници заједничког глобализацијског пројекта. Сличан приступ имају и медији Русије и Белорусије, иако су најближи савезници

*Међу украјинским националистима „Москаљ“ означава погрдни назив за Русе. Прим. прев.

у оквиру евроазијских интеграција. Приметно је да у емитовању новости код најгледанијих руских телевизијских канала, информације о ЗНД нема, односно емитију се ретко, углавном ако се има какав протоколарни сусрет или догађај као што су избори или самити. На таласу фактичког информационог вакума о државама ЗНД, руске телевизије не жале време и простор за криминалну хронику и стил живота западних политичара и рок звезда.

Осим тога, према мишљењу ауторитета из области масовних комуникација, неки руски електронски и штампани медији криви су за транслацију негативних етничких стереотипа и за опште погоршање међунационалних односа у држави.[8] Слично се могу оценити и неки медији осталих чланица ЗНД. У целини, како то истичу многи експерти за медије, постсовјетски медији често формирају негативне стереотипе код грађана ЗНД, укључујући и државе-чланице Царинског савеза, када је у питању однос према другима, што не само да није у сагласности са мишљењем становништва ЗНД, културом и цивилизацијским искуством, него је у противуречју и са процесом интеграција.

Поменуто противуречје између динамичних интеграционих процеса у социјално-економској сфери и дезинтеграционе тенденције у хуманистичкој сфери стварају озбиљну претњу даљим итнеграцијама на постсовјетском простору. Украјинска криза која се наставља, требало би да има упозоравајући и очигледни пример трагичности праксе коришћења хуманистичких и друштвених наука за националистичку и етноцентристичку пропаганду. Евроазијске итеграције ће добити системски, динамични и неповратни карактер, само у том случају, ако се интеграциони пројекти у социјално-економској бази граде на темељу снажног хуманитарног фундамента, а интеграциони дискурс заузме почасно место не само у сфери друштвених наука ЗНД, него и области практичне политике.

Остварење ових задатака умногоме је олакшано чињеницом да постоји богато наслеђе евроазијаца, који су припремили интелектуалну платформу, засновану на историјски формираном цивилизацијским јединством евроазијских народа и из њега проистеклом интеграцијом постсовјетских држава. Нажалост, интерес према наслеђу евроазијаца у данашње време приметан је само у једном делу академских кругова, а практично није приметан код постсовјетских политичких и бизнис елита, где, као и раније, постоји доминација следбеника ултралиберализма и глобализације, наносећи неизмерне штете економским и политичким интересима Русије. Можда је симболично и истовремено илустративно о томе каква је бизнис-елита Русије, ако наведемо податак да је велика московска компанија, која је формирана ради решавања проблема увоза хране из незападних држава, јер су западне увеле Русији санкције, себе назвала «агрокластер ФУД СИТИ».[9]

Према речима познатог руског историчара А. В. Логинова, од евроазијских научника формирани «принцип евроазијске суперетничности представља

---

[8] Манаенко Г. «Образ Кавказа» в современном дискурсе российских СМИ // Медийные стратегии современного мира. Краснодар: КбГУ, 2010. С. 80-81.
[9] Литературная газета. 24-31 декабря 2015. № 51-52 (6537).

принципијелно важан за схватање руске цивилизације као органско православно-муслиманског (словенско-турског) јединства. Управо су евроазијци дали главни допринос схватању суштине историјске Русије као јединствене у свом роду симбиозе народа и култура, целовите историјске, цивилизационе и геополитичке формације. Ево зашто у садашње време њихово наслеђе добија посебну актуелност у вези неопходности буђења уникалне руске културе, која уме да сачува различите културне и етничке универзалне вредности»[10] А.В. Логинов сматра да управо евроазијство представља ефикасни «противотров гушећој стандардизацији наметнутој свету агресивним глобализмом».[11] Остаје да се надамо да евроазијско знање неће бити ограничено само на професионалне научнике – хуманисте, већ да ће се раширити и на политичку елиту држава ЗНД и тако плодотворно утичу на практичну политику Евроазије, дајући нови снажан импулс интеграционим процесима.

Са руског превели
Зоран Милошевић
Татјана Вучинић-Маљевић

Кирилл Шевченко

«РАЗРУХА В ГОЛОВАХ» ГУМАНИТАРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Резюме

В последние годы темпы и интенсивность интеграции на постсоветском пространстве резко усилились, что выразилось в создании Евразийского экономического союза. Это стало результатом объективной потребности в объединении усилий стран СНГ для борьбы с вызовами глобализации. Однако интеграция в рамках СНГ является однобокой, развиваясь в основном в экономической сфере и практически не затрагивая научную и гуманитарную область, в которой, наоборот, нарастают дезинтеграционные процессы. Поскольку без солидного идеологического и интеллектуального обоснования успешное развитие интеграции невозможно, политикам стран СНГ необходимо уделять большее внимание гуманитарным аспектам евразийской интеграции. Выполнение этой задачи облегчается тем, что в лице богатого творческого наследия ученых-евразийцев уже существует серьезная интеллектуальная платформа, обосновывающая единство евразийских народов и необходимость интеграции постсоветских стран.

Ключевые слова

Постсоветское пространство, глобализация, Евразия, евразийская интеграция, политические элиты

[10] Логинов А.В. Россия и Евразия. Евразийский вектор: поиски российской цивилизационной идентичности в XX столетии. Москва: Большая российская энциклопедия, 2013. С. 62.
[11] Там же. С. 529.

УДК 329.1/.6.273:497

Момчило Суботић[*]
Институт за политичке студије
Београд

ПРОЗАПАДНА ПОЛИТИКА СРБИЈЕ И РАЗГРАЂИВАЊЕ ДРЖАВЕ И НАЦИЈЕ[*]

Сажетак

Аутор је у раду кроз неколико питања (поднаслова) приказао драматику актуелних српских спољнополитичких ставова и дилема. Најпре је анализирао идеју и на њој усвојену Декларацију о војно неутралном Балкану, коју су потписале Путинова Јединствена Русија и неке српске политичке странке, међу њима и владајућа СНС, као и неке политичке партије из православног суседства. Садржај и смисао ове декларације разматран је контекстуално, имајући у виду историјске и актуелне везе и односе Србије и српских земаља са Русијом, на једној страни, а на другој страни, прозападну политику српске власти која хрли у евроатлантске интеграције. Напредњачко-социјалистичка власт (Вучић – Дачић) доследно наставља политику својих досовских претходника, тврдњом да „ЕУ нема алтернативу“, и притом, низом споразума, тихо Србију уводи у НАТО. У раду је аргументована теза, да Србија не може ући у ЕУ а да претходно не постане чланица НАТО, јер су исти пут прешле и друге источноевропске земље, те да је чланство у НАТО доводи у непријатељство са Русијом. Аутор посебно инсистира на тези да Западу уствари није стало до Србије – чланице ЕУ, него жели да је територијално распарча, узме јој КиМ и друге територије, те је као „политички неорганизован простор“ прикључи НАТО- у. У том правцу усмерени су и актуелни Бриселски споразуми, који Србију изгоне са Косова и Метохије, као и војни споразуми између Србје и НАТО, као што је ИПАП, који Србију „поставља“ на „линију ватре“ када је реч о односима САД и Русије. Поменуте споразуме одобрио је српски парламент у којем није било ниједне опозиционе, тј. антиевропске политичке странке, али претпостављамо да ће повратком опозиције у парламент - после недавних избора (2016), као и офанзивнијег наступа Русије и председника Путина у заштити, пре свега, сопствених геополитичких интереса на простору Балкана, доћи до значајне корекције српске спољнополитичке парадигме.

Кључне речи
Србија, КиМ, Русија, ЕУ, НАТО, Запад, САД, спољнополитичка позиција

---

[*] Доктор политичких наука, научни саветник

[*] Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ДЕКЛАРАЦИЈА О ВОЈНО НЕУТРАЛНОМ БАЛКАНУ

Крајем јуна 2016. године, Јединствена Русија, партија Владимира Путина, одржала је Конгрес на којем су као гости били и представници неких српских политичких странака. Након одржаног Конгреса представници Јединствене Русије са представнцима политичких партија из Србије, Црне Горе, БиХ, Македоније и Бугарске донели су декларацију којом се залажу за стварање војно неутралне територије на Балкану. Потписници Декларације, како преносе медији у Србији, указују да у оквиру „смањења међународне опасности", посебан значај за Југоисточну Европу представља иницијатива „низа балканских политичара о формирању територије суверених неутралних држава у којој би биле Србија, Црна Гора, Македонија, Босна и Херцеговина", наводи се на сајту Јединствене Србије. На сајту Путинове партије стоји да „Тај пројекат има за циљ да постане стратешка регионална доктрина и да у будућности буде инкорпорирана у општеевропска разматрања нове континенталне архитектуре безбедности", те се даље указује на неопходност тражења заједничких „ванблоковских решења", као и интерес ка развоју сарадње балканских земаља са земљама Евроазијског економског савеза. На Конгресу Јединствене Русије, поред представника Српске напредне странке, били су и представници ДСС и Двери, као и Српска народна партија Ненада Поповића.

На питање да ли ова информација представља изненађење, могли бисмо да оговоримо двојако: и негативно и позитивно. За Русију, руску спољну политику то није никакво изненађење, већ след једне конципиране и добро осмишљене глобалне спољнополитичке парадигме. Када је реч о Србији ту ствар стоји нешто другачије. Овај споразум није једини споразум који је Путинова партија потписала са СНС[1] и другим српским политичким странкама, као и са политичким партијама из суседства, с напоменом, да се и ту, изузев Македоније и Бугарске, ради о српским политичким партијама из Републике Српске и Црне Горе. Осим тога, неке политичке партије из Србије, као што је СРС, као и неке мање странке и покрети[2], иако нема писане споразуме са владајућом руском партијом, своју спољнополитичку оријентацију заснива искључиво на сарадњи са Русијом.[3] Али смисао и значај ове Декларације везан је пре свега за актуелни тренутак српске политике и њене евроунијске и евроатлантске оријентације, у околностима када је и сам опстанак ЕУ доведен у питање. Изласком Велике Британије, једне од најбогатијих држава света, политика даљег проширења ЕУ изгу-

---

[1] Ова политичка странка је са Јединственом Русијом такав споразум потписала 2012. године.

[2] Руско-српска странка, Источна иницијатива и друге.

[3] Познато је да се радикали од свог оснивања залажу за тесну сарадњу са Русијом, док су били на власти заговарали да Србија(и Црна Гора) уђу у савез држава са Русијом и Белорусијом. Одржавали су вишегодишњу сарадњу са неким руским политичким странкама, попут Либерално-демократске партије Александра Жириновског, али након Шешељевог доласка из Хага акцвенат је стављен на сарадњу са Јединственом Русијом. Доказ за ову тезу представља и посета потпредседника руске Владе Дмитрија Рогозина Војиславу Шешељу и СРС, пред изборе у Србији 2016. године.

била је сваки реалан смисао. Не треба заборавити да је Британија традиционални и проверени геополитички експонент Америке у Европи и један од ослонаца евроунијског концепта. Она је „брегзитом“ на известан начин ударила на америчке интересе, јер су ЕУ, као уосталом и НАТО, у основи америчке геополитичке творевине. Ако се томе дода дискриминаторска политика ЕУ и њених водећих држава према територијалном интегритету Србије, којој су отеле историјски највреднији део територије - КиМ, логично је и нормално да српска власт потражи алтернативу, која постоји.

У том контексту Московска декларација може да значи опредељење ка војној неутралности, али и ка економском приклањању Русији и Евроазијском савезу. У сваком случају Декларација представља трасирање пута за излазак из кризе земаља Балкана. Досадашње ослањање на евроатлантске интеграције није донело никакве резултате. Треба подсетити да је 22. јуна 2016. руска Дума усвојила Изјаву у којој се позивају балканске државе да се супротставе постављању противракетних система НАТО у Румунији, Пољској и балтичким државама, као и учлањењу Црне Горе у Алијансу.

На овај позив из српске власти није било никаквих реакција. Неколико месеци раније, почетком марта 2016, српски премијер Вучић је изјавио: „Потребан нам је НАТО као савезник да заштити Србе на Косову“. Народски речено: „Потребна нам је лисица да чува кокоши“, или „Потребан нам је вук да чува јагњад“. Овакав став представника власти у Београду не треба да чуди, јер свака српска власт од 2000. била је и јесте прозападна, евроунијска а тиме и евроатланстка, иако ово последње она невешто скрива.

КОНТИНУИТЕТ У ВОЂЕЊУ ШТЕТНЕ ПРОЗАПАДНЕ ПОЛИТИКЕ

Србија је већ деценијама под притиском америчких и западних војнополитичких структура. Под притиском Запада Тадићева власт је пристала да се решавање питања Косова и Метохије премести из УН у ЕУ – под надлежност Еулекса. То је учињено без знања и против става Русије да се оно решава у УН. Затим је напредњачко-социјалистича коалиција наставила да спроводи Бриселске споразуме који Србију изгоне из јужне покрајине. Вучић и Дачић су Бриселским споразумом поставили границу између КиМ и централне Србије, угасили државне институције и државност Србије на Косову и Метохији, предали „независној“ држави Косову део правосудног и безбедносног система Србије са севера Косова, извршили притисак на преостале Србе да изађу на изборе и гласају за власт „независног“ Косова, препуштајући их на милост и немилост терористичких бандита Хашима Тачија. Тако је бачена под ноге деценијска борба Срба да сачувају државу Србију у њеној јужној покрајини. Све се то чини због једног нејасног, неизвесног и отпочетка неуспешног провизоријума званог Европска унија. Српски политичари – од Тадића до Николића , Вучића, Дачића - су „мировну“ димензију ЕУ прихватили „здраво за готово“ заборављајући да су управо заговорници овог „мировног пројекта“ подстакли разбијање друге Југославије , а потом и Србије. Заборавља се да је Немачка одлуке из Мастрихта (1993) , о стварању ЕУ

као политичке и безбедносне заједнице, условила признањем Словеније и Хрватске, што је био окидач за разарање југословенске државе. Исте те земље, водеће чланице ЕУ, подстакле су косметске Албанце да изврше противуставно и насилно отцепљење Косова од Србије и признале његову независност. Другим речима, ЕУ је свој западни, католички, мир градила на бруталном разарању српског етнојезичког, политичког и државног простора. Даље је наставила да „слепо“ следи САД у неоколонијалном походу на свет – почев од Југославије – Србије, преко Ирака, Авганистана, Египта, Либије, Сирије, Украјине... и водила је не миротворну него ратнохушкачку политику. А водећи српски политичари, попут Тадића, највише су се „лепили“ на ЕУ као „мировни пројекат“. Ова њена миротворност, након Другог светског рата, важила је за водеће западне земље (Француску, Немачку и друге), и ЕУ је у том смислу тражени *модус вивенди,* али је очигледно цена плаћена на другој страни, на европској периферији каква је мала православна Србија. Уосталом, сетимо се како је немачка и европска политичка и друштвена јавност, па и српска, захтев за самоопредељење и уједињење немачког, осамдесетомилионског народа доживљавала као демократски чин који доприноси светском миру и безбедности, а исти такав захтев неупоредиво малобројнијег српског народа квалификовала као угрожавање светског мира и безбедности. По Хантингтоновом моделу о сукобу цивилизација западни, католички и протестански део Европе се уједињавао да би разбијао, уништавао и делио њен српски-православни, у перспективи и руски и друге припадајуће просторе. Пример Украјине сведочи исправност поменуте тезе. Не треба посебно доказивати да се све ово ради под вођством САД, те да је и сама Хантингтонова студија, иако научно фундирана, обимна и детаљна, истовремено и пропагандна идеја водиља, упутство за акцију и деловање америчке геополитичке империје.

За српску власт од 2000. године важи синтагма „Брисел влада спољном, а ММФ економском политиком“. Наиме, све српске власти у нелогичној и бесмисленој тежњи да Србију пречицом уведу у ЕУ и НАТО, под притиском западних „пријатеља“ и њихових пријатеља из тзв. невладиног сектора, врше десуверенизацију Србије испољавајући притом непојмљив вазални однос према западним факторима. Економиста Јован Душанић о томе пише: „Све је видљивије како се Србија, која је формално суверена држава, понаша као протекторат, а већина њених политичких „лидера“ неодољиво подсећа на тужни карневал вазала, док у исто време Република Српска, ентитет у Босни и Херцеговини, која је истински протекторат, у пракси демонстрира веће степен суверености, а њен политички лидер понаша се као државник“. Душанић аргументовано доказује да „Србија не треба да иде у ЕУ већ да се реформише – својим снагама“.[4]

Има мишљења да је „једино уједињена Европа могла да пружи отпор америчкој доминацији. Али, Америка је нашла начин како да се привремено супротстави европском уједињењу. Испровоцирала је, уз помоћ Њемачке, Аустрије и Ватикана, серију балканских ратова и преко НАТО завладала „старим контине-

[4] Јован Душанић, „Република Српска демонстрира већи степен суверености од Србије“, Факти, електронско издање, 02. март 2015.

нтом“. Мислећи да владају свијетом и да им нико ништа не може, Американци су уништили међународно право својом самовољом и бахатошћу, сијући терор по свијету војним, политичким и економским интервенцијама. При том су имали три приоритетна циља: ставити под контролу најважније енергетске и минералне ресурсе планете, доминирати главним геостратешким подручјима и нуклеарно опколити Русију, имплантирајући се у њеним сусједним државама. У својим акцијама, највише су, посебно преко „арапског прољећа“ уништавали муслимане на Блиском и Средњем истоку, имајући за образац Хантингтонову теорију о сукобу хришћанске и исламске цивилизације. Међутим, „да се Власи не досјете“, они су уништавање и окупацију исламских држава „компензирали“ подршком муслиманским ентитетима на Балкану: у Србији, БиХ, Македонији и Црној Гори.“ [5]

ЧЛАНСТВО У ЕУ ПОДРАЗУМЕВА УЛАЗАК У НАТО

Српска власт уверава своје поданике да чланство у ЕУ не значи и чланство у НАТО, занемарујући чињеницу да је НАТО својеврсна пријемна канцеларија ЕУ, да је то пут којим су прошле све источноевропске државе пре пријема у ЕУ. НАТО је главни – ЕУ је другоразредна. Уствари , и једно и друго су инструменти америчке империјалне политике. НАТО – као војна полуга САД за изазивање и управљање кризама, цивилизовање и демократизовање непослушних влада у свету, а ЕУ – као америчка (гео)политичка креација, без обзира на њену изворно европску идеју, која у основи служи за геополитичко сузбијање Европе од стране САД , под чијом је својеврсном окупацијом од Другог светског рата.[6] Да је Европска унија под америчким туторством сведочи и њена (зло)употреба у украјинској кризи и сукобљавању са Русијом[7]. На делу је неоколонијализам који се одвија под маском глобалних интеграција, што подразумева и европске интеграције. ЕУ је такође један особен вид неоколијализма, без обзира на америчку доминацију, то је организација иза које се крију старе поробљивачке претензије великих западних сила. Свет се налази у позицији у којој је био пред Други светски рат, који је наставак Првог, јер су оба светска сукоба настала због колонијалних апетита великих сила - у оба случаја Немачке, која је захтевала прерасподелу интересних сфера и светског богатства. Готово су истоветни ратови које је водио Хитлер, градећи нови европски и светски поредак, са ратовима које данас води Запад на челу са САД, градећи такође нови светски поредак, игноришући и грубо газећи одредбе међународног права.

Руски генерал и геополитичар Леонид Петрович Решетњиков, директор РИСИ , о томе каже: „Ако, рецимо, политичари народу говоре да `ми идемо у ЕУ,

---

[5] Види: Емил Влајки, Западна русофобија и трећи светски рат, Факти, електронско издање, 06. март 2016.

[6] Види шире: Момчило Суботић, „Србија и Европска унија“, Српска политичка мисао 01/2010, ИПС, Београд, 2010, стр 43-66, и Момчило Суботић, „НАТО- изација Срба“, Политичка ревија 03/2010, ИПС, Београд, 2010, стр. 69-86.

[7] Види шире: *Украјинско питање данас* (ур. Зоран Милошевић), Центар академске речи, Шабац, 2015.

али не идемо у НАТО`, то је наивна илузија. Ако си ушао у Европску унију, ти си већ постао део те огромне машине која служи интересима САД... И зато је следећа фаза – чланство у НАТО. Немогуће је ући у ЕУ, а да се не уђе у НАТО. Јер нема примера да је земља Источне Европе ушла у ЕУ, а да није ушла у НАТО. И Србија сигурно неће да постане изузетак од тог правила". Указујући да не треба да чуди кад руски дипломати кажу да Русија нема ништа против уласка Србије у ЕУ, јер се ту ради о дипломатским манирима, као и о принципу немешања у унутрашње ствари Србије као суверене земље, политиколози и геополитичари, ипак, имају већу слободу да кажу своје лично мишљење. Решетњиков управо то саопштава: „Наравно да ћемо рећи `слободно, улазите у ЕУ`. Али шта ћете тиме да добијете? Добићете стечајну управу. ЕУ је управо то – стечајна управа"... Осврћући се на западну политику расрбљивања, Решетњиков, између осталог истиче: „Ми смо од самог почетка указивали на то да је Ђукановић све време испуњавао наређења Запада и спроводио добро познату западну политику, чији је циљ подела и маргинализација српског народа, као и сам рат, као и одвајање Републике Српске од Србије. Цео смисао западне политике према српском народу сводио се на једно – Србима се не сме дозволити да се осете као нација. Зато је уместо Пашићевог плана Велике Србије подметнут пројекат Југославије, у коју су угурани и Хрвати и Словенци. Када је задатак испуњен, приступило се уништавању Југославије, на њеном месту граде се мале марионетске државе, попут држава поменутих народа, или такве једне смешне земље као што је Македонија. Чим су се Срби мало прибрали, одмах се кренуло да им се отме Косово, да се одвоји Црна Гора, а у резерви се држе и други региони које у случају српске некооперативности могу одвојити. И тај задатак је испуњавао и Ђукановић – одвојити од Србије део српског народа. Ми на Црногорце наравно гледамо као на Србе, јер су се идентични процеси одвијали у Русији у време СССР". На констатацију да се Вучићева политика не разликује битно од Ђукано-вићеве, али се Русија од ње и даље не ограђује, Решетњиков истиче: „Вучић је премијер Србије, и ми морамо да одржавамо контакт са премијером. Ако сте га већ изабрали, ако је постао ваш премијер, значи да морамо да радимо са њим".[8] Сагласни са констатацијама генерала Решетњикова, додали бисмо следеће. Државна заједница Србија и Црна Гора конституисана је и пројектована за распад, што се и догодило маја 2006, након нелегалног и нелегитимног црногорског референдума о независности. То је био референдум против Србије, јер ће јој западни доброчинитељи отети и КиМ. Требало је цео овај простор укључити у НАТО, и то је главни геополитички циљ западних стратега, а чланство у ЕУ је само узгредна процедура. Замисао Запада је да ће се овако испарцелисан српс-ки етнички и историјски простор лакше укључити у западну геополитичку орбиту. То је смисао црногорске и косовске независности, као и њиховог међусобног признања, окренутог против Србије и српске интегралне идеје. С обзиром да се западне политичко територијалне претензије према Србији на смирују, јер им је циљ даље

[8] Леонид Петрович Решетњиков, „Наивна је илузија да се може ући у ЕУ а да се не уђе у НАТО, НСПМ, 14. јун 2016.

парцелисање српског простора – Рашке, Војводине, јужне Србије са већинским оптшинама у којима живе Албанци, можемо констатовати , да је циљ НАТО - а потпуна разградња и разбијање српске државе и уништење српског културног, образовног,[9] политичког и државотворног идентитета. Овом циљу на услузи стоје бројни српски „интелектуалци“, политичари, медији, невладине орга-низације, финасиране како споља, тако и од Владе Србије.[10]

РЕФЕРЕНДУМ ЗА ЧЛАНСТВО У ЕУ

У немогућности да Србију адекватно спољнополитички позиционира, Вучићева власт држи земљу у перманентној политичкој кризи, а ванредно стање захтева и ванредне потезе; стога се по други пут тражи решење у расписивању ванредних парламентарних избора. О чему се ради? Велику обавезу је актуелна власт преузела од својих западних ментора. Њен задатак је да Србију - без Косова и Метохије - уведе у ЕУ, првенствено у НАТО. У ствари циљ је само учлањење Србије у НАТО. У неким од наших ранијих радова изнели смо тезу, да Западу није циљ да Србија уђе у ЕУ, већ првенствено да јој отме Косово и Метохију и што више територијално фрагментира, што се уклапа у стратегију НАТО у његовом даљем походу на Исток. Овладавање руском евроазијском континенталном масом и богатим енергетским ресурсима представља стратешки циљ западне геополитике. Игра око Србије и њеног чланства у ЕУ је заправо намера Запада на челу са Америком, да се она територијално распарча и учини политички неорганизованим простором, како не би била оно што у историјском, геополитичком и геостратегијском смислу треба да буде - „продужена рука Русије на Блакану и Медитерану“. Последњи избори у Србији требало је да припреме политичку платформу за промену Устава Србије, првенствено његове преамбуле, у којој пише да је Косово и Метохија њен саставни део, те да се Србија одрекне војне неутралности и изгласа приступање НАТО пакту, што је све скупа доводи у

---

[9] Србији се намеће РЕКОМ, регинална организација која ће писати заједничку савремену балканску историју, у којој ће српска страна без сумње бити оптужена за „сва зла овога света“. Да су српске научне и просветне институције и појединци спремни на беспризорну ревизију сопствене прошлости, на „посипање пепелом“ и „прихватање кривице без кривице“, сведоче и следећи примери. У уџбенику историје осмог разреда за 2002. годину стајало је како је Рамбује био пружена шанса Србима од стране Запада да се избегне рат. Пошто Срби то нису хтели прихватити, настављајући да малтретирају Албанце са Косова, НАТО је морао интервенисати! Нешто касније преведена је, уз помоћ амбасаде САД, књига Американца Хејвуда *Политика*, која је на ФПН у Београду била уџбеник. Српски студенти су из тог уџбеника морали учити да припадају геноцидном народу који је раван Хитлеровим нацистима! Нажалост, и Народна скупштина Србије је својом декларацијом прихватила становиште Међународног суда правде да су Срби у Сребреници јула 1995. починили геноцид. Види: Емил Влајки, наведено дело.

[10] За финансирање невладиних организација, па и оних које за туђе интересе раде на уништењу сопствене државе, Влада Србије издваја више средстава него, на пример, за развој српске науке. Неке од њих, као „Жене у црном", које добијају десетине хиљада долара, стално истичу „геноцид" у Сребреници, али никако да се сете више хиљада убијених српских цивила у Подрињу. Мајкл Кирби, бивши амерички амбасадор у Београду, уручио је представницима девет организација цивилног друштва 2,7 милиона долара као донацију Америчке агенције за међународни развој (УСАИД).

непријатељство са Русијом. Надамо се да политички повратак опозиције у српски парламент, који се „неплански“ догодио на овим изборима, неће дозволити овакав негативан епилог. Ако ништа друго, подсетиће власт на дато обећање[11] и захтевати да се организује референдум о уласку Србије у ЕУ, чему се Вучић сада жестоко противи. Његова реакција на само помињање референдума је политички неодговорна, бледа и неуверљива, садржана у реченици: да неће дозволити референдум о ЕУ, јер су избори били фактички референдум. „Мој одговор је јасан: Неће бити референдума без обзира колико постоји иницијатива за то“. Вучић се, дакле, супротставља изјашњавању народа по кључним питањима за опстанак ове државе. Он пренебрегава чињеницу да је већина становника Ср-бије против ЕУ и више од 80% против НАТО; да је за учлањење у евроатланстке организације само део привилеговане политичке класе и тзв. невладиних организација, те да је, као ни у једној другој европској држави, ископан тешко премостив јаз између интереса и хтења народне, грађанске, гласачке Србије и политичке гарнитуре на власти. Овакву подељеност Србије, амерички амбасадор Мајкл Кирби назвао је шизофреном. Увелико је у праву, неко је болестан, народ или власт! Или обоје, неко мање неко више. Стога ће формирање владе Србије бити путоказ куда се креће Србија.

СПОРАЗУМИ СРБИЈА - НАТО

Оно што је евидентно, јесте да је актуелна српска власт дословно наставила евроатлантски пут претходне досовске власти. Ради се о два паралелна процеса: један је политички, и он се односи на Бриселске споразуме, којим Србија, одрицањем од Косова и Метохије, крчи пут ка ЕУ, а други војни, и он подразумева споразуме које је власт у Србији потписала са представницима НАТО.

Један од таквих споразума половином фебруара прошле године (18. Фебруара 2015) потписали су у Бриселу министри напредњачко-социјалистичке коалиције Гашић и Дачић. Србија је тада потписала Индивидуални партнерски акциони план (ИПАП) са НАТО пактом и тиме - како истичу - подигла на „виши ниво сарадњу са НАТО алијансом“ и „сачувала војну неутралност“. Овај споразум представља корак до формалног чланства Србије у Северноатлантском савезу. Тиме је, по неким ауторима, амнестиран НАТО пакт за најбруталнију агресију на једну суверену земљу, и у ствари потписан Рамбује , чиме је понижена Србија и поништена њена страдалничка и узвишена одбрана 1999. године. Тада су Слободан Милошевић и СПС подигли земљу на одбрану, сада се Дачић и „нови“ СПС, заједно са пресвученим радикалима - напредњацима, прилагођава новој „геополитичкој реалности“. Напредњаци и социјалисти настављају политику својих досовских претходника. Да подсетимо, да је тадашњи министар спољних послова Вук Драшковић, у име Државне Заједнице Србије и Црне Горе дозволио, својим потписом, да трупе НАТО савеза могу слободно и без накнаде да

[11] Томислав Николић је у предизборној кампањи 2012. јавно обећао да ће се његова странка залагати за референдум о учлањењу Србије у ЕУ.

пролазе територијом државне заједнице. Сада ИПАП подразумева слободно коришћење српске територије, ваздушног простора и инфраструктуре. По овом споразуму Србија мора да обезбеди пуну слободу кретања војника НАТО алијансе, бесплатно коришћење српске војне структуре (касарне, аеродроми, радарски системи, војне болнице...). НАТО војници ће имати дипломатски сатус (за злочине које почине у Србији , не може им се судити у Србији). Србија мора да уништи „вишак наоружања", ионако разоружане војске Србије, обавезна је да НАТО-у бесплатно уступи базу Југ, и да размењује информације са НАТО командом и земљама ЕУ.[12]

Овим споразумом Србија је прихватила учешће у америчком програму „Акт о превенцији руске агресије", којим је одређено да се током наредне две године у Европи креира Безбедносни фонд НАТО пакта у који би биле укључене Украјина, Грузија, Молдавија, Азербејџан, БиХ, Македонија, Црна Гора, Косово и Србија. То су државе за које је амерички државни секретар Џон Кери рекао да се налазе на „линији ватре" када је реч о односима САД и Русије.

Чак ни Кумановским тзв. „техничким споразумом" из 1999. године овако нешто није било могуће. Сада је практично могуће да трупе чланица НАТО-а, као што је Хрватска, уђу на територију Србије и одржавају вежбе.

У Чешкој постоји изрека: „Ми смо у НАТО да нас не би хуманитарно бомбардовали".[13]

Иако се Русија још није изјаснила поводом ИПАП споразума, сасвим је очигледно да се ради о политици пузајућег уласка Србије у НАТО, чиме се Србија сврстава у антируску војну коалицију.

И РУСИЈА СЕ ПИТА

Али, да се и Русија нешто пита сведочи недавна посета Вучића Путину, и том приликом је Владимир Путин поновио, да Русија остаје привржена поштовању и заштити суверенитета и територијалног интегритета Србије, као и принципима економске, политичке, војне и друге сарадње и развијања свестраних односа Русије и Србије.[14] Руски председник је притом нагласио, да очекује да у српску владу уђу министри који ће бити спремни да реализују поменуту политику. Ваља подсетити да су Русија и Србија недавно потписале бројне економске и друге споразуме, као и споразуме из домена војно-техничке сарадње. Руски амбасадор у Србији Александар Чепурин подсетио је да Русија Вучића држи за реч.

---

[12] ИПАП споразум је најбољи доказ да је тачна теза по којој су сви облици војног савезништва атлантских снага, од НАТО пакта до „Партнерства за мир" и од „трансфера стабилноти" до „превладавања кризе", голи „рекет", јер су то у ствари модерни методи принуде и изнуде...Тако у ствари „Нови светски хаос" – постаје „Нови светски поредак".

[13] Вацлав Дворжак, Чешка између Путина и НАТО, *Печат*, 15. мај 2015, 59.

[14] О савременим српско-руским односима написано је много чланака, књига и монографија. О историјском и савременом геоекономском и геополитичком аспекту тих односа види шире у: Милош Кнежевић, Србија и Русија: савремене геоекономске и геополитичке дилеме, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

Ово би могло да значи да Русија помало подозриво гледа на спољнопо-литичке потезе власти у Србији, јер зна да иза српске идеје о чланству у ЕУ, стоји и обавеза учлањења у НАТО, а то је већ нешто што је за Русију неприхватљиво.

Британска агенција Рojтерс истиче да српска политика тихо клизи ка НАТО, те да српски политичари не смеју да признају пун обим сарадње са Алијансом. Српска војска је учествовала у 197 заједничких активности са НАТО и још 370 билатералних активности са земљама које су чланице Алијансе, а само 37 активности организовано је са Русијом. Када су у питању војне вежбе, њих је било 22 о чега само две са Русијом, остале са чланицама НАТО.

Вучићева власт нема никаквог националног, моралног ни правног, историјског ни геополитичког, ни било каквог државног разлога да Србију „гура" у НАТО пакт. Како ће НАТО бранити Србе на Косову, показао је у време агресије на Србију, а показује и данас.[15] Србија би сврставањем уз НАТО, непоправљиво кренула путем духовног уништења (уништења православља које ће утопити у западни папински екуменизам),[16] као и путем моралне и територијалне дезинтеграције. Све у свему, кренула је путем „хуманог" уништења свеколиког српства".[17]У више радова истицали смо да Србија и српске земље треба да се окрену Русији, и у економском и политичко-безбедносном смислу, да српске власти престану да воде прозападну политику, јер су на Западу „концентрисани сви српски непријатељи", што је посебно дошло до изражаја од распада југословенске државе, када је почла и још увек траје разградња српске (гео)политике и државе.

---

[15] Подсетимо да је НАТО, са својих 19 држава, мимо СБ ОУН, кршећи међународно право, извршио агресију на државу чланицу УН, која никога није напала, да је 78 дана бомбардовао Србију (мање Црну Гору), при чему је на њену територију бацио 40.000 бомби, 10 тона осиромашеног уранијума, сејући смрт не бирајући циљеве, не само да је својим бестијалним бомбардовањем убио 2.500 људи, 12.000 је рањених, него је коришћењем недозвољеног хемијско-биолошког оружја проузроковао жртве које ће наредних десет генерација умирати од карцинома. Осим тога, садејствовао је терористичкој ОВК у протеривању више од 250.000 Срба са Косова и Метохије, а затим благонаклоно посматрао рушење и паљење српских светиња, од чега више од 150 цркава и манастира, скрнављењe преко 250 српских гробаља, а затим мирно посматрао када су шиптарске банде 17. и 18. марта 2004. протерале још 4.000 Срба, убивши осам људи, као што ће убијати и у наредним годинама српске житеље и повратнике (Старо Грацко, минирани аутобус који је превозио Србе из Ниша на територију КиМ), те најзад 2008. је признао независност своје накарадне и криминалне творевине. Да је НАТО имао намеру да Србе заувек протера са Косова и Метохије говори и заташкавање стравичних злочина који су извршени у „Жутој кући", у којој су шиптарски терористи вадили органе ухапшеним Србима и другим неалбанцима и продавали их европским здравственим установама. О томе злочину више нико не говори. Ако је НАТО заинтересован за заштиту Срба на КиМ, како тврди српски премијер, откуд онда толика незаинтересованост за повратак прогнаних Срба, о чему ни српска власт не брине много, готово да се од тога питања прави „табу", као и од помињања Резолуције СБ УН 1244, која је необорив правни основ за останак КиМ у Србији.

[16] Види: Зоран Милошевић, „Источна (гео)политика Ватикана", у: *Небеска геополитика. Ватикан и међународни односи* (приредио Зоран Милошевић), Центар академске речи, Шабац 2016, као и друге веома садржајне и занимљиве радове из овог зборника.

[17] Емил Влајки, нав. дело

ЛИТЕРАТУРА

Влајки Емил, „Западна русофобија и трећи светски рат“, Факти, електронско издање, 06. март 2016.
Душанић Јован, „Република Српска демонстрира већи степен суверености од Србије“, Факти, електронско издање, 02. март 2015.
Кнежевић Милош, *Србија и Русија*: *савремене геоекономске и геополитичке дилеме*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
Зоран Милошевић, „Источна (гео)политика Ватикана“, у: *Небеска геополитика. Ватикан и међународни односи* (приредио Зоран Милошевић), Центар академске речи, Шабац 2016.
Решетњиков Леонид Петрович, „Наивна је илузија да се може ући у ЕУ а да се не уђе у НАТО“, Нова српска политичка мисао, 14. јун 2016.
Суботић Момчило, „Србија и Европска унија“, Српска политичка мисао 01/2010, ИПС, Београд, 2010.
Суботић Момчило, „НАТО - изација Срба“, Политичка ревија 03/2010, ИПС, Београд, 2010.
Украјинско питање данас (ур. Зоран Милошевић), Центар академске речи, Шабац, 2015.

Момчило Суботич

ПРОЗАПАДНАЯ ПОЛИТИКА СЕРБИИ И РАЗРУШЕНИЕ ДЕРЖАВЫ И НАЦИИ

Автор несколькими вопросами (подзаголовками) показал драму текущего состояния сербских внешнеполитических дел и дилемм. Во-первых, проанализировал идею о военном нейтралитете Балкан и принятую на её основе Декларацию, которая была подписана партия Путина «Единая Россия» и некоторые сербские политические партии, включая правящую СНС а также некоторые политические партии из православных окресностей. Содержание и смысл этой Декларации были рассмотрено контекстуально, учитывая исторические и текущие связи и отношения между Сербией и сербскими землями с Россией с одной стороны; а с другой стороны - прозападную политику сербского правительства, безоглядно несущегося по пути евроатлантической интеграции. Прогрессивно-Социалистическая власть (Вучича-Дачича) последовательно продолжает при-держиваться политического курса ДОС-овцев, утверждавших, что, якобы, «ЕС не имеет альтернативы», и т.о. в конечном итоге тихой сапой втягивает Сербию в НАТО.

В статье утверждается тезис о том, что Сербия не может вступить в ЕС без того, чтобы стать членом НАТО, потому этот самый путь прошли другие страны Восточной Европы. А членство в НАТО автоматически ставит страну в положение враждебной России стороны.

Автор особо настаивает на том, что Западу, на самом деле, не нужна Сербия – как членов ЕС, но нужна расшматованная территория некоего «политически неорганизованного пространства», без Косова и Метохии и других краёв. И уже эти пространства будут поглощены НАТО. На это направлены и действующие Брюссельские соглашения, согласно которым Сербия изгонялась из Косово и Метохии, а также военные договора между Сербией и НАТО, подобные ИПАП, которые фактически ставят Сербию на линию

огня, когда речь заходит об отношениях США и России. Указанные договора были одобрены сербским парламентом, в котором не было никакой оппозиционной, то есть антиевропейской политической партии.

Но мы предполагаем, что возвращение оппозиции в парламент - после недавних выборов (2016 г.), а также наступательная позиция России и президента Путина по защите, прежде всего, своих собственные геополитических интересов на Балканах, внесут существенные корректировки в сербскую внешнеполитическую парадигму.

Ключевые слова

Сербия, Косово и Метохия, Россия, ЕС, НАТО, Запад, США

УДК 327:911.3(497.11)"20"

Миломир Степић*
Институт за политичке студије
Београд

ЛАЖНА БУРИДАНОВСКА ДИЛЕМА СРБИЈЕ**

Сажетак

Аутор полази од тезе да српска геополитичка оријентације има обрисе неотитоистичког несврстаноликог лавирања, са мање или више наглашеном прозападном оријентацијом, те реторички истицаним пријатељством са Русијом. Такво опредељење политичка номенклатура оправдава доминацијом ЕУ и НАТО, и опкољеношћу Србије чланицама тих евроатлантистичких организација. У раду се, пак, износе аргументи којима се доказује да су својства, циљеви и перспективе евроатлантизма у суштинској колизији са српским цивилизацијским идентитетом и геополитичким интересима, и да прокламовани „безалтернативни пут“ Србије дугорочно представља странпутицу. Упоредо, анализирано је руско неоевроазијство као алтернативна интеграција која привлачи све више моћних земаља. Будући да значајно место даје Православној цивилизацији, да има континенталистички геополитички карактер, да прокламује уравнотеженији мултиполарни поредак, да је у економском успону и да није антисрпски настројена – неоевроазијска интеграција много више одговара српским интересима. Заоштравање односа између Запада и Русије, тј. између евроатлантизма и неоевроазијства, учиниће да српска (лажна) неодлучност постане конрапродуктивна.

Кључне речи
Геополитика, евроатлантизам, (нео)евроазијство, псеудонеутралност, Србија

СРБИЈА У ЕКСПЕРИМЕНТУ: „КАЛЕМЉЕЊЕ“ ТИТОИСТИЧКОГ ЈУГОСЛОВЕНСТВА И НЕСВРСТАВАЊА У ПОСТМОДЕРНИМ (ГЕО)ПОЛИТИЧКИМ ПРИЛИКАМА

Критичари често замерају Србији и Србима, тј. њиховој „елити“, да нису схватили значај пада Берлинског зида и окончања Хладног рата, те да се нису прилагодили победи Запада и новим геополитичким приликама на глобалном, европском и балканском плану. При томе, занемарују да је српски маневарски простор био веома мали, да су САД и чланице НАТО и ЕЗ/ЕУ априори показале

---

* Доктор географских наука, редовни професор, научни саветник

** Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

и практично доказале изразиту антисрпску оријентацију, да су српски суседи и унутар бивше СФРЈ и изван ње искористили шансу за разобручени реваншизам и остварење сопствених интереса (нарочито територијалних), те да је српско деловање у тим околностима било инхибирано аутодеструктивним наслеђем заједничке државе и идеологије. То, наравно, не оправдава српске вође зашто у тешким тренуцима нису учинили више за националне интересе. Када већ маратонски и унапред очигледно јалови преговори о опстанку југословенске федерације нису успели и када су Словенци и Хрвати кренули у *оружану сецесију*, једини излаз несумњиво је требало тражити у брзој српској војној победи, а потом (или упоредо) у каквој-таквој нагодби са западним силама (првенствено са САД и Немачком) како би се фактичко стање и границе „на терену" политички валоризовали.

Уместо тога, српска номенклатура дозволила је да буде увучена у дуг, исцрпљујући оружани сукоб и „лавиринт" отупљујућих преговора и мировних планова диктираних од стране Запада (самопроглашеног „међународном заједницом"). Такође, она није успела да се ослободи очигледно дубоко усађеног „чипа" поштовања уставних и законских одредаба, друштвених односа и федеративног устројства нестајуће државе, а нарочито граница република и покрајина, и то у драматичном времену када су се сви остали – и страни фактори и локални српски супарници – понашали крајње макијавелистички. Кључни пропуст, са далекосежним последицама, био је неспровођење радикалне и доследне *дејугославизације* и *детитоизације* свих пора српског друштва – од културе и просвете, до полиције и војске Јер, југословенство је било и остало негација српства, а титоизам антисрпски мутант комунистичке идеологије.[6] И један и други феномен на Србе је деловао деструктивно и оставио бројне негативне последице – идентитетске, демографске, етно-психолошке, територијалне, цивилизацијске, економске, геополитичке... Српски колективни „имунолошки систем" био је разорен и тешко је пружао отпор новим атацима који су уследили са доласком глобалистичког униполаризма.

У српском постјугословенском лутању било је неопходно да се брзо напусти супранационална утопија и покрене ренесанса националног идентитета, а да се на државотворном и политичко-територијалном плану оквир СФР Југославије ургентно замени конституисањем интегралне српске државе у границама етно-историјских српских земаља. Али, уместо унапред припремљеног националног програма и његове бескрупулозне реализације (као што су, уосталом, то учинили Словенци и Хрвати, а потом и други), уследило је колебање, одуговлачење, расипање гумиљовљевске „пасионираности", губљење геополитичког темпа и државотворног *timing*-а. Српски супарници су се консолидовали, а западне силе преузеле иницијативу, реактивирајући историјско-геополитичке константе, али и предрасуде и стереотипе. Србима, перцепираним као „руска предстража на Балкану" и „коњовоци руских козака до топлих мора", чинили су оно што су

[6] Миломир Степић, „Српски пример детериторијализације националног интереса", *Национални интерес*, год. XI, vol. 24, бр. 3/2015, Институт за политичке студије, Београд, 2015, стр. 28, 29.

желели и припремали Русима, али (још) нису могли да остваре. Сходно томе, ангажовањем не-српских елемената у бившој Југославији, вршено је масовно физичко уништавање и протеривање српског становништва, фрагментација и редуковање српског простора, безочна пропагандна сатанизација Срба и српске елите, економско девастирање спровођењем санкција, пљачкашком приватизацијом и многим наметнутим мерама... На Републику Српску Крајину, Републику Српску и Србију и Црну Гору (СРЈ) извршена је оржана агресија (НАТО), потом продужена тзв. хибридним ратом и тзв. обојеним револуцијама.

Упоредо, како би се српско страдање релативизовало, а легитимни српски интереси оспорили, сталним притисцима српска унутрашња и спољна политика доведена је у инфериорну и дефанзивну позицију. САД и ЕУ су свима дозволили да несметано испољавају и спроводе најекстремније антисрпске шовинистичке и агресивне активности, а управо над Србима, Србијом и Републиком Српском поставили су да стално виси Дамоклов мач осумњичености за претећи национализам, експанзионистичко великосрпство, изазивање грађанско-верског рата, агресију, чак и геноцид (у Сребреници). У тим околностима није било једноставно оријентисати земљу на унутрашњем и спољашњем плану. И направљен је погрешан корак: кренуо је „цунами“ оправдавања, извињавања, „посипања пепелом“ и снисходљивости, што је не само водило ка сурвавању националног самопоштовања, већ и националних интереса.

Да би доказала „преумљење“, „суочавање са прошлошћу“ и „разлаз са политиком деведесетих“, српска званична политика посегнула је за најгором, анахроном, национално и државно самоубилачком опцијом – *титоистичким неојугословенством* на унутрашњем и *титоистичком неонесврстаношћу* на спољашњем плану. Будући да је таква оријентација током Хладног рата била прозападна, поверовало се да ће тај образац бити успешан и у постмодерном додворавању Западу. Да ли су и једно и друго само камуфлажа и ескиважа да би се ненаклоњени Запад умилостивио док не дође до прерасподеле моћи, или се, пак, ради о стварном и неупитном евроатлантистичком опредељењу као „јединном паметном избору“? Да ли се води мудра, одговорна и не претерано провокативна српска национална и проруска (неоевроазијска) политика, али прикривена прагматичним грађанизмом, интернационализмом и вестернизмом? Докле је одрживо српско „ходање по жици“ и самозаваравање да се тако може надмудрити и Запад и Исток, и евроатлантизам и неоевроазијство?

УПОЗОРЕЊЕ СРБИЈИ: ПРОШЛОСТ, САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ ЕВРОАТЛАНТИЗМА

У лавини глорификовања евроатлантизма прикрива се његова права природа, тешко се схватају пројектовани геополитички циљеви и замагљује судбина не само појединачних земаља-чланица, већ и оних на које настоји да усиса, желеле оне то или не. Појмовна релативизација, која се пласира ради стварање збрке и „завођења за Голеш-планину“, користи се као постмодерно средство пропагандног рата усмереног на тенденциозно стварање погрешне

слике о евроатлантизму да би се, на једној страни, он учинио прихватљивијим, а са друге стране, како би се обесмислио отпор. У првом реду, требало би подсетити зашто, како и у којим историјским околностима је настао евроатлантизам, каква је била његова почетна и потоња улога, на којим геополитичким принципима и законитостима је утемељен, чије интересе је најпре имао задатак да реализује, а против кога је био уперен? Одмах затим, нужно је потражити одговор на питања зашто није и он сишао са историјско-геополитичке сцене када је поражен и онемоћао његов источни супарник, коју прилику је искористио да се изврге у „светског жандарма“ Новог (униполарног) поретка и „батину“ за наметање глобализма, у којим правцима се шири и кога „таргетира“ као (архи)непријатеља, где грозничаво „тражи посао“ и интервенише не обазирући се на међународна правила и право? А кључна дилема је да ли ће у будућности бити заустављен и зауздан, или ће остати инструмент америчке планетарне хегмоније? Или, како би то рекао Чомски, „шта то (у ствари) хоће Америка“ да у постмодерним геополитичким условима постигне постредством (трансформисаног) евроатлантизма?

У теоријском геополитичком смислу, евроатлантизам се темељи на маритимном идентитету, „моћи мора“, таласократији. У складу са „природним антагонизмом“[7] и темељним постулатима геополитике, његов логични, непомирљиви и вечити супарник у борби за превласт – од глобалног, (транс)океанског и (транс)континенталног, до макро-, мезо- и микрорегионалног – јесте континентализам, „моћ копна“, телурократија, тј. евроазијство у класичној и новој варијанти. САД, водећа земља Новог света и персонификација евроатлантизма, капитализујући позицију јединог, правог и вишедимензионалног победника у Другом светском рату, препознале су шансу за постизање глобалне доминације. На темељима концепцијских поставки Мехенове „поморске моћи“, Мекиндеровог Heartland-а и Спајкменовог Rimland-а, спровеле су практично окруживање, баражирање и сузбијање („обуздавање“) највеће и најмоћније земље Старог света, отелотворења евроазијског континентализма – „руског колоса“ (СССР). Сходно том мега-интересу, али и геополитичком идентитету, САД су дуж обода Евроазије ангажовале вазале („савезнике“), те створиле два прекоокеанска мостобрана и низ стратешких блокова. Најважнији је био на западу Европе, а састојао се од војно-безбедносног „аверса“ (НАТО, настао 1949.) и економско-политичког „реверса“ (ЕЗУЧ, формирана 1951., а потом трансформисана у ЕЕЗ, ЕЗ и ЕУ) исте, јединствене евроатлантске интеграције. Дакле, и НАТО и ЕУ су „чеда“ Хладног рата, чија функција је била војно-стратегијска, геополитичка и геоекономска борба против телурократског, совјетског, односно (про)руског Истока.

НАТО и ЕЗ/ЕУ наставили су да трају и по окончању Хладног рата. Штавише, територијална експанзија и јачање унутрашње кохезије били су доказ тријумфа. Међутим, њихов суштински *raison d’etre* престао је да постоји, иако „све-

[7] Историчар Љ. Ристић *природним антагонизмом* назива ривалитет таласократске Велике Британије и телурократске Русије у Евроазији током 19. века. Видети у: Љубодраг Ристић, *Србија у британској политици 1889-1903*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 2014, стр. 507.

доцима епохе“ на размеђу другог и трећег миленијума то није тако изгледало. Евроатлантизам је о(п)стајао као последица геополитичке инерције, али његов „механизам“ је временом, лагано, па све брже, почео да успорава. И док се НАТО успешније прилагодио новим условима, преобразио се из (формално) одбрамбеног у агресивни војни савез, ангажовао се изван граница својих чланица, еуфемистички се појављивао под фирмом различито именованих „мировних снага“ (нарочито у постјугословенском простору), изазивао сукобе широм света, а потом интервенисао у служби углавном америчких интереса, никада не престајући да извршава своју главну „мисију“ померања према руским границама, ЕУ је почела брже да показује знаке дисфункционалности. Почетној, „конструкцијској грешци“ придружили су се нови, намножени проблеми на које није било адекватног одговора. Неспособност да се средином друге деценије 21. века заустави имиграциони муслимански талас, да се одбије амерички налог о увођењу санкција Русији мимо сопствених интереса и да се супротстави „епидемији“ исламистичког тероризма јесте само „врх леденог брега“ кризе у коју је бесповратно ушла ЕУ. И десило се оно што је шокирало ЕУ-фанатике, нарочито у земљама које су у „чистилишту“ недогледног предприступног „отварања поглавља“ – *Brexit* као лакмус ентропије.

Ако је све ово неупитна „жива стварност“, зашто, онда, српске политичке вође срљају у НАТО и ЕУ? Евроатлантске интеграције су супранационалне, те су стога за српски народ, српске земље и Србију прекоредне, неприродне и нелогичне јер још није обављена српска национална интеграција. НАТО и ЕУ ће и даље остати оно што су били и јесу – творевине Западне цивилизације.[8] А она је не само другачија, него и супротстављена Православној цивилизацији, којој Срби несумњиво припадају. Тој фундаменталној опречности и покушају наметања цивилизацијске конверзије прикључује се и геополитичка некомпатибилност српског телурократског и западног таласократског идентитета, што све води веома опасној и национално погубној сутрашњици – индукованој геополитичкој растрзаности и шизофренији.[9] Уосталом, показало се да су и НАТО и ЕУ не само ненаклоњени Србима, већ дугорочно политички, економски и војно анахроне организације. С обзиром на ове чињенице, да би се српски „пут на Запад“ спроводио са што мање отпора, у јавном дискурсу се прибегло опробаном лукавству о „злом“ (НАТО) и „добром полицајцу“ (ЕУ).

---

[8] С. Хантингтон је недвосмислено констатовао да су ЕУ и НАТО „западне организације“ (у том контексту, за Грчку је тврдио да представља „аномалију, православног аутсајдера“ унутар њих). Видети у: Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, p. 163.

[9] *Растрзаном земљом* (torn country) С. Хантингтон назива ону коју њено политичко вођство, упркос противљењу већине народа и интелектуалне елите, настоји да премести из једне цивилизације у другу (углавном да позападњачи, тј. унесе „западни вирус“). Такву земљу требало би разликовати од *поцепане земље* (cleft country), унутар које постоји конфликтна расна, етничка и идеолошко-политичка подељеност. Видети у: S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, pp. 137-138.

Међутим, ништа није могло да умањи омраженост НАТО због његовог континуираног антисрпског деловања током ратног разби-распада Југославије, а нарочито због агресије 1999. године, те подршке оружаној побуни и сепаратизму косовско-метохијских Арбанаса. Али, зато је ЕУ приказивана у најлепшем светлу јер је тобоже добронамерна, помаже донацијама, улаже у српску привреду, хоће да интегрише и модернизује Србију... Србија је премрежена бројним представништвима ЕУ и домаћих про-ЕУ организација, зграде државних институција окићене су симболима ЕУ, уз државне заставе често се истиче и застава ЕУ, објекти у чију изградњу или обнову су уложена чак и симболична средства из ЕУ обележена су чврсто постављеним, великим и уочљивим металним таблама на којима је то назначено, опрема болница, вртића и школа која је стигла из ЕУ пуна је пропагандних налепница које то истичу, на улазу у насеља истакнути су транспаренти захвалности ЕУ за солидарност испољену приликом страдања од временских непогода... Функционери ЕУ су свакодневно свеприсутни, нарочито у медијима где „шаљу поруке привржености Србији и жеље за њен успех на европском путу“. Све то, у ствари, у служби је доследног форсирања културе заборава да је ЕУ од првог дана југословенске кризе (више од четврт века!) сваким својим потезом, одлуком и активношћу показала изразито антисрпску оријентацију, која је нанела неупоредиво више (и материјалне) штете него што је рекламирана помоћ. Разлика у односу на НАТО једино је у томе што су њени инструменти и механизми деловања били привидно бенигнији (политички, економски, пропагандни...), мада то не значи и мање координисани и ефикасни. И данас, а нарочито у будућности, када ће српска позиција таоца „безалтернативности ЕУ“ бити све израженија, условљавање, уцењивање, дискредитовање и понижавање може само да расте.

У ствари, неопхоно је да српска перцепција евроатлантизма пође од ноторне истине да је евроатлантизам био, јесте и биће интегралан. Између НАТО и ЕУ нема истинске, суштинске, већ утилитарне, вештачке и пропагандно креиране разлике, а и она се све више губи. То експлицитно потврђују њихови званичници и документи. Управо у Београду су још 2009. године нагласили да се ради о „две комплементарне организације“, те да није довољно рећи да је „НАТО хардвер, а ЕУ софтвер“, већ да су те две организације „лева и десна нога“ трансатлантске безбедности.[10] Некадашњи лидер ЕУ (Х. ван Ромпај, председник Европског Савета) био је још прецизнији на самиту НАТО у Лисабону у новембру 2010. године, нагласивши да су ЕУ и НАТО „два најприснија партнера“, да ће се њихов међусобни однос „додатно појачати усвајањем новог стратегијског концепта НАТО“ и да он, лично, „потврђује чврсту приврженост ЕУ овом подухвату“. Носталгично се присећајући времена формирања, констатовао је да „без Али-

[10] Дискусија „Самит НАТО 2009. – нове чланице, старе чланице“, одржана у априлу 2009. године у чешкој амбасади у Београду. Видети чланак „НАТО и ЕУ су комплементарни“, *Политика*, 25. април 2009. године

јансе не би било ни Уније“ и да „наше две организације плове истим бродом[11] већ деценијама“. За будућност, предвидео је да ће НАТО и ЕУ имати огромну спо-собност да обликују безбедносно окружење „ако наставе да раде заједно“, те да је „време да се сруше преостали зидови који их деле“.[12]

Србима је витално важно да се суоче са једноставном, иницијалном логиком: није „просрпска“ Немачка чланица ЕУ, а „антисрпска“ у НАТО, већ се ради о истој Немачкој која је предњачила у разбијању Југославије супротно српским интересима; не постоји разлика између „традиционално пријатељске“ Француске која је у ЕУ и „непријатељске“ Француске која је у саставу НАТО бомбардовала Републику Српску; не може бити „добра“ Велика Британија чланица (у напуштању) ЕУ, а „зла“ Велика Британија чланица НАТО, него је то једна-иста држава, чији је континуитет деловања против српских интереса доказан и предлогом резолуције о Сребреници 8. јула 2015. године у Савету безбедности УН, а која би Србе трајно стигматизовала (није усвојена због вета Русије); у ЕУ није примљена „узорита“ Хрватска, а у НАТО, пак, укључена „неоусташка“ Хрватска, већ се ради о истом евроатлантистичком миљенику одговорном за оружано заузимање Републике Српске Крајине (била под заштитом УН!), прогон више стотина хиљада Срба[13] и присилно кроатизовање махом урбаног српског становништва... На алтер-его[14] однос НАТО и ЕУ директно упућује и сам списак чланица: од 28 држава

---

[11] Спонтано или смишљено, исказом о „пловидби истом бродом“ Х. ван Ромпај је истакао важно заједничко својство ЕУ и НАТО – таласократски идентитет.

[12] Herman van Rompaj, „Bez NATO ne bi bilo ni EU“, http://www.nspm.rs/hronika/herman-van-rompej-bez-nato-ne-bi-bilo-ni-eu.html (20. 11. 2010.)

[13] Према званичним пописима становништва, у АВНОЈ-ским границама Хрватске пред рат 1991. године било је око 582.000 Срба и око 106.000 становника који су се изјаснили као Југословени, међу којима су изразита већина, такође, били Срби. Срби су чинили 12,2% становништва Хрватске и представљали већину на готово 1/4 АВНОЈ-ске Хрватске. Прогон српског становништва учињен је у три таласа: *први* је био 1991-1992. године из насеља која нису била обухваћена сукобом и где су Срби махом били у бројчаној мањини (у првом реду из већих градова), али и из неких области где су били у већини (северни део Славонских планина, делови Подравине са Билогором...); *други* се догодио почетком маја 1995. године из западнославонског дела РСК, заузетог у нападу хрватске војске под називом „Бљесак“ и *трећи* у августу 1995. године из читавог западног дела РСК (и дела РС) током хрватске војне акције под називом „Олуја“. У следећем попису 2001. године Срба у Хрватској било је незнатно више од 200.000 (4,5%), а 2011. године испод 187.000 (4,4%), што је готово 400.000 мање него пред почетак сукоба 1991. године. Будући да становника који се изјашњавају као Југословени готово није забележено, фактичко смањење броја Срба је још веће. Индикативно је да се 2011. године мање од 53.000 (1,2%) особа изјаснило да им је матерњи језик српски! Видети у: Становништво према националној припадности и површина насеља 1991. (табела) http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf (22.7.2016); Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.* Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2013, str. 11-12 (Tabela 1: Stanovništvo prema narodnosti, popisi 1971-2011; Tabela 2: Stanovništvo prema materinskom jeziku, popisi 1991, 2001. i 2011.).

[14] Миломир Степич, „Расширение НАТО и геополитическое положение Сербии“, *Геополитика и международные отношения*, (Дугин А. Г., ред.), Кафедра Социологии Международных Отношений Социологического факултета МГУ им. М. В. Ломоносова; Евразийское Движение, Москва, 2012, С. 659.

ЕУ, у НАТО није само 6, а од 25 европских чланица НАТО[15], ЕУ не припада само 3. Важно је нагласити да најмоћније земље јесу у саставу и једне и друге организације, док су изузеци махом оне мале и безутицајне. Коначно, да ће се Србија у будућности суочити са „врућим кромпиром“ све већег фактичког јединства агресивног евроатлантизма потврђује „историјски споразум“ о јачању заједничке одбране пред новим изазовима са истока (Русија) и југа (муслиманска имиграције, тероризам), који су 8. јула 2016. године, пред почетак самита НАТО у Варшави, потписале Алијанса и Унија.[16]

АЛТЕРНАТИВА СРБИЈЕ: ПРОШЛОСТ, САДАШЊОСТ И БУДУЋНОСТ ЕВРОАЗИЈСТВА

Да ли униполарни, таласократски евроатлантизам у далеко одмаклом 21. веку, у условима потпуно релативизоване (Пирове?) победе над биполарним совјетским супарником пре готово три деценије, представља охолог, али анахроног „Титаника“ који плови у фатални сусрет са „леденим брегом“ мултиполаризма или „новог биполаризма“[17]? Неће ли то бити судар истовремено са неколико пасионираних, динамичнијих и флексибилнијих сила (првенствено са Русијом и Кином), које своју исконску телурократску утемељеност убрзано трансформишу у интегрални геополитички идентитет и моћ? Чак и када би се искључиле емоције, што се Србима са Запада често препоручује, зар је рационално тежити евроатлантизму када је очигледно да он има тешко решиве унутрашње проблеме, испољава ратоборну, деструктивну и готово патолошку неоимперијалну агресивност, игнорише међународно право, злоупотребљава институције и крши обавезујуће одлуке, компромитује демократске принципе, које у таквом франкештајновском облику потом намеће широм света, руши легитимне власти, изазива грађанско-етничке сукобе и цепа државе посредством субверзивних „обојених револуција“, као свој синоним форсира неолиберални концепт, иако је он постао неефикасан и контрапродуктиван, намеће вестернистички (псеудо)цивилизацијски модел, мада је он све мање привлачан за „остатак света“... Стога се не може пренебрегнути чињеница да САД и западна Европа, тј. НАТО и ЕУ као персонификације евроатлантизма, уливају све мање не само поверења, него и страхопоштовања... Ни упорно понављани, заглушујући и претећи наратив да не постоји „другачији избор“ осим евроатлантских интеграција више не важи. Упркос систематском (и системском) игнорисању, алтернатива је ближа и доступнија него што изгледа – неоевроазијство.

Класично евроазијство настајало је упоредо са првим годинама трагичног српског искуства са супранационалном државном творевином Краљеви-

---

[15] Турска овде није урачуната у европске чланице НАТО.

[16] http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160708_160708-joint-NATO-EU-declaration.pdf (21.7.2016.)

[17] Александр Дугин, *Проект „Евразия“*, ЭКСМО, Яуза, 2004. (доступно у електронској форми: www.evrazia.org)

ном СХС. Али, евроазијска идеја, а нарочито њени геополитички аспекти, нису у то време нигде наишли на плодно тло, а то се није десило ни у српској политичкој и интелектуалној средини, упркос чињеници да су је заступали „бели“ емигранти.[18] Разлог би требало тражити како у објективно неодговарајућим општим друштвеним условима, тако и у мотивима формирања и функционисања јужнословенске државе. Они су, у суштини, мање били идеолошки, а много више геополитички. „Склепале“ су је приатлантске силе-победнице у Великом рату САД, Велика Британија и Француска тако да покрива простор од јужних падина Алпа до ширег залеђа Солуна и буде у саставу антигерманског и антисовјетског (антируског) Санитарног кордона од Балтика до Медитерана. Дакле, та *buffer-state* била је прозападна, таласократска творевина, али којом је, на први поглед парадоксално, владала српска династија и у којој су православни, телурократски, проруски Срби били већина. Да се не би догодила српска преоријентација ка СССР (Русији), контролна улога била је додељена католичком словеначком и хрватском елементу. *De facto*, српски народ и српске земље били су злоупотребљени као стуб државе која је била антипод Совјетском Савезу, за кога су евроазијци, упркос идеолошке непомирљивости, ипак афирмативно тврдили да представља раскид са погубном тровековном европејштином и позападњачењем, повратак традиционалној руској сакрално-географској самоспознаји и отелотворење евроазијског континенталистичког идентитета.

Евроазијци су сматрали да је потребна темељна ревизија историјско-цивилизацијског поимања Русије и њено радикално репозиционирање у светским односима. Њихов *трећи пут* подразумевао је да Русија не припада ни Европи, ни Азији, већ да је трећи, средишњи континент на евроазијском копну – *Русија-Евроазија*. Петар Савицки, који је идеју евроазијства артикулисао геополитички, одредио је апроксимативни територијални опсег Русије-Евроазије[19], који се може и картографски реконструисати[20]. Али, на западу је оставио просторну недоумицу да ли је њена граница дуж *стратешког источноевропског „сужења“* (Одеса-Нарва) или дуж *централноевропског стратешког „сужења“* (Трст-Гдањск). Унутар те *Зоне дилеме*[21] налази се и Балкан. Стога, није погрешно закључити да је геополитика евроазијства рачунала и са Краљевином СХС, тј. са српским простором као саставним делом телурократске Русије-Евроазије, која јесте, „гео-

---

[18] Неки од водећих евроазијаца касније су нашли прибежиште међу Србима. Георгије В. Флоровски и Николај Н. Алексејев су готово читав Други светски рат провели у окупираној Југославији. Флоровски је прво у Белој Цркви био свештеник и предавач Кадетског корпуса и Женског института, да би од 1942. године предавао у Руској гимназији у Београду. Алексејев, истакнути правник, универзитетски професор и аутор више књига из филозофије државе и права, живео је у Београду и предавао на Правном факултету.

[19] Петр Николаевич Савицкий, „Евразийство“, *Евразийский временник*, Кн. 4. Берлин, 1925. www.gumilevica.kulichki.net

[20] Миломир Степић, „Србија у евроазијској и неоевроазијској концепцији – упоредна геополитичка анализа“, *Русија и Балкан – питање сарадње и безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 31.

[21] Миломир Степић, *Геополитика неоевроазијства – позиција српских земаља,* Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 47-48.

графски, етнички, привредни, историјски итд. (итсл.) ‚предео‘ истовремено“[22]. Иако је руска емигрантска идеја евроазијства издисала упоредо са све очигледнијим колапсом монархистичке јужнословенске државе, да би, потом, и једна и друга биле усисане у историјски вртлог Другог светског рата, по његовом завршетку обе су доживеле реинкарнацију. Југославија, после великих српских жртава и њиховог геноцидног уништавања у НДХ, реконструисана је у незнатно промењеним спољашњим границама, али на потпуно промењеним идеолошким основама и са новим, федеративним унутрашњим политичко-територијалним устројством. СССР, такође уз огромне губитке махом Руса, победио је у рату и веома брзо постао биполарни антипод таласократском Западу, са којим је разграничио интересну сферу линијом *централноевропског стратешког „сужења“*(!), чак и западније од ње. Тако је практично, а историјско-геополитички парадоксално, остварен део сна евроазијаца. Али, убрзо је уследио кошмар изазван преласком титоистичке Југославије у прозападни, таласократски табор 1948. године, чиме је совјетска (руска) интересна сфера перфорирана. Потоња, наводно несврстана, кроатоцентрична „друга“ Југославија све до свог слома била је важна карика опкољавања, запречавања и „обуздавања“ СССР, а традиционално проруски српски чинилац у њеном саставу – поново талац те антируске творевине.

Обнова евроазијске идеје настала је као резултат руског трагања за постсовјетском самоспознајом и местом у постхладноратовском свету, разочарања у лицемерни Запад, проналажења начина парирања униполаризму, позиционирања наспрам експанзионистичког евроатлантизма, те нужности редефинисања светског поретка у коме би значајну улогу имала обновљена, трансформисана Русија и остале силе Евроазије. Ново евроазијство (неовроазијство), иако га одликују различити приступи, рукавци, домети и визије будућности, темељи се на неколико кључних постулата – континентализму, антиамериканизму, мултиполаризму и руском пијемонтизму (Русија-Евроазија као језгро меридијански издужене Пан-Евроазије). После вишегодишњег теоријског меандрирања, те несхватања и маргинализовања чак и у самој Русији, у другој деценији 21. века показало је да нуди рационалне и ефикасне одговоре на изазове постмодерног света, да би се данас етаблирало и као званична државна политика. Иако бројни руски мислиоци припадају неоевроазијском правцу, персонификује га А. Дугин, чије дело је најкомплетније и који је осмислио конзистентан механизам, инструменте и просторну визуелизацију трансформисања униполарног у мултиполарни светски систем. Тај процес одвија се у четири фазе: 1)Уводна фаза или констатовање глобалне геополитичке (униполарне) стварности; 2) Реактивна фаза или зачетак евроазијске контрастратегије; 3) Мултиполарна фаза или формирање зоналних „пан-области“ и 4) Великопросторна фаза или структурисање

[22] Петр Николаевич Савицкий, „Географический обзор Росии-Евразии“, *Россия – особый географический мир*, Прага, 1927. (стр. 219-232). Наведено према: Петр Николаевич Савицкий, *Континент Евразия*, Аграф, Москва, 1997. (репринт)

„зона“.[23] У неоевроазијској геополитичкој концепцији важно место одређено је простору источне и југоисточне Европе („Велика Источна Европа“), која би имала улогу „копче“ између Русије-Евроазије и будуће континенталистички профилисане Европе ослобођене од америчке доминације.[24] Као један од приоритетних задатака Русије апострофира се ширење утицаја на балканске православне земље и народе међу којима је и српски.[25] Српско-руска „конекција“ важна је за геополитику неоевроазијства, али сама Србија недовољна је да гарантује сигурност њене реализације. Стога би недостајући балкански вектор („осовина пријатељства“) из Москве требало да буде оријентисан према српским земаљама у њиховим целовитим историјско-географским габаритима и у будућности организованим у једну државну (или државолику, супрадржавну) политичко-територијалну јединицу.[26]

Са становишта српских свеобухватних (и просторних, тј. геополитичких) интереса, те садашње и будуће оријентације, неоевроазијство у поређењу са евроатлантизмом има неколико кључних, суштински важних и дугорочних предности:

- Неоевроазијство не доводи у питање *логичност редоследа интеграције*. Нити неоевроазијство као теоријско-концепцијска поставка, а нити Русија као његова држава-парадигма, нису се залагали за укидање некадашње Југославије као ширег интеграционог оквира егзистенције српског народа, нису оспоравали природну и демократску могућност да се на југословенским рушевинама српске земаље прво интегришу у целовиту, националну српску државу и тек се потом, евентуално, определе за супранационалне (евроатлантске) интеграције, противили су се одвајању Црне Горе од Србије, никада у својој агенди нису имали подршку сепаратизму Арбанаса на Косову и Метохији и распарчавању Србије (Русија, али и Кина, штите интегритет Србије тамо где је најважније – у Савету безбедности УН). Супротно томе, евроатлантизам је све чинио, чини и чиниће за српску националну дезинтеграцију, изнуђујући да само у тако територијално аморфном и фрагментираном стању добију „улазницу“ за њене организације ЕУ и НАТО.

---

[23] На основу више извора, као што су *Евразийский взгляд – основные принципы доктринальной евразийской платфомы*, Арктогея центр, Москва, 2001; Евразийская теория в картах. http://geopolitica.ru/Maps(1,2,3,4); Александр Дугин, *Проект „Евразия“*, ЭКСМО, Яуза, 2004; Александар Дугин, *Геополитика постмодерне*, Преводилачка радионица „Росић“; ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2009, наведене четири фазе издвојио је М. Степић. Видети у: М. Степић, *Геополитика неоевроазијства – позиција српских земаља*, стр. 101-136.

[24] Александр Гельевич Дугин, *Геополитика,* Академический Проект; Гаудеамус, Москва, 2011, С. 478.

[25] Александр Дугин, Владимир Добреньков, „К внешнеполитической стратегии России в XXI веке“, *Русское время*, № 2, январь-март 2010, Центр консервативных исследований социологического факультета МГУ, Москва, 2010. (доступно и на: http://konservatizm.org/konservatizm/theory/180410222514.xhtml)

[26] Миломир Степић, „Балкан – недостајуће исходиште неоевроазијског вектора“, *Српска политичка мисао,* год. XXI, vol. 44, № 2/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 126.

- Према критеријуму *цивилизацијске и геополитичке компатибилности интеграције*, српски идентитет је у потпуном сагласју и са Русијом и са неоевроазијством. Иако се често тенденциозно пропагира тзв. европски културни простор и европска цивилизација, који, следствено, подразумевају и српску припадност њима, ауторитативни мислиоци сматрају да то не може бити тачно, већ да је Европа подељена на Западну и Православну цивилизацију. Сходно томе, данашњи Срби и српске земље не припадају католичко-протестантској Западној цивилизацији, него су већином православни и у саставу просторног ареала Православне цивилизације[27], у којој духовну, популациону, просторну и другу лидерску улогу имају (такође) православни Руси. Исто тако, савремени српски геополитички идентитет[28], који је, историјски посматрано, имао заступљену и маритимну компоненту, после вишевековног потискивања од мора сада је махом копнени, континенталистички, телурократски, те је и по том основу комплементаран руском, евроазијском, а не таласократском, евроатлантистичком.

- Са становишта *дугорочне перспективности интеграције,* српска оријентација ка неоевроазијству је не само логична и рационална, него и спасоносна. Вишедимензионално повезивање простора Евроазије је у замаху, интеграција се не заснива на принуди и уцени, већ на добровољности и заједничким енергетским, економским, комуникацијским, геополитичким, безбедносним и другим интересима, у елану и темпу кохезије предњаче два глобална колоса – најпространија и ресурсима најбогатија (Русија) и најмногољуднија и привредно најдинамичнија земља (Кина) – а око њих се сабира све више следбеника (Индија, друга по броју становника у свету, Казахстан, Иран...), евроазијски центрипетални процес је прогресиван и све више се концепцијски артикулише, организационо профилише и институционализује (Евроазијски економски савез, Шангајска организација за сарадњу, Организација уговора о колективној безбедности, Нови пут свиле и друге)... Истовремено, евроатлантистички Запад, кога ни обилним „медијским заслађивачима“ више није могуће идеализовати, одавно је прошао свој зенит и све више убрзава низбрдицом бесперспективности – економско-финансијских проблема, социјалних антагонизама, унутрашње дезинтеграције, етно-расних конфликата, геополитичке анахроности... Излазак Велике Британије из ЕУ представља индикативан показатељ почетка тешко заустављивог „парања џемпера“. За Србију, дакле, алтернатива евроатлантистичком опредељењу јесте неоевроазијство, мада је оно још увек у почетним развојним фазама и у територијалном смислу није „на дохват руке“.[29]

---

[27] S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. (*Map 1.3* „The World of Civilizations: Post-1990“, pp. 26-27).

[28] О феномену геополитичког идентитета као саставном делу такође сложеног националног идентитета нема много истраживања. Анализу на српском примеру видети у: Миломир Степић, „О српском геополитичком идентитету“, *Српска политичка мисао,* бр. 2/2012, година XIX, свеска 36, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 11-40.

[29] Опширније о кључним разлозима „за“ и „против евроатлантског или неоевроазијског опредељења Србије видети у: Миломир Степић, „Три (суштинска) критеријума у српском избору супрана-

И ТРЕЋИ „ПЛАСТ СЕНА“ ПРЕД НЕОДЛУЧНОМ СРБИЈОМ: КИНА

Владајуће „гарнитуре“ Србије после 2000. године дисциплиновано воде земљу према ЕУ (и у НАТО, мада не тако очигледно), што је супротно вољи народа који није ни добио прилику да о тако круцијалној националној ствари референдумски одлучи.[30] Према истраживањима јавног мнења, упркос вишегодишњем агресивном деловању медија, огромним новчаним средствима уложеним у стварање идеализоване слике евроатлантизма и плаћање његових промотера, катастрофичним претњама ако се скрене са „европског пута“, те пословичне прозападне пристрасности већине организатора истраживања, подршка укључивању Србије у ЕУ и НАТО рапидно се смањује[31] и у првим месецима 2016. године „за“ ЕУ определило би се једва преко 1/2, а „за“ НАТО нешто изнад 1/10 грађана.[32] Истовремено, уочљиво је расло проруско расположење, и то не само у етно-цивилизацијском, већ и у геополитичком смислу. Суочена са таквим *хтењем* демоса, српска политичка класа је своје *морање*, маскирала привидно спасоносном, а у ствари нереалном и практично неспроводивом крилатицом „и Русија, и Европа“ (чувајући се помињања НАТО!). У складу са више пута јавно прокламованом потребом „промене свести“ и анестезирањем „емотивне“ и „невизионарске“ српске популације, континуирано се упућује нонсенс-порука о „нашој чврстој опредељености за европске интеграције, али и пријатељство и сарадњу са Русијом“. А зашто не би била логичнија, рационалнија и очигледно демокра-

---

ционалне интеграције“, *Српска политичка мисао,* год XX, vol. 42, № 4/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 39-53.

[30] Разилажење већинског става народа и политичког деловања њихових вођа има трагичне размере и З. Милошевић је тај феномен назвао „рат елите с народом“. Видети у: Зоран Милошевић, „Где ти је држава, Каине?“, *Где ти је држава, Каине? Будућност словенских држава* (приредио З. Милошевић), Центар академске речи, Шабац, 2015, стр. 12.

[31] *Građani Srbije između EU, Rusije i NATO*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012. (графикон на стр. 18) Публикација представља анализу извршену на основу истраживања јавног мнења под насловом „Шта грађани мисле о својој и безбедности Србије“, које је у септембру 2012. године спровео Центар за слободне изборе и демократију (ЦеСИД). Видети у: http://bezbednost.org/upload/document/gradjani_srbije_izmedju_eu_rusije_i_nato.pdf (29.07.2016.)

[32] ЦеСИД је почетком априла 2016. године, непосредно пред парламентарне изборе у Србији, спровео истраживање мишљења грађана као део пројекта „Јачање одговорности изабраних представника грађана у Србији“, које је подржала Америчка агенција за међународни развој (USAID). Према том истраживању, прикључење Србије ЕУ подржава 53%, а за улазак Србије у НАТО је 14% грађана. Видети у: http://www.cesid.rs/uploads/lt/usaid/cesid-predstavio-rezultate-najnovijeg-istra-ivanja-javnog-mnjenja-o-politi-koj-situaciji-u-srbiji/CeSID_Konferencija-19.04.2016.pdf Ови показатељи слични су онима који су добијени“ непуну годину раније, приликом истраживања јавног мнења на тему „Активизам грађана у Србији“ из јуна 2015. године, на основу којих је ЦеСИД констатовао да, у односу на ранија истраживања, расте број оних који се противе европским интеграцијама. Видети у: http://www.cesid.rs/lt/articles/usaid/predstavljeni-rezultati-istra-ivanja-javnog-mnjenja-aktivizam-gra-ana-u-srbiji.html (29.07.2016) И нека ранија истраживања потврдила су тренд раста ЕУ-скептицизма, само што је подршка грађана прикључењу Србије ЕУ била знатно испод 1/2 (на пример, у априлу 2013. године износила је 46%). Видети у: Слободан Антонић, „О ‚дебриселизацији‘ бирача: евроскептицизам у јавном мнењу Србије“, *Национални интерес,* година IX, vol. 16, број 1/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 85

тски утемељенија обрнута „формула“: „наше чврсто опредељење за евроазијске интеграције, али и пријатељство и сарадња са САД и ЕУ (Немачком, Француском, Италијом...)“?

Који су разлози српске псеудонеутралности, тј. више реторичког српског лавирања, а у ствари самоубилачког срљања у евроатлантистичко „живо блато“, у коме ће се, упркос српском самообмањујућем непомерању, пропадање ипак наставити и трагично авршити? Наратив да се ради о тактизирању и „куповини времена“ јер су „САД и Запад још увек јаки“ и „Србија опкољена чланицама ЕУ и НАТО“, док су „евроазијске интеграције тек у зачетку“, а „Русија и не позива Србију да се у њих укључи“ не могу бити оправдање, а још мање су решење. Србију су њене вође већ увеле у многе тешко раскидиве „аранжмане“ са ЕУ и НАТО, довеле је у зеленашку зависност од америчких и европских финансијских институција, везале је војно, привредно, трговински, културно, просветно, научно и медијски за носиоце „тврде“ и „меке“ моћи Запада, потписале обавезујуће документе и уговоре који се косе са елементарним националним интересима, првенствено са државним суверенитетом и територијалним интегритетом... Парадигматичан доказ је Косово и Метохија, поводом кога ЕУ и НАТО не пропуштају готово ни једну прилику да делују антисрпски, те без зазора уцењују Србију да „нормализује односе са Косовом“ и „до окончања пута у ЕУ са Косовом потпише правно обавезујући споразум“, што је, у ствари, (не)формално признање независности. Евентуална промена курса могла би за последицу да има казну по „украјинском моделу“, као и читаву палету већ опробаних инструмената за дестабилизацију државе, промену непослушне власти и инсталирање кооперативније – активирање примирених сепаратизама националних мањина и покушаје насилних сецесија, потпаљивање „војвођанског питања“, покретање „обојене револуције“, отказивање послушности и државни удар инструментализованих безбедносних структура, побуне у студентским домовима, универзитетима и затворима, социјални немири и штрајкови утицајних „еснафа“, опструкција рада „шесте колоне“ позициониране унутар државних институција... Унапред инхибирана оваквим могућим претњама, отуђена политичка номенклатура неће бити у стању да уочи критичан, преломни моменат на глобалној сцени, промену геополитичких и геоекономских парадигми, те преузимање иницијативе нових актера који своју моћ по правилу доказују на Балкану.

А карактер и темпо глобалних трансформација достиже епохалне размере и све теже се може контролисати. Светски систем одавно је постао асинхрон и њиме досадашњи челници (САД и Запад) више очигледно не могу да управљају. Раније успостављене геополитичке парадигме нужно ће се прилагодити, па чак и суштински трансформисати у складу са постмодерним приликама. Промене су неизбежне, али оне могу да буду позитивне и негативне – од планетарног, (транс)континенталног и (транс)океанског, до макро-, мезо- и микрорегионалног плана. И даље ће их делимично артикулисати раније велике силе, али ће „диригентску палицу“ све више преузимати Кина. Својом стратегијом Новог пута свиле (Један појас – један пут) настојаће да преузме доминацију у Евроазији, тј. у читавом Старом свету, истискујући САД као не-евроазијског

„уљеза“ и подређујући себи домицилне силе – Русију, Индију, ЕУ, исламске земље... Придржавајући се свевремене „Мекиндерове константе“, и Кина ће ући у надметање за контролу централне и (југо)источне Европе. То је простор који је, у формату „16+Кина“, већ добио изванредно важну улогу „копче“ два правца кинеског продора у Европу – Економског (копненог) пута свиле и Поморског пута свиле за 21. век. Дакле, у „Балкански геополитички чвор“ уплиће се још један снажан актер и прети да га „гордијевски“ пресече, блокирајући западне, mittele-urop-ске, руске и исламске векторе. Србија и српске земље у целини, будући да имају централни балкански положај и контролишу кључне балканске коридоре, већ су апострофиране као регионални кинески фаворит. То је улога која не може (и не би смела) да се одбије, што српску позицију – већ довољно деликатну – чини још компликованијом. Нужно је уважити чињеницу да геополитичко клатно глобалне надмоћи очигледно мења отклон од евроатлантизма ка евроазијству, али то више неће бити ексклузивно руска, већ и кинеска варијанта. Штавише, већ су видљиве назнаке стварања неког њиховог компромисног, заједничког деривата. У тим околностима, да ли ће се појавити и бити проглашен ингениозним, допуњени, и даље несврстаноидни српски образац: „и Русија, и Европа – и Кина“?

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Слободан: „О ‚дебриселизацији‘ бирача: евроскептицизам у јавном мнењу Србије“, *Национални интерес,* година IX, vol. 16, број 1/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2013.
- Дугин, Александр: *Проект „Евразия“*, ЭКСМО, Яуза, 2004.
- Дугин, Александар: *Геополитика постмодерне*, Преводилачка радионица „Росић“; ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2009.
- Дугин, Александр; Добреньков, Владимир: „К внешнеполитической стратегии России в XXI веке“, *Русское время*, № 2, январь-март 2010, Центр консервативных исследований социологического факультета МГУ, Москва, 2010.
- Дугин, Александр Гельевич: *Геополитика,* Академический Проект; Гаудеамус, Москва, 2011.
- Милошевић, Зоран: „Где ти је држава, Каине?“, *Где ти је држава, Каине? Будућност словенских држава* (З. Милошевић, прир.), Центар академске речи, Шабац, 2015.
- Ристић, Љубодраг: *Србија у британској политици 1889-1903*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 2014.
- Rompaj, Herman van: „Bez NATO ne bi bilo ni EU“, http://www.nspm.rs/hronika/herman-van-rompej-bez-nato-ne-bi-bilo-ni-eu.html
- Савицкий, Петр Николаевич: „Евразийство“, *Евразийский временник*, Кн. 4. Берлин, 1925. (доступно на www.gumilevica.kulichki.net)

- Савицкий, Петр Николаевич: *Континент Евразия*, Аграф, Москва, 1997.
- Степић, Миломир: „Србија у евроазијској и неоевроазијској концепцији – упоредна геополитичка анализа“, *Русија и Балкан – питање сарадње и безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.
- Степич, Миломир: „Расширение НАТО и геополитическое положение Сербии“, *Геополитика и международные отношения*, (Дугин А. Г., ред.), Кафедра Социологии Международных Отношений Социологического факулътета МГУ им. М. В. Ломоносова; Евразийское Движение, Москва, 2012.
- Степић, Миломир: „О српском геополитичком идентитету“, *Српска политичка мисао,* год. XIX, vol. 36, бр. 2/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Степић, Миломир: *Геополитика неоевроазијства – позиција српских земаља,* Институт за политичке студије, Београд, 2013.
- Степић, Миломир: „Три (суштинска) критеријума у српском избору супранационалне интеграције“, *Српска политичка мисао,* год XX, vol. 42, № 4/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2013.
- Степић, Миломир: „Балкан – недостајуће исходиште неоевроазијског вектора“, *Српска политичка мисао,* год. XXI, vol. 44, бр. 2/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- Степић, Миломир: „Српски пример детериторијализације националног интереса“, *Национални интерес*, год. XI, vol. 24, бр. 3/2015, Институт за политичке студије, Београд, 2015.
- Huntington, Samuel: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996.
- *Građani Srbije između EU, Rusije i NATO*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2012.
- *Евразийский взгляд – основные принципы доктринальной евразийской платфомы*, Арктогея центр, Москва, 2001.
- „Евразийская теория в картах“. http://geopolitica.ru/Maps
- „НАТО и ЕУ су комплементарни“, *Политика*, Београд, 25. април 2009.
- Становништво према националној припадности и површина насеља 1991. http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1991/pdf/G19914018.pdf
- Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.* Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2013.
- http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160708_160708-joint-NATO-EU-declaration.pdf
- http://www.cesid.rs/lt/articles/usaid/predstavljeni-rezultati-istra-ivanja-javnog-mnjenja-aktivizam-gra-ana-u-srbiji.html
- http://www.cesid.rs/uploads/lt/usaid/cesid-predstavio-rezultate-najnovijeg-istra-ivanja-javnog-mnjenja-o-politi-koj-situaciji-u-srbiji/CeSID_Konferencija-19.04.2016.pdf

Milomir STEPIĆ, PhD, Professor

THE FALSE BURIDANIC DILEMMA OF SERBIA

Resume

Serbian geopolitical orientation in the post-Yugoslav period is not clearly profiled. It still has the markings of false Titoistic non-alignment, which today implies the practical routing towards the West and euroatlantism, while the ties with Russia and eurasianism remain symbolic. That commitment is still justified by the clear domination of euroatlantism, since the organizations that personify it – the EU and NATO – surround Serbia. Because of that, the propaganda of glorifying euroatlantism is ever so present, despite the fact that it is essentially in collision with Serbian interests- it takes actively takes part in the disintegration of Serbia and Serbian lands, it is incompatible with the Serbian civilisational and geopolitical identity and, in long terms, presents a non-perspective integration. On the other hand, there appears an alternative – Eurasianism, which is articulated by Russia, and whose proprieties and goals are more fitting for Serbia. It is an economically prosperous integration, which advocates a more balanced, multipolar order, it (also) implies an Orthodox civilization whose telurocratic geopolitical character is in accordance with the Serbian one, it does not have an aggressive expansionistic orientation, it wasn't anti-Serbian during the breakup of Yugoslavia, supports the territorial integrity of Serbia and the survival of the Republic of Srpska… In accordance with that, the Buridanic indecisiveness of Serbia will not be sustainable for much longer. It will be questioned even more by the breakthrough of China in Central Europe and the Balkans.

Key words: geopolitics, euroatlantism, (neo)eurasianism, pseudo-neutrality, Serbia

УДК 329.1/.6:47+57

Зоран Милошевић*
Институт за политичке студије
Београд, Србија

ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ У ПРОГРАМИМА СРПСКИХ ПАРЛАМЕНТАРНИХ ПОЛИТИЧКИХ ПАРТИЈА*

Сажетак

Анализирајући партијске програме, као и изјаве званичника партија утврдили смо следеће: прво да су програми застарели и да се јасно запажају четири приступа интеграцијама: евроатлантски, евроазијски (са Русијом, пре свега), неоосмански и четврти блок тзв. суверенистички, који сматра да Србија не треба да се интегрише ни са једном другом државом, него да буде суверена и самостална. Када се ради о Русији све евроатлантски усмерене странке, као и суверенисти користе појам «сарадња», а када се говори о Европској унији говори се о интеграцијама. Такође, код најснажнијих парламентарних партија Србије уочава се и знатно колебање у односу према Европској унији, због непрегледног и непознатог броја услова и директног уцењивања, пре свега да се влада Србије одрекне Косова и Метохије, али и због предлога различитих декларација у Савету безбедности Уједињених нација, којима се покушао Србима ударити жиг геноцидног народа.

Кључне речи

Евроазијски савез, интеграције, Србија, политичке партије, политика, јавно мњење, програми политичких партија

Србија има преко 107 регистрованих политичких партија.[1] Од 107 регистрованих политичких партија, а после републичких избора одржаних 24. априла 2016. године, у републичком парламенту су формирана 22 посланичка клуба, при чему је у скупштини 24 политичке партије, самостално делују три посланика.

Нас је интересовало какав је однос ових партија према Русији и Евроазијском савезу, те смо, користећи методе анализе и синтезе покашали да истражимо ово питање. Такође треба нагласити да су званична програмска опредељења партија по питањима међународних интеграција (Европска унија, суверенизам и турски концепт неоосманизма) изложени деструкцији свакодневних чињеница, попут референдума Велике Британије о изласку из Уније, затим разли-

---

* Научни саветник, редовни професор теоријске социологије

* Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

[1] *Стефан Веселиновић,* СРБИЈА ИМА 107 ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА, стиже још једна – „затвореничка“ партија Јоце Амстердама, http://www.carsa.rs/srbija-ima-107-politickih-stranaka-stize-jos-jedna-zatvorenicka-partija-joce-amsterdama/

читих уцена (Србију, на пример, уцењују да се одрекне дела своје територије Космета, да дозволи осамостаљење Аутономне покрајине Војводине, иако Срби представљају 70-одстотну већину, затим да се одрекну традиционалног идентитета и прихвате тзв. европски, да уђе у НАТО, иако је Алијанса без сагласности Савета безбедности Уједињених нација напала на СР Југославију, тј. Србију и Црну Гору, итд.). Све ово приморава део партијских лидера да јавно одступају од програмских циљева. Наравно, треба напоменути да постоји и трећи фактор – медији, који креирају јавно мњење, а овде се догодио преокрет, скоро феноменолошког карактера, да интернет портали постају утицајни, скоро као телевизија, а овај канал управо користе присталице евроазијског савеза у Србији, јер им је онемогућем приступ великим и државним медијима. Другим речима, јавно мњење Србије је наклоњеније Русији него Европској унији, што представља константу.[2]

Према истраживањима јавног мњења Факултета политичких наука из Београда (које, као и сва слична треба узети са резервом, јер је рађено по наруџбини Брисела) добијени су следећи подаци: Млади у Србији у великом проценту **не подржавају** улазак Србије у Европску унију (ЕУ), велики проценат (наводно) није довољно информисан, а 79,4 одсто сматра да се ствари у Србији не одвијају у добром смеру, резултати су истраживања поменутог факултета.[3] Како је показало истраживање, чак 33 одсто младих не подржава евроинтеграције Србије, 40 одсто подржава, 27 је равнодушно, а показало се да што су испитаници старији, већа је подршка уласку Србије у ЕУ. **Као главни извор информација о ЕУ млади користе медије – и то телевизију, интернет новине и интернет портале.** Око 24 одсто младих изјаснило се да би улазак Србије у ЕУ за њих био негативан утисак, 47 одсто сматра да би тиме Србија изгубила Космет, 32 одсто да би изгубила суверенитет у одлучивању, а 14 одсто да би се погоршала ситуација у Србији.

Наравно, из истраживања се не види којим идејама се млади Србије одушевљавају. Другим речима, да би се схватила идејна опредељења младих треба истражити опозиционе идеје, а не само ставове младих према Европскј унији. Али тако је увек са нарученим истраживањима. Зато их и треба узимати са резервом, јер је познато из науке да се опозицинарност сагледава са аспекта девијантности, што је у Србији омогућило да све алтернативне политичке идеје, па и интеграционе буду криминализоване, да се жигошу као непожељне. Наравно, све осим евроатлантских.[4] У Србији је еврофанатизам достигао, према оце-

---

[2] Види: Зоран Милошевић, *Нови пут Русије*, Русија у поствизантијском геополитичком и религиозном вртлогу, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2005.

[3] МЛАДИ У СРБИЈИ ПРОТИВ УЛАСКА у ЕУ: држава креће у кампању да то промени, http://www.carsa.rs/mladi-u-srbiji-protiv-ulaska-u-eu-drzava-krece-u-kampanju-da-to-promeni/ 05.06.2016.

[4] Види: Michael Haralambos, Martin Holborn, *Sociologija*, Teme in pogledi, DSZ, Ljubljana, 1999, str. 393.

ни Дејане М. Вукчевић, размере баналности, што, наравно, дисквалификује саму идеју.[5]

У таквим околностима покушаћем да дамо одговор како су партије перцепирале проблем интеграција, посебно према евроазијском пројекту.

Анализирали смо партијске програме, изјаве званичника партија и утврдили следеће: прво да су програми застарели, да су рађени на брзину и више формално (да се има) и сви су настали између 2008. и 2011. године. Такође се јасно запажају четири приступа интеграцијама: евроатлантски, евроазијски (са Русијом, пре свега), са Турском (неоосманситички) и трећи блок тзв. суверенистички. Који сматра да Србија не треба да се интегрише ни са једном другом државом, него да буде суверена и самостална. Када се ради о Русији све евроатлантски усмерене странке, као и суверенисти користе појам «сарадња», а када се говори о Европској унији говори се о интеграцијама.[6] Типична изјава српских политичар гласи: «Сарадња са Русијом је од прворазредног значаја и ми у тој сарадњи видимо не само садашњост него и будућност», како је то недавно изјавио и потпредседник СНС Марко Ђурић.[7]

Такође, код најснажнијих парламентарних партија Србије уочава се и знатно колебање у односу према Европској унији. Напоменимо, чисто из методолошких разлога, да у време настанка програма српских политичких партија, евроазијска идеја од стране Русије, Казахстана и Белорусије није била профи-лисана до мере да се јасно стави до знања које земље би радо видели у савезу, тако да смо ми гледали однос српских паралментарних политичких партија према Русији, као матици евроазијског окупљања. Чињенично стање, које смо утврдили, ради прегледности, изложили смо у табели бр. 1.

Као што се из табеле може закључити **експлицитно за Русију и Евроазијски савез** је само једна парламентарна странка – Српска радикална странка Војислава Шешеља (са 22 посланика), 17 партија (са 187 посланика) је за интеграције у Европску унију, три за самосталну и суверену Србију (са 16 посланика), без приласка било коме.

---

[5] Дејана М. Вукчевић, «Банални европеизам» и идентитет у процесу европске интеграције, у зборнику: *Национални идентитет и међународне интеграције*, приредили Зоран милошевић, Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2015, стр. 177.

[6] Треба нагласити да у самој Русији има размишљања да Русији нема среће без (осталих) Словена. Другим речима, да је судбински усмерена на Словене. Види. Константин Никифоров, Куда ће Русија без Словена, у зборнику: *Јединство православних Словена*, књига прва, приредио Зоран Милошевић, Филозофски факултет, Источно Сарајево, 2006, стр. 46.

[7] "Сарадња са Русијом је будућност Србије"
http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/581601/Saradnja-sa-Rusijom-je-buducnost-Srbije

Табела бр. 1: ПРОГРАМСКА, ЗВАНИЧНА ОПРЕДЕЉЕЊА О ИНТЕГРАЦИЈАМА СРПСКИХ ПАРЛАМЕНТАРНИХ СТРАНКА

ПАРТИЈА (СА БРОЈЕМ ПОСЛАНИЧКИМ МАНДАТА У РЕПУБЛИЧКОМ ПАРЛАМЕНТУ)	ЗА ЕВРО-АЗИЈСКИ САВЕЗ	ЗА ЕВРО-ПСКУ УНИЈУ	ПРОТИВ БИЛО КАКВИХ ИНТЕГРАЦИЈА – самостална и суверенаСрбија у садашњим границама	ЗА ИНТЕГРАЦИЈЕ СА ТУРСКОМ	ПОСТОЈИ ЛИ КОЛЕБАЊЕ
Српска напредна странка - 98		ДА			ДА
Социјалистичка партија Србије - 23		ДА			ДА
Српска радикална странка – 22	ДА				НЕ
Доста је било - 16		ДА			НЕ
Демократска странка – 15		ДА			НЕ
Социјалдемократска партија Србије – 10		ДА			ДА
Партија уједињених пензионера Србије – 9		ДА			?
Двери – 7			ДА		ДА
Јединствена Србија – 6		ДА			?
Демократска странка Србије – 6			ДА		
Нова Србија – 5		ДА			ДА
Социјалдемократска странка – 5		ДА			НЕ
Либерално демократска партија – 3		ДА			НЕ
Странка демократске акције Санџака – 3		ДА			ДА
Лига социјалдемократа Војводине - 3		ДА			НЕ
Покрет социјалиста – 3			ДА		НЕ
Савез војвођанских Мађара – 3		ДА			НЕ
Зелена странка – 2		ДА			НЕ
Партија за демократско деловање – 2		ДА			ДА
Народна сељачка		ДА			ДА

странка – 1					
Уједињена сељачка странка – 1		**ДА**			**ДА**
Посланици без политичких партија – 3	**?**	**?**	**?**		**?**
УКУПНО:	**1**	**17**	**3**	**0**	**9**

КОЈЕ СЕ ПРОЕВРОПСКЕ СТРАНКЕ КОЛЕБАЈУ, ТЈ. МОГУ ДА ОДСТУПЕ ОД ПРОГРАМСКОГ ЦИЉА УЛАСКА У ЕВРОПСКУ УНИЈУ?

Уколико применимо други метод, односно уважимо изјаве политичких лидера, те поступке у пракси, можемо закључити да међу српским политичким партијама постоје четири идеје око места Србије у свету.

Прво, део партија које су званично за Европску унију окрећу се Евроазијском савезу (Српска напредна странка, Социјалистичка партија Србије, Демократска странка Србије, Јединствена Србија и Нова Србија). **Снага ове групације износи 138 посланика**, којима треба додати и **22 посланика** Српске радикалне странке, која је непоколебљиво за Евроазијски савез, што износи 150 посланика, од 250 колико има српски парламент.

Друго, део партија које су **за Европску унију окрећу се Турској и Албанији**, тачније неоосманској идеји (Социјалдемократска партија Србије Расима Љајића, Странка демократске акције Санџака и Партија за демократско деловање Ризе Хаџимија). Снага ове групације је **14 посланика**.

Треће, међу тзв. суверенистичким партијама такође постоји колебање у корист Евроазијског савеза, пре свега код Покрета социјалиста, Двери и Демократске странке Србије, а то је снага од **16 посланика**.

Четврто, партије које су непоколебљиво за Европску унију (Доста је Било – Саша Радуловић, Демократска странка, Партија уједињених пензионера Србије, Социјалдемократска странка, Савез Војвођанских Мађара, Зелена странка и две сељачке странке) имају снагу од **52 посланика**.

Табела 2: КОЛЕБАЊЕ СТРАНКА У ОДНОСУ НА ПРОГРАМСКО ОПРЕДЕЉЕЊЕ ДАЈЕ НОВУ СЛИКУ ИНТЕГРАЦИОНИХ ТЕЖЊИ

ЗА ЕВРОАЗИЈСКИ САВЕЗ	ЗА ЕВРОПСКУ УНИЈУ	ЗА ТУРСКУ	СУВЕРЕНИСТИ
5 странака са 150 посланика	8 партија са 52 посланика	3 партије са 16 посланика	3 партије са 16 посланика

Другим речима политичка опредељења дата програмима странака могу бити одбачена због новонасталих околности и превазиђености опредељења.

Покушаћемо да укратко образложимо ову тезу.

Током 15. конгреса руске политичке владајуће партије „Јединствена Русија“ четири странке потписале су Декларацију „о стварању војно неутралне зоне

на Балкану“ (Декларација о даљој сарадњи са партијом Јединствена Русија). То су Српска напредна партија, Демократска странка Србије, Двер и Српска народна партија Ненада Поповића (странка је мала и нема самостални посланички клуб, али је у коалицији са Српском напредном странком). Према Декларацији и саопштења „Јединствене Русије“ циљ је стварање **територија суверених неутралних држава у којој би биле Србија, Црна Гора, Македонија, Босна и Херцеговина.**

Ово се све догађа после 22. јуна 2016. године, када је руска државна Дума усвојила изјаву у којој се позивају балканске државе да се супротставе постављању противракетних система НАТО савеза, као и учлањењу Црне Горе у Алијансу.

Другим речима, видљиво је одступање од програма код свих странака, сем код Српске народне партије, која је тако нешто од самог оснивања и најављивала.

СРПСКА НАПРЕДНА СТРАНКА

Српска напредна странка се залаже за улазак Србије у Европску унију, али и **за блиску сарадњу са Руском Федерацијом**, Сједињеним Америчким Државама, Кином, Јапаном и земљама трећег света које постају све значајнији носилац светског развоја.[8] У овој реченици, после Европске уније, делује као «утеха» за бираче или оне који су разочарани првим делом реченице.

Српска напредна странка ће се залагати, између осталог, како стоји у четвртој тачки општих начела за Србију у Европи и сарадњи са светом. У Програму је ово појашњено на следећи начин: јачање позиције и угледа Републике Србије у свету, **учлањење у Европску унију**, присно партнерство са Руском Федерацијом на свим пољима и развијање сарадње са Сједињеним Државама, НР Кином, Индијом, Бразилом, Јапаном и свим традиционалним пријатељима наше земље.

Српска напредна странка настала је септембра 2008. године, издвајањем фракције Томислава Николића (актуелног председника Србије) из Српске радикалне странке. Сукоб између Николића и Шешеља је изашао у јавност након Николићеве изјаве да ће радикали у Народној скупштини подржати усвајање Споразума о стабилизацији и придруживању Европској унији, што је наишло на отпор Шешеља и његових следбеника.

Томислав Николић је 5. септембра 2008. поднео оставку на место шефа посланичке групе и заменика председника Српске радикалне странке и основао посланичку групу „Напред, Србијо“ у Народној скупштини. Врх СРС лојалан Шешељу је 12. септембра исте године искључио Николића и још девет његових присталица из Српске радикалне странке. Статус посланичких мандата СНС је представљао спор две странке, пошто је СРС тражила да јој се врате 22 мандата. Српска напредна странка је уписана у регистар политичких странака у

[8] https://www.sns.org.rs/o-nama/program-srpske-napredne-stranke

Републици Србији 10. октобра, а оснивачка скупштина странке одржана је 21. октобра 2008. На скупштини је Николић изабран за председника, а Александар Вучић за заменика председника.

Крајем маја 2016. године, а после завршених избора у Србији, српски премијер Александар Вучић обрео се у Москви, после чега су његова партија и он сам «окренули леђа Западу», оценили су српски аналитичари. Један од разлога зашто су дате такве оцене јесте наводно «инсистирање» Владимира Путина да Социјалистичка партија Србије уђе у састав нове владе Србије. Иначе, да напоменемо, Социјалистичка партија Србије се током последњег периода, тачније од 2012. године позиционирала као проруска, иако у програму има став да је неопходно ући у Европску унију. Кадрови ове партије, иначе, чврсто сарађују са руским компанијама, посебно Гаспромом.

СОЦИЈАЛИСТИЧКА ПАРТИЈА СРБИЈЕ

Социјалистичкој партији Србије у евроатлантским интеграцијама смета атлантизам, тачније НАТО. Партија се изјаснила против Алијансе, али не и против Европске уније.

Програм партије је усвојен 11. децембра 2010. године.[9] У програму се констатује: «Узимајући у обзир огромне људске и материјалне штете које је претрпела у ратним разарањима у XX веку – у Првом и Другом светском рату, у грађанском рату и етничким сукобима током последње деценије прошлог века и НАТО бомбардовања – **социјалисти сматрају да Србија треба да развије концепт војне неутралности**.»

Чињеница је да је Република Србија опредељена за придруживање Европској унији. С друге стране, концепт евроатлантских интеграција подразумева три аспекта: политичку, економску и војнобезбедносну интеграцију. При томе, поред свих трансформација кроз које је прошао, поготово након окончања „хладног рата“, НАТО ипак остаје превасходно војни савез. Србија данас није мета претњи од којих би се могла заштитити чланством у војном савезу. Поред тога, социјалисти истовремено полазе од чињенице да су нелегалан и нелегитиман напад НАТО-а 1999. године на нашу земљу, велика материјална разарања, људске жртве и војно-политичка подршка сецесионистима створили озбиљну препреку чланству Србије у НАТО-у. Приступање Србије програму Партнерство за мир схватамо као потврду наше спремности за прихватање највиших стандарда у области безбедности и обавеза које произилазе у контексту јачања безбедности у међународној заједници. Сматрамо то довољном формом којом можемо задовољити наше потребе на пољу безбедности и испунити међународне обавезе.[10]

---

[9] http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf

[10] ПРОГРАМ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ СРБИЈЕ, http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf

СРПСКА РАДИКАЛНА СТРАНКА

Странка је програм усвојила 23. октобар 2009. године и није га мењала. О Европској унији, али и о Евраозијском савезу нема експлицитног изјашњавања, можда и зато што у време писања програма евроазијство није било актуелно. Међутим, у јавним наступима лидер радикала и његови следбеници су категорично за евроазијски савез.[11]

При конципирању спољне политике влада српских радикала ће се држати основних цивилизацијских принципа међународних односа, међу којима су најважнији принцип мирољубиве коегзистенције и активне сарадње равноправних држава и народа, поштовање националне суверености, немешања у унутрашње послове других држава осим у случају заштите индивидуалних људских слобода и грађанских права, решавања међународних спорова мирним путем, као и принцип одбацивања употребе силе или претње силом у међународним односима. Развијаћемо традиционалне пријатељске односе са народима и државам а који су нам у најтежим историјским тренуцима помагали и са нама се у невољи солидарисали. Примењиваћемо принцип реципроцитета као стабилан и праведан начин уређивања односа са другим државама.[12]

Ипак, треба рећи да се ова партија поделила због дела посланика који су подржавали Споразум о придруживању Европској унији, како смо већ описали у делу о Српској напредној странци. Такође, Српска радикална странка у свим јавним манифестацијама наглашава евроазијску оријентацију и жељу за савезом са Русијом, Белорусијом и другим држава из Евроазије.

ДОСТА ЈЕ БИЛО – Саша Радуловић

Саша Радуловић са покретом «Доста је било» је нова «партија» на српској политичкој сцени, иако је њен лидер био и министар у влади Србије и члан неких других странака. С обзиром на подршку Запада и либерални екстремизам који заступа (**Радуловић је човек који се отворено залаже за најгори и најсуровији облик неолиберално политике.** За њега је сваки државни апарат терет који треба укинути**)**, Његово време, према неким медијима, тек треба да дође, а многи аналитичари сматрају да га Запад спрема као замену за Вучића. Било како било, треба рећи да се ради о великом русофобу.

Њему не трба «мајка Русија» да се стара о српским интересима. Не треба Русија да сачувамо Косово и Метохију, при чему не спомиње руски вето у Савету безбедности УН, када су Британци и друге западне државе покушале да усвоје резолуцију о српском геноциду у Сребреници (БиХ). Не спомиње онемогућавање пријема тзв. Републике Косово у УНЕСКО, која би потом преузела српске манастире и цркве на овој територији и прогласила Косовску православну цркву. Но, зато хвали Европску унију.

---

[11] Види: Зоран Милошевић. *Модернизација и национализам*, Заслон, Шабац, 2006.
[12] http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/SRSprogram.pdf

Зашто смо уопште ушли у процес приближавања Европској унији? У Европској унији постоје уређене државе на које желимо да личи и Србија. Државе као што су Данска, Шведска, Финска, Немачка. Оне су све изградиле систем који ради у интересу грађана тих држава. Заједничке црте свих њихових система су: парламентарна демократија, људска права, владавина права, независне институције система, транспарентност, слобода медија, јаки системи социјалне заштите, тржишна економија окренута домаћим породичним фирмама итд. Европска Унија је и наш далеко најзначајнији економски партнер.

Ти системи нису савршени, имају своје проблеме, али су нешто најбоље што постоји данас у свету. Наш циљ је да од њих учимо и да уведемо ред у Србији. И те земље Европске уније су спремне да нам помогну у томе, али неће урадити посао уместо нас нити ће се око тога много занимати. Ради се о нашем реду за наше грађане, не њиховом.

Зато, одрастимо и променимо наратив у корену.[13]

ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА

Демократска странка Србији је нанела велику штету, мада је изгубила изборе и више није владајућа странка, из тога није извукла поуку већ и даље остаје на истим програмским начелима.

Прво, Европске интеграције морају бити спољнополитички приоритет Србије и због тога овај процес мора бити убрзан, а билатерална сарадња са земљама чланицама ЕУ континуирано унапређивана.

Друго, Србија мора усагласити спољну и безбедносну политику са политиком ЕУ у процесу приступања.

Треће, потребно је унапређење учешћа у европским регионалним институцијама.[14]

СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА

Формирањем Социјалдемократске Партије Србије (СДПС) током 2009. године Расим Љајић је формално завршио своју политичку метаморфозу од Алијиног фундаменталисте, који је у политичку орбиту Србије лансирао Сулејмана Угљанина, до лидера партије левог центра, релативно лагодно позиционираног на српској политичкој сцени. Али, то је само маска за лаковерне, којих у Србији није мало. Основа његовог политичког деловања била је и остала дубоко антисрпска.

Социјалдемократска партија сматра да је основни спољнополитички интерес Србије је да постане **пуноправни члан Европске уније**, уз даље унапређење односа са САД и наставком привредне сарадње са Руском Федерацијом. Уз то, Србија са САД може да развија и различите облике техничко-привредне и

[13] http://dostajebilo.rs/pravi-odnos-prema-evropskoj-uniji/
[14] http://www.ds.org.rs/program/spoljna-politika-i-evropske-integracije

привредно-војне сарадње, док су интереси Србије за сарадњу са Руском Федерацијом првенствено усмерени ка електро-енергетској сарадњи. [15] Но, иза овог европског лица крије се неоосманистички жал и исламситичка прошлост. Лидер Социјалдемократске партије је пре оснивања сопствене партије био секретар Странке деморкатске акције и десна рука Алије Изетбеговића. Према Љајићу Срби су узели колико су хтели, ,,Хрвати колико су могли, а муслимани колико им је дато". По Љајићу, у Женеви је усвојена само модифицирана варијанта српско хрватског договора о подели БиХ. Муслимани су се, мисли он, нашли између велике Србије, велике, али окрњене Хрватске и у три раздвојена дела, па таква БиХ подсећа на умирућег болесника коме се даје погрешна терапија".

У сарадњи са агентима (страним и домаћим) западне војне алијансе, који су, као морски вукови, навукли јагњеће коже. СДА Санџака као десна рука Алије Изетбеговића и милитантног ислама на брдовитом Балкану, ради о глави Србије и Срба. По истом сценарију, какав је био за распад СФРЈ, Љајић и Угљанин са европским миротворцима, кроје одело Србији и Србима. И што више муче Србију, то је уверени су, лакше муџахединима у бившој БиХ, да се боре против босанских Срба и Хрвата. СДА Санџака, познато је, одавно је, чим је основана, постала експозитура НАТО пакта, која по жестини вербалних конфликата, стоји уз раме Ибрахиму Ругови. По ономе шта и како је причао Расим Љајић, изгледало је да и није грађанин Србије, већ Техерана, Анкаре, Ријада или Каира.

Иначе, Расим Љајић верујући да ужива пуну подршку растурача СФРЈ и Србије, ау пракси је склон уценама. Он жели да диктира услове за разговоре о статусу Санџака, који, опет повезује са позицијом муслимана у БиХ. У арогантном понашању СДА Санџака, приметно је вишеслојно учешће ОЕБС-а, која је, шаљући често, и алармантне и лажне информације, подстицала сецесију. Расим Љајић и Сулејман Угљанин, зато, упорно млатарају са захтевима исламског и германског блока да се, ако се жели постићи мир на Балкану, Србија здроби, сведе на београдски пашалук. [16] Ако се не покрене макар у пет до дванаест – Санџак ће постати највећа барутана на просторима Европе која ради на својој интеграцији од Средоземног до Балтичког мора.[17]

Руски аналитичар Алексеј Ворбјов, оценио је својевремено да је Расим Љајић, најважнији ослонац исламског фактора у Србији. Он је као сенка, увек присутан мада га ретко примећујемо. Али, чак и када га приметимо, заборавимо на њега чим нам нестане из видокруга. А често нестаје. Не воли публицитет, ретко говори више него што мора, али никада не заборавља на своју мисију. А мисија му је важна и вишеструка. У српској политичкој сфери он је увек центар како год да се она нагиње. Никоме се не нуди, али га се сви сете. Никада се не извињава, али му је увек све опроштено. Једини је политичар који је од петооктобарског пуча до данас био члан свих наших влада и свих минута њихове владавине, па ипак нико не помиње да је он за нешто крив. У његовој изборној

[15] http://www.sdpsrbije.rs/program-socijaldemokratske-partije-srbije/
[16] http://www.srpskikulturniklub.com/ko-je-spremao-rat-u-sandzaku
[17] http://www.srpskikulturniklub.com/ko-je-spremao-rat-u-sandzaku

бази виоре се турске заставе, обучавају вехабије и формирају паравојске, али он није екстреман. На утакмици клуба у коме је председник Управног одбора, његови телохранитељи и суграђани, славе „жуту кућу“, али он, наравно, нема ништа с тим…[18] Јер, он је Расим Љајић, тихи део свих наших постоктобарских страдања, патњи и понижења, човек у коме се спајају анти-српски интереси евроатлантизма и исламског фундаментализма и, како време показује, највеће завештање Алије Изетбеговића земљи Србији. Његово политичко трајање показује да он нас познаје одлично, а ми њега веома лоше. Можда је крајње време да га упознамо мало боље…[19]

Служење евроатлантским циљевима у Србији, његов боравак у Лондону непосредно пред формирање ДОС-а, напуштање запаљиве реторике о обесправљености муслимана, као и поменута промена личног и политичког имиџа не би смела да вас наведе на помисао да се Расим Љајић удаљио од служења исламским циљевима. Напротив. Он је данас најважнији ослонац исламског фактора у Србији, човек из сенке који стоји иза наводног појачавања интереса арапских земаља за инвестирање у Србију, као и иза формирања балканске трилатерале (Турска, Србија, БиХ) која има за циљ враћање Турске до границе са Дунавом. То што се донедавно Тадић, а сада Вучић или Динкић шепуре пред камерама дајући некакве изјаве о својим заслугама за политичке, трговачке или финансијске аранжмане са тим земљама, значи само да имају мањак знања, а вишак похлепе. Јер, где год су они дошли данас Љајић је био пре годину или две. И фигуративно и физички. Од 2003 до 2006. године он је обављао дужност копредседника (српског представника) Мешовитог комитета за економску сарадњу са арапским земљама. Стратешке везе и контакти које је тада остварио сада су у пуној реализацији.

Љајићево деловање у промоцији исламских интереса, као и снага његовог утицаја на српску стварност, може се јасно сагледати кроз последњи пример, успостављања дипломатских односа Саудијске Арабије и Србије. Већ деценијама Саудијска Арабија отворено финансира све антисрпске противнике и пројекте дајући значајан допринос страдању српског народа. У Босни су финансирали куповину оружја муслиманским снагама, али и довођење муџахедина из целог света на босанско ратиште. На Косову су годинама финансирали најрадикалније снаге албанског сепаратизма, а након проглашења независности плаћали лобирање његовог признања. Сносили су део трошкова за злочиначко НАТО бомбардовање Србије, а од почетка финансирају антисрпски рад Хашког трибунала…

Када је умро његов политички ментор, Алија Изетбеговић, у сарајевском листу «Дневни аваз» као министар српске владе је објавио читуљу Алији Изетбеговићу: „Последњи селам нашем драгом предсједнику Алији Изетбеговићу, нека му Алах џ. ш. подари џенетски рахатлук, његовој породици сабур, а нама вјечно памћење на његов непролазни лик и дјело. Расим Љајић“ (селам – по-

[18] http://evroazijainfo.in.rs/aleksej-vorobjov-rasim-ljajicnajvazniji-oslonac-islamskog-faktora-u-srbiji/

[19] Види: Зоран Милошевић, *Турска и неоосманизам*, Завод за уџбнеике и наставна средства, Источно Сарајево, 2010.

здрав, ц. ш од целе шануху - нека је славно његово узвишено биће, ценетски рахатлук – рајско насеље, сабур – стрпљење).

Расим Љајић и Алија Изетбеговић. Иначе, да подсетимо, Изетбеговић је одговоран за геноцид над Србима у БиХ, посећивао је концентрационе логоре за Србе и дао Американцима сагласност за операцију Сребреница, иако се радило о његовим сународницима и истоверницима.

Да ли је у реду, потом, да министар у Србији жали за крволоком Изетбеговићем? [20]

Да је напред речено тачно сведочи и пдоршка турском председнику Ердогану, а поводом пуча покушаног 15. јула 2016. године. Наиме, Друштво пријатеља Турске, уз подршку партија Расима Љајића (СДП), Сулејмана Угљанина (СДА) и Муамера Зукорлића (БДЗ), организовали су у недељу, 7. јула 2016. године, у Новом Пазару велики скуп подршке турском народу и председнику Рецепу Тајипу Ердогану.

- Бошњаци из Санџака гаје јаке пословне, родбинске и емотивне везе с народом Турске и боли их патња кроз коју је прошао тај народ у ноћи 15. јула. Наше везе досежу вековима уназад - истакао је Галиб Гицић, један од организатора скупа.

Он је додао да ће протест почети у 19.30 у пешачкој зони, поручивши грађанима да понесу обележја Бошњака, Турске и Србије, али не и обележја три највеће бошњачке странке.

А у странкама Расима Љајића, Сулејмана Угљанина и Муамера Зукорлића објашњавају да се скупом пружа подршка "изборној вољи грађана и политици Ердогана, човека најзаслужнијег за историјски најбоље односе између Србије и Турске". [21]

Оцене овог митинга подршке турском председнику су да су Бошњацима браћа Турци, а не Срби.

Скуп под називом „Подржимо Турску и вољу њеног народа" организовала је неформална група грађана Друштво пријатеља Турске, а подржале су га три најјаче бошњачке партије у том граду - Санџачка демократска партија (СДП) Расима Љајића, Странка демократске акције (СДА) Санџака Сулејмана Угљанина и Бошњачка демократска заједница Санџака (БДЗС) Муамера Зукорлића.

Члан Организационог одбора Нафиљ Сејдовић рекао је да су Бошњаци Санџака и Бошњаци који живе у Турској један народ.[22]

ПАРТИЈА УЈЕДИЊЕНИХ ПЕНЗИОНЕРА СРБИЈЕ

Партија уједињених пензионера Србије (ПУПС) је регистрована 10. маја 2005. године и током досадашњег периода постепено се развила у партију са

---

[20] http://forum.krstarica.com

[21] http://www.nspm.rs/hronika/blic-kako-je-erdogan-ujedinio-ljajica-ugljanina-i-zukorlica.html

[22] Новопазарски митинг подршке Ердогану показао да браћа Бошњака живе у – Турској, http://fakti.org/serbian-point/novopazarski-miting-podr%C5%A1ke-erdoganu-pokazao-da-braca-Bosnjaka-zive-u-turskoj

више од 280.000 чланова, међу којима се, осим пензионера, који чине окосницу партије, налазе и припадници млађих генерација, са заједничком визијом Србије и свог будућег места у њој. Општенародни покрет, који је текао од базе ка врху, довео је до оснивања ПУПС-а, чије је чланство данас организовано кроз 169 општинских одбора и 2.157 месних организација широм Србије.

На пленарној седници одржаној 4. фебруара 2006. године у Сава Центру је, уз усвајање предлога партијских докумената, Програма и Статута, усвојена и Платформа за остваривање циљева политичке борбе на наредним парламентарним изборима. На истој седници усвојен је и текст „Повеље разложности“, који су потписали председници општинских одбора и кандидати за Главни одбор партије, и то као чин свечане заклетве да ће истрајати у остваривању политичких циљева ПУПС-а – јаке парламентарне странке са јасно дефинисаним циљевима економског и социјалног статуса Србије. Том приликом је др Јован Кркобабић плебисцитарно кандидован од стране свих општинских организација странке за првог председника Партије уједињених пензионера Србије.

Без оптерећености идеолошким предрасудама и чврсто опредељена за демократске принципе у свом деловању, свесна својих могућности, партија се укључује у политички живот Републике Србије. Другим речима, како је то нагласио оснивач партије др Јован Кркобабић: „ПУПС се одлучио за Србију, али Србију у Европи. Ту смо да испунимо све стандарде и да Србију што пре интегришемо у Европску унију. Учинићемо све да би нам живот био лакши. ПУПС је сигуран и поуздан партнер на европском путу.“[23]

ДВЕРИ

Покрет, касније политичка странка «Двери» јавности се представила као православна, традиционална партија, која је против савремене геј идеологије, деструкције школства, војске итд. У јавности наступа и са ставовима о потреби савеза за Русијом, али не и о интеграцијама у Евроазијски савез. Суштински, ради се, бар када су програмска начела у питању, о српској суверенистичкој странци, која не види Србију ни у једној унији или савезу.

Више од 15 година налазимо се на погубном путу у ЕУ по сваку националну цену. За то време смо изгубили преко пола милиона грађана, уништена нам је производња и економија, а Србија је постала економска и политичка колонија оних који су нас бомбардовали 1999. године. На том ЕУ-ћорсокаку од нас се захтева и правно признање Косова, дозвола увоза ГМО хране, увођење санкција Русији и улазак у НАТО, затим растурање породице и предаја последњих природних и привредних ресурса…

[23] http://pups.org.rs/o-nama/

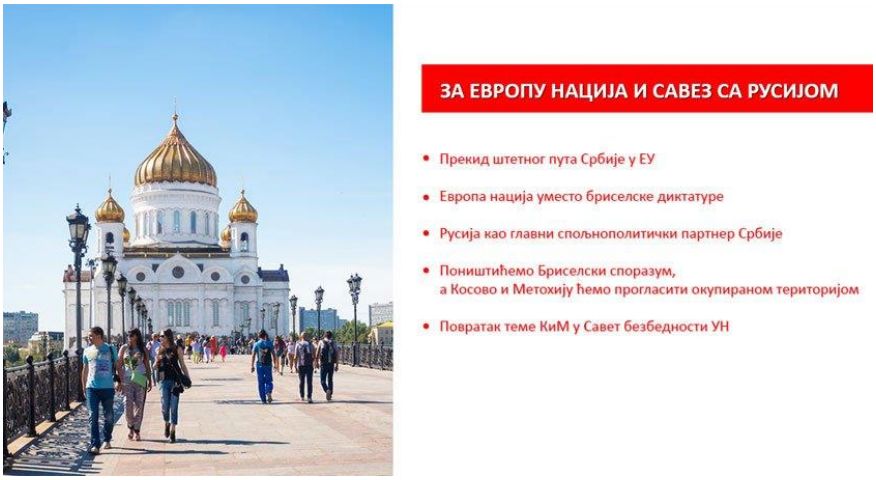

ПЛАКАТ „ДВЕРИ“

У ЕУ нећемо ући још најмање 10 година, а питање је да ли ће ЕУ тада и постојати.

Залажемо се за хитан прекид са погубном политиком да ЕУ нема алтернативу, и повратак националном интересу у међународним односима. Еускептична политика постаје доминантна и у Европи, где у многим земљама побеђују евроскептици – од Француске, Аустрије, Мађарске, до Данске и Енглеске. Двери се залажу за Европу нација, и билатералну сарадњу са свим европским државама која је у обостраном интересу. Главни спољнополитички партнер Србије треба да буде Русија.[24]

ЈЕДИНСТВЕНА СРБИЈА

Јединствена Србија се не одликује лидером који ствара визије. Ради се о странци прагматичног карактера, која често следи своје коалиционе партнере и личне интересе. Програм ове партије је иначе кратак, а у тачки три (од свега 26) Програма, усвојеног 17. 12. 2011. године пише да се странка бори за улазак Србије у Европску унију.[25]

ДЕМОКРАТСКА СТРАНКА СРБИЈЕ (ДСС)

Демократска странка Србије представља државотворну партију, која је током учешћа у влади (2003 – 2008) дала одличне резултате. Такође, имали су кључну улогу у продају 51 одсто акција Нафтне индустрије Србије Русији и у успостављању одличних економских и политичких веза са овом државом.

[24] https://dveri.rs/program/srbija-van-eu-i-u-savezu-sa-rusijom
[25] http://www.jedinstvenasrbija.org.rs/index.php?action=program-stranke

Као главни узрок свеколике кризе у Србији види Европску унију. Србија је данас, пише у Програму ове партије, угрожена. Угрожени су држава, њена територија, уставни поредак, привреда, развој земље, демографија, али и моралне и традиционалне вредности. **Садашњи однос Европске уније према Србији главни је узрочник државне, националне и економске кризе Србије.** Европска унија је преузела на себе улогу носиоца изградње и стварања нове косовске државе на територији Србије. И више од тога, **Европска унија је постала главни заступник политике уцењивања Србије**, заузевши став да су европске интеграције непосредно повезане са успостављањем нормалних добросуседских, а заправо међудржавних, односа Србије и Косова. **Другим речима, Европска унија је поставила разбијање Србије као најбитнији услов за наставак европских интеграција**. Садашња власт је одговорна јер је постала непосредан саучесник Европске уније у разбијању Србије.

Данас нема пречег посла од успостављања стратегије будуће политике, која треба да заустави историјски пад Србије и да започне њену државну, националну, привредну и моралну обнову. Који то пут омогућава Србији излазак из овог беспућа? Постоји ли за Србију и неки другачији пут од овог евроунијског и евроатлантског? Србија никада у својој историји није припадала западним било војним, било политичким трајним савезима. Политичка неутралност омогућава Србији да буде оно што она јесте и да сачува свој национални и историјски идентитет. **Слободна и самостална Србија**, са својим националним и историјским идентитетом, која брине о својим интересима – то је политички и војно неутрална Србија. Ако данас не успоставимо политичку неутралност и не сачувамо слободу и самосталност у одлучивању, биће веома тешко да то урадимо пошто себи наметнемо окове евроатлантских интеграција.[26]

ЛИБЕРАЛНО ДЕМОКРАТСКА ПАРТИЈА

Либерално демократска партија је за «борбу за стварање Европе у Србији и Србије у Европи, уместо илузије да можемо да опстанемо као изоловано острво».[27]

Улазак у НАТО је гаранција трајног мира на Балкану, безбеднијег живота у Србији, престанка сталне неизвесности и услов подизања квалитета и конкурентности наше привреде. Чланство у политичко-безбедносном савезу је израз савремених потреба сваке земље да буде део колективног система безбедности како би осигурала предуслове за развој демократских вредности, међународну солидарност, поузданост и активно супротстављање тероризму и другим савременим изазовима.[28]

Интересантно је и како је лидер ове партије, Чедомир Јовановић, извређао грађане Србије који су се обрадовали изласку Велике Британије из Европске

[26] http://www.dss.rs/program-stranke/#1454951990716-595c4e9f-c1cb

[27] http://istina.ldp.rs/Liberalno-demokratska-partija/16138/Povelja-preokret.shtml

[28] http://istina.ldp.rs/Liberalno-demokratska-partija/16138/Povelja-preokret.shtml

уније. Јовановић је тим поводом **поручио да само „олош“ у Србији слави Брегзит, а што је доказ да европска Србија мора бити створена.**[29]

СТРАНКА ДЕМОКРАТСКЕ АКЦИЈЕ САНЏАКА

Ова стрнка, иначе средство међународне заједнице (Запада) у Србији и региону, филијала је истоимене стрнаке из Сарајева коју води син Алије Изетбеговића, Бакир. Странка се формално залаже за пуноправно чланство Србије у Европској Унији и друге европске и евроатланске институције, организације и регионалну сарадњу, али и «право грађана Санџака на бржи економски развој и **регионалну самоуправу** у Републици Србији».[30] Странка често посеже за сепаратистичком реториком и неоосманским тежњама. Окупља становништво које се изјашњава као Бошњаци.

ЛИГА СОЦИЈАЛДЕМОКРАТА ВОЈВОДИНЕ

Лига социјалдемократа Војводине је екстремистичка партија са проевропском и пронатовском реториком, те крајње маштовитом реториком када је у питању србофобија и русофобија. Лидери ове партије од Срба можда мрзе више само Русе. Себе виде као «гаранта европске будућности свих грађанки и грађана Војводине».

Према њиховој реторици Србија не сме одустати од европских интеграција јер је Европска унија пут ка демократизацији друштва, пут ка миру и стабилности институција, пут ка конкурентном тржишту, децентрализацији Србије и пут ка бољем животу грађана и грађанки Војводине и заштити њихових колективних и индивидуалних права.[31]

ЗЕЛЕНА СТРАНКА

Зелена Странка – Zelená Strana (у даљем тексту: Странка) је посебно оријентисана и усмерена на представљање и заступање словачке националне мањине и заштиту и унапређење права словачке националне мањине са акцентом на стварање плуралистичког и истински демократског друштва које поред поштовања етничког, културног, језичког и верског идентитета сваког припадника националне мањине мора да ствара одговарајуће услове који ће му омогућити да изрази, очува и развије сопствени идентитет у Републици Србији, у складу са Уставом, законом и међународним стандардима.

Програмски циљеви, између осталог, су и ови: Заступање и представљање интереса припадника словачке националне мањине и грађана Србије, међу-

---

[29] СКАНДАЛОЗНО – ЧЕДА ЈОВАНОВИЋ ВРЕЂА НАРОД У СРБИЈИ: „Само олош слави излазак Британије из ЕУ!“, http://www.carsa.rs/skandalozno-ceda-jovanovic-vredja-narod-u-srbiji-samo-olos-slavi-izlazak-britanije-iz-eu/

[30] http://www.sda.rs/index.php?akcija=strana&id=54

[31] http://lsv.rs/UserFiles/pdf/Program_LSV.pdf

собно повезивање и прожимање културних и привредних веза и конатаката,– Децентрализација и јачање локалних самоуправа, повезивање локалних самоуправа из Републике Србије са локалним самоуправама из Републике Словачке. **Чланство Србије у Европској унији, са посебним акцентом на развијање сарадње и подршке у том правцу од стране Републике Словачке**.[32]

НОВА СРБИЈА

Нова Србија нема Програм странке. Међутим у опису себе и дефинисању мисије може се сазнати следеће: Нова Србија је модерна, национална, народна и монархистичка странка која се залаже за правну, праведну, децентрализовану државу, развијене градове, богата села и богатог појединца.

Нова Србија иде у корак с временом, да би Србија, утемељена у себе, своје порекло и вредности, ухватила корак са Европом.[33]

ПОКРЕТ СОЦИЈАЛИСТА

Покрет социјалиста је политичка странка основана јула 2008. године у Београду. Може се слободно рећи да је то салонска марксистичка партија, која се противи уласку Србије у НАТО, али не и у Европску унију, док се по питању Евроазијских интеграција није изјасниo. Што се тиче пожељних интеграција то је **планетарни савез нација**, што не само да је неостваривo, него звучи и крајње демагошки.

Из Програма сазнајемо да **Покрет социјалиста своје постојање темељи на марксизму** те да је **антиглобалистичка партија. Будућност Планете у савезу слободних нација**. ПС сматра да човек без слободног испољавања националног не може бити слободан човек.

Суштина борбе ПС као једине борбене левице, јесте борба против неправде, а неправда се данас као нигде на свету врши према српском народу.

Ни један други народ на свету, у прошлом и у овом веку, није доживео да толико лажи о њему буде прихваћено као истина.

Ниједан други народ не доживљава да му се отме велики и важан део државе и да се још од њега тражи признање и задовољство што га умањују.

Ниједан други народ на свету није бомбардован од НАТО-а.

Ниједан други народ не мора да страхује да ће му већи и моћнији стално постављати све нове услове, и претити да ће му уређивати живот у његовој земљи, и величину његове земље.

ПС се противи уласку Србије у НАТО!

Није свако залагање за улазак у ЕУ ни антиевропско нити антисрпско али је зато за ПС свако залагање за улазак Србије у НАТО пакт и антисрпско и антицивилизацијско. ПС се никада неће сложити да српски регрути, цивили гину за туђе интересе и чине насиље над другима.

---

[32] http://www.zelenastranka.rs/dokumenti/program/

[33] http://www.nova-srbija.org/istorijat.aspx

ПС се залаже за пружање доприноса међународној сарадњи Србије са свим државама света, а посебно се залаже за свестрану сарадњу са Русијом, Кином и земљама Региона Југоисточне Европе.[34]

НАРОДНА СЕЉАЧКА СТРАНКА

У прошлости аутономашка, антисрпска, прозападна партија,сада без програма.

УЈЕДИЊЕНА СЕЉАЧКА СТРАНКА

Монархистичка партија која се бори за целовитост (постојеће) Србије. На сајту странке нема Програма, иако има предвиђено место за овај документ.[35]

САВЕЗ ВОЈВОЂАНСКИХ МАЂАРА

Савез војвођанских Мађара је по убеђењу, у делима и у речима демократски опредељена национална политичка партија, која служи потпуној и стварној равноправности и остајању војвођанских Мађара на овим просторима као Мађара.[36]

Програм је усвојен 19. јуна 2004. године и нема експлицитног изјашњавања о ЕУ или Евроазијском савезу. Међутим, на основу деловања може се закључучити да желе са Мађарском, тј. у ЕУ и НАТО.

ПАРТИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКО ДЕЛОВАЊЕ (**Partia për vertim demokratik**)

Председник странке која је основана 19. августа 1990. године је Риза Халими у граду Прешево (југ Србије са бројном албанском националном мањином). Странка нема објављен програм али истиче да има идеологију која се може описати као симбиоза албанског национализма, регионализма, идеологије права мањина, конзервативизма и европеизма.[37]

ЗАКЉУЧАК

Српске политичке партије у својим програмима имају ставове и по питањима међународних интеграција, а они су, како смо видели различити: од тежњи ка Европској унији, тежњи ка евроазијском савезу, суверености и интеграцијама са Турском. Све партије, иако време показује да треба мењати одређене делове партијских програма и даље се придржавају истих и, што је интересантно, веома вешто манипулишу јавним мњењем у смислу скривања правих циљева.

---

[34] http://pokretsocijalista.rs/pub/kfm/download/Program-PS.pdf

[35] http://www.ujedinjenaseljackastranka.rs/dokumenta/program/

[36] http://www.vmsz.org.rs/sr/content/program

[37] https://sr.wikipedia.org/wiki, http://www.pvd-pbm.org/uc/uc.html

У том контексту можемо рећи да су програми српских партија застарели, без озбиљних анализа међународне политике, осим Демократске странке Србије, која је одлично сагледала ситуацију, али извела погрешне закључке. Друго, српске политичке партије немају стратешке прогнозе развоја ситуације на светској политичкој сцени, него инсистирају на прилагођавању, што их води у позицију да се стално изненађују развојем догађаја. Такође, српске политичке партије су подељене по питању виђења интеграција, што сведочи о одсуству националног програма на државном нивоу, јер нема јединственог става по овом питању.

ЛИТЕРАТУРА

Веселиновић, Стефан: СРБИЈА ИМА 107 ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА, стиже још једна – „затвореничка“ партија Јоце Амстердама, http://www.carsa.rs/srbija-ima-107-politickih-stranaka-stize-jos-jedna-zatvorenicka-partija-joce-amsterdama/

Вукчевић, Дејана М.: «Банални европеизам» и идентитет у процесу европске интеграције, у зборнику: *Национални идентитет и међународне интеграције*, приредили Зоран Милошевић, Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2015.

Милошевић, Зоран: *Нови пут Русије*, Русија у поствизантијском геополитичком и религиозном вртлогу, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2005.

Милошевић, Зоран: *Модернизација и национализам*, Заслон, Шабац, 2006.

Милошевић, Зоран: *Турска и неоосманизам*, Завод за уџбнеике и наставна средства, Источно Сарајево, 2010.

МЛАДИ У СРБИЈИ ПРОТИВ УЛАСКА у ЕУ: држава креће у кампању да то промени, http://www.carsa.rs/mladi-u-srbiji-protiv-ulaska-u-eu-drzava-krece-u-kampanju-da-to-promeni/ 05.06.2016.

Никифоров, Константин: Куда ће Русија без Словена, у зборнику: *Јединство православних Словена*, књига прва, приредио Зоран Милошевић, Филозофски факултет, Источно Сарајево, 2006.

ПРОГРАМ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ СРБИЈЕ, http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf

СКАНДАЛОЗНО – ЧЕДА ЈОВАНОВИЋ ВРЕЂА НАРОД У СРБИЈИ: „Само олош слави излазак Британије из ЕУ!“, http://www.carsa.rs/skandalozno-ceda-jovanovic-vredja-narod-u-srbiji-samo-olos-slavi-izlazak-britanije-iz-eu/

"Сарадња са Русијом је будућност Србије" http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/581601/Saradnja-sa-Rusijom-je-buducnost-Srbije

Haralambos, Michael/Holborn, Martin *Sociologija*, Teme in pogledi, DSZ, Ljubljana, 1999.

https://www.sns.org.rs/o-nama/program-srpske-napredne-stranke

http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf

http://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/wp-content/uploads/2015/04/SRSprogram.pdf

http://dostajebilo.rs/pravi-odnos-prema-evropskoj-uniji/

http://www.ds.org.rs/program/spoljna-politika-i-evropske-integracije

http://www.sdpsrbije.rs/program-socijaldemokratske-partije-srbije/

http://www.srpskikulturniklub.com/ko-je-spremao-rat-u-sandzaku

http://www.srpskikulturniklub.com/ko-je-spremao-rat-u-sandzaku

http://evroazijainfo.in.rs/aleksej-vorobjov-rasim-ljajicnajvazniji-oslonac-islamskog-faktora-u-srbiji/

http://forum.krstarica.com
http://pups.org.rs/o-nama/
https://dveri.rs/program/srbija-van-eu-i-u-savezu-sa-rusijom
http://www.jedinstvenasrbija.org.rs/index.php?action=program-stranke
http://www.dss.rs/program-stranke/#1454951990716-595c4e9f-c1cb
http://istina.ldp.rs/Liberalno-demokratska-partija/16138/Povelja-preokret.shtml
http://www.sda.rs/index.php?akcija=strana&id=54
http://lsv.rs/UserFiles/pdf/Program_LSV.pdf
http://www.zelenastranka.rs/dokumenti/program/
http://www.nova-srbija.org/istorijat.aspx
http://pokretsocijalista.rs/pub/kfm/download/Program-PS.pdf
http://www.ujedinjenaseljackastranka.rs/dokumenta/program/
http://www.vmsz.org.rs/sr/content/program
https://sr.wikipedia.org/wiki, http://www.pvd-pbm.org/uc/uc.html

Зоран Милошевич

ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ В ПРИГРАММАХ СЕРБСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

Резюме

Анализируя программы партий и заявления их официальных представителей, мы пришли к следующему выводу: во-первых, программы партий устарели, а во-вторых в них явно прослеживаются черты интеграционных процессов: евроатлантических, евразийских (с Россией, прежде всего), неоосманских и четвертый блок так называемых суверенистских, согласно которым Сербия не должна интегрироваться ни с одним государством, оставаясь суверенной и самостоятельной. Когда речь идет о России, все партии, стремящиеся к евроатлантическим интеграциям, а также суверенисты, используют понятие «сотрудничество», а когда упоминают о Европейском союзе, то говорят об интеграциях. Также, у самых мощных парламентских партий Сербии наблюдаются значительные колебания в отношении к Европейскому Союзу по причине нечеткого и неизвестного числа условий, а также прямого шантажа, который проявляется, прежде всего, в требовании от властей Сербии отказа от Косова и Метохии и в предложениях принять различные декларации в Совете Безопасности Организации Объединенных Наций, посредством которых осуществляется попытка поставить на сербах метку геноцидного народа.

Ключевые слова

Евразийский союз, интеграции, Сербия, политические партии, политика, общественное мнение, программы политических партий

УДК 339.924(497.11:47+57

Срђан Д. Перић*
Богатић

ЕВРОАЗИЈСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ И СРБИЈА – ЕКОНОМСКИ АСПЕКТ

Сажетак

Евроазијска иницијатива се заснива на међународном привредном удруживању, као појави која своје закономерности црпи на тежњи држава да се на основу процеса глобализације удружују у регионалне трговинске интеграције, тежећи заштити својих трговинских и привредних интереса на светском тржишту. Евразијска економска заједница је међународна економска организација, која је основана ради реализације процеса формирања Царинске уније и Јединственог привредног простора, као и ради реализације других циљева и задатака, кроз интеграцију држава чланица, првенствено у привредној и хуманитарној сфери. Њени основни органи су: Међудржавни Савет; Интеграциони Комитет; Међупарламентарна Скупштина (Ассамблея - МПА); Суд заједнице и Други помоћни органи и тела.

Односи између Републике Србије и Руске Федерације су на нивоу стратешког партнерства. На новонастало тржиште Евроазијске економске уније Србија би могла да настави да извози, али и да повећа извоз својих производа: воће и поврће, обојени метали, разни готови производи, електричне машине, апарати и уређаји, медицински и фармацеутски производи. Поред свих предности Евроазијске уније за Србију, типа споразума о стратешком партерству и традиционалним пријатељским, верским и културним везама које имамо са земљама чланицама Евроазијаске уније њен главни проблем остаје физичка одвојеност Републике Србије од Уније и што је Србија окружена земљама ЕУ.

Кључне речи

Евроазијска иницијатива; Евроазијска економска заједница; Царинска унија; Евроазијска економска унија; Јединствен економски простор; глобализација; интеграциони процеси; Србија.

Глобализација и савремени интеграциони процеси

Процес глобализације током последњих неколико деценија довео је до све веће међузависности појединих земаља, али у последње време и до финансијског и трговинског рата. Глобализација је довела до интернационализације капитала и производње, до повећања међународне поделе рада и све веће мо-

* Мастер рачуноводства и ревизије

билности капитала и радне снаге. Једна од најзначајнијих тенденција у развоју савременог света је раст интеграционих привредних процеса и успостављање великог броја трговинских блокова универзалног и регионалног карактера. Нашу Планету, данас, одликује трагање за оптималним моделима реформе глобализоване светске привреде. Савремену етапу развоја светских трговинских интеграционих процеса карактерише њихова бројност, богатство форми, али и њихова различита динамика настанка и развоја. Тако, Европска унија показује известан степен замора, посебно у процесу проширења, док се истовремено продубљује интегративна функција других интегративних целина, попут Евразијске економске заједнице. Евроазијство након скоро целог века од свог формалног настанка, из теорије прелази у праксу.[1] Убрзо након распуштања Варшавског пакта и распада Совјетског Савеза, бивше совјетске републике, мотивисане заједничким интересима, али и историјском блискошћу, свесне да је немогуће појединачно превладати постојеће проблеме, започеле су нови модел интеграционих процеса на простору некадашње заједничке државе, како би умањиле последице распада и унапредиле међусобне односе. Поред њихове географске близине, томе су допринеле и бројне везе и међузависност која је успостављена током дугог постојања бивше заједничке државе. Идеја о евроазијским интеграцијама, основни покретач интеграционих процеса, која у континуитету постоји међу државама постсовјетског простора и има дубоку геополитичку позадину обједињавања средишњег простора Евроазије, последњих година руковођена пре свега економским интересима држава и неопходношћу повезивања националних привреда ради економског опоравка, успешно реализује у пракси и неспорно има дугорочни потенцијал. Слободно кретање робе, услуга, рада и капитала представља гаранцију дугорочне стабилности и од суштинског је значаја за успешну интеграцију. Пројектовани циљ имплицира потребу за обезбеђивање повољнијег места у оквиру међународне поделе рада, мању зависност од нафте и природног гаса, јачање индустрије на бази кооперације и подизање нивоа конкурентности на светском тржишту. Већина заговорника ове интеграције сматра да је, управо привредно удруживање најбољи лек у превазилажењу светске економске кризе. Сагласно томе, у оквиру Заједнице, поред ње саме, функционишу бројни други облици удруживања са различитим нивоом и степеном интегративности, попут Царинске уније, Јединственог економског простора, Организације колективне безбедности, Шангајске организације за сарадњу и друге. Осим што у територијалном погледу представља огромно пространство, Евроазија поседује и значајан демографски потенцијал и природна богатства, пре свега нафту, природни гас, пламените метале, руде и водне ресурсе. Са геополитичког аспекта, такође, читав овај простор је изузетно значајан. Раширено је мишљење да је за разумевање тих процеса најпогодније анализирати, не само идеју, већ може се рећи, нову реалност данашњег света – Евроазијску економску заједницу (рус. Еврази-

[1] Миша Ђурковић, „Савремено Евроазијство“, Институт за европске студије,Београд 2014. године, стр. 16

йское экономическое содружество - ЕврАзЭС – енгл. Eurasian Economic Community- EEC). Она је резултат тзв. „Евроазијске иницијативе“.

Евроазијска иницијатива

Евроазијска иницијатива се повезује са процесом интеграције, пре свега, земаља чланица Заједнице Независних Држава, насталих на рушевинама некадашњег Совјетског Савеза. Заједница већ више од једне деценије није само идеја, већ помало, свакодневно, али све извесније постаје реална стварност и појава савременог света. Она садржи тежњу о успостављању Евроазијске уније, као конкретног циља новог регионалног интеграционог пројекта. Ова идеја се појавила у марту 1994. године.

Основна логика евроазијске иницијативе се заснива на међународном привредном удруживању, као појави која своје закономерности црпи на тежњи држава да се на основу процеса глобализације удружују у регионалне трговинске интеграције, тежећи заштити својих трговинских и привредних интереса на светском тржишту. Она почива на руководним идејама, међу којима се, по значају, посебно истичу:[2]

а) интеграција, пре свега, на основама економског прагматизма;

б) добровољност интеграције;

в) принцип равноправности, немешања у унутрашње ствари, уважавање суверенитета и неприкосновенности државних граница.

Економски интереси, а не апстрактне геополитичке идеје, су основни покретач евроазијске иницијативе за интеграционим процесима. Талас еуфорије настао на крилима дугоочекиване независности није дозволио новонасталим државама на простору новостворене Заједнице Независних Држава да увиде значај дугорочног потенцијала идеје о евроазијској интеграцији. Међутим, последњих година, она се постепено остваривала у пракси, резултирајући читавим низом међудржавних организација и института, од којих свакако значајно место припада Евразијској економској заједници, као и Царинској унији између Казахстана, Беларусије и Русије. Значај досадашњег деловања Заједнице Независних Држава (ЗНД), посебно је дошао до изражаја установљавањем Евроазијске економске заједнице, као и имплементацијом идеје о оснивању Евроазијске Уније и Јединственог економског простора. Интеграциони процеси на простору ЗНД се у њеној двадесетогодишњој историји никада нису заустављали. Они се ослањају на комплементарностима привреда држава-чланица, на дугогодишње искуство и на међусобну сарадњу, проткану општим историјским и духовним наслеђем, блискости земаља и њених народа.

На нивоу ЗНД, државе чланице траже путеве изласка из привредне и светске економске кризе, свесне да је немогуће појединачно превладати посто-

[2] Александар Ћирић, „Евроазијска економска заједница“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Центар за публикације, Ниш, 2012 године, стр. 3

јеће проблеме. Сасвим је јасно да су очекивања туђе помоћи чиста илузија, која не води излазу из садашњих тешкоћа, а доскорашњи донатори су принуђени да решавају сопствене проблеме. Интеграције евроазијског простора су усмерене ка привредном, војно-политичком и културно-хуманитарном плану. Посебно је сазрела свест о неопходности повезивања националних привреда. У том смислу је најперспективнија управо међудржавна интеграциона структура названа Евроазијска Економска Заједница. Она је омогућила успостављање режима слободне трговине, што је резултирало увећањем обима међусобне трговинске размене земаља чланица око три и по пута, а укупан обим међусобних инвестиција је порастао готово пет пута. Поред тога, стварају се реални механизми финансијске интеграције. Основана је **Евроазијска банка за развој**, која финансира пројекте у низу земаља чланица Заједнице. Вредно је поменути и формирање заједничког Антикризног фонда са 10 милијарди долара новчаних средстава, као и међународног Центра за високе технологије. Сви ти пројекти су усредсређени на ублажавање последица негативног утицаја светске привредне и финансијске кризе у земљама Заједнице. Највећи степен интеграције међу чланицама Заједнице је остварен између Русије и Белорусије. У априлу 1997. године је потписан уговор о оснивању Савезне државе Белорусије и Русије. Успостављено је заједничко тржиште, јединствен привредни простор са слободним прометом робе, услуга, капитала, радне снаге. Формирани су јединствени енергетски и транспортни системи, а предузете су и значајне мере на унификацији финансијског система. Савез има за циљ успостављање јединственог политичког, економског, војног, царинског, валутног, правног, хуманитарног и културног простора. Учесник Уније може постати држава-чланица ОУН, која прихвата принципе Уније и преузима на себе обавезе, предвиђене оснивачким Уговором између Белорусије и Русије од 2. априла 1997. и Статута Уније.

Посебно ваља указати на успостављање Царинске уније између Белорусије, Казахстана и Русије. Следећи корак, који се може очекивати је формирање монетарне уније земаља Евроазијске Економске Заједнице, са јединственом евроазијском наднационалном обрачунском валутом.

Последњих година евроазијска идеја се, осим на напред наведене области, шири и на сферу образовања и културе. Основани су Евроазијски клуб научника и Евразијска асоцијација универзитета, са тежњом о успостављању јединственог евроазијског образовног простора. Евроазијско подручје се оцењује као супериоран простор на планетарном нивоу. Тако, амерички геополитичар Збигњев Бжежински истиче: "Ко буде овладао Евроазијом, тај ће овладати целим светом". Најмоћније државе у свету, као и њихове међудржавне интеграције помно прате дешавања у оквиру не само Евроазије, већ и целог Тихоокеанског басена: Русије, Кине, Ирана и Индије. Будући да се тежишни центар глобалних трговинско-економских, па самим тим и политичких односа, поступно премешта у Азију, са привредним гигантима, као што су Кина, Јапан и Индија, искуство Европске уније може бити азбука интеграције за многе државе евроазијског простора. Са друге стране, у условима замора Европске уније од проширења, као и замора држава кандидата од процеса приступања Унији, све чешће се помиње

идеја о Србији у Евроазијској Унији. Процењује се да начела равноправности, добровољности и задовољавања прагматичних интереса земаља чланица могу бити основа да Евроазијска економска заједница може постати глобални фактор светске привреде, али и политике XXI века. Генерална скупштина ОУН је 20. новембра 2012. године, на 67. заседању, консензусом донела Резолуцију о јачању сарадње са ЕЕЗ – ЕврАзЭС-ом. Резолуцијом се „одаје признање напорима за учвршћивање регионалне привредне интеграције у оквирима Царинске уније Русије, Белорусије и Казахстана, као и успостављању функционисања, од 1 јануара 2012. године, Јединственог економског простора. Поред тога, Резолуцијом се указује на „значај чињенице да се регионални ин-тегрaциони процеси одвијају у сагласности са важећим међународним обавезама у сфери трговине". Генерална скупштина ОУН је поздравила почетак рада Евроазијске економске комисије „у својству јединог сталног регулаторног тела Царинске уније и Јединственог економског простора, као и напоре земаља чланица Царинске уније које оне предузимају наусвајању јединственог униформног акта, који би представљао основу оснивања Евроазијске економске уније. Указујући на значај Евроазијске економске заједнице, која од 2003. године, има статус посматрача у Генералној скупштини ОУН, Резолуцијом је формулисана тачка дневног реда за 69. заседање Генералне скупштине у 2014-2015.

Евразијска економска заједница (ЕАЕЗ – Евразийское экономическое содружество - ЕврАзЭС)

Уговор о оснивању Евразијске економске заједнице **(ЕврАзЭС)** је потписан 10. октобра 2000. године у Астани главном граду Казахстана. Ступио је на снагу 30. маја 2001. године после његове ратификације од стране свих држава-чланица и то: **Белорусије, Казахстана, Киргистана, Русије и Таџикистана.** Јануара 2006. Потписан је Протокол о присаједињењу Узбекистана, али је у октобру 2008, Узбекистан привремено обуставио учешће у раду органа ЕврАзЭС. Од маја месеца 2002. статус посматрача при Организацији имају Украјина и Молдавија, а од јануара 2003. и Јерменија. Статус посматрача имају и Међудржавни комитет авијације и Евроазијска банка за развој. **Евразијска економска заједница је међународна економска организација, која је основана ради реализације процеса формирања Царинске уније и Јединственог привредног простора, као и ради реализације других циљева и задатака, кроз интеграцију држава чланица, првенствено у привредној и хуманитарној сфери.**[3] Заједница располаже овлашћењима, која су на њу пренеле Стране уговорнице, сагласно Уговору о оснивању. Уговорне стране остају суверени и равноправни субјекти међународног права (ст. 2. чл. 1. Уговора). Ступањем на снагу Уговора о оснивању, раније закључени уговори између страна уговорница, као и одлуке ор-

[3] Александар Ћирић, „Евроазијска економска заједница", *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Центар за публикације, Ниш, 2012 године, стр. 6

гана дотадашњих облика међусобне интеграције остају на снази у деловима који не противречe самом Уговору. Организација је основана у складу са начелима ОУН и нормама међународног права. Располаже међународно-правним субјективитетом. Одликује је структуриран систем институција и органа, са пратећим механизмом доношења и спровођења одлука. Године 2003. Евроазијска економска заједница је стекла статус посматрача у Генералној скупштини ОУН.

Основни задаци и циљеви Заједнице су:

а) Успостављање режима слободне трговине, на основама јединствених цари-нских тарифа и јединственог система мера нетарифног регулисања;[4]
б) Изградња општих правила трговине робом и услугама и њиховог пласмана на друга тржишта;
в) Увођење јединственог поступка контроле валутних операција;
г) Успостављање усаглашеног заједничког система царинског регулисања;
д) Доношење и реализација заједничких програма економског и социјалног развоја;
ђ) Стварање једнаких могућности и услова за обављање индустријске и преду-зетничке делатности;
е) Формирање заједничког тржишта транспортних услуга и јединственог транспо-ртног система;
ж) Формирање заједничког тржишта енергетских услуга;
з) Успостављање једнаких могућности за приступ страним улагањима на тржи-шта земаља-чланица;
и) Обезбеђење грађанима држава-чланица једнаких права у стицању образовања и медицинске помоћи на целој територији Заједнице;
ј) Зближавање и хармонизација националних законодавстава;
к) Обезбеђење координације правних система држава-чланица у циљу успос-тављања заједничког правног простора на нивоу Заједнице.

Посебан стратешки задатак Заједнице је да, поред успостављања режима слободне трговинске размене, установи усаглашен поступак утврђивања позиције држава чланица у односима са Светском трговинском организацијом (СТО - World Trade Organization-WTO).

Евроазијска економска заједница је место на коме се очекује наступање наредне етапе међудржавних трговинских и привредних интеграционих процеса на ниво шире царинске уније, а од 1. јануара 2012. године, и на успостављеном Јединственом привредном простору, као и у оквиру Евроазијске уније. Такав даљи развој догађаја потврђује чињеница да је 18. октобра 2011. године у Петер-

[4] Александар Ћирић, „Евроазијска економска заједница“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Центар за публикације, Ниш, 2012 године, стр. 6

бургу, на Седници шефова влада ЗНД, потписан Споразум о зони слободне трговине између осам чланица Заједнице Независних Држава (ЗНД) и то: Русије; Украјине; Белорусије; Казахстана; Јерменије; Киргистана; Молдавије и Тацикистана, док Азербејџан, Узбекистан и Туркменистан разматрају могућност придруживања". Евроазијска економска заједница је пример динамичне савремене регионалне интеграције, која се заснива на већ познатим моделима економске групације држава. Творци и носиоци реализације такве идеје је виде не као политички клуб, већ као заједницу и «локомотиву» привредне интеграције на простору Заједнице Независних Држава.

Организациона структура и институти Евроазијске економске заједнице

Сагласно чл. 3. Уговора о оснивању, ради испуњавања задатака и циљева Евроазијске заједнице установљени су и делују следећи њени основни органи:[5]

Међудржавни Савет;
Интеграциони Комитет;
Међупарламентарна Скупштина (Ассамблея - МПА);
Суд заједнице и
Други помоћни органи и тела.

Међудржавни Савет Заједнице

Највиши орган управљања Заједницом је Међудржввни савет, кога чине шефови и председници влада земаља - чланица. У надлежности овог органа су питања од општег значаја, која задиру у стратешке интересе чланица Заједнице, и која опредељују стратегију и перспективе развоја интеграције. Савет доноси одлуке, чији је циљ реализација задатака Заједнице. Заседања Савета се одржавају најмање једанпут годишње на нивоу шефова држава и на нивоу председника влада најмање два пута годишње, уз могућност сазивања и ванредних заседања. Радни језик Савета је руски. Председавање Саветом се остварује наизменично од стране сваке државе чланице, на период од годину дана, сагласно редоследу установљеном применом руске азбуке. Одлуке се доносе консензусом, а њихово спровођење се реализује доношењем неопходних националних правних аката. Савет разматра принципијелна питања делатности Заједнице, која су од заједничког интереса држава-чланица. Одређује стратегију, правце и перспективе развоја интеграције и доноси одлуке, усмерене на реализацију циљева и задатака Заједнице.

---

[5] Александар Ћирић, „Евроазијска економска заједница", *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Центар за публикације, Ниш, 2012 године, стр. 8

Савет одлучује о питањима, која се тичу:

а) регулисања услова узајамне трговине међу државама-чланицама Заједнице;

б) царинске политике Заједнице, у односу на треће државе;

в) поједностављења и унификације царинских правила и процедура, у пракси држава-чланица;

г) хармонизације и унификације националих законодавстава чланица.

Поред тога, Савет утврђује буџет Заједнице за сваку буџетску годину и усваја извештај Интеграционог комитета о његовом усвајању, као и структуру и персонални састав Секретаријата Интеграционог Комитета. Оснива помоћне органе Заједнице и доноси одлуке о престанку њихове делатности. Утврђује симболе Заједнице.

Савет има и низ других овлашћења: предлаже Међупарламентарној скупштини кандидате за судије Суда Заједнице; именује и разрешава Генералног секретара Секретаријата; доноси одлуке о отварању представништава Интеграционог комитета Заједнице; обраћа се захтевима и препорукама Међупарламентарној скупштини и захтевима Суду, издаје налоге Интеграционом комитету и Генералном секретару; одређује списак уговора и других докумената, са обавезама које су дужне испунити државе које приступају и доноси одлуку о пријему у чланство Заједнице.

Интеграциони Комитет

Интеграциони Комитет Заједнице је њен стални орган, који је потчињен Међудржавном Савету. Чине га заменици председника влада држава - чланица. Разматра кључна питања у различитим областима интеграције, доноси одлуке у сфери своје надлежности и стара се да обезбеди услове за обављање делатности Међудржавног савета. Основни задатак му је да обезбеди координацију рада између органа Заједнице и контролу испуњења одлука донетих од стране Међудржавног Савета. Секретаријат Интеграционог Комитета је задужен за организацију рада и информационо-техничко обезбеђење Међудржавног савета и Интеграционог Комитета. На челу Секретаријата је Генерални секретар, кога именује Међудржавни савет Заједнице. Комисија Сталних представника држава–чланица Заједнице обезбеђује текућу делатност Заједнице у периоду између заседања Интеграционог Комитета. Чине је стални представници земаља-чланица Заједнице, именовани од стране шефова држава чланица.

Међупарламентарна Скупштина

Сагласно чл. 7. Уговора о оснивању, Међупарламентарна Скупштина је орган парламентарне сарадње на нивоу Евроазијске заједнице, задужен за питања хармонизације и унификације националних законодавстава Страна уговор-

ница и њиховог усаглашавања са уговорима, закљученим у оквиру Заједнице у циљу остваривања њених задатака.

Међупарламентарну скупштину чине парламентарци, које делегирају парламенти Страна уговорница. Њихов број се временом мењао, а од 16. маја 2012. године поједине државе-чланице су заступљене са следећим бројем представника: Беларусија – 16; Казахстан – 16; Киргистан – 8; Руска Федерација - 42; Таџикистан – 8.[6]

Надлежност Скупштине, посебно, обухвата:

а) Израду Основа законодавства у темељним областима правних односа, који подлежу разматрању од стране Међудржавног савета;

б) Усваја моделе типских аката, на подлози којих се остварује хармонизација и унификација национални извора права држава-чланица Заједнице.

Међупарламентарна скупштина је усвојила на десетине типских пројеката нормативних аката и модела закона.

в) Упућује предлоге Међудржавном савету, захтеве и препоруке Интеграционом Комитету и парламентима страна уговорница и др.

У другу групу значајних задатака Међупарламентарне скупштине сврставају се: послови на усаглашавању правне политике Заједнице; координација законодавне делатности националних парламената; успостављање организационо-правних услова за усаглашавање законодавстава држава чланица Заједнице са њеним уговорима и другим актима; организација међупарламентарне сарадње чланица и др. Скупштина заседа јаданпут годишње. Из редова њених чланова, које делегирају национални парламенти (по два из сваког парламента), формира се Биро Међупарламентарне скупштине. Биро се састаје према потреби, а најмање два пута годишње. Одлуке доноси консензусом. Поред Бироа, Скупштина има сталне и повремене комисије, које чине њени изабрани чланови. Стални извршни орган Скупштине и њеног Бироа је Секретаријат. Секретаријат је стални извршни орган Међупарламентарне скупштине и њеног Бироа.

Суд Заједнице

Суд обезбеђује примену Споразума о оснивању Евроазијске економске заједнице, као и других уговора и одлука донетих на нивоу Заједнице. Суд разматра спорове економског карактера, који настају међу државама-чланицама у вези са питањима реализације аката и одлука органа Заједнице. Седиште Суда је у главном граду Белорусије, Минску. У његов састав улазе по две судије из сваке од 5 држава-чланица Заједнице. Задатак Суда је да се стара о једнообразној примени Уговора о оснивању Заједнице од 10. октобра 2000. године и других важећих међународних уговора који важе на нивоу Заједнице, као и одлука њених органа. Суд је такође овлашћен да тумачи наведене акте, који су донети на нивоу Заједнице.

---

[6] Александар Ћирић, „Евроазијска економска заједница“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Центар за публикације, Ниш, 2012 године, стр. 11

Евроазијска развојна банка и царинска унија

Евроазијску развојну банку основале су Русија и Казахстан 2006. године, а има за циљ подстицај економског развоја на простору Евроазије. Почетком 2013. године призната је као међународна финансијска институција. Поседује оснивачки улог од 1,5 милијарди долара и данас финансира 63 стратешка пројекта у државама чланицама: Русији, Казахстану, Белорусији, Јерменији, Киргистану и Таџикистану. У питању су разноврсни пројекти, од изградње хидроелектрана, до модернизације аеродрома и развијања нових модела руских авиона „сухој". Стратегија Евроазијске развојне банке је улагање у средњорочне и дугорочне пројекте, минималне вредности од 30 милиона долара и са максималним роком отплате од 15 година. Имовина ове банке на крају 2012. године износила је укупно 3,8 милијарди долара, порасла је за 37% у односу на 2011. годину, док је чиста добит банке у 2012. години износила 12 милиона долара. У 2012. години њене инвестиције достигле су 4,6 милијарди долара, што представља повећање за 34% у односу на 2011. годину. Банка данас има успешну и развијену сарадњу са Међународним монетарним фондом, Азијском развојном банком, Европском инвестиционом банком и Европском банком за обнову и развој.

Одлуку о формирању Царинске уније донели су шефови шест држава 6. октобра 2007. године. Према договору, у првој фази, Царинску унију формирају три државе и то: Руска Федерација, Република Казахстан и Република Белорусија. Приступање других држава у чланство Царинске уније спровешће се када за то буду спремне њихове економије и законодавство. Царинска унија представља посебну форму економских интеграција земаља које имају јединствену царинску територију, у оквиру које се не примењују царина и ограничења економског карактера на узајамно трговање робом пореклом из трећих земаља, а које су стављене у слободан промет на тој царинској територији, са искључењем специјално заштићених, антидампинг и компензационих мера. За разлику од Зоне слободне трговине, као претходног стадијума интеграције, Царинска унија дозвољава слободно кретање робе на јединственој царинској територији, што укључује слободу кретања не само робе сопствене производње, него и робе увезене из трећих земаља, које се налазе у слободном промету. До 1. јануара 2012. године Комисија Царинске уније била је једини стални регулациони орган који је обезбеђивао услове функционисања и развоја Царинске уније, док ову функцију од 1. јануара 2012. године преузима Евроазијска економска комисија. Заједнички економски простор јесте споразум који је ступио на снагу 1. јануара 2012. године. Састоји се од територија држава на којима функционише јединствени механизам регулисања економије, заснован на тржишним принципима и усклађен правним нормама, на којима се спроводи усаглашена пореска, кредитна, финансијска, привредна и царинска политика, са циљем да се обезбеди слободно кретање робе, услуга и радне снаге. Евроазијска економска комисија, као стално радно тело које регулише рад Царинске уније и Заједничког економског простора, настала је 1. јануара 2012. године. Највиши орган Комисије је Савет, који чине заме-

ници председника влада три земље чланице и који одлуке доноси консензу-сом. Колегијум Комисије састоји се од девет чланова, по три министра из сваке земље чланице, а одлуке се доносе квалификованом већином. Поред наведених органа, у оквиру Комисије постоји и тзв. „бизнис дијалог“ – форум привредника из Русије, Белорусије и Казахстана, чији је циљ побољшање конкурентске способности ових држава. Од приступања Русије Светској трговинској организацији, Комисија функционише у складу са правилима ове светске организације. Царинска унија је 2012. године добила својеврсну глобалну потврду квалитета, приступањем Русије Светској трговинској организацији (Белорусија и Казахстан су још у процесу пријема). Приступање једне од држава чланица у СТО није изазвало додатне проблеме, будући да се комплетна нормативно-правна база Царинске уније првобитно припремала у складу са нормама наведене организације. У оквиру Царинске уније постављени су високи стандарди квалитета произведених и увезених роба. Уочљиво је да је у 2012. години Царинска унија имала стабилан темпо економског раста: раст бруто друштвеног (домаћег) производа Царинске уније износио је 3,5%, у САД 2,2%, док је у Еврозони био 0,6%. Такође, раст узајамне трговине између земаља Уније износио је 8,7%, док је раст спољне трговине земаља чланица износио 3,2%. Овакви трендови очигледно показују успешност и ефикасност интеграционих процеса.

Евроазијске интеграције и њихов утицај на Србију

Дугорочна геополитичка оријентација и стратешка опредељења имају за Србију и српски народ вишедимензионални егзистенцијални значај. Основна два проблема у економско-фиинансијским односима Србије с иностранством су: Прво, повећање извоза, што свакако подразумева да се мора повећати и производња робе за којом постоји тражња на светском тржишту, као и повећање конкурентности. Друго, привлачење страних директних инвестиција које се може постићи решавањем проблема у земљи, а који представљају ограничавајући фактор за стране инвеститоре.[7] Србија треба да пронађе нову локомотиву раста, а то је по свему судећи извоз. Јер, обим извоза је низак. Интеграциони процеси који се одвијају на евроазијском простору имају изузетну важност за Републику Србију, с обзиром на то да постоје знатно већи потенцијали за сарадњу од оних који се за сада остварују у пракси.[8] Сагледавајући потенцијале сарадње држава укључених у евроазијске интеграције, никако се не сме пренебрегнути чињеница да ће Евроазијску унију чинити земље са којима Република Србија има изванредне односе, засноване на узајамном поштовању територијалног интегритета и суверенитета. Политички, све земље су изузетно наклоњене Србији и не постав-

[7] Ковачевић Млађен, „Основни проблеми економско-финансијских односа Србије са иностранством, Стање и перспективе економско-финансијских односа Србије саиностранством, Економски факултет у Београду, Београд 2014. године, стр.9

[8] Миломир Степић, „Геополитичка оријентација Србије Евроатлантизам и/или Евроазијство, Међународни часопис за примењену економију, Мегатренд ревија 2005. године, стр. 8

љају неприхватљиве политичке услове. Русија, као стална чланица Савета безбедности УН, активно остаје на позицији непризнавања једнострано проглашене независности Косова и Метохије. Белорусија и Казахстан такође нису признале независност КиМ. Односи између Републике Србије и Руске Федерације су на нивоу стратешког партнерства, које је потписано 2003. године у Сочију. Стратешко партнерство Републике Србије са Руском Федерацијом представља снажну потврду историјске и духовне блискости и пријатељства два народа и широк оквир јачања свеукупне сарадње. Оно се заснива на демократским вредностима које деле обе земље, принципима суверенитета, равноправности и територијалне целовитости држава, мирног решавања конфликата, узајамног поштовања и користи, немешања у унутрашње ствари и обавеза држава да не јачају сопствену безбедност на рачун других. Стратешко партнерство обухвата билатералну трговинско-економску размену, пословне контакте, повећање инвестиција, сарадњу министарстава унутрашњих послова на плану борбе против организованог криминала, тероризма и трговине наркотицима. Такође, подразумева сарадњу министарстава одбране и оружаних снага две државе, научно-техничку и индустријско-технолошку кооперацију, сарадњу у области образовања и културе, предупређивање ванредних ситуација и елиминисање њихових последица. Две земље су опредељене да подигну ефикасност сарадње, као и да унапреде механизам контаката на високом и највишем политичком нивоу. Економски односи између Републике Србије и држава чланица Евроазијске уније су стабилни, а извоз српских производа у сталном је порасту, чему су сигурно допринели и споразуми о слободној трговини са Руском Федерацијом из 2000. године, Републиком Белорусијом из 2009. године и Републиком Казахстаном из 2010. године.[9] Између Републике Србије и Руске Федерације константно је присутан дефицит у спољнотрговинској размени на рачун српске стране, такође и са Белорусијом и Казахстаном има свакако могућности за проширење трговинске сарадње. Енергетски односи између Србије и Русије су на највишем нивоу сарадње. Русија, у периоду предугог преговарања о приступању Србије ЕУ, представља у Београду свој пројекат Евроазијске уније. Уз то, очигледно је да је ЕУ у кризи и нема средства за финансирање нових држава. У Србији се често чују изјаве да за неке ствари не постоји алтернатива. Међутим, амбасадор Руске Федерације у Републици Србији, Александар Чепурин изјавио је: „Али све има алтернативу. Зато ваша земља не сме да изгуби из вида које су предности могуће сарадње са Евроазијском економском унијом који ће званично бити формиран 2015. године“[10] За „Глас Русије“ такође је изјавио и да Србија треба пажљиво да прати процес стварања Евроазијске економске уније, да Јужни ток није једини пројекат, али у том пакету он је главни, и додао је: „Слика за будућност прилично је лепа: у

[9] Митар Ковач, Бранкица Лукић и Ненад Димитријевић, „Евроазијске интеграције и њихове рефлексије на републику Србију, *ВОЈНО ДЕЛО*, Министарство одбране, Београд 2014. године, стр. 52

[10] Интервју амбасадора Чепурина за Глас Русије, објављено 31.12.2013. године, http://serbian. ruvr. ru/2013_12_31/Aleksandar-CHepurin-Realizacijom-rusko-srpskih-projekatasocijalnu-korist-osetice-i-obichni-gradani/, (датум доступности 20.06.2016.)

наредне три до четири године усаглашено је око 5 милијарди евра руских инвестиција у српску привреду“[11].

На новонастало тржиште Евроазијске економске уније Србија би могла да настави да извози, али и да повећа извоз својих производа: воће и поврће, обојени метали, разни готови производи, електричне машине, апарати и уређаји, медицински и фармацеутски производи. Такође, извоз се може повећати и у области грађевинарства, нарочито при изградњи инфраструктуре за Светско првенство у фудбалу које ће се одржати 2018. године у Русији. Српски производи немају у већој мери приступ врло захтевном тржишту Европске уније, која је, штитећи своју производњу, наметнула изузетно строге услове при увозу. Насупрот томе, Евроазијска економска унија прихвата српске производе, а великим буџетом којим располаже могла би да помогне бржем развоју технолошки заостале привреде. Немачка се на време окренула економској сарадњи са Русијом и на тај начин успела да преброди финансијску и економску кризу из 2008. године. Спољнотрговинска размена између Русије и Немачке се повећава, 2011. године је износила 75 милијарди долара, а у 2012. години 83 милијарде долара. У Русији ради 6300 компанија са немачким капиталом. Русија и Мађарска су 14. јануара 2014. године у Москви потписале уговор о изградњи два нова блока на нуклеарној централи „Пашк“, вредан 10 милијарди долара.[12] Русија потписује уговоре са сваком земљом Европске уније појединачно. Неспорно је и да енергетска алијанса Москве и Будимпеште носи објективан карактер, који може да послужи као поучан пример другим европским земљама, па и Србији: чак иако се формално не „мења“ чланство у ЕУ, могу се бранити сопствени национални интереси – политички и економски. И многе друге чланице ЕУ нису спремне да по сваку цену и на своју штету учествују у даљем конфронтирању са Русијом и „походу на исток“. Из српске садашње перспективе поставља се међутим питање колико је евроазијски политички и безбедносни пројекат за нас заиста реалан. Србија и простори на којима живи српски народ физички су одвојени од простора потенцијалне евроазијске уније неком врстом санитарног кордона који су пре свега Американци направили увођењем Румуније и Бугарске у НАТО, а затим и Европску унију. Овим радом аутор је покушао да објасни како Србија има неколико алтернатива којим путем жели да иде даље у својим интеграционим процесима и да простора за сарадњу на Еворазијском тржишту које се ствара свакако има. Главни проблем Евроазијске уније је физичка одвојеност Републике Србије од уније и што је Србија окружена земљама ЕУ.

---

[11] Интервју амбасадора Чепурина за Глас Русије, објављено 31.12.2013. године, http://serbian. ruvr. ru/2013_12_31/Aleksandar-CHepurin-Realizacijom-rusko-srpskih-projekatasocijalnu-korist-osetice-i-obichni-gradani/, (датум доступности 20.06.2016.)

[12] Митар Ковач, Бранкица Лукић и Ненад Димитријевић, „Евроазијске интеграције и њихове рефлексије на републику Србију, *ВОЈНО ДЕЛО*, Министарство одбране, Београд 2014. године, стр. 54

ЛИТЕРАТУРА

1. Ћирић Александар, „Евроазијска економска заједница“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу,* Центар за публикације, Ниш, 2012 године.
2. Ђурковић Миша, „Савремено Евроазијство“, *Институт за европске студије,*Београд 2014. године.
3. Ковач Митар, Бранкица Лукић и Ненад Димитријевић, „Евроазијске интеграције и њихове рефлексије на републику Србију, *ВОЈНО ДЕЛО,* Министарство одбране, Београд 2014. године.
4. Ковачевић Млађен, „Основни проблеми економско-финансијских односа Србије са иностранством, *Стање и перспективе економско-финансијских односа Србије саиностранством,* Економски факултет у Београду, Београд 2014. године.
5. Степић Миломир, „Геополитичка оријентација Србије Евроатлантизам и/или Евроазијство, *Међународни часопис за примењену економију,* Мегатренд ревија 2005. године.
6. Интервју амбасадора Чепурина за Глас Русије, објављено 31.12.2013. године, http://serbian. ruvr. ru/2013_12_31/Aleksandar-CHepurin-Realizacijom-rusko-srpskih-projekatasocijalnu-korist-osetice-i-obichni-gradani/

EURASIAN INTEGRATION AND SERBIA - economic aspects

Summary

Tendency of disintegration after the collapse of the Soviet Union has been replaced by a tendency to strengthen cooperation in economy and security. Integration is taking place without the political coercion, on a voluntary basis, with full understanding of the mutual benefits and obligations, with respect for the sovereignty and equality of member states future Eurasian Economic Union. The idea of Eurasian integration, which in continuity exists between the two countries in the post-Soviet space in recent years was based primarily on the economic interests of these countries, as well as the need for linking national economies. This idea has been successfully implemented in practice and has long-term potential. All the great states of the modern world want to influence the process of Eurasian integration and to realize their interests in this area. According to human and natural resources to the central area of the world, The Eurasian Economic Community is an example of the dynamic of contemporary regional integration, which is based on the already known models of economic groupings of states that the Community wants to use, without repeating their mistakes. In the field of economic relations essential characteristics are related to the establishment of a free trade zone. What is referred to the process of integration can be expected, to the establishment of Monetary Union of the Eurasian Union, which would be only a step away from the establishment of the Eurasian Economic Union, and finally the Eurasian Union as an economic, military and political,

cultural and territorial integration. The creators of the Eurasian integration, Eurasian Union see this as a permanent open project, not only for the accession of the states concerned, but also for widespread mutual cooperation with many other organizations to universal, and regional character, including the European Union. The main aim of this paper is to explain that any integration among countries has an alternative, so that the Republic of Serbia on its path of integration has an alternative, on one side, the Eurasian Union, with which we have traditionally friendly, religious, cultural and linguistic ties to a the second is that the European Union, our largest trading partner and with which we have signed on a number of partnership agreements at the end we are the candidate for membership in this organization and we are at the beginning of membership talks. Eurasian Union may be that some other path of integration that Serbia will go further if the Europe with conditionality policy permanently close the door of membership. The future of Eurasia, the EU, Russia, China and other European and Asian countries is not in contrarieties and "drawing of new dividing lines", than in cooperation and resolving all problems, including security, in a peaceful manner.

Key words: Eurasian initiatives; Eurasian Economic Community; Customs Union; Eurasian Economic Union; Single economic space; globalization; integration processes; Serbia.

I I

ЈЕЗИК, КУЛТУРА , ИНТЕГРАЦИЈЕ

Милош М. Ковачевић, СА «КРЊИМ» СРПСКИМ ЈЕЗИКОМ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ

Драгољуб Збиљић, КАКО САЧУВАТИ СРПСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ВРЕМЕ МЕЂУНАРОДНИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Александар Загорнов, КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ И ИЗБОР ЕВРОПСКОГ МОДЕЛА ИНТЕГРАЦИЈЕ

УДК 811.163.41'35:339.923:061EU

Милош М. Ковачевић*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

СА «КРЊИМ» СРПСКИМ ЈЕЗИКОМ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ

Сажетак

Рад се бави питањима статуса српскога језика у европским интеграцијама Србије. Посебно се анализира међуоднос српскога језика и «хрватског језика» будући да је Хрватска већ пуноправни члан ЕУ, и да ће директно одлучивати о статусу српскога језика при прикључењу Србије Европској унији. На основу лингвистичких критеријума међуодноса српскога и «хрватскога» језика, и досадашњег односа хрватске политике према хрватском језику и српске политике према српском језику, аутор закључује да ће српски језик у ЕУ ући као «крњи» језик, тј. само као дио српскога Вуков(ск)ог језика, дио еквивалентан политичким језицима који су настали преименовањем српскога (Вуковог) језика.

Кључне ријечи: Европска унија, српски језик, «хрватски језик», «босански језик», лингвистички језик, политички језик, «крњи» српски језик

Србија се налази пред вратима Европске уније. Почетак 2014. године, бар онај политички, био је у «еуфорији» отварања приступних преговора са Европском унијом. На том путу неизбјежно ће се наћи и питање српскога језика, јер по правилима европског законодавства службени језик земље чланице истовремено је и службени језик ЕУ. А ЕУ од 1. јула 2013. године, када је њена пуноправна чланица постала Хрватске, има 24 службена језика, пошто је двадесетчетврти службени језик Европске уније постао «хрватски језик». Управо та чињеница о хрватском као језику равноправном осталим језицима Европске уније изазива оправдану бојазан о томе какав ће «идентитетски» статус имати српски језик када и Србија постане пуноправни члан Европске уније. Зато се није наодмет подсјетити неких готово општепознатих научних чињеница које такву бојазан подгријевају.

Готово да нема хрватског филолога који није домишљао и измишљао критеријуме о аутономности тзв. хрватског стандардног језика. У изналажење критеријума самосвојности «хрватског стандардног језика» свим се силама упрегла и Хрватска академија знаности и умјетности. Резултат тог нимало једноставног «напрезања», чији је циљ доказати недоказиво, обзнањен је 2005. годи-

* Редовни професор, mkovacevic31@gmail.com

не у *Изјави Хрватске академије знаности и умјетности о положају хрватског језика,* коју су сачинили "најугледнији хрватски лингвисти данас: академици Стјепан Бабић, Јосип Братулић, Далибор Брозовић, Мирослав Јежић, Радослав Катичић и Петар Шимуновић" (Бабић и др. 2005). У тој изјави се, међутим, не говори само о "хрватском" него и о српском књижевном језику, и то потпуно произвољно, с истином окренутом наглавачке. Но, подсјетимо се суштинских дијелова изјаве:

„Хрватски је стандардни језик утемељен на новоштокавском нарјечју у битном био одређен најкасније у 18. стољећу. Тада је српски књижевни језик био старословјенски (староцркрвенославенски) под утјецајем руске редакције или славјаносербски, а тек се с Караџићевом реформом у 19. ст. нови српски стандардни језик радикално приближио хрватскому стандарду. Хрватски стандардни језик и српски стандардни језик засновани су – сваки по властиту избору (хрватски најмање од 18. ст. српски тек у 19. ст.) – на блиским хрватским односно српским новоштокавским говорима, и имали су неовисне процесе стандардизације. Бошњачки је (босански) стандардни језик још у стварању, а тако и црногорски. Стога је хрватски језик, наиме стандардни језик, по својем постанку и развоју и о другима неовисан језик..."

Циљ је изјаве, то није тешко докучити, да се јавност убиједи да су српски и тзв. хрватски књижевни језик "по свом постанку и развитку" различити, међусобно "неовисни" језици, и још к томе да је "хрватски стандардни језик" најмање за један вијек старији од српскога, јер су тобоже ти језици "засновани – сваки по властиту избору (хрватски најмање од 18. ст. српски тек у 19. ст.) – на блиским хрватским односно српским новоштокавским говорима".

Иако највећи број хрватских филолога дијели наведено мишљење, ипак оно није унисоно. Било је лингвиста, и то угледних хрватских лингвиста, попут Ива Прањковића, који се таквом ни на каквим научним чињеницама незаснованом мишљењу нису приклањали, него су му се супротстављали научно лако доказивом тврдњом да су «на стандардолошкој разини, хрватски, српски, босански, па и црногорски језик различити су варијетети, али истога језика. Дакле, на чисто лингвистичкој разини, односно на генетској разини, на типолошкој разини, ради се о једном језику, и то треба једном коначно јасно рећи. Ако се нетко с тим не слаже, нека изложи аргументе» (Прањковић 2007:42).

Проблем, међутим, остаје, и то кључни, темељни проблем који је то «исти језик» чији су различити варијетети «хрватски, српски, босански, и црногорски језик». Преко тог проблема хрватски филолози по правилу прелазе. А његовим разјашњењем долази се до кључног критеријума идентитета и међуодноса српскога и «хрватскога» (књижевног) стандардног језика.

Општепознато је да је српски књижевни језик, управо под тим именом, стандардизовао и потоњим Србима – и то Србима сва три „закона“ (све ти вјере): и „закона грчкога“ и „закона римскога“ и „закона мухамеданскога“ – оставио Вук Стеф. Караџић (В. Караџић 2003). Док је Вук био жив, нико ни код Срба ни у цијелој „ученој Европи“ није доводио у питање српски карактер српскога књижевног језика. Српски је језик и именом и етнолингвистички био српски. Чак и сам

Људевит Гај, вођа илирског покрета, који је и најзаслужнији за хрватско преузимање српскога језика, године 1852. пише у загребачким "Народним новинама" да су Хрвати "пригрлили" српски језик, док шест година раније у "Даници хрватској" образлаже да тзв. илирски језик и није ништа друго него српски језик (в. Ковачевић 2003:45-46). Ни то није ништа необично, јер у свијету постоји велики број случајева када један народ за свој књижевни језик „пригрли“ језик другога народа. Зар томе најбољу потврду не пружају како јучерашње тако и данашње употребе енглеског, шпанског, португалског или пак њемачког књижевног језика код „неенглеза“, „нешпанаца“, „непортугалаца“ и „ненијемаца“.

Данас те симетричности између имена и обима српскога језика, на жалост, нема. Она је постојала само у Вуковом времену, у времену увођења српскога народнога за српски књижевни језик. Вук Караџић као кодификатор српскога језика намијенио га је свим Србима, мада ни у то доба сви Срби, како то и сам Вук констатује, Србима нису хтјели да се зову. Сви су, међутим, у Вуково доба за свој књижевни језик прихватили Вуков српски језик, и то под српским именом. У готово двјестогодишњем „ходу“ српскога језика, све више је долазило до раскорака између његовог имена и његове етнолингвистичке суштине. Баш ту око стогодишњице „књижевног“ рођења, Вуков српски језик је именом престао бити српски, јер је преименован у „српскохрватски, односно хрватскосрпски језик“ (на Новосадском договору 1954).

При крају 20. вијека, тачније у посљедњем његовом десетљећу, Хрвати, муслимани (који себе преименоваше у Бошњаке) и Црногорци именом су га потпуно расрбили: први су га назвали „хрватским“, други „босанским књижевним језиком“, а трећи «црногорским језиком».

Ниједан од тих „језика“, међутим, научно не задовољава услове да се прогласи језиком. Познато је да постоје (само) три релевантна критеријума за одређење језичког идентитета (о критеријумима идентитета језика в. у Ковачевић, Шћепановић 2011:7-23), и то два чисто лингвистичка: *структурни* (каква је граматичка структура датога језика) и *генетски* (из чега је настао дати језик, односно шта му је основица), и један социолингвистички: *комуникативни* (колико је дати језик разумљив говорницима другога језика). Ти критеријуми недвосмислено показују да језици у новонасталим државама бивше СФРЈ које је језички обједињавао данас непостојећи српскохрватски језик јесу један језик. Из тога онда проистиче да језици који се користе у новонасталим државама Србији, Хрватској, БиХ и Црној Гори према критеријуму језичког идентитета нису нити могу бити језици, јер представљају један лингвистички језик. Сам термин „лингвистички језик“ готово је плеонастичан, ако се зна да не може постојати неки „нејезички језик“. Иако плеонастичан, он је више него потребан да би се помоћу њега, негативном дефиницијом, могао одредити „политички језик“. Идентитет „лингвистичког“ језика почива, наиме, на наведеним (социо)лингвистичким критеријумима: структурном, генетском и комуникативном. Уколико се та три критеријума подударају код више идиома, онда кажемо да они не представљају различите језике, него да потпадају под исти „лингвистички“ језик. С друге стране, „политички“ је језик онај који не удовољава ниједном од наведених лингвистичких

критеријума идентификације „лингвистичког“ језика. Због тога «преименовање» једнога језика не значи истовремено и постојање другог језика. То нису посебни језици, него варијанте истога језика. Такав језик онда је лингвистички јединствен, а нормативно нејединствен, јер се у његовој реализацији у различитим државама сусрећу нормативне неподударности. Те нормативне несагласности таквоме лингвистички јединственом језику не укидају његову лингвистичку јединственост, него му прибављају статус полицентричног језика.

Хрвати, Муслимани и Црногорци по правилу се у одбрани постојања именом својих језика, различитих од српског, позивају на „право сваког народа да свој језик назива властитим именом“. Извршили смо анализу јединих девет међународних докумената у којима се помињу и језичка права (Ковачевић 2012) – како оних што су их донијеле европске институције, тако и оних донесених у Уједињеним нацијама – и та анализа је показала да се у тим документима говор о језичким правима везује или за језичка права појединаца или за језичка права националних мањина. Језичка права народа или држава у тим се документима нигдје и не спомињу, тако да и не постоји нигдје записано „право народа на властито име језика“. То псеудоправо измислили су хрватски филолози 1967. године у *Декларације о називу и положају хрватског књижевног језика.* Филолози из реда других балканских народа – или зато што нису провјеравали његову правну утемељеност или зато што им је оно одговарало за оправдавање властитих на науци и праву неутемељених поступака – то „право“ су прихватали и ширили, тако да је оно код појединих лингвиста оквалификовано као „обичајно право“, односно „југословенска традиција“.

Данашњи српски књижевни језик, за разлику од српскохрватског, именом наглашава етнолингвистичку истину – да је то и етнички и лингвистички изворно српски језик. То, међутим, не значи да је он и употребно искључиво српски језик, односно да се њим само Срби служе. Српски језик спада у ону не тако бројну, али зато врло препознатљиву групу свјетских језика којим се користи већи број народа и/или држава, какви су, на примјер, енглески, њемачки, шпански и португалски, да само њих поменемо. Због своје националне и територијалне „некомпактности“ он је нужно варијантно раслојен језик. Он се остварује у више варијаната, између којих су најпрепознатљивије хрватска и муслиманска, односно загребачка и сарајевска варијанта српскога књижевног језика. Савремени српски је, дакле, један стандардно полицентричан и варијантски раслојен језик. Зато се он, с обзиром на структурну истост а варијантску раслојеност, остварује и као *српски језик* и као *српски језици*. Чак и више неголи њемачки и енглески језик.

„Језици“ названи хрватски, босански и црногорски, ако су номинацијска „замјена“ српскохрватском, нити су нити могу ишта друго бити осим преименовани српски језик. Они, дакле, на неки начин јесу равноправни српскохрватском, јер представљају преименовање српског, али нису нити могу бити равноправни српском, јер је српски њима суперординиран, или речено терминима лексичке семантике: српски је њима хипероним. Пошто се данашњи као ни јучерашњи српски никако не може изједначавати са бившом „источном варијантом српскохр-

ватског језика“, него са српскохрватском језиком у цјелини, онда се ни однос српског и српскохрватског никако не може третирати као однос хипонима и хиперонима.

Ако је неспорно да је српскохрватски лингвистички исто што и српски, то је онда најбољи показатељ апсурдности настојањима да се докаже да су, с једне стране, хрватски, бошњачки/босански и црногорски посебни стандардни језици, а с друге – да имају равноправан статус са српским књижевним (стандардним) језиком. Сви ти политички илити, према строго лингвистичким критеријумима, назовијезици само су варијанте српскога језика. Зато термин *српски језик* данас у (социо)лингвистици мора да има два значења: он је хипероним и кохипоним терминима *хрватски*, *бошњачки/босански* и *црногорски језик*. Као хипероним он једини има статус лингвистичког језика, док су сви остали само политички језици (језици само по имену), док су лингвистички искључиво варијанте српскога језика. Варијанте језика представљају дакле различите стандарде истога језика, а никако различите језике. Због тога нема никаквог упоришта различите стандарде истога језика звати различитим стандардним језицима. Посебно не у српској филологији, пошто је неспорно да су сви ти различити стандарди што су именовани различитим стандардним језицима стандарди српскога (вуковског) језика. У српској филологији ти стандарди једноставно не би смјели имати ни номинацијски статус „језика“, јер би се тиме они посредно признали за језике, или друкчије речено: тиме би се кохипоними српскога језика изједначили са српским језиком као хиперонимом.

Српски језик данас се, према критеријуму норме, остварује у четири варијанте: српској, хрватској, бошњачкој и црногорској варијанти. Наиме, свака од тих варијаната на нормативном плану има неке специфичности које су само показатељ различите реализације истога језика, а никако критеријум негирања лингвистичке истости српскога језика.

Познато је «да постоје четири критерија за увођење једнога језика као службенога у ЕУ. Први је да тај језик буде службени у својој држави, други, да држава затражи да њезин језик буде службени и у ЕУ, трећи да добије једногласни пристанак свих држава чланица, а четврто, коначну одлуку доноси Вијеће ЕУ» (Бабић 2008:194). Што се српскога језика тиче, у трећему од тих четиријy критеријума Хрватска има одлучујући утицај: уколико она не пристане на српски језик као језик Европске уније, он то неће ни бити. Хрватским непристајањем нема «једногласног пристанка свих чланица», па сљедствено томе ни српског језика међу служебеним језицима Европске уније.

Када је потпаролки европске комесарке за образовање, културу, вишејезичност и омладину Денис Абот постављено питање о «евентуалној могућности да Хрватска (која ће у време приступања Србије увелико бити чланица ЕУ) блокира у Савету министара одлуку о прихватању српског као званичног језика ЕУ», она је одговор избјегла, али су српске новинаре «познаваоца прилика у Бриселу» тјешили чињеницом «да се никад тако нешто није догодило приликом приступања неке земље»

(http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/EU-za-sada-ne-razlikuje-bosanski-crnogorski-srpski.lt.html).

«Тако нешто» прије се и није могло десити, јер готово да међу језицима у сви.јету нема случаја који би био аналоган односу српскога и «хрватскога» језика. Иако све идентитетске чињенице – како оне историјске, тако и оне етно-лингвистичке и чисто лингвистичке – показују да су Хрвати, како је то признавао и отац илирскога покрета Људевит Гај, «пригрлили» српски језик, они га нису пригрлили под српским именом, него су му најприје придодали и своје име (хрватски или српски језик; српскохрватски или хрватскосрпски језик), а потом то име и осамосталили, проглашавајући да је «хрватски језик – посебан славенски језик» (http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=povijest&chapter=34-poseban_jezik). Како онда очекивати да Хрватска приликом уласка Србије у ЕУ прихвати чињеницу да је српски језик хипероним термину хрватски језик, односно да је «хрватски језик», попут «бошњачкога» или «црногорскога» само нормативна варијанта лингвистички истога, а полицентричнога, српскога језика. На илузорност таквога очекивања упућују и хрватска реаговања и на помињање могућности да Хрватска уђе у ЕУ, а да јој се језик не зове хрватски. Тако J. Хлавач констатује «откада је Република Хрватска (РХ) поднијела захтјев за пријам у чланство у ЕУ, многи у Хрватској, посебице језикословци, забринули су се за положај и облик језика који ЕУ употребљава у садашњим и будућим додирима с Хрватском. Постоје бојазни да ће се вратити назив *српскохрватски* односно *хрватскосрпски* или да ће се предност дати другому, новому еуфемизму *босански-хрватски-српски* као општему називу за језике у Хрватској, Босни и Херцеговини и у Србији и Црној Гори. (Хлавач 2006:108). Такву могућност имплицирала је одлука хашког тужилаштва да се одбије захтјев Војислава Шешеља да му се документи достављају на српскоме језику. У образложењу те одлуке каже се да „инзистирање оптуженога на постојању српскога као посебнога језика нема реалну подлогу. У језикословноме смислу српскохрватски језик не може се раздвојити на два или више језика. Иако националисти као што је оптужени могу инзистирати на упораби „српскога“ или „хрватскога“ или „босанскога“ језика, то су само различите ознаке које се дају истому члану јужнославенскога огранка индоеуропске породице језика. Разлике у писању, синтакси и изговору нису довољно значајне да би се „српски“, „хрватски“ и „босански“ третирали као одвојени језици. Свака евентуална аутономија која заиста постоји између тих такозваних „различитих језика“, потјече од идеолошких и политичких вриједности које су, са знанственога, језикословнога стајалишта, безврједне.“ (Грчевић 2008: 190-191). Таква је одлука вјероватно потакла њемачког посланика у Скупштини Савјета Европе Михаела Шацингера да «због мира у Европи» умјесто само именима различитих језика, тј. различитих назива истога српско(хрватско)га језика, користи «југословенски језик» (http://www.kurir-info.rs/skandal-eu-ukida-srpski-jezik-clanak-388808), што заправо значи «да се у званичним дијалозима између некадашњих екс-ју република неће користити српски, хрватски, бошњачки или црногорски, већ само „ексјугословенски језик" (http://www.banjalukalive.com/aktuelnosti/eu-ukida-srpski-jezik.html#ixzz2b26HakyY)

Реаговања у Хрватској била су бројна и унисона, са јединственим закључком: «Хрватски језик бит ће 24. службени језик Европске уније (ЕУ) и као такав ра-вноправан са свим осталим језицима па није могуће његово 'утапљање' у сличне славенске језике, сугласни су представници струке и политике, односно Института за хрватски језик и језикословље (IHJJ) и двају минстарстава – знаности, образовања и спорта те културе.
(http://www.politikaplus.com/novost/51731/hrvatski-jezik-bit-ce-24.-jezik-eu-i-ravnopravan-sa-svim-jezicima), при чему је наглашено «да у Програму Владе РХ за раздобље 2011. - 2015. јасно стоји да ће се све одлуке у образовању, знаности и спорту доносити у сурадњи са стручном, знанственом и академском заједницом».

Таквом «програму» претходиле су критике које су Влади Хрватске упућивали угледни лингвиста, попут А. Ковачеца, који је 2006. године опомињао да «ниједна хрватска власт (владајућа гарнитура), осим шупљих декларација, није имала никакве сувисле концепције о „језичној политици" према станардному и службеному језику државе (дилетантско индивидуално измишљање лексичких новотворина, често без сустава и без сврхе, остаје само лош фолкор). Вриједи то посебно и за хрватске кораке у припремама за приступање еуропским интеграцијама; колико је учињено, учињено је несуставно и волунтаристички, без јасне концепције, а тема језика (положаја хрватскога у Европи, те положаја европских језика у Хрватској), барем колико је познато јавности, није се озбиљније ни поставила. А то је витално национално питање, о њем би морала јавност бити детаљно обавијештена, а на рјешавању тих питања ангажирани најбољи хрватски језикословни стручњаци. С обзиром на досадашњу европску праксу прихваћања свршених чинова, која нам се непрестано жели наметнути, лако нам се може догодити да у Европу и уђемо, али без властитог језика и без властитог имена језика, и да нам нетко други кроји како ћемо га његовати и нормирати. (Ковачец 2006:95). Резултат «критика» био је јединствен став хрватске политике и филологије о томе да Хрватска само са хрватским именом језика може ући у ЕУ. «Било које друго име би била непотребна провокација за хрватски народ и државу» (Хлавач 2006: 108).

И «хрватски језик» постао је 24. језик ЕУ. То «значи да ће се сви документи преводити на хрватски језик и бити доступни хрватским грађанима на њиховом језику, као и то да ће се грађани моћи обраћати институцијама Европске уније на својем језику. Хрватски заступници у Европском парламенту такође ће у парламентарном раду моћи користити хрватски језик» (http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120103_mitovi.pdf).

А какав статус српски језик има у српској влади? Друкчије речено, колико се српска влада на унутрашњем и европском плану брине о српскоме језику?

Тражећи одговор на то питање једна је новинарка разоткрила сљедеће невеселе чињенице: «Очување идентитета и неговање језика није у надлежности ниједне државне институције у Србији. У Министарству просвете, науке и технолошког развоја Србије кажу да нису надлежни за језичку политику и упућују

на Министарство културе, а они пак одговарају да је српски језик и писмо свакако наше национално питање, али да о њему не треба да води рачуна само Министарство културе. **Ко би требало онда да сноси одговорност због тога што државни органи немају појма да језичка политика спада у њихов делокруг?,** пита се новинарка, и суморне резултате свог истраживања поткрепљује сагласним и недвосмислено тачним мишљењем академика Ивана Клајна да «ни Влада, ни Скупштина, ни министарства нису показали никакво интересовање за језичка питања». Имајући у виду ту чињеницу, новинарка се на крају с правом забринуто пита: «С обзиром на непоколебљив став Хрватске, која признаје једино назив хрватски, а с обзиром и на то да ће она прва ући у ЕУ, постоји ли опасност да ће временом хрватска ревносна дипломатија успети да потисне српски језик?»

(http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/jezicka_politika__sta_je_to.45.html?news_id=250394#sthash.LJwgyhFN.dpuf)

А колико се (ниједна) влада Србије, још увијек и не размишљајући о проблему српскога језика у процесу европских интеграција, не бави «очувањем идентитета и неговањем српскога језика» најбоље показује њен однос према «хрватском» и «босанском» као мањинским језицима у Србији. Становиште српске филологије о статусу «хрватског» и «босанског језика» и њиховог односа према српском језику најбоље је исказан закључком Одбора за стандардизацију српскога језика који је потписао његов предсједник Иван Клајн и упутио га надлежним образовним институцијама, а гдје се каже: «Став Одбора је да међу јужнословенске језике треба сврстати српски језик, а да Хрвати и Бошњаци његове варијанте називају хрватски односно бошњачки језик. Одбор не прихвата да се на српском језику уместо израза бошњачки језик употребљава израз босански језик».

Но, српска политика као да не хаје за мишљење српске филологије, заборављајући да прихватање тих несрпских имена као довољних критеријума за негирање српскога карактера тих "језика" може довести, а и доводи, до невјероватног научног апсурда – *да се један те исти лингвистички језик у истој држави може јавити и као већински и као мањински*. Тако су у Републици Србији научно инкомпатибилне одредбе о језику у њеном уставу и њеном Закону о правима мањина. У новоусвојеном уставу Србије, у члану 10, наиме стоји да су "у Републици Србији у службеној употреби српски језик и ћириличко писмо" и да се "службена употреба других језика и писама уређује законом, на основу Устава". Српски језик је, по Уставу, у Србији, будући једини службени, нормално већински језик.

А који су мањински језици у Србији? О томе је јавност на готово пола године прије усвајања Устава Србије обавијестио министар за мањинска права у влади Србије. Тако је ТАНЈУГ пренио вијест да је "министар СЦГ за људска и мањинска права Расим Љајић потврдио да ће од 1. јуна [2006] албански, бугарски, *босански* [sic!], мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и *хрватски језик* [sic!] бити проглашени за регионалне и мањинске језике у Србији, док ће у Црној Гори такав статус добити албански и ромски", а све у

складу с Повељом Савета Европе о регионалним и мањинским језицима, коју је СЦГ потписала прошлог децембра" («Десет језика за мањине», Политика, 5. 3. 2006, 9). У десет мањинских језика убројани су, како се види, и "босански" и "хрватски језик", и то због тога што у Србији постоји хрватска и муслиманска ("бошњачка") национална мањина. Будући да је Државна заједница Србија и Црна Гора, односно Србија као правна насљедница њених државних договора и обавеза, потписница "Повеље Савета Европе о регионалним и мањинским језицима", више је него логично да она на својој територији признаје и поштује права својих националних мањина на своје мањинске језике. Међу десет наведених осам су неспорно мањински језици. А да ли су то и "босански" и "хрватски"? Видјели смо да они нису посебни стандардни језици ни по једном релевантном лингвистичком или правном научном критеријуму. Једино ако такав критеријум не васпоставља наведена Повеља Савета Европе? У тој повељи, међутим, као да се најексплицитније одсликавају лингвистичке и правне истине о непостојању "босанског" или "хрватског" као посебних књижевних језика. Јер, у тој повељи, донесеној у Стразбуру 1992. године, дословице се каже: "Регионални језици или језици мањина значе језике...који су *различити од званичног језика те државе*; ово не укључује дијалекте званичног језика државе, нити језике миграната "(Део 1, Опште одредбе, члан 1, Дефиниција) (Весић 2005:12). Је ли то читала српска влада кад је доносила дату одлуку? Је ли консултовала лингвисте или је сама закључила да су тзв. *босански* и *хрватски*, које је сврстала међу мањинске језике, лингвистички различити од српског као "званичног језика државе" (како се то у стразбуршкој Повељи каже). Дати је примјер најбољи показатељ колико политика може ништити резултате науке, и то баш у национално врло битним питањима.

Тако се, каквог ли апсурда, у самој Србији српски језик јавља и као већински и као мањински језик. Истина, он се као већински именује српским именом – зове се српски књижевни језик, док се као мањински именује несрпским именима – зове се "босански" и "хрватски књижевни језик"[1]. Та преименовања немају никаквог научног – ни лингвистичког ни правног – упоришта, па, сљедствено томе, и не могу негирати српски карактер несрпски именованих варијаната српскога језика, које су само због тог (несрпског) имена проглашене посебним "мањинским" језицима. А онда такве «језичке мањине» захтијевају наставу на «свом» језику, а то – зар се чудити?! – српска влада одобрава, што је с лингвистичког становишта трагикомично, а са националнофилолошког готово погубно.[2]

---

[1] Суштински исто, мада статусно обрнуто, јесте стање са српским језиком у данашњој Хрватској: он се и тамо јавља под два имена, али под хрватским именом као већински, а под српским именом као мањински. Покушаји Хрвата да уведу «двојезичност» преко увођења ћирилице нпр. у Вуковару (в.. *Двојезичност у Вуковару мора бити уведена*, Политика, 18. 8. 2013, 2) имају прије свега за циљ посредно придобијање лингвистичког статуса тзв. хрватском језику, будући да му се «као мањински» супротставља српски као неспоран лингвистички језик.

[2] В. о томе врло чињенично у тексту: *Подвала звана босански језик*, Вечерње новости, 18. 8. 2013, 7. До каквих апсурдности доводи признање «босанског» као мањинског језика и његово увођење у школе, добро илуструје сљедећи примјер што га доносе Вечерње новости 15. 8. 2013, стр. 4, у

Још погубније су ако могу бити «судске посљедице» признања «босанског» као мањинског језика. О њима брују штампа, извјештавајући нас да су судови блокирани јер «Бошњаци» траже изузеће судија за прекршаје, траже преводиоце за босански језик, исмијавају српско законодавство, право, науку, и цијелу државу тврдњама да су они «Бошњаци» и да не «разумију српски»[3]. Тако у Србији «босански језик многе криминалце држи на слободи, казне за туче, увреде и саобраћајне прекршеје застаревају, а предмети се гомилају у судовима» (Вечерње новости, 5.3.2014, 8). Државу као да то и не дотиче, она се понаша као да и не постоји српска филологија, као да не постоје филолошки и филозофски факултети, као да не постоји Институт за српски језик, Матица српска, САНУ, Српска књижевна задруга, Вукова задужбина, Одбор за стандардизацију српскога језика – који подастиру необориве аргументе о томе да «босански језик» не постоји, да је то само преименовани српски језик, и да као такав не може чак ни према дефиницији мањинских језика у стразбуршкој повеље потпадати под мањинске језике у Србији.

Зато и не само зато однос званичне српске политике према српском језику и у Србији, а још више у окружењу, прије се може окарактерисати као несрпски или чак антисрпски, неголи као однос који уважава и штити српске националне и филолошких позиције.

Ако се српска политика понаша тако неодговорно према српском језику у самој Србији, може се тек замислити какав ће бити њен однос према српском језику кад се њеној индиферентности супротставе у питање не довођени а јединствени ставови хрватске филологије и политике. А на основу њих може се закључити само једно: Хрвати ће при уласку Србије у ЕУ дозволити само употребу «крњег» српског језика, тј. само српски језик као пандан «хрватском», «босанском», «црногорском». На тај начин сами Срби ће расрбити српски језик, признајући, сад само на вишем нивоу, оно што су признали као мањинске језике у Србији. А истовремено негирајући хиперонимски статус српскога језика у односу на његове преименице: «хрватски», «босански» и «црногорски». Зар то није најбоља и посљедња опомена српској политици да мора уважавати ставове српске филологије, и очувати лингвистички идентитет српскога језика са обимом и садржајем који му је дао његов творац Вук Караџић.

тексту *Непромишљен приступ државе.* У том тексту се каже да у првом разреду одељења од 15 кувара у Новом Пазару, ако се један ђак изјасни за наставу на босанском – моћи ће сам да има своје одељење. Са друге стране, ако оних 14 преосталих ученика изабере часове на српском – неће их добити, већ ће морати да пређу на неки други образовни профил, или «се може десити да оних 14 ученика пристане да учи на босанском из чисте немогућности да им се жеља оствари на њиховом матерњем језику?!».

[3] Уп. само новинске наслове: *Не разумем, ја сам Босанац,* Политика, 1. 3. 2014, 1; *Тужба се на босанском језику каже другачије,* Вечерње новости. 5. 3. 2014, 8; *Висока цена за босански*, Вечерње новости, 21. 3. 2014, 4; *Шта ће ми судски тумач да ми каже да сам Симо*, Политика, 7. 3. 2014, 15; *Двосекли мач језика,* Вечерње новости, 10. 3. 2014, 4; *Како превести оптужницу са српског на босански*, Политика, 21. 3. 2014, 7; *Босански језик блокирао судове,* Политика, 30. 3. 2014, 10.

Литература:

Бабић 2008: Stjepan Babić, Još o hrvatskome jeziku u Europskoj uniji, *Jezik,* br. 55 (Zagreb) 193-195.
Бабић и др. 2005: Izjava Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o položaju hrvatskoga jezika, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, *Jezik*, br. 2 (Zagreb) 41-80.
Весић 2005: Б[ранка] Весић, Умањивање језика, *Политика,* 7. 3. 2005, 12.
Грчевић 2008: Mario Grčević, Poteškoće u priznavanju hrvatskoga jezika u inozemstvu, *Jezik,* br. 55 (Zagreb) 189-192.
Караџић 2003: Вук Стеф. Караџић, Срби сви и свуда, у: *Српски писци о српском језику.* Избор и предговор Милош Ковачевић. Београд: Источник, 29-47.
Ковачевић 2003: Милош Ковачевић, *Српски језик и српски језици,* Београд: СКЗ, БИГЗ.
Ковачевић 2012: Милош Ковачевић, Постоји ли право народа на сопствено име именом туђег језика, у: Рајко Кузмановић (ур.) *Језик и писмо у Републици Српској*. *Зборник радова*. Бања Лука: АНУРС, Научни скупови, књ. XXIV, Одјељење књижевности и умјетности, књ. 13, 297-311.
Ковачевић, Шћепановић 2011: Милош Ковачевић, Михаило Шћепановић, *Српски језик у вртлогу политике,* Никшић: Издавачки центар Матице српске Друштва чланова у Црној Гори.
Ковачец 2006: August Kovačec, Hrvatski jezik i Europa, *Jezik,* br. 53 (Zagreb) 87-96.
Прањковић 2007: Ivo Pranjković, Hrvatski i srpski su jedan jezik, *Slobodna Dalmacija,* 7. 2. 2007 (Split), 42-43.
Хлавач 2006: Jim Hlavač, Jezična politika i praksa u Europskoj uniji, *Jezik,* br. 53 (Zagreb) 96-110.

Текстови са интернета:

1. *Европска унија укида српски језик!* http://www.vidovdan.org/index.php?option=com_content&view=article&id=33767:2012-08-30-09-27-30&catid=48:vesti&Itemid=103; приступ: 29. 3. 2014.
2. *EU poštanski sandučić: nacionalni identitet i hrvatski jezik* http://www.entereurope.hr/cpage.aspx?page=clanci.aspx&pageID=13&clanakID=5525 ; приступ: 29. 3. 2014.

3. *EU ukida srpski jezik?* http://www.banjalukalive.com/aktuelnosti/eu-ukida-srpski-jezik.html#ixzz2b26HakyY; приступ: 29. 3. 2014.
4. *EU za sada ne razlikuje bosanski, crnogorski, srpski...* http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/EU-za-sada-ne-razlikuje-bosanski-crnogorski-srpski.lt.html; приступ: 4. 8. 2013.)

5. *Jezička politika - šta je to?*
http://www.danas.rs/dodaci/vikend/plave_strane/jezicka_politika__sta_je_to.45.html?news_id=250394#sthash.LJwgyhFN.dpuf; приступ: 3. 7. 2013.
6. Mislav Ježić, *Hrvatski jezik na pragu Europske unije,*
(http://www.matica.hr/kolo/374/Hrvatski%20jezik%20na%20pragu%20Europske%20unije/) приступ: 29. 3. 2014.
7. *SKANDAL: EU ukida srpski jezik!* http://www.kurir-info.rs/skandal-eu-ukida-srpski-jezik-clanak-388808; приступ: 29. 3. 2014.
8. SUVERENITET, IDENTITET, JEZIK
http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/120103_mitovi.pdf; приступ: 29. 3. 2014
9. *Hrvatski jezik bit će 24. jezik EU i ravnopravan sa svim jezicima*
http://www.politikaplus.com/novost/51731/hrvatski-jezik-bit-ce-24.-jezik-eu-i-ravnopravan-sa-svim-jezicima; приступ: 29. 3. 2014.
10. *HRVATSKI JEZIK – POSEBAN SLAVENSKI JEZIK*, http://hjp.novi-liber.hr/index.php?show=povijest&chapter=34-poseban_jezik; приступ: 4. 8. 2013.

JOINING THE EUROPEAN UNION WITH THE TRUNCATE SERBIAN LANGUAGE

Miloš M. Kovačević

Summary

The paper analyzes the problems the Serbian language is to encounter joining the European Union. A more thorough analysis is conducted on the interrelationship between the Serbian and „Croatian language“ since Croatia has already attained full membership in the EU and is to directly decide on the status of the Serbian language in joining the European Union. On the basis of linguistic criteria of the interrelationship between the Serbian and „Croatian“ language, as well as given the Croatian policy towards the Croatian language and Serbian policy towards the Serbian language, the author concludes that the Serbian language will access the EU as a truncated version of the language, ie. only as part of the Serbian Vuk(like) language, thus representing the 27 equivalent of the political languages that were created by renaming the Serbian (Vuk) language. In other words, due to Croatia's opposition, the Serbian language will not be able to keep its superordinate status in relation to „political languages" incurred by renaming them to: „Croatian“, „Bosnian“ and „Montenegrin“. At best, the Serbian language in the European Union will attain the equal status, ie. retain only its cohiponimic status.

***Key words**:* EU, serbian language, „croatian“ language, „bosnian“ language, linguistic language, political language, trunicate serbian language

УДК 811.163.4:003.349(082)

Драгољуб Збиљић*
Нови Сад

КАКО СПАСИТИ СРПСКИ ЈЕЗИК И СРПСКО ПИСМО ПРИЛИКОМ МЕЂУНАРОДНИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Сажетак

Језици малобројних народа, чињеница је, имају све мање шансе да преживе. Без истинске реституције српске језичке науке србистике и без темељне лустрације српских лингвиста од сербокротистике, српски језик је на путу да ускоро сасвим изгуби српско име, а српска ћирилица већ се, што се тиче опште њене употребе у српском језику, већ свела на надгробне споменике и у ретке нове књиге на том писму.

Кључне речи

Српски језик, интеграције, лустрација српских лингвиста, ћирилица, писмо

Језици малобројних народа имају све мање шансе да преживе

Све више и све чешће се упозорава на све мање шансе да преживе језици малобројних народа, народа које све више колонизују велики и економски моћни народи, затим народи који се селе или их пресељавају и протерују. Али то изумирање језика малих народа зависи и од тих народа. Од њихове организације власти, од развијања њихове културе, науке и општег живота и понашања. Жилавост, упорност, чување својих вредности, посебно језика и писма, умногоме утичу на продужавање века једног народа. Данас се, нажалост, све чешће упозорава да су Срби народ у старењу, склоности да усвајају туђе, а заборављају своје те да су, стога, у изумирању и нестајању. Говори се да је годишње мање становника у Србији за један град са близу 30.000 житеља. Стога је јасно да српском народу прети стварно нестајање.

Узрока томе је много. На неке узроке утицали су страни моћни народи, а на друге ми сами својим пропустима, својим системом рада и понашања. Ми све више имамо утисак да је у нашем систему рада и односа према својим обавезама, задацима и пословима неизбежна последица – убрзано нестајање српског народа.

То се најбоље види из нашег односа према свом писму или према нашем понашању и нехајности кад је реч о хитности у обављању поправке и одржавања наших заједничких кровова на нашим стамбеним зградама. У томе не

* Магистар српског језика

постоји готово никаква солидарност, разумевање, озбиљност, превенција у отклањању штете и ризика по здравље и животе људи.

На пример, готово се нико озбиљно не осврће на указивања проблема у вези са српским писмом и на предочавање проблема у вези с оштећеним крововима. Пожалите ли се у зградама станарима због прокишњавања у поткровљу, они у нижим спратовима гледаће те и у себи говорити: „Мене се то не тиче“ све док вода не почне да се појављује и на његовом плафону.

Велико незнање, неупућеност и несолидарност одавно је захватила српски народ. Већ дуго људи се баве само оним што се њих директно тиче. Људи су постали неосетљиви на туђ проблем нити су спремни да схвате да ће проблеми једних убрзо постати и њихови проблеми. Као да је убијен осећај у људима за размишљање, предвиђање неизбежног следа догађаја и опасности, за стварну сиолидарност. То је последица лошег система владавине, понашања у раду и обављању задатака људи и њиховим односом према и оним невољама које ће сасвим извесно постати заједничке.

Већ коју деценију српске улице, исписи на таблама и сл. у Србији све мање показују да се ради о Србима и њиховим вредностима. Страни језици и писма све више доминирају у српским градовима и човек који зна за себе и своје идентитетске одлике и чиниоце као што су српски језик и српско писмо.

То озбиљно и све очигледније говори да се Срби све више колонизују и отуђују од свог језика, поготово од свог писма. Кад је реч о писму за српски језик, Србин показује наметнуту му склоност да користи туђе и када је то туђе доказано лошије.

Својевремено смо прочитали у „Правди“ 30. августа 2012. ову вест која је до нас, гле чуда, заобилазно стигла на (србокатоличкој и општехрватској) латиници. У тој вести стоји:

„**S. Milovanović BEOGRAD-lako se u ovom trenutku ne zna kada će se bivše republike nekadašnje Jugoslavije a sada nezavisne države, naći ponovo zajedno ovoga puta kao članice Evropske unije, gotovo je izvesno da će po dekretu EU građani Srbije, Hrvatske, Bosne i Crne Gore zvanično govoriti i pisati zajedničkim jezikom - “eks jugoslovenskim“ kako će biti njegov naziv što znači da Evropa ukida srpski jezik….“**

Шта на ово да кажемо ми који се петнаест година непрекидно боримо најпре да се вратимо у науци о језику – србистици, а да напустимо политичку, идеолошки застрањену насилну квазилингвистику „сербокроатистику“ која је с политичарима пристала својевремено да се српски језик преименује у „српскохрватски“ и да тако, практично, признамо непостојеће – да је језик Срба „хрватски на српски начин“, јер та реч „српскохрватски“ језик буквално може само то да значи.

Дакле, ми смо из Србије били приморани да потписујемо то после 1918. године, од уласка у утопијску Југославију и преузимање туђе бачене и у старту оглодане коске зване „југословенска идеја“, више није стари познати у свету српски језик, него је постао, како рекосмо, „хрватски језик на српски начин“. Залуђени југословенством, пристајали смо (полу)званично на губљење свог (српског)

идентитета којем су језик и писмо ћирилица увек били основна окосница. Када смо прво ту окосницу српства изгубили (прву 1918, другу нешто касније, 1954. године), почели смо и све друго да убрзано губимо.

Данас нам се наставља отимање Косова и Метохије, а, ево, тражили су нам већ да у ЕУ немамо више ни свој српски језик, а за ћирилицу нико ко је за то новчано, морално и стручно задужен (САНУ, Матица српска, Институт за српски језик, катедре за српски језик на факултетима и сл) никако да се сете да за новац треба нешто народу и да дају, односно да врате од онога што су „спискали“ од плата и награда. Ниједна од тих институција никако није прихватала да икада озбиљније с нама о нашим предлозима из „Ћирилице“ ОЗБИЉНО поразговара. А резултат њиховог досадашњег рада, упозоравали смо их, кретао се све брже ка губљењу не само српског писма, него и српског језика.

Додуше и из тих институција су понекада указивали на „лош положај стручњака за српски језик“ и на губљење српског језика, али никада то нису учинили зато што се то стварно догађало, него да би тиме „претили“ држави због, по њиховом мишљењу, „малих“ новчаних награда које су им за овакву „бригу“ о српском језику и писму пристизале. („Ћирилица“ је једном озбиљно предложила да им се и ови новци укину, па да као ми у „Ћирилици“ раде мало џабе, јер би, на тај начин, српски језик и ћирилица боље пролазили без те такве њихове „бриге“).

Да смо ми у Србији имали озбиљну српску језичку науку и озбиљне носиоце власти и политике, овакви предлози никада нам не би били ни споменути. (Ми смо у „Ћирилици“ понекад истицали да су хрватски лингвисти, на неки свој начин, више и озбиљније бринули о српском (вуковском) језику, него што су то чинили српски стручњаци.

Шта чинити?

Део Срба одавно је схватио истину која се изриче у вези с политиком. И на овом примеру је јасно да је она заиста „највећа курва“. Дакле, такав предлог у вези с нестајањем имена „српски језик“ је само политички (прецизније политикантски), тј. „курвањски“, а не научни, лингвистички.

Немамо довољно времена да се начудимо таквом предлогу за замену српског језика „eks jugoslovenskim“, па се морамо заиста упитати – где је тај предлагач (ако је тачно да је родом Немац) завршио први курс из лингвистике. А што се српског језика и писма тиче, мора се рећи да су наше научне институције пропустиле драгоцено време да се у свету предочи научна истина о српском језику. Предложили смо званично Комисији за закључке научног скупа (АНУРС, Бањалука, 25. новембра 2011) на научном скупу „Српски језик и писмо у Републици Српској да се преко наших кључних институција, плаћених за бригу о српском језику, обратимо одговарајућем телу у УНЕСКО-у за заштиту културне баштине како би се укинули политички називи језика „хрватски“, „босански“, „црногорски“, да се тражи лингвистичка експертиза и да се свуда врати првобитно научно име тога језика „српски језик“. Тај смо предлог упутили, убрзо, и САНУ, тј. Одбору за

стандардизацију српског језика како би се ово што пре затражило од УНЕСКО-а. Нису хтели да размишљају о томе.

Наше Удружење „Ћирилица“ од 2001. године (непрофитно у новцу, а разумно у предлозима) десетак година предлаже САНУ; Матици српској, Институту за српски језик, Одбору за стандардизацију српског језика и другима – који тобож воде бригу о српском језику и писму на трошак осиротелог српског народа – да се уважи већинска воља из Устава Србије па да се, према већинској народној вољи и неопходној потреби, вратимо не само формално у Члану 10 Устава Србије него и у пракси (подударно с целим светом у природном и једино одрживом једноазбучју) свом светом, изворном и од светих изабраном изворном хиљадугодишњем писму ћирилици, да не бисмо „позајмљивали“ писмо од Хрвата и асимилованих Срба католика (реч је о овој врло лоше састављеној латиници која је Србима насилно наметнута тек после Новосадског договора (1954), али они неће него баш хоће, као у *Правопису српскога језика* Матице српске (1993-2010) да ми своје ћириличко савршено писмо замењујемо „латиничким писмом из времена српско-хрватског језичког заједништва“ (стр. 17). Ова формулација у *Правопису* Матице српске, ево, одлично „кореспондира“ с овим насиљем на лингвистику и српски језик да се он преименује већ по ко зна који пут. И када смо у Матици српској предложили 12. априла 2012. на седници Скупштине ове прве важне српске националне институције да се укине званично Новосадски договор који је, нажалост, примењен и у најновијем издању *Правописа српскога језика* (Матица српска, 2010), њен чувени двоимени актуелни председник Иван Негришорац – Драган Станић рекао је да „не могу више да говорим (ја сам, наравно, могао да причам, али ми није дао), а и да нема потребе за то гласати јер ћемо ми у Матици питање двоазбучја решити за наредних седамдесетак година, колико и траје двоазбучје у српској култури“. Што је то двоазбучје трајало под заблудама и насиљем, њега не занима. Битно је да је то двоазбучје трајало, па ма на који начин. Сада се питам шта има да изјави тај председник Матице српске поводом малопре предоченог предлоога из Европе.

Српски је једини језик који је толико пута насилно и заблудно преименоваван

Нема ниједног језика у свету који је више преименовљаван од српског језика. И шта смо сада из ЕУ као предлог добили? Ново политичко име свога језика који се од Светога Саве назива српски. Ако је тај предлагач новог имена нашег језика, како нам је речено, Немац, врло је занимљиво да се он није могао и није хтео сетити њиховог генија Гетеа, па да макар њега „консултује“, тј. да га „пита“ како се зове језик Срба. Наиме, Гете јесте биолошки умро, али није умрла његова подршка и (у)познавање с Вуком Стефановићем Караџићем који је извршио последњу радикалнију реформу српског језика и усагласио је с новим стањем у народу који је чамио у ропству 500 година. Али је то, без сумње, остао српски језик. Чак нам га у називу ни Турци у тој владавини нису мењали. Европа,

ево, хоће да то учини. А у светским изворима језик Срба (под српским или врло сличним именом) спомиње се више од хиљаду година уназад. Европа је могла да буде научна и пристојна па да верати свуда име српског језика где је оно измишљено и преименовано тек у 20. веку. Могли су нам сада макар ту неправду исправити и рећи лингвистичку чињеницу да је то српски језик и да је велика штета да се сада озваничавају ова политичка имена „хрватски“, „босански“ „црногорски“. Ваљда је то могло једино научно да се предложи. Не, они су се сетили да српски језик коначно укину. **А није им пало на памет да је по њиховој „логици“ и „науци“ било нормално да предложе и уместо енглеског у Америци уместо назива енглески језик – „екс-амерички“ или без цртице: „екс-амерички“. Наравно, то се нису сетили јер би се Енглези „правили Енглези“, па би се томе само насмејали. Нама се нико не смеје. Али нам се многи подсмевају.**

Било је и једног покушаја ванинституционалне лингвистике пре петнаестак и више година да се познатим „Словом о српском језику“ покуша разрешити научно питање српског језика у свету, да се предочи истина о српском језику која је у 20. веку фалсификована кроз тзв. сербокроатистику, када је замењено име српског језика у „српскохрватски“, али је то наша тадашња институционална лингвистика исмејала и није хтела ни реч озбиљнијег противљења рећи измишљању и „босанског“, касније и „црногорског“ (једино су тражили да се зове „бошњачки“ уместо „босански“. Притиснути и заблуђени наши лингвисти у корист лажне ЈУ-идеје и политике пристајали су на сваке неистине о српском језику, па су потписивали и сагласност да се српски језик преименовљава.

Рушили Југославију да би Србе даровали „eksjugoslovenskim jezikom“!

Не верујемо да неки лингвисти (први, на пример, англиста Ранко Бугарски) не би изатрке прихватили то име („eksjugoslovenski jezik“) које нам нуди Европа. Јер, наши стручњаци, ауторка и рецензенти уџбеника за осми разред) и 2010. записаше да „не постоји српски језик у оквиру јужнословенске групе језика, него српскохрватски“. Сада Европа има ново име за нас – споменути : „eksjugoslovenski jezik“.

Странци знају да смо под насиљем на свакакве глупости пристајали, па да ће неко од наших извиканих „светских лингвиста“ такав нови назив српског језика „благосиљати“.

Наравно, ако нас та „напредна Европа“ прими у „загрљај“ имаће политичкоидеолошких тешкоћа. Свако нормалан зна да је све то, осим нешто друкчијег словеначког и мање друкчијег македонског језика – српски језик и да би једино научно и практично било вратити свуда на Балкану то име тога језика који јесте овде „исто то, само мало друкчије“, баш као што је у Америци енглески језик „исто то, само мало друкчије“, али га тамо не мењају, него га зову енглески. Некада описно „енглески на амерички начин“, али нико га не зове ни „амери-

чкоенглески“ ни „ексенглески“. Њима је идеолошки неприхватљиво да то кажу онима који су за свој језик само преименовали српски језик (вуковски, у Вуковој реформи стандардно установљен) – Хрватима, Бошњацима и Црногорцима да говоре сви и пишу српским, него иду линијом незамерања њима, па му сада дају име које је, по њиховом мишљењу прихватљивије политички. И сада, знајући како размишљају наши лингвисти, могуће је да се неки и обрадују овом новопредложеном називу. Ми у „Ћирилици“ процењујемо да ће се, на пример, Хрвати много жешће борити да задрже своје ново име лингвистички српскога језика који је за њих „хрватски језик“, него што ће се Срби и њихови лингвисти заузимати да се сачува враћено име српском језику после краха југословенске утопије. Тако ће поново, на неки начин, испасти истина да ће се други много боље носити с тим политикантским предлогом, него што ћемо се ми у Србији заузимати да задржимо своје прастаро познато име језика – српски језик.

Ми у оквиру Удружења „Ћирилица“, после кратког чуђења, али не превеликог изненађења, над новим предлогом за назив српског језика јавно на овај начин обнављамо свој предлог послат САНУ и Одбору за стандардизацију српског језика да званично из државе Србије преко наших речених институција тражимо од УНЕСКО-а заштиту наше језичке баштине и имена нашег језика. Видећемо, хоће ли то наше институције, за то плаћене и задужене, учинити. Досад нису ништа од најнужнијег учиниле. Можда се коначно пробуде из „медвеђег сна“ који им траје већ равно сто година. У том спавању, њих ће, бојимо се, бунило онемогућити да ишта у вези с тим насилним предлогом учине и исправно то званично предложе. Ми покушавамо да их коначно пробудимо па да такав предлог одмах поднесу – хитно УНЕСКО-у за заштиту културне и језичке баштине која се хиљаду година пре утопије зване „југословенство“ зове „српски језик“, наравно на српски начин.

Које ће нам писмо понудити пошто је двоазбучје непрактично?

За сада једино не знамо које ће писмо понудити свима на Балкану пошто је објективно немогуће и непрактично двописмо – српска ћирилица и „латиничко писмо из српско-хрватског језичког заједништва“, како то писмо зову српски лингвисти у *Правопису српскога језика* (Матица српска, Нови Сад, 2010, стр. 17).

Ми у „Ћирилици“ не волимо, али слутимо овако: пошто ни српска власт ни српска струка још нису хтеле да се од 1991. године спроведе враћање на једноазбучје српскога језика и, нарочито да се спроведе јасна одредба у вези с тим у Члану 10. Устава Србије од 2006. године, институционалној лингвистици у Србији и делу ванинституционалне лингвистике (Покрет за обнову србистике) неће ништа сметати ако се настави коначно затирање српске азбуке и прелазак на ово писмо „из српско-хрватске језичке заједнице“ или ова „српска латиница“, како је

зову у реченом Покрету за обнову србистике, па им неће сметати хиљадугодишње тежње извана да се сви Срби (сада и православци) сасвим полатиниче.

А после тога? Вероватно ће нас као жабу навикавати не баш тако брзо, мало ће нам дати времена за ново -ичење и с нама „зевзечење“.

Како радимо и на све што понуде из „Европе“ пристајемо, умногоме се сами, како њима одговара, „намештамо“.

У Србији је десетоструко већа брига за живот хрватске абецеде него српске азбуке

То онај ко има свест о себи и својим вредностима све теже разуме и прихвата, али се све мање пита и уважава да се то предупреди, заустави и да се има прави однос према себи и својим вредностима. Напредују и трају само они народи који чувају у својој свести одговарајући однос према својим и туђим вредностима.

Нормалном човеку је, на пример, тешко да поверује зашто се у Србији брине десетоструко више о животу хрватске абецеде у српском језику него о животу српске ћирилице која је и уставна обавеза и основно људско право Срба!

У српским градовима не преовладава само хрватско писмо, него и страни језик. Тиме се мења лице Србије, замењује се српско писмо, нестаје српски језик да би коначно нестали и Срби.

Тако умиру поједини језици и њихова писма. Међу тим језицима и писмима који нестају, нажалост, налазе се и српски језик и писмо.

Срби и Србија још нису ушли у Европску унију, још се нису утопили у евроатланстку интеграцију, а свој језик и своје писмо већ увелико губе. Шта ће и како бити кад и ако Србија и Срби буду интегрисани тамо где нас воде власти и политика „без алтернативе“? На тај пут „без алтернативе“ Срби све више имају алтернативу за српски језик и српско писмо. Може ли ико нормалан да помисли да ће Срби сачувати Србију и себе без српског језика и српске ћирилице?

Одавно се непрекидно у свету указује на чињеницу да се број језика у свету смањује из дана у дан и да ће за сто година нестати око 90 одсто језика. Податак да је у Србији нестало већ 90 одсто српске азбуке у корист хрватске абецеде говори о Србима и као народу и о српским институцијама за српски језик и писмо. Те институције као да не схватају да уз језик и писмо нестају и српска култура, српски дух, српска посебност, српски народ.

Да ли Срби, њихова власт, њихове институције, њихова наука и уметност знају шта, како и зашто наопако раде? Зашто убрзано раде новцем свога народа на своју штету? И у корист свог нестајања?

Знају ли они да се изумрли језик и писмо, и култура и дух на том свом језику и писму тешко у живот враћају?

Псеудоним Катана (вероватно неко мудар под тим псеудонимом) написао је 29. децембра 2012. ову тачну мисао:

„Од те масе (мисли на народ који пише ћирилицом – појаснио контекст Д. З.) до данас нема ништа, а Ви (мисли на меленкост под именом Д. Збиљић – објаснио контекст Д. З.) на овоме радите већ 20 година. Маса је отуђена од високих академаца који сами себи скачу уста и прекројавају историју. Ни устав ни академије ни матице нису ништа без народа. А данас, српски народ већином пише хрватском латиницом, а за то су најодговорнији просветни радници, академци и (недостатак) културе у Србији – замљи која одваја мање од једног порцента буџета за културу!“

Катана је то све добро рекао, али се није бавио довољно питањем – како је до тога свега дошло.

Давно се (1954-1968) завршило већинско латиничење и православних Срба

О томе наша маленкост, упорно и непрекидно, говори и пише двадесетак година. Без сасвим друкчије српске струке (језичке, наравно) нема ништа. Јер та струка иде у све врсте школа и по ширини и по висини, а писмо се учи и на њега се стиче навика у школи. Значи без србистике (чисте науке о српском језику и српском писму) нема спаса ни српском језику ни српском писму.

А народ?

Народ се првенствено учи у школи. Него где би се учио ако већ постоје толике школе које скупо коштају народ?

У својој књизи „Латиничење Срба по прописима српских лингвиста сербокроатиста“ (Ћирилица, Нови Сад, 2011, на укупно 1.072 стране) детаљно смо објашњавали то и упозорили да је целокупна српска лингвистика 20. века била у темељу „промашена инвестиција“ јер је ишла странпутицом, супротно чак и темељној Вуковој реформи коју је глорификовала, а узгред је фалсификовала Вука и претворила га у сербокроатисту, што он никада није био. Зато неки данас мисле да је све зло од Вука, не схватајући да Вук јесте узео важан део народног језика за књижевни, али је још веће зло стигло, касније. Због фалсификовања Вука.

У чему је и како Вук фалсификован?

Фалсификовање Вука

Вук Стеф. Караџић је један од ретких Срба који је рачунат и у горостасе српскога народа и у тешке отпаднике, шпијуне и издјнике. Таква судбина пратила га је готово од самог почетка његовог бављења српским језиком, српским писмом и српским усменим умотворинама на српском језику.

Ми у овом тексту не улазимо у доказивање да ли је издајник или родољуб, да ли је великан или слаб зналац из онога чиме се бавио. Нас је занимало оно што је, као своје дело у српском језику и писму, оставио за собом. Не споримо да му се могу наћи и мане и врлине. Чак не морамо увек ми појединци ни

оцењивати шта претеже. Наш је циљ овде да предочимо фалсификате који су чињени над Вуком и у вези с Вуком. И то само оно што су, па нашем убеђењу, чисти фалсификати.

Овај текст, сматрамо, важно је овде објавити и зато што је и у последње време било великих напада на Вука и његово дело.

Нисмо писали ово да бисмо одбранили Вука, јер смо малена јединка да га сами бранимо ако га само његово дело не може одбранити. Ми смо само у једно сигурни – да га наша готово целокупна тзв. званична лингвистика цео двадесети век истовремено кује у звезде, док га, с друге, стране, увелико фалсификује.

Фалсификовање Првог Српског Буквара из 1827. у репринт издању 1978. године

У споменутој својој књизи *Латиничење Срба по прописима српских лингвиста сербокроатиста* писали смо шире о фалсификовању Вуковог *Првог Српског Буквара* 1978. године у репринт издању „Првог Српског Букавара“ из 1827. године. Говорили смо да су убачене две непостојеће стране у тај *Буквар* ко зна с којом намером. Али последице су тог фалсификовања велике и опасне. Приписан је, тако, мртвом Вуку састав „(опште)српске латинице“ која се данас званично користи као писмо римокатоличких корисника српског језика.

Поновићемо тај део укратко.

Да видимо у чему је фалсификовано споменуто репринт издање Вуковог *Буквара*?

Оригинал Вуковог *Букавара* има тачно 17 страна а последња 18. страна је, у ствари, задња корица. Друга страна насловне корице у оригиналу је празна. На првој непагинираној страни почиње с крупнијим насловом ОГЛЕД СРПСКОГА БУКВАРА (с тачком иза друге речи, јер је тада ту правописно ишла тачка), а спационирано пише верзалом: П Р Е Д Г О В О Р. Затим следе пагиниране стране од 2. до 17. Затим још иде осамнаеста (непагинирана, наравно) страна која је, како малопре рекосмо, у ствари, задња корица. Ево сада у чему је разлика између оригинала и споменутог репринт издања.

У репринту је насловна корица, осим што је у различитој боји, подударна у тексту с насловном корицом у оригиналу. Прва страна иза корице је празна (као у оригиналу), 2. страна садржи податке о томе ко је заслужан за овај очигледан фалсификат оригинала и место и годину издања (то смо све на почетку овог нашег текста навели), трећа страна је, данас уобичајена, насловна страна књижице, затим следи четврта страна (празна), потом иде непагинирана 5. страна с табелом (под насловом ALPHABETI SERBICI) с тадашњих девет европских писама од којих је прво писмо ДАНАШЊА (стоји Serbic.) српска ћирилица, друго Illyr. (alphabet), што значи „ilirska latinica“, што је данашња латиница којом се служе у српском језику првенствено католички Срби (не знамо колико се католика данас слободно изјашњава Србином по националности), затим сви Хрвати,

углавном сви Муслимани, тј. данас Бошњаци, као и већина (ако још не сви) Црногораца. Они су, додуше политички преименовали стандардни српски језик у „хрватски“, „босански“ (међу Србима се он именује као „бошњачки језик“) и „црногорски“. Треба рећи да у тој латиници стоји само двознак **dj** уместо каснијег једнознака Ђуре Даничића **đ**. На шестој страни у репринту иде текст на руском под насловом ДЛЯ РУССКИХъ, а на седмој страни иду наслови из оригинала: ОГЛЕД СРПСКОГА БУКВАРА, а испод тог наслова П Р Е Д Г О В О Р. Даље следе и у репринту, као и у оригиналу стране од 2. до 17, а онда иду две следеће (18-19) стране непагиниране, додате: с напоменама о *Буквару* из књиге Љубомира Стојановића *Живот и рад Вука Стефановића Караџића*, затим иде непагинирана страна (20) која је, у ствари, импресум с именима заслужних за ово издање, потом је ту следећа непагинирана страна (21) у чијем је дну дата напомена приређивача у три реда, па онда иде следећа непагинирана и празна страна (22). После те стране у репринту стоји корица.

Да фалсификат буде мало још очигледнији и већи, у нашем другом примерку *Буквара* из личне библииотеке, после непагиниране 22. стране грешком је поновљена непагинирана 19. страна (овде 23), а онда следе оне још две стране (импресум и напомена приређивача.

Фалсификатом не сматрамо у репринту другу страну (с именима заслужних за ово обновљено издање, не сматрамо фалсификатом трећу (насловну – поновљену с насловне корице оригинала) страну, четврту (празну) страну такође не сматрамо фалсификатом, а чистим фалсификатима у односу на оригинал морају се сматрати пета страна с табелом европских писама тога доба и шеста страна (поменути текст на руском језику). Остале напомене после 17. стране све до краја, па чак ни ону грешком поново прилепљену страну не тумачимо као фалсификат.

Према томе, недопустивим се фалсификатом у репринт издању морају сматрати најмање две убачене стране којих нема у оригиналу. Те су стране, рецимо још једном: табела с девет тадашњих европских писама од којих су прва: српска ћирилица и србокатоличка и општехрватска латиница, позната и под именом „гајица“, „гајевица“, „хрватска латиница“ и „хрватско писмо“ која је овде назначена у преводу на српски као „илирски алфабет“.

За овај фалсификат, односно за убацивање нечег материјалног чега нема у оригиналу, у репринт издање више је потписаних заслужника, а нарочито: „саветник у припреми репринт издања“ **др Голуб Добрашиновић**, али нису без одговорности потписани „главни и одговорни уредник“ **др Александар Пејовић**, па ни „уредник посебних издања“ **Милутин Поповић**. С једне стране, свеједно је за лоше последице ко је кривац, али најодговорнији би морао бити „саветник“ издања др Голуб Добрашиновић.

Опасне последице фалсификованог оригинала Вуковог *Првог Српског Буквара*

Зашто је фалсификовано ово оригинално Вуково издање *Буквара*, може се само (на)слутити, али се не може беспоговорно утврдити. Међутим, беспоговорно се може утврдити настала даља опасна штета у српској језичкој науци коју је, ослањајући се на ово репринт издање, а не на оригинал *Буквара*, писац *Српских писама* (Милосављевић 2006: 395) „пресликао“ спомињану табелу из фалсификованог *Буквара* Вука Караџића и потом је то писмо преименовао у „Вукова/српска латиница“ (Милосављевић 2006: 289-294, 396).

То је Петар Милосављевић понављао и у још неким књигама и у више чланака у часописима и на другим местима, тако да је раширен данас међу неким Србима и назив „српска латиница“, а „српска“ је, без икакве Милосављевићеве сумње, једино зато што је ту латиницу под називом „илирска“, тобож, „Вук Караџић представио у *Првом српском буквару* (1827“ (Милосављевић 2010/2011: 89), а видели смо малопре да такву латиницу Вук није „представио“, јер те такве табеле нема у оригиналном издању *Буквара* Вука Караџића из 1827, него у фалсификованом репринт издању од 1978. А занимљиво је даље објашњавање проф. Петра Милосављевића у вези с тим када каже: „Ако се 29 слова данашње латинице већ налазе код Вука, а последње, 30, слово *đ*(ђ), у абецеду је увео Ђура Даничић, онда је и ова латиница творевина српских филолога, дакле, српско писмо“ (Милосављевић 2010/2011: 89). Тако је један најочигледнији фалсификат у једном репринт издању Вуковог *Буквара* изазвао низ врло чудних и опасних закључивања о „српској латиници“.

Тако је Петар Милосављевић (иначе изузетно значајан филолог који је најуспешније раскринкао потурено од Ватрослава Јагића и хрватских филолога једно од кривих тумачења Бечког књижевног договора (1850) и, добрим делом, криво тумачење од српских сербокроатиста Новосадског договора 1954), потурио Вуку после смрти да је баш он састављач овог иначе објективно лоше састављеног латиничког писма које је данас регистровано у свету као општехрватско национално писмо. П. Милосављевић је могао једино, попут исправног тумачења Р. Маројевића, да дотичну латиницу прозове „српском“ по принципу „чији језик онога и писмо“ (Маројевић 1991:167), а није могао да, на основу тога што је Вуку подметнуто састављање те латинице, њу назове „српска латиница“. Ваљало би да схвати да то јесте било писмо наметнуто Србима, али само католицима, а не одмах и православцима, и Хрватима. И тако је било све до комуниста и српских лингвиста сербокроатиста када је то писмо насиљем и заблудама наметнуто и већини Срба православаца тек у време комунистичке диктатуре у Југославији када је спровођен линч против српске ћирилице, па је она замењена и у Србији у 90 процената том наметнутом латиницом. То је, дакле, Србима насиљем наметнуто писмо уместо српског слободно изабраног бољег ћириличког писма. Уосталом, чак и кад би се, неким новим фалсификатом или чудом, показало да је састављач те латинице и сам Вук Караџић, то опет не би било (опште)српско пи-

смо, баш исто као што се никада не рачунају у српске голове они погоци које у хрватским клубовима постижу српски играчи.

Дакле, нема истински и чињенично никакве српске, поготово не опште-српске латинице јер њу нико до сада није састављао за све Србе. Та латиница је састављана изворно само за Србе католике и Хрвате (касније стање преузима-ња те латинице од преименованих/створених других народа нешто је сасвим друго). Онај ко ишта зна о католичанству и латинизацији и латиничењу у историји дугој више од хиљаду година, зна да је било немогуће да Срби католици и Хрвати под „крижом“ наставе да користе ни глагољицу ни ћирилицу. Они су, објективно нужно, морали прећи сви на латиницу. **Све друго је фалсификат** као и ово с репринт издањем Вуковог *Првог Српског Буквара*. Опрезни научници оби-чно воде рачуна кад нешто тврде. Ми смо, на пример, „наговарали“ великог лингвисту проф. др Драгољуба Петровића да не преузима „здраво за готово“ Милосављевићево тумачење о „српској латиници“ и тврдњу у Уводу за *Фонологију српског језика*, по којој „Реформу латинице Вук је спровео 1827. у свом *Првом српском буквару* дајући ‚илирски алфабет‘, који се од данашње ‚хрватске латинице‘ разликује једино словом đ уместо Вуковог (дво)слова dj“ (Петровић – Гудурић 2010: 43), али је Петровић ипак у томе подржао назив „српска латиница“ коју је саставио Вук. Ми и Милосављевића сматрамо великим научником, али, ето, свако понекад и у науци „задрема“ или бива неопрезан, да не кажемо – потпуно нетачан.)

Само је ћирилица (опште)српско писмо

Истина је, ипак, права – нико још није састављао никакву латиницу за све Србе. А док је српске ћирилице, најсавршенијег писма на свету и по тумачењу многих странаца, стварање „српске латинице“ за језик Срба није потребно. Свака латиница у српском језику корисна је само као помоћно писмо за неке специфичне потребе (математика, физика, хемија и сл.), а за свакодневну употребу у српском језику српска ћирилица је важна као незамењива, осим кад се то чини под насиљем и(ли), како се то чинило, у току окупација српског народа и Србије.

Ето, да није било фалсификата приликом вештачког убацивања „илирске латинице“ у репринт издање Вуковог *Буквара* 1978. године, ни П. Милосављевић, вероватно, не би био тако бујне научне стваралачке маште. Та његова непостојећа у стварности „српска латиница“ данас код неких Срба наилази на прилично допадање по логици: „није лоше све да буде српско, па и ‚српска латиница‘“! А то што нам нестаје проверена српска ћирилица, многе није брига. Напротив, то не сматрају неким разлогом за нарочито узнемирење јер „ми имамо и српску латиницу“! Боље је, наравно, чувати оно што је проверено своје, а не своје на фалсификатима. Понављамо, та латиница јесте писмо преименованог српског језика, али „само је ћирилица српско писмо“ (Ковачевић 2005: 153), како и ми тврдимо и Милош Ковачевић и многи други. (Треба уважавати у овом слу-

чају мишљење и уверење лингвисте Ковачевића, ако се некоме наша маленкост, због нечега, не допада.)

Табелу с називима европских писама онога доба с називом србокатоличке и хрватске латинице „Illyr." и на следећој парњачкој страни с објашњењима на руском тексту ДЯА РУССКИХъ Вук је унео у свој превод *Новога завјета* објављеног у Бечу у издању Јерменскога манастира 1847. године. А зашто су издавачи репринт издања *Буквара* из 1978. године учинили фалсификат у издаваштву и убацили ту табелу и текст објашњења на руском ДЯА РУССКИХъ, могу да објасне, наравно, само издавачи и саветник за то репринт издање др Голуб Добрашиновић. Додуше, више не може да објасни то ни саветник др Голуб Добрашиновић јер је, нажалост, недавно преминуо.

Тај фалсификат Вуковог *Буквара* навео је, због несмотрености, проф. др Петра Милосављевића да Вуку неоправдано и сасвим погрешно припише да је баш он творац овако лоше састављене латинице Срба католика и Хрвата, да преименовањем те латинице у „(опште)српску латиницу" нанесе велику штету на рачун српске ћирилице која је у нестајању, а Срби доживљавају у ово време коначно полатиничење, иако је то противно већинској народној вољи Срба утканој у Члан 10. Устава Републике Србије. И ту није крај. Ту тврдњу проф. П. Милосављевића прихватио је и проф. др Драгољуб Петровић, као један од ретких србистичара у данашњој српској лингвистици. Тако, ето – никад краја српским језичким заблудама. (Ми писмо сматрамо, наравно, и језичким питањем, јер писма без језика нема нити је писмо без језика потребно.)

Последице овакве неозбиљности српских филолога и лингвиста, нажалост, показују се сваким даном све штетније, јер се психолошки и чињенично смањује брига за српско писмо ћирилицу, пошто по овом фалсификату, Срби сада мање брину за своје писмо кад „имају" и ово друго писмо „српску латиницу", и то у „производњи" никог другог до Вука Стеф. Караџића. То је неправедно и према Вуку, и према српској ћирилици и према српској језичкој науци која, на овај начин, показује неозбиљност њених тумача.

Вука из србистике пребацују и данас у сербокроатистику

Вук није фалсификован у српској лингвистици само у вези с писмом латиницом. Наш најпознатији и највећи реформатор српског језика и српске ћирилице, званично је „пребачен" из србистике (науке о српском језику) у квазилингвистику – *сербокроатистику* у целокупној српској теорији и пракси у вези са српским језиком и у Србији чим је основано најпре Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца (каснија Краљевина Југославија) 1918. године и када је и у Србији српски језик преименован најпре у „српско-хрватско-словеначки", па убрзо у двочлани назив „српскохрватски"/„хрватскосрпски" а често и „хрватски или српски". Сва српска језичка литература после тога све до данас наводи да је Вук Стефановић Караџић сербокроатиста – „реформатор српскохрватског књижевног је-

зика и правописа“ (Енциклопедијски лексикон – Мозаик знања, *Српскохрватски језик*, Интерпрес, Београд, 1972: 175).

Такве примере из српске стручне литературе која је србистичара Вука Караџића претворила у *сербокроатистичара* наићи ћемо у свакој српској књизи о српском језику и писму све до 1990. године, иако Вук никада и нигде није свој (српски језик) назвао „српскохрватски“. После враћања изворног назива „српски језик“ у Србији и међу Србима раних деведесетих година 20. века, нажалост – није престало наношење неправде Вуку у језичкој науци и струци ни до данас. У уџбеницима је и недавно српски језик подређен ранијем политичком имену и објашњено је ученицима осмог разреда да је то „Српскохрватски народни језик којим се говори у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Хрватској, има три наречја – штокавско, кајкавско и чакавско“ (Кликовац 2010: 26). По тој логици задржано је у измењеном и допуњеном *Правопису српског језика* друго писмо „из српско-хрватског језичког заједништва“ (*Правопис* 2010: 17), па се тако у српској квислиншкој лингвистици „испод жита“ – све на основу српског „богатства двоазбучја“ и „српске привилегије да имамо два писма“ затире српско миленијумско ћириличко писмо на рачун преименоване србокатоличке и хрватске латинице у „српску латиницу“ на основу фалсификованог 1978. Вуковог *Првог Српског Буквара* из оригиналног издања у Бечу 1827. Тако српски лингвисти и данас неумрлом по великом реформаторском делу – Вуку мере *сербокроатистички* „реп“!

Само ово довољно је да предочи да српски језик и српско писмо нису могли да страдају само од Вука колико су, касније, страдали од српских квазилингвиста сербокроатиста.

Једини могући излаз: реституција србистике и темељна лустрација сербокроатиста

Једини излаз, упозорили смо, за све у вези са српским језиком (у вези с тим и с враћањем писма ћирилице у живот, наравно) **јесте у томе да се ћирилици врати ранији апсолутни суверенитет у српском језику** (то предвиђа и данашњи Члан 10. Устава Србије, али се још не спроводи), **да се реституишу изворни темељи србистике као језичке науке, да се врати на изворни Вуков пут (ако је већ превише касно извршити контрареформу Вукове реформе), уз неизбежну лустрацију српских лингвиста од квазинауке сербокроатистике.**

Надали смо се и предлагали како то може да се изврши најпре у институцијама Матици српској и САНУ, писали смо им о томе (још неће о том предлогу ни да разговарају, а камоли нешто да ураде!) да би то могли извести данашњи институционални српски лингвисти у Србији, али смо се, очигледно, (бар до данас) преварили у том очекивању.

По новим уџбеницима српског језика и нарочито по *Правопису српскога језика* (измењено и допуњено издање Матице српске, Нови Сад, 2010), који је уз

писмо ћирилицу задржао и параписмо „латиничко писмо из времена српско-хрватске језичке заједнице“ (стр.17. *Правописа*), као и по чињеници да САНУ преко свог Института за српски језик већ двадесетак година објављује нове томове *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* (дакле мртвога језика „српскохрватскога“), очигледно је да српска лингвистика још нема снаге да то сама у себи изведе.

Српска лингвистика цео двадесети век, али и у другој деценији 21. века, бави се странпутицом у науци, познатом под именом „сербокроатистика“ и тај правац је темељно уништио српску научну србистику. Да ли ће се она икада обновити, тешко је рећи. Како сада ствари иду, више је сигурно да неће него што хоће.

Српској лингвистици могао би помоћи само неки нови упоран Вук. Али ако се реформа или делимична контрареформа тог новог Вука усвоји тек за 50 година (као у првом случају), питање је озбиљно: хоће ли за нових 50 година уопште преживети и српски језик и српско писмо, а – како ствари сада стоје с „белом кугом“ у Срба – и српски народ?

Ако уђемо у Европску унију, већ је, изгледа бар по ономе што је лингвиста Шацингер говорио у Савету Европе, спреман предлог за Србе да им се језик поново преименује, сада у „ексјугословенски језик“. Наши лингвисти би то брзо прихватили за једну обичну „шаргарепу“ јер је председник Одбора за стандардизацију српског језика тај назив („југословенски језик“) као „бољи од српскохрватског језика“ за српски језик предложио још пре немачког лингвисте Михаела Шацингера.

ЛИТЕРАТУРА

1. Вук Стеф. Караџић, *Први Српски Буквар*, Беч, штампарија Јерменскога нама-стира, 1827.
2. Вук Стеф. Караџић, *Први Српски Буквар*, репринт издање Графичког предузећа „Зајечар“, Центра за нов. изд. делатност „Интерпреглед“ и Народне библиотеке Србије, Београд, 1978.
3. Драгољуб Петровић и Снежана Гудуруђ, Фонологија српскога језика, Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2010.
4. Др Душка Кликовац, *Српски језик и језичка култура за VIII разред основне школе*, Завод за уџбенике, Београд, 2010.
5. Енциклопедијски лексикон – Мозаик знања, *Српскохрватски језик*, Интерпрес, Београд, 1972.
6. Милош Ковачевић, *Против неистина о српском језику*, Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“, Источно Сарајево,2005.
7. Петар Милосављевић, *Српска писма*, Бесједа, Бања Лука и Ars Libri, Београд, 2006.
8. *Првопис српскога језика*, измењено и допуњено издање, Матица српска, Нови Сад, 2010.
9. Радмило Маројевић, *Ћирилица на раскршћу векова – огледи о српској етничкој и културној самосвести*, Дечје новине, Горњи Милановац, 1991.

Драголюб Збилич

Как спасти сербский язык и сербскую письменность в условиях международной интеграции

Резюме

Языки малочисленных народов имеют всё меньше шансов выжить, это факт. Без истинного вызволения сербской лингвистики из плена сербохорватистики, сербский язык останется на пути полной утраты своей сущности, а использование сербской кириллицы вообще ужимается вплоть до редких книг и надписей на надгробиях...

УДК 316.32:27:94(=16) "05/12"

Александар Загорнов
Правни факултет Брестског државног универзитета
Брест, Република Белорусија

КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ И ИЗБОР ЕВРОПСКОГ ОБРАСЦА ИНТЕГРАЦИЈА

Сажетак

У чланку се разматра проблем утицаја културних основа на избор интеграционог обрасца, кога карактерише утицај глобализације на процес државног развоја словенских народа, на трансформацију њиховог идентиета. У раду се такође објашњава схватање руске идеје од стране филозофа Ивана Иљина као и узајамни односи Русије и Запада. Такође, указује се на улогу православне цркве, која је изградила културни код Руског, Белоруског и Српског народа, при чему је запажена одређена сложеност и двојнсот српског пута интеграција.

Кључне речи
Интеграције, глобализација, идентитет, хришћанство, Словени

Избијање низа светских проблема на видело у савременим условима актуелизује питање опстанка држава. Једно од могућих решења је учешће држава у различитим политичким и економским интеграцијама. Управо зато, учешће држава и различитим интеграционим процесима посматра се као објективна реалност, условањена развојем глобализације.

Међутим, избор интеграционог обрасца повезан је са сложеном темом усклађености култура и дистрибуцијом приоритета, које некада намеће прагамтизам, а некада духовне вредности. Интеграција представља уједињење у низу елемената, подразумевају процес политичког, економског и културног уподобљавања.

Ово се, пре свега тиче, држава које би да ступе у Европску унију, па морају да примене одређене стандарде и следе општу линију коју диктирају централни европски органи. Ово се тиче у друштвене сфере. Овде су се појавили проблеми односа одређених традиција и нових универзалних европских правила, осмишљених, пре свега, од западноевропских држава.

СЛОВЕНСКИ ИДЕНТИТЕТ У ГЛОБАЛИЗУЈУЋЕМ СВЕТУ

Процес глобализације ударио је на културне особености, доприневши да се питање идентитета издвоји по важности у врло радикалној форми, што није мимоишло ни Словене.

Данас ми посматрамо формирање Новог светског поретка у коме западна цивилизација (условно географски опредељена као Западна Европа и САД,

са њима присаједињеним државама) тежи да присвоји главну улогу. При том се не обзире на чињеницу да ширењем свог система вредности и с тим повезаним правилима у највећој мери делују деструктивно на друге културе. У условима глобалног управљања трансформацијама, ми запажамо, као се Словени од природних савезника преобраћају у ратоборне противнике.

Питање, које се данас тако снажно поставља, могу ће је формулисати и на следећи начин. «Да ли је Европска унија јединствена кућа за словенске народе?» Ако јесте, како место припада Словенима и могу ли они тамо имати своје мишљење или се морају подчињавати одлукама водећих западних држава? Ако не могу имати своје мишљење, онда Европска унија није таква кућа!

У тражењу одговора на ово питање, уместно је напоменути нешто о познатом раду из историје филозофије Н. J. Данилевског «Русија и Европа» (1871), где је аутор дао јасне обрисе, којим путем треба да иду православне државе.[1]

У савременим условима, како је мислио, Русија би могла преузети улогу уједињења Словена. Међутим, ниво савремене руске администрације је такав да тежиште стављају на економске и чак војне аспекте, а битнијег занимања ка сфери образовања и културе у целини у историјски блиским државама се не запажа. Зато се догађа постепено потискивање руске културе и следствено томе и утицаја руске државе из држава̂ где је она била утицајна. Пример Бугарске и Украјине ово потврђује, а сада је на ред дошла и Србија. Ниво руског друштвеног утицаја, које би требали да шире руске државне институције, на жалост не повећава се.

Важно је приметити да међу негативним последицама глобализације ми запажамо једну која гура народ да се одриче прошлости, што производи његову дехуманизацију. Тржишни механизми репродукције културе у савременом друштву неизбежно девалрвирају традиционалне вредности. Тржиште конвертује духовно богатство у новац, а и једно и друго потом поједе инфлација.

Под утицајем глоблаизације догађа се брисање идентитета, па је његова обнова повезано са очувањем вишевековне културе и вере. У ширем смислу, могуће је, на пример, констатовати сужавање културног поља око Русије, имајући у виду постепено потискивање руског елемента из друштвене сфере суседних држава на фону растуће русофобије. Ово је могуће рећи и за Србију и њен културни утицај на суседе, који теже да се избаве од њеног утицаја.

КУЛТУРНЕ ОСНОВЕ И ИНТЕГРАЦИЈЕ

Културни код дозвољава да се схвате уникалне културне особености које су народи наследили од предака, то је закодирана у одређеној форми информација која омогућава идентификовати културу. Дефинитивно, он се налази у основи идентитета.

---

[1]Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю. А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008.

Сама дефиниција појма «идентитет» укључује такве параметре попут вере, језика, етничности, јединственог грађанско-правног простора, схватање заједничке историсјке судбине. Овоме треба додати и схватање историјске мисије, повезане са одговором друштва на питање «Ко смо ми?», «Откуда смо и куда идемо?» Зато, на пример, руски идентитет је могуће одредити као идентитет заснован на традицији источно-хришћанске византијске културе, која у себи садржи «симфонију световног и религиозног, давање приоритета моралу над правом, одређена тежња ка социјалној једнакости (као супротност елитаризму)»[2]

Православни народи у савременим условима у значајној мери су сачували ову традицију. Данас руски и српски идентитет можемо определити као «православну етику и дух солидарности». Ово дозвољава говорити о јединству духовних веза и хармочном решвању заједничких послова.

Слично напред реченом, у овом идентитету јавља се јединство прошлости и садашњости, као целина, где држава, социјална правда и друштвена једнакост и братсво представља централну идеју којој се служи.

Руска православна црква испуњава у Русији, као и Српска православна црква у Србији, улогу уникатне друштвене институције, која повезује у једно све периоде историје. Самим тим, Црква помаже превладавању историјских дисконтинуитета и историјских траума.

У савремним условима догађа се наметање алтернативног идентитета, заснованом на комплексу историјске инфериорности, јер Запад намеће митове о колективној историјској кривици. Ово води ка кризи идентитета и манифестује се као конфликт између традиционалног и квалилибералног идентитета.

Такав конфликт провоцира, на пример, у Русији и око ње раст русофобије, ерозију друштвених вредности, релативизам, дискредитује важне идеје и симболе. Условом за јачање слвоенског идентитета представља синтеза или узајамна размена разних културних кодова, које чине јединствену симболичку традицију. Њену основу треба да чине хришћанске вредности.

ФОРМИРАЊЕ НОВЕ ИДЕОЛОШКЕ ПАРАДИГМЕ

Историју је могуће разматрати као дубоку везу између оних којих више нема на овом свету, оних који тренутно живе и онима који се још нису родили. Ово се остварује путем предаје традиција и вредности. У савременом глобалном свету опажа се сасвим друга тенденција – негирање прошлости и њених оријентира, идеја ослобађања од некога као од тешких окова, практицизам, увођење у апсолут и произашли из њега приоритет материјалног над духовним, что води увећању поделе између ових схватања и неопходности осмишљавања нове, савремене идеологије, која оправдава овакав развој.

Одсуство жеље да се приклони евроатлантској цивилизационом рају, од Запада и западне елите се представља као незнање и морална деградација.

[2] Щипков А. В поисках «царства правды», «Литературная газета» № 5(6540), 4-10 февраля 2016 г.

Треба приметити да схватање «прогреса» и «цивилизације» има свој универзални статус управо из времена када је Европа започела политику колонизације, немилосрдно уништавајући све «варварске» форме социјалне органиазције других друштава. Нацизам, је потом на свој начин систематизовао ову колонијалну идеологију, коју су и иначе развијали западни народи, на пример, Енглези.

Данас ми видимо ширење вере у прогрес по западном обрасцу, клањање њеним атрибутима, одсуство критичког осмишљавања западног модела развоја и прогон свих оних који негирају либерални приступ. Управо западно схватање прогреса лежи у основи конструисане од стране европских итнелектуалаца идеје «модернизације осталих народа», што значи уништавање разарање уобичајеног начина живота, уништавање њихове вере и, ако је то за «прогрес» потребно – уништавање и самих тих људи.

РУСКА ИДЕЈА ИВАНА ИЉИНА

Руски филозоф, писац и публициста И. А. Иљин, наставивши у XX веку традицију словенофила, 1948. године је написао невелик рад «О руској идеји». Она је сагласна савременој ситуацију у Европи и садржи одговор на питање о условима ширења утицаја западне цивилизације. Иван Иљин је значајан део живота провео у Западној Европи, будући да је прогнан по наређењу В.И. Лењина 1922. године, заједно са другим познатим филозофија, историчарима и економистима. Познавао је западни систем вредности веома добро, цео живот је био противник комунизма и уз све то сматрао да је потребно ићи својим путем, чувајући властите културне основе. Он је писао да ако се Словени, посебно православни потчине западном економском и културном поретку, тешко да ће моћи да очувају своје вредности: «И заиста постоје наивни људи, уображвајући да би и ми могли да постигнемо то, ако сузбијемо у себи словенство, искоренимо из себе вечно деловање наше природе и историје, удавивши у себи наше органско слободољубље, протерујући из себе природну православну душу и непосредност – искреност духа?»[3]

Аутор је псоебно указивао да «нема јединствене општеобавезне западне кутлуре», пред којом је све остало «тама» и «варварство», додајући: «Запад нам није наређење и није затвор. Његова култура није савршенство». Зашто «ми морамо да јуримо за њима и да од њих преизимамо образац. Запад има своје заблуде, болести, слабости и опасности. Нама нема спаса у западњаштву. Ми имамо свој пут и своје задатке».[4] Схватајући да „они имају своја врлине и мане“, филозоф је приметио: „Ми нисмо ученици Запада и нисмо учитељи. Ми смо Божији ученици и учитељи сами себи“.[5] На крају, све се закључује «не у томе да будемо оно што нисмо», а услов «бити као и сви остали» је смешан и на крају крајева и неизводљив. Да би се расло и цветало, не треба се ослањати на друге,

[3] Ильин Иван «О русской идее //http://www.pravoslavie.ru/367.html, дата доступа 15.06.2016

[4]Исто

[5]Исто

трудити се да се ни у чему не опонашају и имитирају. Нама треба да се не отуђујемо од других народа, а да улазимо у сопствену дубину и из ње изаћи ка Богу, не треба по сваку цену бити оригиналан, већ стећи божију правду, не треба се предавати источној манији величања, већ руском душом тражити циљ служења».[6]

Иван Иљин је писао «да ли сми у овом тренутку добри или лоши у датом моменту историје, ипак смо призвани и обавезни да идемо својим путем, при том чистећи своје срце и стално јачати свој разум, осмишљавати своју слободу и васпитавати себе».[7] Потом је додао: «Без обзира колика је наша историјска беда и пропаст, ми смо призвани да будемо самостални, а не да пузимо пред другима, да стварамо а не да позајмљујемо, да се молимо Богу и не имитирамо комшије...»[8] Ослонац на своје сопстве духовне снаге служи, према мишљењу филозофа, очувању сопственог идентитета: „Сваки народ ствара што може, полазећи од тога, што му је дато. Но, лош је народ који не види то што му је дато и потом иде да узима испод туђих прозора“[9]

СРБИЈА И ЕВРОПСКА УНИЈА

Данашња србија по питању избора интеграционог обрасца налази се у веома сложеној ситуацији. Европска унија је лидер по директним инвестицијама и велики донатор Србије. ЕУ финансира и контролише спровођење реформи у различитим областима: од државне управе до заштите животне средине. Уз то, у Србији се већ формирао корпус владајуће елите оријентисане на евроатлантске интеграције.

Могуће је претпоставити да је Западу Србија потребна само као савезница Русије и Белорусије, односно да утицајем на њу ослаби руски утицај на Балкану и омете у овом региону развој евроазијског пројекта.

Са друге стране политичка врхушка је направила избор. Од 2003. године одвија се процес присаједињења ЕУ, а од 1. марта 2012. године Србија је стекла званични статус државе-кандидата. Активно се одвијају процедуре институционалног и правног уподобљавања, а под притиском европских структура Србија постепено попушта и одустаје од својих интереса у најосетљивијим питањима – Космет, предаја одређених људи Хашком трибуналу итд.

Са друге стране јавно мњење има колебљив став око ступања у ЕУ. Као алтернатива разматра се евроазијски образац интеграције. Постоје друштвене организације попут «Евроазијска Србија», Српски народни покрет «НАШИ» итд. У парламенту Србије, 25. новембра 2013. године, уз учешће амбасадора Русије и Белорусије, организована је расправа на тему «Интеграциони процеси на евроазијском простору и перспективе сарадње са Србијом».

---

[6]Исто
[7]Исто
[8]Исто
[9] Там же

Коначно решење о питању интеграција, дефинитивно, налази се у рукама српског народа, иако је све што се тиче рогаиазције и политике, спремно за ступање у ЕУ. Међутим, остало је неколико проблема који се тичу идеолошког поретка, које власти треба да реше и убеде грађане у правилност свог евроатлантског усмерења.

Прво, сложена и тешка тема уласка у НАТО и усаглашавање тог чина са бомбардовањем Југославије 1999. године, када је погунуло више од 1700 мирних људи, од којих око 400 деце. Уласку Србије у НАТО мора претходи одговор «ЗАШТО СУ НАС УБИЈАЛИ?» И зашто се то потискује из свести људи.

Друго, појављују се тешке духовне теме које потичу од принципа «европске солидарности», јер ће Србија морати да се приклони антируској реторици, а и да се прикључи европским санкцијама ка Русији.

Следи обраћање пажње на руско-белоруско-српску линију развоја, која продужава традицију чувања основа словенског јединства. Везивна материја овог процеса јединства је у целини и у свим аспектима погледа на свет три народа – православље. Сличност погледа на многе савремене проблеме и изазове опредељен је укупном историјом и културом. Јединство руског, белоруског и српског народа подстиче (осим указаних чињеница) и слично схватање историје, очување заједничких споменика и заједничких прослава победа и ратова.

Ово, дефинитивно, изазива различите оцене са стране Запада и тежњу да се прошлост измени, да би део споменика изгубио дубоки смисаони значај, а победе престале бити предметом заједничког поноса.

ЗАКЉУЧАК

Следити свој пут развоја, чувати своје корене и вредности у савременом свету глобалног развоја, дефинитивно, није тренд. Државе које теже да сачувају ове вредности или које чак наступају на основу њих, постају објектом напада од стране САД и ЕУ, приморавајући их да примењују западни тип развоја.

Међутим, јединство и традиција представљају снагу која предаје културни код и њихово одсуство значи смену поменутог кода и формирање принципијелно другачије заједнице.

Данас када глобализација, која се спроводи према стаднардима једног цивилизационог обрасца, почела је да даје негативне резултате у виду раста секуларизације и дехристјанизације европских друштава, те пројекти засновани на сличностима културних кодова, могу бити алтернатива англо-саксонској доминацији и тако умањити негативне последице глобализације.

Са руског превео
Зоран Милошевић

Литература

Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю. А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008.
Литературная газета № 5(6540), 4-10 февраля 2016 г.
Ильин Иван «О русской идее //http://www.pravoslavie.ru/367.html, дата доступа 15.02.2016

Александр Загорнов

КУЛЬТУРНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ И ВЫБОР ЕВРОПЕЙСКОЙ МОДЕЛИ ИНТЕГРАЦИИИ

Аннотация

Рассмотрена проблема влияния культурных оснований на выбор интеграционной модели. Характеризуется влияние глобализации на процесс государственного развития славянских народов, на трансформацию идентичности. Раскрыто понимание русским философом И. Ильиным русской идеи и взаимоотношений России и Запада. Указана роль православной церкви как основы культурного кода русского, белорусского и сербского народов. Отмечена сложность и двойственность для Сербии определения пути интеграции.

Ключевые слова: *интеграция, глобализация, идентичность, христианство, славяне.*

III

ВОЈНИ АСПЕКТ МЕЂУНАРОДНИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Рустем Р. Вахитов, ХИТЛЕРОВСКА «ЕВРОПСКА УНИЈА» ПРОТИВ РУСИЈЕ-СССР

Дејана М. Вукасовић, Александра Мировић Јанковић
ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ
ЕВРОАТЛАНТСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Небојша Вуковић, СРБИЈА И СТРАТЕГИЈСКИ ПРАВЦИ
ДЕЈСТВА У ЕВЕНТУАЛНОМ РАТУ НАТО-А И ОДКБ-А

Вадим Елфимов, НОВИ СИСТЕМ БЕЗБЕДНОСТИ – за Србију и цео свет

УДК 061EU:335.48(470:430)

Рустем Вахитов*
Башкирски државни универзитет
Уфа, Руска Федерација

ХИТЛЕРОВСКА «ЕВРОПСКА УНИЈА» ПРОТИВ РУСИЈЕ-СССР

Сажетак

Учланку се говори о рату 1941 – 1945. године, између СССР-а и Немачке и њених савезника. Предаје се мисао да против СССР није ратовала само Немачка већ сва Европа, осим Велике Британије и Србије. Хитлерова Немачка и њени европски савезници били су весници Европске уније, која је имала сличне геополитичке претензије.

Кључне речи
Русија, СССР, Европа, Немачка, Трећи рајх, рат

Увод

У савременим представама становника Русије, али и грађана послератног СССР-а, Велики отаџбински рат 1941-1945. године посматра се као «рат са Немачком». Постоји чак такав идеолошки печат – «рат совјетског народа са Немачком», који се понавља до данашњих дана, с тим што је «совјетски народ» заменила Русија (што у принципу није далеко од истине, јер је Русија геополитички и цивилизацијски наследница СССР). Треба дакле рећу да се и у самом народу овај рат до данашњих дана оцењује као «рат са Немцима».

Полазећи од тога, некако је подразумевајуће, да је била «лоша Немачка» која је напала СССР и која је зато крива за многобројне војне преступе на територији Русије, Украјине и Белорусије, док је сва остала Европа «добра» и «цивилизована», при чему се ужасава(ла) Хитлерових недела и она нема за то никаву одговорност. Политичаре и елиту савремене Европе ми прихватамо као своје старе савезнике – наследнике оних који су се заједно са нашим дедовима и очевима борили против хитлеризма, и зато нас унеколико шокира када на територији држава Европе скрнаве споменике совјетским војницима, а европски медији исмејавају наше празновање велике Победе, а руководства европских држава одбијају позове руског руководства да присуствују паради Победе у Москви.

Но, суштина је у томе да је «рат са Немачком» - ништа више него стереотип. У стварности, Совјетски Савез је ратовао, прво, са унеколико другачијом Немачком, која се разликовала од садашње Федеративне Републике Немачке, а друго, ратовао је не само са Немачком, већ са геополитичком формацијом, коју

*Кандидат филозофских наука, доцент

би било правилно назвати весником савремене Европске уније, или сликовито речено «хитлеровском Европском унијом».

С каквом Немачком је ратовао СССР?

Године 1941. држава која се називала «Немачка империја» (Deutches Reich), уз уважавање да је од 1943. до 1945. године носила друго званично име «Великонемачка империја» (Grossdeutsches Reich) у свој састав је укључила, осим територије Федеративне Републике Немачке, још «стечене земље», које је заузела агресивном спољном политиком Адолфа Хитлера. То је била Аустрија (присаједињена Немачкој 1938. године), Чешла (окупирана такође 1938. године) и Пољска (окупирана 1939. године). Поменуте земље ушле су у састав Немачке империје у статусу «рајхсгуа» - империјалне земље (на пример територија Пољске улазила је у састав рајхсгуа Вертерланд, а на делу Чешке био је створен рајхсгуа Судетенланд). Осим тога, постојале су и «рајхскомесаријати» - територије које су званично улазиле у састав Немачке, али су имали статус сличан протекторатима. На челу ових земаља била су лица постављена из Берлина (империјски комесари или генерал-губернатори), при чему је ова администрација имала одређену самоуправу. До 1944. године у саставу Немачког Трећег рајха било је шест рајхскомесаријата – Норвешка, Данска, Холандија, Исланд, Украјина, Белгија и Северна Француска. Они су били формирани на окупираним територијама поменутих држава (у састав рајхскомесаријата са седиштем у Риги, биле су укључене прибалтичке републике и западни део Белорусије, а у саставу рајхскомесариата Украјина, са седиштем у Ровну, територија Украјинске ССР, део Белорусије и део југа Русије. Било је планирано и стварање на територији СССР-а рајхскомесаријата Московија, Кавказ, Руркестан и Дон-Волга (нацисти су били уверени да ће заузети централну Русију и чак су поставили рајскомесара Москвије генерала СА Зигфрида Кашеа).

Но, то у само територије саме Хитлерове Немачке. Део држава Европе формално није био окупиран од нациста, али је чињенички им се подчињавао, јер су у тим земљама створене тзв. марионетске државе. У њих убрајамо, формиране 1939. године протекторат Бохемија и Моравија, где су улазиле Чешке, на којима је живело, за разлику од Судета, етничко чешко становништво, вишитска Француска (службено име – Француска држава) – пронемачки режим створен на територији тадашње Француске (укључујући Северну Африку и Индокину), које нису биле окупиране од нацистичке Немачке. Овде се налазила и Грчка држава («Елинска политија»), која је постојала од 1941 – до 1944. године. Званично, она је сматрана самосталном, али њоме су управљали представници Рајха. Овде треба поменути и «Дистрикт Галиција» (1941-1944) – административну формацију на територији Западне Украјине, који није улазио у састав рајхскомесаријата Украјина и којим је управљао немачки губернатор, уз подршку легалних организација украјинских националиста.

Трећи појас «Европске тврђаве» представљале су државе које су биле или у рангу савезника хитлерове Немачке или су сачувале формалну неутралност, али су суштински радиле у интересу Немачке.

Савезници Немачке били су Италија, Финска, Словачка, Мађарска, Румунија, Хрватска и Бугарска. Италија тог времена била је већа од данашње. У свом саставу имала је Корзику, Далмацију, део Југославије, Грчке и Француске, острва Егејског мора (при чему не наводимо афричке поседе), а њој је био потчињен марионетски режим у Албанији и Црној Гори.

Формално неутралне државе, али које су водиле пронемачку политику, биле су представљене у лицу Шведске и Шпанија (вишитска Француска је такође објавила неутралност, али о њој није могуће говорити). На тај начин, под влашћу Адолфа Хитлера нашла се практично сва континентална Европа (ако се ту уброје марионтески пронемачки режими и немачки савезници). Ова територија је захватала три милиона квадратних километара са становништвом од 290 милиона (у СССР-у тада је живело тек 190 милиона). Практично, то је данашња Европска унија без Велике Британије. И све то, а не само 80 милиона Немаца, обрушило се на Велику Русију – СССР 1941. године.

Вишенационални немачки вермахт…

У свим државама и које су улазили и не улазиле у састав Немачке извођена је мобилизација у немачку армију, стваране су колаборационистичке добровољачке јединице, или, на крају, армије ових држава званично су ратовале против антихитлеровске коалиције, па тако и против СССР-а. Ова чињеница о прећутаној страници историје Другог светског рата, позната је и подаци се могу пронаћи чак и у отвореним изворима.

У саставу немачке армије и њених сателита, а која је напала на територију Совјетског Савеза, поред Немаца, Аустријанаца, Чеха, Словака, било је и Белгијанаца, Холанђана итд.[1]. О томе говори и национални састав заробљеника, војника и официра вермахта и СС, од стране Црвене армије. Осим 2 389 000 Немаца, међу заробљеницима је било 156 000 Аустријанаца, 69 Чеха и Словака, 60 000 Пољака, 5000 Холанђана, око 2000 Белгијанаца и око 1700 Луксембуржана. Према мишљењу неких историчара однос Немаца и других европских нација међу заробљеницима био је 3:1 (на три Немца један припадник других народа Европе)[4].

Многе од њих нико није принудио да служе у немачкој армији, чак су се многи пријавили добровољно. Како примећује Ј. Никифоров и Д. Суржик, «документи Трећег рајха сведоче да је после напада на СССР у Западној Европи и многим европским колонијама почела антисовјетска хистерија. **У Француској, Данској, Норвешкој, Белгији, Холандији, Луксембургу и другим државама десетине хиљада људи су опседали немачке команде са молбама да им дозволе да ступе у Вермахт и пошаљу их у рат против СССР-а.** Слична слика се могла видети и на територији под контролом режима Вишија, у самој Француској

и у француским колонијама у Северној и Западној Африци и Блиском истоку».[3] Сви знају за добровољачке јединице у оквиру СС, формираних у разним државама Европе и која су носила имена сваке државе – «Нордланд» (Норвешка и Данска), «Деммарк» (Данска), «Викинг» (Холандија), «Шарлеман» (Француска), «Валонија» и «Лангемарк» (Белгија), «Италија» и «Бугарска про-тивтенковска бригада». Овде је, дефинитивно, неопходно прибројати прибал-тичке есесовце и ако је «Украјина – то је Европа», онда и украјинску дивизију СС «Галичина». Но, треба рећи нешто и о пољским добровољцима, који су ратовали за Хитлера, јер се о томе веома мало говори. Док, насупрот томе, сами Пољаци желе да се представе као искључуве жртве нацистичког режима. Међутим, то није тако.[4] Од самог почетка рата пољски националисти, помињемо, Владислава Гилберта – Студницког, позивали су Пољаке да укажу оружану подршку Немцима у борби против Руса (и то без обзира на чињеницу што су Немци уништили пољску државу и објавили Словене, па тиме и Пољаке, представницима ниже расе). Позив је наишао на одзиве. Хиљаде Пољака уписало се у Вермахт (напред смо извели статистику, према којој је међу заробљеницима Вермахта било 60 000 Пољака, а ради се само о преживелим). Нацисти су изпочетка били верни својој расној доктрини и дозвољавали Пољацима да служе само као «добровољни помоћници», тзв. «Hi-Wi» (то значи као преводиоци, возачи, рад-ници у касарнама и војничким логорима). Касније, када је бликриг пропао, Хитлер је наредио да се дозволи Пољацима да могу бити класични војници (у том смислу давали су војничку заклетву у којој се говорило о верности Рајху и лично Адолфу Хитлеру). Године 1944. организован је пољска добровољачка легија СС (са бројним стањем од 1500 људи), а која је ратовала против партизана из Тухољских шума (близу пољског графа Тухоља), а касније и против Црвене армије када је дошла на територију Пољске. И онда се питамо зашто пољски граничари неће да пропусте на територију Пољске руске бајкере, који желе да се поклоне гробовима совјетских војника сахрањених на територији Пољске. «Питамо се како је то могуће? Погинули војницу су спасли њихове дедове, а они показују такву незахвалност»! Наравно, чуђењу нема места, јер сасвим је могуће да су дедови ових граничара служили у СС и ратовали са нашим дедовима 1944. године, односно можда су били шофери у немачким штабовима у украјини 1942. или, најмање што је могуће, као нацистички ентузијасти радили у каквој фабри-ци, која је правила тенкове за Вермахт и са задовољством у новинама читао вести о подвизима нациста у Русији...

Савезници Немачке

Природно, осим немачке армије (како смо појаснили вишенационалне) у агресији на СССР учешће су узели и савезници [1; 6]. Један од главних савезника била је Румунија, која је као и Немачка имала територијалне претензије према Совјетском Савезу (желела је да припоји Бесарабију и део Украјине). Румунија је објавила рат Совјетском Савезу у исти дан када и Немачка – 22- јуна. Против СССР ратовала је Трећа и Четврта румунска армија са бројним стањем око 220 000 војника. Румунска војска окупирала је Бесарабију и Буковину, учес-

твовала у освајању Крима (заједно са Једанаестом армијом Манштајна) и у окупацији Украјине. Трећа румунска армија је 16. октобра 1941. године, после тешких борби, заузела Одесу. Године 1942. иста та Трећа румунска армија учествовала је у нападима ка Кавказу, а румунски коњаници заузели су Таман, Анапу, Новоросијск, док је брдска румунска дивизија заузела Нађчик. У јесен 1942. године Трећа и Четврта румунска армија узели су учешће у нападу на Стаљинград.

СССР-у је објавила рат и Италија. На југу Украјине ратовао је Италијански експедициони корпус бројности 62000 војника и официра. Италијани су учествовали у окупацији Донбаса. Пошто је италијанска војска претрпела велике губитке, ова јединица је повучена, а на Источни фронт је пребачена Осма италијанска армија, која је размештена на северозападу Стаљинграда и реци Дон, да би подржавала Немце у заузимању Стаљинграда. Три дана после Немачке, Румуније и Италије, 26. јуна 1941. године рат против СССР објавила је и Финска. Октобра 1941. године финска војска је окупирала сву територију Карелије са градом Петрозаводском. Финска армија је такође учествовала у блокади Лењинграда.

Мађарска је објавила рат СССР-у 27. јуна 1941. године и послала на Источни фронт «Карпатску групу» (пет бригада бројности 40 000 војника и официра). Мађари су ратовали у саставу немачке Седамнаесте армије у Украјини. Новембра 1941. године против Црвене армије ратовало је већ 60 000 Мађара, а 1942. године ради учешћа у Воронешкој операцији, Мађари су послали Другу армију (око 200 000 људи).

На тероторији СССР-а ратовале су и две словачке дивизије (на Украјини, у Белорусији, на Кубану и у Криму).

Неколико немачких савезника и сателита формално нису објављивали рат СССР-у, али су формирали добровољачке јединице које су затим послали на Источни фронт. На пример, Први добровољачки хрватски пук је ратовао на Донбасу и код Стаљинграда. Добровољачка шпанска «Плава дивизија» (око 18000 људи) у Волхови, два добровољачка белгијска батаљона (валонски и вламански) ратовали су на територији где и Шпанци, а потом су их пребацили на Ростов на Дону и на Кубан (касније су реорганизовани у Белгијску СС дивизију). Добровољачки холандски батаљон такође је ратовао у Волхови и на Лењинграду. Француски добровољачки легион, бројности 2 500 људи (подсетимо се да је истовремено у знаменитом антихитлеровској француској ескадрили «Норман-дија» било свега 72 пилота) и учествовали су у немачком нападу на Москву 1941. године и том приликом их је разбила Тридесет друга стрељачка дивизија, под командом пуковника В.И. Полосухина, и ронијом судбине, практично на Бородинском пољу, где је 100 година раније војска Кутузова поразила Наполеона. Године 1944. формирана је француска СС бригада (касније дивизија СС) «Шарлеман», која је ратовала против совјетске војке у Померанији и учествовала је одбрани Берлина у пролеће 1945. године. Дански добровољачки корпус ратовао је 1941-1942. године у рејону Велик Лук и Демјанска, а 1944. године реорганизован је у пук «Дан-

ска», који је ушао у састав СС дивизије «Нордланд» (норвешко-данска дивизија), после чега је пребачена да се бори код Лењинграда.

Хитлерова позадина

Победа у рату кује се не само на бојном пољу, него и у позадини. И овде је сва Европа (осим Велике Британија и Србије, у којој се покренуо устанак) била је на страни Хитлера. Освојивши континенталну Европу, Хитлер, како је већ говорио, постао је владар огромне «супердржаве» у којој је живело 290 милиона људи. Сав привредни потенцијал уједињене Хитлерове Европе (који је за два пута премашивао потенцијал доратне немачке) почео је ради за немачку војну машинерију.[2]

Чешка фирма «Шкода» обезбеђивала је за немачку армију оклопне транспортере, тенкове и авионе. Да би приказали огромни програм компаније «Шкода», треба рећи да је само од августа 1938. године до септембра 1939. године «Шкода» произвела толико ратних средстава, колико су за исто време произвеле све енглеске војне компаније заједно. Овај потенцијал је после 1939. године доспео у руке Немаца. Блокирани Лењинград Немци су гађали из хаубица произведених у чешком концерну «Шкода» и француској фирми «Ле Крезо». Сваки пети тенк Вермахта у првој половини 1941. године произведен је у заводима «Шкоде». Дисциплиновани и вредни чешки и француски радници производили су гранате и муницију која је потом узимала животе деци и женама Лењинграда, војницима који су бранили Москву, али совјети су их сматрали жртвама окупације, а не саучесницима у ратним злочинима.

Холандија је за време рата половину производа своје индустрије радила по наруџбини Рајха. У Пољској је у власништво Немачке прешло око 300 великих компанија, које су Немци претворили у војне фабрике. У њима су радили пољски радници и тиме давали допринос црном послу, за који су на фротну ратовали добровољци из пољског СС легиона.

Иако је била неутрална, Шведска је достављала Рајху руду гвожђа, тако да је у сваком немачком оружју или тенку било око 30 одсто шведског метала. У Француској је око 1,6 милиона радника и инжењера производило за потребе Вермахта, а «до јанаура 1944. године доставили су Немачкој око 4 000 авиона, око 10 000 авио-носача и 52 000 камиона».[3].

Дански сељаци су у то време снабдевали Немачку храном. За време Другог светског рата Данска је покривала потребе немачког грађанства са путером (10 одсто), меса (20 одсто) и свежом рибом (90 одсто). «Браћа Бугари» (напомињемо да је Бугарска и званично била савезник Немачке) достављала је Немцима током година рата 546,3 хиљада тона угља, 406,5 хиљада тона разних руда, 375,7 хиљада тона пшенице и чак 128 000 тона дувана, 265 хиљада тона различитог воћа и 450,6 милиона литара алкохолних пића. Тако да су немачко војници силовали и убијали мирно становништво Украјине и Русије, пушећи бугарски дуван и пијући бугарско вино.

Европски отпор

Коначно, јасно је да се нису сви Европљани уписивали у Вермахт и добровољачке колаборационистичке јединице да би ратовали против Руса. Јасно је да нису сви Евопљани дисциплиновано и са ентузијазмом радили у војним фабрикама и достављали немачкој армији и њеним савезницима тенкове и топове или производили месо и пшеницу за немачку армију на пољопривредним имањима. У европским градовима деловале су групе отпора, које су се бавиле антинацистичком пропагандом, организовали штрајове и саботажне акције у предузећима, убијали војнике и официре непријатеља, штитили од Гестапа Јевреје. У неким тешко приступним регионима Француске деловали су многобројни партизански одреди (Французи су их називали «маки») и који су са пушкама и трофејним оружјем заробљавали и убијали хитлеровце и колаборационисте. На крају, против немачке армије ратовала је «Устаничка Француска», фактички оружане силе француске владе у изгнанству, формиране у Лондону. Но, ако ми упоредимо број европских колаборациониста и учесника покрета отпора (оставивши по страну југословенске партизане, који су, чињенички представљали велику силу), то поређење није у корист европских антифашиста. Ово напомињемо не говорећи о томе да су у Покрету отпора деловали не само аутохтони Европљани. Сам назив Отпор дала је група руских емиграната на челу са Борисом Вилдом и Анатолијем Левицким, при чему је међу француским «маковима» било 2 000 совјетских заробљеника који су побегли из концлогора.Тако, према подацима историчара Б. Урланиса током 1940 – 1945. године у борби са хитлеровцима и вишистима у Француској је погинуло око **20 000 припадника Покрета отпора**. Заједно са њима на различитим фронтовима, према различитим изворима, погинуло је **између 40 000 и 80 000 француских добровољаца, који су ратовали на страни Хитлерове Немачке.** Енглески историчар Алан Тејлор на овај начин је описао сагледавање ситуације од савремника у свом раду «Други светски рат»: «За већину Француза рат се завршио (имајући у виду рат 1940. године привременом окупацијом Француске – Р. В.)... влада Петена... спроводила је политику лојалности са Немцима... Једини проблем је био Шарл де Гол, који је побегао у последњем тренутку из Бордоа у Лондон. Он се обратио француском народу са позивом да се продужи борба. Позиву се одазвало само неколико стотина Француза».[5]

Уосталом, после победе над Француском 1940. године, Немци нису разоружали фанцуску армију, него је под знамењима Републике Виши ратовала са Енглезима на Северу Африке, а француска СС дивизија «Шарлеман» је наставила да брани Рајхстаг чак и после самоубиства Хитлера првих мајских дана 1945. године...

Закључак

Против Русије – СССР током 1941-1945. године ратовала је практично сва Европа, са искључењем Велике Британије и Србије. Речи Хитлера о опште-

европском походу против «бољшевичког Совјетског Савеза» нису биле преувеличане, како је то желела да прикаже комунистичка пропаганда. Антифашистичке групације у европским државама представљали су заправо маргиналне групе, док је већина становника све то доживљавала слично томе како данас у Европској унији доживљавају политику Путина (у Немачкој су за ово смислили специјалну кованицу «Putinversteher» - «разумевање Путина») –која представља мешавину збуњености и гађења.

Тек касније, након доласка у Европу Црвене армије и савезничких снага, све се променило и догодило се масовно откриће "антифашиста", иако су под Хитлером о свом "антифашизму" исти ти ћутали. У почетку већина аутохтоних Европљана – и у Немачкој и у другим њеним савезнички мдржавама – у поптуности су били сагласни са Хитлером, да је Европи као „напредној“ и „прогресивној“ цивилизацији потребно проширење свог «Lebensraum-а» - животног простора и да то ширење треба да буде на рачун земаља Русије, Украјине и Белорусије, насељених „полудивљим, полуазијатима и просто Азијатима“. У септембру 1941. године Хитлер је у свом јавном обраћању рекао: „Граница између Европе и Азије пролази по Уралу, а на том месту, где се завршавају немачка насеља... Наш задатак се састоји у томе да ову границу померимо даље на Исток, ако је потребно – иза Урала... Азијати и бољшевици биће протерани из Европе, а епизода 250-годишње азијаштине је завршена... Исток ће за Западну Европу бити тржиште и извор сировина“[3]. Приметите да је Хитлер рекао «за Западну Европу», а не «за Немачку». И ако мислите да су Европљани у највећем броју ово доживљавали као речи или заблуде лудачког националисте, онда се варате. Чак и они Европљани који нису били заговорници расистичких и антисемитских теза «фирера», прихватали су идеју колонизације од «напредних Европљана» «заосталих Руса» као потпуно здраву. При томе, ово се не односи само на «либералну буржоазију». И неки немачки комунисти су до 1933. године волели да буду пионири у спровођењу совјетског «tatarische Sozializmus» и били убеђени да ће Русија у будућности постати аграрни привезак социјалистичке «Велике Немачке».

Овако се размишљало у Немачкој и у Европи и до Хитлера: током Првог светског рата није било нациста, а Немци су ратовали са Русијом за плодну земљу Украјине... Антисловенске тежње изражене у духу «DrangnachOsten» у Немачкој имају дубоке корене који сежу у средњовековље...

Совјетски агитроп трудио се да не указује на ову зачуђујућу скоро једнодушну русофобију Европљана... Многе државе савезнице Хитлера, такве као што су Румунија, Мађарска и Бугарска ушле су у социјалистички блок, а у државама попут Француске и Италије после рата формирани су режими, у којима су значајан утицај имали комунисти и социјалисти, док је однос према СССР-у био пријатељски. Крајем 60-их година прошлог века СССР водио је политику „разграђње међународне конфликтости“ и „постојања држава са различитим економским системима“, у оквиру које је био потписан уговор о смањењу наоружања са САД, низ уговора о ненарушивости граница са државама Западне Европе (на пример са Западном Немачком), Хелсиншки уговор, ширила се културна и еконо-

мска сарадња (у том смислу је изграђен гасовод из Сибира до држава Запада). У овим условима сматрало се неумесним напомињати „европским партнерима“ о њиховој недостојној прошлости. Касније, за време година перестројке и проамеричког режима Јелцина код нас је преовладао одушевљујући однос према Европи као светионику прогреса и на незгодне чињенице се заворавило.

Данас се становници Русије чуде зашто Европљани не желе да одају пошту нашим погинулим војницима, који су победили фашизам. Чуде се умањивању наше Победе. А све је врло једноставно. Зато што то није био само рат Немачке, већ све тадашње уједињене Европе против Русије. Европљани су у том рату изгубили и они нам никада неће опростити ову историјску чињеницу. *Сада на челу уједињене Европе није Немачка Хитлера, већ Немачка Меркелове. Европљани сада исповедају идеје либералне демократије. Главни инструментом ове политике они сматрају не рат, већ „мирне“ методе политичког и економског пресинга. Но, према суштини мало се шта изменило. Европска унија Меркелове, као и за време Хитлера тежи да Русију потчини себи, користећи за то, као и 1940-их година прибалтичке и украјинске националисте... Русија се супротставља уједињеним војним и санкционим захватима Европске уније – наследника хитлеровске „Тврђаве Европе“ и у географској Европи у њој, слично као раније, осим Срба савезника и нема. Да и у самој Србији русофили као и њихови очеви и дедови – партизани такође су у опозицији (да подсетим да је и 1940-их српска званична држава – режим Недића такође тежио у тадашњу „Европску унију“...)*

Управо зтао је важно да знамо историју такву каква је била – без цензурисаних епизода. Да не би опет имали илузије о „прогресивним Европљанима“ потребно је свим снагама супротставити се европској и западној експанзији. У том смислу треба се ослонити и на снаге унутар Европе које се стиде своје прошлости и не испољавају болесне форме Русофобије.

Са руског превео
Зоран Милошевић

Литература

1. Каздым А. «Кто воевал вместе с Гитлером?»http://kontinentusa.com/kto-voeval-vmeste-s-gitlerom/
2. Нерсесов Ю. «Был ли Гитлер первым президентом Евросоюза?» http://www.zlev.ru/83_59.htm
3. Никифоров Ю., Суржик Д. «Как вся Европа работала на вермахт?» http://www.zlev.ru/index.php?p=article&nomer=38&article=2164
4. Турченко С. «Против СССР воевала вся Европа» http://genocid.net/news_content.php?id=4144
5. Тейлор Алан «Вторая мировая война» http://unotices.com/book.php?id=18046&page=14

6. Цинговатов Ю. «Кто воевал против СССР?»
http://www.chelemendik.sk/___578010829.html

Рустем Вахитов

ГИТЛЕРОВСКИЙ «ЕВРОСОЮЗ» ПРОТИВ РОССИИ-СССР

Аннотация:

В статье говорится о войне 1941 – 1945 гг. между СССР и Германией и ее союзниками. Отстаивается мысль, что против СССР воевала не одна Германия, а практически вся Европа, кроме Великобритании и Сербии. Гитлеровская Германия с ее европейскими союзниками была предшественницей Евросоюза и имела схожие геополитические претензии

Ключевые слова:*Россия, СССР, Европа, Германия, третий Рейх, война*

УДК327.(497.11)

Дејана М. Вукасовић*
Александра Мировић Јанковић**
Институт за политичке студије
Београд

ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ СРБИЈЕ У КОНТЕКСТУ ЕВРОАТЛАНТСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА***

САЖЕТАК

Ауторке у раду анализирају војну неутралност Србије у односу на НАТО и будуће чланство у Европској унији. Анализа ће бити заснована на конвенционалном конструктивизму, који истражује улогу норми и идентитета у међународној политици и усмерен је на социјалну онтологију, тј. на питање како идеационе или нормативне структуре конституишу агенте и њихове интересе. Неутралност се у раду схвата као норма, те као таква представља користан аналитички оквир који омогућава да се појасни како неутралност постаје укорењена у национални идентитет, каква је интеракција између домаћег система веровања и међународних безбедносних услова, те како неутралност, будући да је норма, може бити ревидирана у складу са жељеним политичким избором. Рад је подељен у два дела. Први део рада разматра појам неутралности као норме. У другом делу рада, анализира се војна неутралност Србије, те настоји да се објасни избор неутралности ове државе према међународним институцијама са војном димензијом, као што су НАТО и ЕУ. Закључује се да је неутралност у Србији настала као последица спољашњих фактора, те да има дубоку укорењеност у јавном мњењу, али не и политичкој елити.

Увод

Грегори Рејмонд (Gregory Raymond) истиче да је неутралност "најосетљивији цвет међународног права"[1]. И заиста, концепт неутралности представља изазован термин у међународним односима, како у погледу његовог дефинисања, тако и у погледу објашњења његове динамике, због непрекидног прилагођавања овог концепта променама у међународним односима. Због чега су неке државе неутралне и у чему је њихова специфичност у данашњем времену? Да ли

---

* Доктор правних наука, виши научни сарадник
** Магистар политичких наука, истраживач сарадник
*** Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
[1] Gregory Raymond, "Neutrality Norms and the Balance of Power", *Cooperation and Conflict*, vol. 32, n° 2, 1997, p.123.

неутралност представља одрживи концепт? Одговори на ова питања су утолико значајнији уколико се има у виду да је Србија прогласила војну неутралност 2007. године, док у исто време продубљује сарадњу са НАТО-ом, и као спољнополитички приоритет има чланство у ЕУ.

Амбиција овог рада је анализа војне неутралности Србије у односу на НАТО и будуће чланство у Европској унији. Анализа неутралности ће бити сагледана из угла конвенционалног конструктивизма. Овај теоријски правац истражује улогу норми и идентитета у међународној политици и усмерен је на социјалну онтологију, тј. на питање како идеационе или нормативне структуре конституишу агенте и њихове интересе. У том смислу, неутралност се у раду схвата као норма, те као таква представља користан аналитички оквир који омогућава да се појасни како неутралност постаје укорењена у национални идентитет, каква је интеракција између домаћег система веровања и међународних безбедносних услова, те како неутралност, будући да је норма, може бити ревидирана у складу са жељеним политичким избором. У анализи неутралности као норме полази се од Каценстајнове (Peter Katzenstein) дефиниције норме као "колективног очекивања о одговарајућем понашању актера за дати идентитет". Ауторке су у раду указале на четири фактора које су као кључне издвојили Џесика Бејер (Jessica Beyer) и Стефани Хофман (Stephanie Hofmann) у циљу разумевања природе неутралности. Најпре, ради се о разлогу и времену када је институционализована неутралност, затим о ком облику институци-онализације неутралности се ради (*de jure* или *de facto)*, о ставу политичке елите као и ставу јавног мњења. У светлу ових фактора, ауторке ће настојати да објасне савремено схватање неутралности, као и да анализирају случај војне неутралности Србије и њеног статуса у односу према међународним институцијама са војном димензијом, као што су НАТО и заједничка безбедносна и одбрамбена политика ЕУ (ЗБОП). Рад ће бити подељен у два дела. У првом делу рада, разматра се појам неутралности као норме. У другом делу рада, анализира се војна неутралност Србије у циљу објашњења избора неутралности ове државе према међународним институцијама са војном димензијом, као што су НАТО и ЕУ. Ауторке закључују да је неутралност у Србији настала као последица спољашњих фактора, те да има дубоку укорењеност у јавном мњењу, али не и политичкој елити.

1. Неутралност као норма

Неутралност као концепт одликује се конфузношћу и неодређеношћу у савременој академској литератури. За поједине ауторе неутралност је "илузоран појам"[2], за друге представља "аморфан концепт"[3], будући да његов садржај, са различитим нагласком на правној, политичкој, идеолошкој, економској и војној

[2] Nils Andrén, "On the Meaning and Uses of Neutrality", *Cooperation and Conflict,* vol. 26, n° 2, 1991, p. 67.

[3] Josef Binter, "The Actual and Potential Role of Neutrality. In Search of Peace and Security", *Bulletin of Peace Proposals*, vol. 16, n° 4, 1985, p. 387.

димензији усложњава покушаје дефинисања овог концепта и изазива конфузију у његовом разумевању.[4] У савременој академској литератури, често су у употреби појмови попут постнеутралности, војног несврставања, несврстаних држава, бивших неутралних држава, што указује на тенденцију дистанцирања од традиционалне употребе појма неутралности и настојања да се укаже на специфичност спољнополитичке оријентације у новом безбедносном окружењу.

Уопштено говорећи, концепт неутралности означава намеру једног субјекта да остане непристрасан у односу на стране у сукобу, тј. да не учествује у сукобу и да све стране третира на једнак начин.[5] Неутралност је политички и правни појам.[6] Овај појам се први пут појавио у XIV веку, и имао је искључиво политичку функцију, "у смислу обележавања линије између ратних односа ратујућих страна, с једне стране, и њихових односа према трећим државама, с друге стране".[7] Тек средином XVII века, неутралност поприма извесна правна обележја, да би током XVIII века неутралност прерасла у правну категорију, која је доживела свој правни врхунац усвајањем Хашких конвенција о правима и оба-везама неутралних држава у случају рата на копну и мору из 1907. године, које су кодификовале правила о неутралности и установиле обележја статуса неутралних држава за време ратног сукоба.[8] Хашким конвенцијама утврђена је специфичност неутралности у односу на друге спољнополитичко-безбедносне концепте. Према одредбама ових конвенција, територија неутралних држава је неповредива, зарађеним странама је забрањено да користе територију неутралних држава за транспорт својих трупа и ратне опреме, за-брањено је коришћење територије неутралне државе за мобилизацију трупа, а неутралне државе не смеју да пружају помоћ зарађеним странама и морају на једнак начин да третирају зарађене стране.[9] Неутрална држава мора да буде непристрасна у односу на све зарађене стране, без обзира на своја идеолошка и вредносна убеђења, што је значило забрану учествовања неутралне државе, било директно било индиректно, у оружаном сукобу. Правно одређење појма неутралности као неучествовања у рату, подразумевало је, дакле, поштовање обавеза неутралности у складу са међународним правом, посебно са правилом непристрасности у односу на државе у оружаном сукобу.[10] Из свега наведеног, неутралност је према међународном праву представљала јасан и уско дефинисан статус. Критеријуми за одређење неутралности одређени Хашким конвенцијама предвиђају, међутим, права и оба-

---

[4] Karen Divine, "Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing?", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011, p. 335.

[5] Igor Novaković, "Koncept neutralne države", *Međunarodna politika*, br. 1141, 2011, str. 6.

[6] Smilja Avramov, Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1993, str. 531.

[7] Smilja Avramov, Milenko Kreća, *nav. delo*, str. 532.

[8] XIII Haška konvencija o pravima i dužnostima neutralnih država u ratu na moru; V Haška nonvencija o pravima i dužnostima neutralnih država i lica u slučaju rata na kopnu.

[9] Detlev Vagts, "The Traditional Legal Concept of Neutrality in a Changing Environment", *American University International Law Review*, vol. 14, n° 1, 1998, pp. 92-95.

[10] Nils Andrén, "On the Meaning and Uses of Neutrality", *Cooperation and Conflict,* vol. XXVI, 1991, p. 69.

везе неутралних држава у време ратних сукоба, док постоји "правна тишина" када је реч о статусу неутралности у мирнодопско време.[11]

Током Хладног рата, дошло је до образовања нових неутралних држава на европском континенту, под утицајем спољашњих фактора, тј. антагонизма између супротстављених војно-политичких блокова. Неутралност у Хладном рату, као израз суверене воље једне државе да се очува непристрасан положај у односу на ратни сукоб, представљала је алтернативу постојећим војним савезима, НАТО-у и Варшавском пакту. Правно одређење појма неутралности било је доминантно у овом периоду у односу на политичко одређење овог концепта.[12]

Са крајем Хладног рата, правна функција појма неутралности престаје да буде доминантна, и овај појам добија превасходно политичку конотацију. Отуда је овај концепт, иако ишчезао из званичних докумената и говора, наставио да постоји у ревидираној форми, и данас представља основ безбедносних политика неких држава чланица ЕУ.[13] Ово се посебно односи на Финску и Шведску, које су напустиле класичан концепт неутралности почетком 90-тих година и усвојиле принцип тзв. војног несврставања у својим одбрамбеним политикама. Док неутралност у класичном смислу речи представља израз суверене воље да се очува непристрасан положај у односу на ратни сукоб, "војна несврстаност" није у супротности са учествовањем неутралних држава у међународној сарадњи, укључујући и војну сарадњу, али искључује билатералне савезе у области одбране, као и савезе о колективној одбрани. Ову политику неки аутори означавају као политичко сврставање и војно несврставање.[14] Неколико разлога је у основи ове еволуције појма неутралности. Наиме, крај Хладног рата доводи до смањења ризика од међуевропских сукоба и појава нових претњи, те ставља у први план операције управљања кризама, а не колективну одбрану. Распад Варшавског пакта 1991. године и усвајање новог стратешког концепта НАТО-а условиле су нове теоријске приступе фокусиране на порозност концепта безбедности и на нове безбедносне изазове у послехладноратовском окружењу. Такође, интензиван развој процеса европске интеграције у послехладноратовском периоду, који убудуће укључује и политичко-стратешку димензију оличену у образовању спољне, безбедносне и одбрамбене политике ЕУ, те приступање неутралних држава Европској унији, наметнуло је потребу за редефинисањем класичног концепта неутра-лности.[15] Данас је све више у употреби појам "постнеутралних држава", са циљем да се укаже на трансформацију неутралности европских држава у по-

---

[11] Gregory Raymond, "Neutrality Norms and the Balance of Power", *Cooperation and Conflict*, vol. 32, n° 2, 1997, p.125.

[12] Laurent Goetschel, "Neutrality, a Really Dead Concept?", *Cooperation and Conflict*, vol. 34, n° 2, 1999, p. 118.

[13] *Ibid.,* pp. 115-116.

[14] Hanna Ojanen, "Participation and influence: Finland, Sweden and post-Amsterdam development of the CFSP", *Occasional Paper*, n° 11, 2000, pp. 5-6.

[15] Frank Orban, "La neutralité et ses conséquences sur la défense commune européenne", in Jean Klein, Patrice Buffotot, Nicole Velboux (dir.), *Vers une politique européenne de sécurité et de défense : défis et opportunités*, Economica, Paris, 2003, p. 115.

слехладноратовском окружењу.[16] Политичко значење појма неутралности обухвата државне ставове и политичку праксу у мирнодопским условима, тако да еволуција неутралности као мирнодопског концепта у XX веку доминира у односу на његово правно значење.[17] Неутралност у политичком контексту је мање инструментална, јер кршење неутралности може бити прихватљиво будући да преступи међународног права и обавеза неутралне државе могу служити интересима дате државе ради заштите суверенитета или опстанка државе.[18] Неутралност у политичком смислу је динамичан феномен, будући да правила која се односе на неутралност имају временски аспекат, те могу бити измењена у специфичном контексту.

Како се појашњава неутралност у теоријама међународних односа? Неореалистички правац посматра појам неутралности кроз студију "малих држава", чији су политички избори одређени релативном моћи тих држава и структуром међународног система. У том смислу, неутралност је сагледана као неизбежан политички избор малих држава уколико желе да остану изван војних савеза. Схваћена као стратегија слабих држава, неутралност представља, према неореалистичкој школи, последицу материјалне структуре тј. структуре међународног система, те се стога са променом овог система ме-њају и политички избори малих држава. Стога је у неореалистичкој перспективи неутра-лност стратегија "преживљавања" у међународном окружењу које одликује легитимно право државе да започне рат у циљу постизања циљева у складу са својим националним интересима.[19]

Насупрот неореализму, социјални конструктивизам полази од становишта да међународни систем није статичан, већ је друштвено конструисан. Не негирајући постојање материјалног света, конструктивизам инсистира на повезаности материјалног и друштвеног света, који је производ људске свесности која укључује концепте, идеје, веровања, симболе. Отуда су за социјални конструктивизам нормативне или идејне структуре подједнако важне као и материјалне структуре. Нормативне структуре обликују идентитет актера, а идентитет је у основи интереса и за конструктивизам представља најважнији елемент у проучавању избора и понашања.[20] Државе не поседују интересе *a priori*, њихови идентитети су конструисани путем норми, које дефинишу интересе др-

---

[16] Christine Agius, "Transformed beyond recognition? The politics of post-neutrality", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011, pp. 370-395; Tuomas Forsberg, Tapani Vaahtoranta, "Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finalnd's and Sweden's post-neutrality", *European Security*, vol. 10, n° 1, 2001, pp. 68-93; Ulrika Möller, Ulf Bjereld, "From Nordic neutrals to post-neutrals Europeans: Differences in Finnish and Swedish policy transformation", *Cooperation and Conflict*, vol. 45, n°4, 2010, pp. 363-386.

[17] Nils Andrén, "On the Meaning and Uses of Neutrality", *Cooperation and Conflict,* vol. XXVI, 1991, p. 74.

[18] Christine Agius, Karen Devine, "Neutrality: A really dead concept?A reprise", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011, p. 269.

[19] Laurent Goetschel, "Neutrals as brokers of peacebuilding ideas?" *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011, p. 314.

[20] Ted Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, vol. 23, n° 1, 1998, p. 174.

жава. Норме "конструишу" идентитете који доводе до промене интереса држава и самим тим њихових политика. Идентитети утичу на образовање интереса држава, који нису унапред утврђени, већ су производ процене потреба и циљева државе у датом културном и историјском окружењу.[21] Стога је идентитет једне државе обликован кроз норме које указују на одговарајуће понашање.

Како се неутралност сагледава из конструктивистичког угла? Конструктивистички правац проучава неутралност држава усмеравајући се на политичку и идеолошку димензију овог појма. Посматрајући неутралност као одраз историјског и идентитетског наслеђа, конструктивизам узима у обзир и унутрашње факторе који одређују значење и политику неутралности у специфичном контексту.[22] У том смислу, конвенционални конструктивизам придаје кључни значај улози идеја у изградњи друштвеног живота. Конвенционални конструктивизам сагледава норме као "колективна очекивања о одговарајућем понашању актера за дати идентитет". У неким ситуацијама, норме делују као правила која дефинишу идентитет актера, те као такве имају "конститутивни ефекат" који прецизира које акције ће изазвати друге релевантне акције за признавање датог идентитета.[23] У другим ситуацијама, норме делују као стандарди који прописују одговарајуће деловање већ дефинисаног идентитета. Тада норме имају "регулативан ефекат" који прописује стандарде понашања. Дакле, норме или дефинишу (или образују) идентитете или прописују (тј. регулишу) понашање или имају и једну и другу функцију.[24]

Како долази до образовања норме неутралности? Одговор на ово питање подразумева анализу и разумевање услова под којима је неутралност као норма усвојена у једној држави. Исто тако, различити облици њене унутрашње институционализације ути-чу на опстанак, измену или напуштање неутралности као норме. Анализа објашњења неутралности у овом раду заснива се на четири фактора које су као кључне издвојиле Џесика Бејер (Jessica Beyer) и Стефани Хофман (Stephanie Hofmann).[25] Први фактор је разлог и време у коме се једна држава определила за усвајање неутралности. Наиме, у неким ситуацијама државе немају другу опцију до да усвоје неутралност као такву, док је у неким случајевима неутралност усвојена као израз избора. Наметање или слободан избор одликују, дакле, прву, почетну фазу појављивања неутралности као норме. Наметање подразумева утицај неког спољашњег фактора, који "присиљава" државу да се определи за неутралност у датом тренутку. С друге стране, држава може и поред одсус-тва утицаја спољашњег фактора да се определи за неутралност.

---

[21] Laurent Goetschel, "Neutrality, a Really Dead Concept?", *Cooperation and Conflict*, vol. 34, n° 2, 1999, p. 117.

[22] Kate Morris, Timothy White, "Neutrality and the European Union: The Case of Switzerland", *Journal of Law and Conflict Resolution*, vol. 3, n° 11, 2011, p. 106.

[23] Peter Katzenstein, *The Culture of National Security. Norms and Identity in Worlds Politics*, Columbia University Press, 1996, p. 5.

[24] *Ibid*.

[25] Jessica L. Beyer, Stephanie C. Hofmann, "Varieties of neutrality: Norm revision and decline", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011, pp. 289-291.

Други фактор је институционализација неутралности. Једном усвојена, неутралност је укорењена у праксу одр-ређене државе на два начина: *de facto* или *de jure*. Не мора нужно да постоји повезаност између форме институционализације неутралности са мотивацијом образовања ове но-рме. Другим речима, то што је неутралност наметнута некој држави, не значи нужно да она мора да буде институционализована *de jure*. Примери наметнуте неутралности су Финска и Аустрија. У Финској је неутралност настала као последица Другог светског рата, када је ова земља потписала мировни уговор 1947. године, којим јој је забрањено да закључује војне савезе против страна уговорница, док је неутралност у Аустрији унета у уставни закон 1955. године, којим је предвиђено неучествовање ове државе у рату, војним савезима и одбијање смештања страних трупа на њеној територији. Иако је и у Финској и у Аустрији неутралност наметнута, само је у Аустрији ова норма институционализована *de jure*. У другим чланицама ЕУ у којима је неутралност представљала ствар избора, као што су Шведска и Ирска, неутралност је институционализована *de facto*. У Шведској је неутралност усвојена још 1812. године, и синоним је идентитета ове државе, један облик посебности у односу на континенталну Европу. Корени ирске неутралности могу се наћи још пре Другог светског рата, али је тек након 1939. године, политика неутралности постала званична оријентација спољне и безбедносне политике ове државе.[26]

Једном уведена као норма и институционализована на различите начине (*de facto* и *de iure*), неутралност подразумева различите степене прихватања и интернализовања. Неутралност се не може посматрати одвојено од унутрашњих фактора, тј, увођења норме неутралности у националну политику. Отуда су за анализу неутралности кључна и два фактора унутрашње политике. Први фактор су политичке елите. Уколико су политичке елите прихватиле неутралност под спољним утицајем (притиском) и уколико неутралност остане на регулативном нивоу, тј. као норма политичког управљања, а не као конститутивни елемент и/или део концептуализације националног идентитета, постоји велика вероватноћа да ће се политичка елита дистанцирати од неутралности када нестане механизам спољашњег утицаја. Други фактор је јавно мњење. Уколико јавно мњење перципира неутралност као фактор који је допринео националном опстанку, мала је вероватноћа да ће се одрећи неутралности. Исто тако, уколико је неутралност у некој држави ствар избора политичке елите, и уколико првобитна мотивација за њено усвајање није ишчезла, мало је вероватно да ће норма неутралности бити напуштена, како од елите, тако и од јавног мњења.[27]

2. Србија и војна неутралност: перспективе чланства у ЕУ и однос са НАТО-ом

Процес европске интеграције, и развој заједничке спољне, безбедносне и од-брамбене политике ЕУ утицао је на концепт неутралности у државама чла-

[26] *Ibid.,* p. 295.
[27] *Ibid.,* p. 291.

ницама ЕУ. Традиционални концепти неутралности европских држава током Хладног рата бивају редефинисани, након учлањења ових држава у ЕУ, са циљем усклађивања са циљевима и деловањем безбедносне и одбрамбене политике ЕУ и сарадњом са НАТО-ом у оквиру Партнерства за мир. Какав је у том погледу статус Србије, која је прогласила војну неутралност а да притом још није постала чланица ЕУ? Који су разлози довели до увођења норме неутралности у Србији, и на који начин је она институционализована? И да ли је ова норма укорењена у национални идентитет народа? У циљу одговора на ова питања, анализа ће бити заснована на четири фактора о којима је било речи у претходном поглављу, а то су разлог и време када је институционализована неутралност, облик институционализације неутралности (*de jure* или *de facto)*, став политичке елите као и став јавног мњења.

Када и због чега је уведена војна неутралност у Србији? Прокламована у Резолуцији Народне скупштине у новембру 2007. године, војна неутралност последица је дешавања повезаних са процесом преговора о статусу Косова и Метохије 2006. године. Неутралност у Србији није представљала избор ове државе, већ је настала као реакција на факторе из спољашњег окружења. О томе сведочи и период који је претходио преговорима о статусу Косова и Метохије, када неутралност није била избор ни спољнополитичких одлучилаца, али ни опозиције, која се, истина, противила приближавању Србије европским интеграцијама, те је заговарала тешње везе са Русијом, али није заговарала опцију неутралности. Историјско наслеђе и традиција не познају неутралност као обележје спољне политике Србије. Од експанзионистичке спољне политике у периоду који је претходио Првом светском рату, преко оснивања војно-политичког савеза Мале антанте и регионалног војно-одбрамбеног савеза Балканског пакта у међуратном периоду, Југославија је водила спољну политику која није имала додирних тачака са неутралношћу. Овај тренд у спољној политици настављен је и након завршетка Другог светског рата, када је Југославија постала потписница и другог Балканског пакта 1953-4. године, закљученог са чланицама НАТО-а, Грчком и Турском. Тек од 60-тих година XX века, запажа се преокрет у спољној политици Југославије са развојем Покрета несврстаности, чији је један од оснивача и члан била и Југославија. Упркос активном чланству у Покрету несврстаних, не може, се међутим, тврдити да је Југославија била војно неутрална, будући да није била непристрасна према супротстављеним странама, јер је њена спољна политика била углавном сагласна са спољном политиком СССР-а.[28] Након петооктобарских промена у Србији 2000. године, основна одредница спољне политике ове државе било је приближавање Србије евроатлантским интеграцијама, док је неутралност била одсутна из званичних дискурса опозиционих странака, који су заговарали напуштање пута ка чланству ка ЕУ и тешње

[28] Igor Novaković, "Neutralnost u Evropi u 21. veku i slučaj Srbije", ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2012, str. 11.

везе са Русијом.[29] Тренд приближавања европским инте-грацијама настављен је и у наредним годинама, и био је праћен и интензивирањем сара-дње Србије са НАТО-ом, која је довела до чланства Србије у програму НАТО-а Пар-тнерство за мир у децембру 2006. године, чиме је Србија добила право да учествује у раду Савета за евроатлантско партнерство, као и комитета и радних тела НАТО-а.[30] Међутим, продубљивање сарадње између Србије и НАТО-а у том периоду заустављено је због нерешеног статуса Косова и Метохије и преговора који су уследили са циљем ре-шења будућности ове покрајине. Прва рунда директних преговора о коначном статусу Косова одржана је 24. јула 2006. године у Бечу, под покровитељством специјалног изасланика УН, Мартија Ахтисарија.[31] Преговорима су присуствовали представници Контакт групе, ЕУ и НАТО. Епилог ових преговора било је подношење извештаја Мартија Ахтисарија о надгледаној независности Косова у фебруару 2007. године, који је одбачен од стране Републике Србије, а спречено је и његово усвајање у Савету безбедности УН због уложеног вета од стране Русије. Позивајући се на Ахтисаријев план, косовска скупштина је 17. фебруара донела декларацију о једностраном проглашењу независности Косова.

Након једнострано проглашене независности Косова, уследило је погоршање односа са ЕУ и НАТО-ом, те приближавање Србије Русији и Кини, са циљем спречавања признавања независног Косова у Савету безбедности ОУН-а. У том периоду, руководство Демократске странке Србије (ДСС) отворено се залагало против чланства Србије у НАТО-у, те усвојило и Декларацију о војној неутралности, чиме је напуштен дотадашњи политички курс приближавања Србије евроатлантским интеграцијама. Уследило је под-ношење предлога у Скупштини Републике Србије, од стране ДСС-а, резолуције о заштити суверенитета и интегритета Републике Србије, која је укључивала и одредбу о војној неутралности Србије. С друге стране, демократска странка на челу са председником Србије Борисом Тадићем, заговарала је тешње везе са НАТО-ом и ЕУ, али се на крају сагласила са текстом резолуције, делимично због непопуларности НАТО-а у јав-ности, делимично због будућих председничких избора и очекиване подршке од ДСС-а.[32]

Документ којим је програшена војна неутралност Републике Србије усвојен је 26. децембра 2007. године од стране Народне скупштине под називом *Резолуција Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*. У члану 6 ове резолуције наводи се да "због укупне улоге НАТО-а, од противправног бомбардовања Ср-

---

[29] Filip Ejdus, "Serbia's Military Neutrality: Origins, effects and challenges", *Croatian International Relations Review*, vol. 20, n° 71, 2014, p. 47.

[30] "Učešće Republike Srbije u programu Partnerstvo za mir (PzM)", Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/sbp/partnerstvo-za-mir?lang=lat

[31] Преговори између Београда и Приштине започели су још 20. фебруара 2006. године, а односили су се на питање децентрализације власти на Косову. Преговори су завршени без конкретног договора.

[32] Filip Ejdus, "Serbia's Military Neutrality: Origins, effects and challenges", *op. cit.,* p. 51.

бије без одлуке Савета безбедности до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО "коначан орган" власти у "независном Косову", Народна скупштина доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању".[33] Овако формулисана неутралност није у наредном периоду формализована уставном институциона-лизацијом, па се у формално-правном смислу може говорити о *de facto* неутралности.

Резолуција Народне скупштине остаје до данас једини званични документ који указује на војну неутралност Србије. Усвајању Резолуције није претходила расправа у широј и стручној јавности, па ни у самој Скупштини. Са променом власти 2008. године и доласком на власт Демократске странке и Социјалистичке партије Србије, ништа се значајније није променило у погледу материјализације концепта неутралности. Свесна непопуларности НАТО-а међу грађанима, нова власт је задржала концепт војне неутралности Србије, који, међутим, није био разрађен ни у једном стратешком документу. Тако Стратегија Националне безбедности и Стратегија одбране Републике Србије из 2009. године не помињу опредељеност Србије за војну неутралност. Самим тим, изостала је материјализација концепта војне неутралности, која би укључивала адекватне задатке и ниво оп-ремљености оружаних снага у складу са овим концептом. Дакле, иако је неутралност прокламована у Скупштини обавезивала државу на војну неутралност, нова влада није дефинисала шта то конкретно значи, у којој мери и у ком правцу неутралност ограничава понашање владајуће елите, да ли ова политика обавезује владу на политику изолације или подразумева други вид обавеза.[34] Истовремено, настављен је тренд сарадње између Србије и НАТО-а, који је био "замрзнут" током 2008. године, да би већ годину дана касније Србија именовала првог амбасадора при НАТО-у, а затим и отворила, 2010. го-дине, мисију при штабу НАТО-а у Бриселу. Овај тренд продубљивања сарадње са НАТО-ом настављен је захтевом Владе Републике Србије, у току 2011. године, за покретањем процедуре за израду тзв. Индивидуалног Акционог плана партнерства са НАТО-ом (ИПАП), који је и одобрен од стране Северноатлантског савета НАТО-а, а који би пре-цизирао циљеве реформе сектора одбране, као и области унапређења билатералне сарадње Србије са чланицама НАТО-а.[35] Образовање нове владе на челу са Српском напредном странком није значајније изменило постојеће стање ствари, те се наставља започета сарадња са НАТО-ом, али и интензивирање односа са ЕУ. Тако је у јануару 2015. године окончана процедура усвајања Индивидуалног Акционог плана партнерства са НАТО-ом (ИПАП), да би потом, у јулу 2015. године, Скупштина Србије усвојила законе о потврђивању споразума о

---

[33] Резолуција Народне скупштине Републике Србије о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије, http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=80729 (приступљено 15. јуна 2016).

[34] Jim Seroka, "Serbian National Security and Defence Strategy: Forever Wandering in the Wilderness?", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 23, 2010, p. 445.

[35] Индивидуални Акциони план партнерства (ИПАП) Републике Србије и Организације Северноатлантског уговора (НАТО), http://www.mfa.gov.rs/sr/images/ipap/ipap.pdf (приступљено 02. јула 2016).

сарадњи у области логистике и регулисања статуса НАТО снага на територији Србије.[36] Ови потези били су праћени дискурсом о томе да споразуми са НАТО-ом, као ни ИПАП, не представљају корак ка чланству НАТО-а, те да Србија остаје и даље војно неутрална.[37] Међутим, неутралност, између осталог, подразумева и то да држава не дозвољава пролаз страним трупама пролаз у случају ратних сукоба. Исто тако, недавно пребацивање двојице затвореника из затвора Гвантанамо у Србију српска власт је окарактерисала као нешто чиме јавност "не треба да се бави", не помињући ни једног тренутка војну неутралност Србије.[38] Дакле, упркос тубрулентној политичкој позорници Србије од проглашења војне неутралности до данас, запажа се политика континуитета садашње политичке елите са политиком претходних влада.

Будући да је неутралност у Србији проистекла под утицајем спољних фактора, те да је неутралност остала на регулативном нивоу, тј. као норма политичког управљања, а не као конститутивни елемент и/или део концептуализације националног идентитета, сва дешавања на политичкој сцени указују да је политичка елита, од самог увођења неутралности, дистанцирана од норме неутралности. Политика војне неутралности није нужно контрадикторна развоју сарадње са НАТО-ом, што потврђују и неутралне чланице ЕУ, попут Финске и Шведске, које активно учествују у мисијама НАТО-а.[39] Ме-ђутим, с обзиром да је неутралност у Србији уведена под утицајем спољашњих фактора (догађаји везани за статус Косова), те да овај концепт није разрађен ни у једном од стратешких докумената, нити је прецизиран његов садржај у смислу права и обавеза које Србија треба да преузме у складу са овим концептом, чини се да српска владајућа елита спроводи рационалну, *costbenefit* политику инструменталне калкулације засноване на "логици последица" (logic of consequences), а не на логици "прикладности" (logic of appropriateness).[40] То се, уосталом, примећује и из дискурса српске владе, који ретко садржи теме које се односе на сарадњу са НАТО-ом, док се истовремено често наводи да Србија остаје војно неутрална и да није заинтересована за приступање НАТО-у. У дискурсу политичке елите се и не помиње

---

[36] Закон о потврђивању споразума између држава чланица Северноатлантског уговора и осталих држава учесница у Партнерству за мир о статусу њихових снага, са додатним протколом споразума између држава чланица Северноатлантског уговора и осталих држава учесница у Партнерству за мир о статусу њихових снага и наредном додатним протоколом споразума између држава чланица Северноатлантског уговора и осталих држава учесница у Партнерству за мир о статусу њихових снага, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2015/1690-15.pdf (приступљено 15. јула 2016).

[37] "Србија није ушла у НАТО. А НАТО у Србију?", *Политика*, 25. 03. 2015, http://www.politika.rs/scc/clanak/322682/Друштво/Србија-није-ушла-у-НАТО-А-НАТО-у-Србију (приступљено 10. јула 2016).

[38] "Vučić o slučaju Gvantanamo: Zatvorenici će biti pod stalnim nadzorom, ne pravimo od komarca magarca", *Blic,* 14. jul 2016, http://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-o-slucaju-gvantanamo-zatvorenici-ce-biti-pod-stalnim-nadzorom-ne-pravimo-od/tw7me0c (pristupljeno 16. jula 2016).

[39] Jelena Radoman, "Šta je bezbednosna politika Republike Srbije?", *Policy Brief,* Centar za istraživanje javnih politika, Beograd, april 2016, str. 2.

[40] Spyros Economides, James Ker- Lindsay, "Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo", *Journal of Common Market Studies*, vol. 53, n° 5, 2015, p. 1038.

сарадња Србије са НАТО-ом, већ се изјаве махом односе на то да ова сарадња не представља "приближавање Србије НАТО савезу".[41] Прагматизам владајуће елите одраз је безбедносне политике Србије, која је неконзистентна и "жонглира" између војно-безбедносне сарадње са НАТО-ом и војно-техничке сарадње са Русијом. Продубљивање сарадње са Русијом одвија се упоредо са разојем сарадње са НАТО-ом. Тако је између Србије и Русије потписана Декларација о стратешком партнерству 2013. године, а затим и споразум о сарадњи две државе у области од-бране, материјализован у форми заједничких војних вежби.[42]

Да ли војна неутралност Србије представља препреку њеном путу ка чланству у ЕУ и усаглашавању са безбедносном политиком ЕУ? Србија је стекла статус кандидата 2012. године, да би 2014. године започела преговоре о приступању ЕУ. У том светлу, Србија је закључила два споразума која су значајна за њено ангажовање у ЗБОП-у: Споразум о безбедносним процедурама за размену и заштиту тајних података, потписаног 26. маја 2011. године и Споразум о успостављању оквира за сарадњу за учешће Републике Србије у операцијама ЕУ за управљање кризама, закљученог 8. јуна 2011. године. Представници Војске Србије су до сада били ангажовани у војној операцији поморских снага ЕУ у Сомалији (EUNAVFOR ATALANTA), војној мисији EUTM у Сомалији, операцији EUFOR RCA и мисији EUMAM RCA у Централноафричкој Републици, као и у мисији EUTM MALI. Такође, у децембру 2013. године, потписан је Административни уговор о сарадњи Министарства одбране Републике Србије са Европском одбрамбеном агенцијом.[43] Исто тако, Влада Републике Србије је 10. јула 2015. године усвојила Закључак о приступању Концепту борбених група ЕУ. Предвиђено је учешће Војске Србије у борбеној групи HELBROC, који предводи Грчка, почев од 2020. године, те су у плану експертски разговори у циљу дефинисања нивоа ангажовања припадника Војске Србије у овој борбеној групи.[44] На основу свега наведеног, чини се да војна неутралност тре-нутно не представља препреку приближавању Србије ка чланству у ЕУ. Међутим, остало је отворено питање статуса војне неутралности Србије и њене усклађености са одре-дбама Лисабонског уговора о безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ, нарочито са одредбом о колективној одбрани предвиђеној чланом 42(7) Уговора о ЕУ. Иако наведени члан подвлачи да "специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике неких држава чланица" неће бити угоржен овом одредбом, мало је вероватно да неутралне државе чланице ЕУ, садашње и будуће, неће бити принуђене да ревидирају своје садаш-ње политике неутралности.

Осим политичке елите као важног фактора унутрашње политике, за анализу неутралности кључна је и улога јавног мњења. Какав је став јавног мњења

---

[41] "Skupština Srbije ratifikovala Sporazum o statusu snaga NATO", *Večernje novosti*, 07. jul 2015, http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:556415-Skupstina-Srbije-ratifikovala-sporazum-o-statusu-snaga-NATO (pristupljeno 14. jula 2016).

[42] Jelena Radoman, *nav. delo.,* str. 3.

[43] Министарство одбране Републике Србије у оквиру процеса европских интеграција, http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=5453 (приступљено 16. јула 2016).

[44] *Ибид*.

према војној неутралности и сарадњи Србије са НАТО-ом? Да ли јавност сагледава неутралност као норму која представља део националног идентитета? Према истраживању Meduim Gallup-а, спроведеном у септембру 2012, године, око две трећине грађана се изјаснило против уласка у НАТО. На питање "ако би се данас одржавао референдум о приступању Србије НАТО пакту, како бисте одговорили?", 64% грађана је било против уласка у НАТО, 17% је било за улазак, док је 19% грађана остало неопредељено.[45] Резултати истраживања из 2015. године, које је спровео Центар за слободне изборе и демократију (ЦЕСиД), указују да се 73% грађана изјаснило против уласка у НАТО, 12% за чланство и 15% је било неопредељено, док се 50% грађана изјаснило да подржава чланство у ЕУ у односу на 37% грађана који су били противни чланству у ЕУ.[46] Неколико разлога је у основи одбојности грађана према уласку у НАТО. С једне стране, бомбардовање СРЈ од стране НАТО-а 1999. године довело је до трауматичног искуства код грађана, које са протоком времена не јењава. С друге стране, једнострано проглашена независност Косова, која је затим призната од већине чланица НАТО савеза, као и централна улога САД-а у овом процесу, допринели су одржању негативног става грађана према НАТО-у.[47] Чланство у НАТО-у сагледава се међу грађанима као претња националном суверенитету Србије, али и националном идентитету.[48] У том смислу, већина грађана, чак 64,8% сматра да војна неутралност Србије представља одговарајућу политику националне безбедности.[49] Одбојност грађана према чланству у НАТО-у, који за њих представља основну претњу националном идентитету, већа је него скептичност према уласку у ЕУ.

За став грађана је, према Бејер и Хофман, битније колико дуго је неутралност присутна у земљи, него начин на који је она институционализована. Уколико политичка елита дуже "практикује" неутралност, већа је вероватноћа да ће грађани желети и даље да држава буде неутрална.[50] Мало је вероватно да ће у Србији доћи до ситуације у којој ће и политичка елита и јавно мњење имати вољу да се "дистанцирају" од норме неу-тралности са променом спољашњих фактора. Вероватније је да ће јавно мњење имати отпор према сваком виду мењања норме неутралности, док ће политичка елита покушавати са изменама неутралности, уз заобилажење "вета" јавности. Остаје да се види на који начин.

---

[45] Medium Gallup Newsletter, http://www.tnsmediumgallup.co.rs/newsletters/TNSMediumGallup_Javno%20mnjenje%20septembar%20-%20%20EU%20i%20NATO.pdf (приступљено 15. јула 2016. године).

[46] "За Србију у ЕУ 50 одсто грађана, расте број противника чланства у НАТО-у", *Политика*, 30. 06. 2015, http://www.politika.rs/scc/clanak/331874/Za-Srbiju-u-EU-50-odsto-gradana-raste-broj-protivnika-clanstva-u-NATO-u (приступљено 20. јула 2016).

[47] Filip Ejdus, "Kognitivna disonanca i bezbednosna politika Srbije", *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 20, maj-avgust 2011, str. 20.

[48] Zoran Krstić, "Odnos nacionalnog i evropskog identiteta Srba", *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 20, maj-avgust 2011, str. 45.

[49] Filip Ejdus, "Kognitivna disonanca i bezbednosna politika Srbije", *op. cit.,* str. 21.

[50] Jessica L. Beyer, Stephanie C. Hofmann, "Varieties of neutrality: Norm revision and decline", *op. cit.*, p. 293.

Закључак

Амбиција овог рада је анализа војне неутралности Србије у циљу објашњења избора неутралности ове државе према међународним институцијама са војном димензијом, као што су НАТО и ЕУ. Долази се до закључка да је неутралност у Србији настала као последица спољашњих фактора, те да има дубоку укорењеност у јавном мњењу, али не и политичкој елити. Неутралност у Србији остала је на регулативном нивоу, као норма политичког управљања, а не као конститутивни елемент и/или део концептуализације националног идентитета, и дешавања на политичкој сцени указују да је политичка елита, од самог увођења неутралности, дистанцирана од норме неутралности. Овај концепт није разрађен ни у једном стратешком документу, те је стога изостала и материјализација војне неутралности. У раду су анализирани спољашњи фактори који су условили опредељеност Србије за војну неутралност. Указује се да са нестанком спољашњих фактора који су условили увођење неутралности, следи дистанцирање политичке елите од ове норме. Насупрот политичкој елити, јавно мњење показује велику приврженост неутралности, сматрајући је најоптималнијим избором безбедносне политике Србије. Однос јавног мњења према чланству у НАТО-у везује се за губитак националног идентитета, и неутралност постаје укорењена у национални идентитет. За разлику од јавног мњења, политичка елита ће у складу са променама спољашњих притисака и утицаја спроводити рационалну, *cost-benefit* политику инструменталне калкулације. Овакав след догађаја представљаће изазов како за ову, тако и за сваку будућу власт, имајући у виду велики отпор јавног мњења према учлањењу у НАТО.

MILITARY NEUTRALITY OF SERBIA IN THE CONTEXT OF EUROATLANTIC INTEGRATION

SUMMARY

In this paper the authors analyse the military neutrality of Serbia in relation to NATO and the future membership in the European Union. The analysis will be based on a conventional constructivism, that explores the role of norms and identity in international politics and is focused on social ontology, ie. the question of how ideational or normative structures constitute agents and their interests. In this paper neutrality is perceived as a norm, and as such represents a useful analytical framework that allows to explain how the neutrality becomes embedded in national identity, the interaction between the local belief systems and international security conditions, and how neutrality as a norm may be revised in accordance with the desired political choice. The paper will be divided into two parts. The first part discusses the concept of neutrality as a norm. In the second part, it will be analysed the military neutrality of Serbia, in order to explain the choice of the Serbian neutrality towards the international institutions with a military dimension, such as NATO and the EU. The authors conclude that the neutrality of Serbia is a result of external factors

and it has a deep embeddedness in the public opinion, but not in the political elite who is less attached to it that the public.

Литература

Agius, Christine, "Transformed beyond recognition?The politics of post-neutrality", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011.

Agius, Christine, Devine, Karen, "Neutrality: A really dead concept?A reprise", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011.

Andrén, Nils, "On the Meaning and Uses of Neutrality", *Cooperation and Conflict,* vol. 26, n°2, 1991.

Avramov, Smilja, Kreća, Milenko, *Međunarodno javno pravo*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1993.

Beyer, Jessica L., Hofmann, Stephanie C., "Varieties of neutrality: Norm revision and decline", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011.

Binter, Josef, "The Actual and Potential Role of Neutrality. In Search of Peace and Security", *Bulletin of Peace Proposals*, vol. 16, n° 4, 1985.

Divine, Karen, "Neutrality and the development of the European Union's common security and defence policy: Compatible or competing?", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011.

Ejdus, Filip, "Serbia's Military Neutrality: Origins, effects and challenges", *Croatian International Relations Review*, vol. 20, n° 71, 2014.

Ejdus, Filip, "Kognitivna disonanca i bezbednosna politika Srbije", *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 20, maj-avgust 2011.

Forsberg, Tuomas, Vaahtoranta, Tapani, "Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finalnd's and Sweden's post-neutrality", *European Security*, vol. 10, n° 1, 2001.

Goetschel, Laurent, "Neutrality, a Really Dead Concept?", *Cooperation and Conflict*, vol. 34, n° 2, 1999.

Goetschel, Laurent, "Neutrals as brokers of peacebuilding ideas?" *Cooperation and Conflict*, vol. 46, n° 3, 2011.

Hopf, Ted, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, vol. 23, n° 1, 1998.

Katzenstein, Peter, *The Culture of National Security. Norms and Identity in Worlds Politics*, Columbia University Press, 1996.

Krstić, Zoran, "Odnos nacionalnog i evropskog identiteta Srba", *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br. 20, maj-avgust 2011.

Möller, Ulrika, Bjereld, Ulf, "From Nordic neutrals to post-neutrals Europeans: Differences in Finnish and Swedish policy transformation", *Cooperation and Conflict*, vol. 45, n°4, 2010.

Morris, Kate, White, Timothy, "Neutrality and the European Union: The Case of Switzerland", *Journal of Law and Conflict Resolution*, vol. 3, n° 11, 2011.

Novaković, Igor, "Koncept neutralne države", *Međunarodna politika*, br. 1141, 2011.

Novaković, Igor, "Neutralnost u Evropi u 21. veku i slučaj Srbije", ISAC fond, Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, Beograd, 2012.

Ojanen, Hanna, "Participation and influence: Finland, Sweden and post-Amsterdam development of the CFSP", *Occasional Paper*, n° 11, 2000.

Orban, Frank, "La neutralité et ses conséquences sur la défense commune européenne", in Jean Klein, Patrice Buffotot, Nicole Velboux (dir.), *Vers une politique européenne de sécurité et de défense: défis et opportunités*, Economica, Paris, 2003.

Radoman, Jelena, "Šta je bezbednosna politika Republike Srbije?", *Policy Brief,* Centar za istraživanje javnih politika, april 2016.

Raymond, Gregory, "Neutrality Norms and the Balance of Power", *Cooperation and Conflict*, vol. 32, n° 2, 1997.

Seroka, Jim, "Serbian National Security and Defence Strategy: Forever Wandering in the Wilderness?", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 23, 2010.

Vagts, Detlev, "The Traditional Legal Concept of Neutrality in a Changing Environment", *American University International Law Review*, vol. 14, n° 1, 1998.

УДК 327.56(497.11)

Небојша Вуковић*
Институт за међународну политику и привреду
Београд

СРБИЈА И СТРАТЕГИЈСКИ ПРАВЦИ ДЕЈСТВА У ЕВЕНТУАЛНОМ РАТУ НАТО-А И ОДКБ-А**

Сажетак

Научни рад „Србија и стратегијски правци дејства у евентуалном рату НАТО-а и ОДКБ-а“ има за циљ да пружи анализу положаја Републике Србије у односу на стратегијске правце на европском ратишту које би једна или друга страна користиле у могућем оружаном сукобу. У раду се дошло до спознаје, да је геостратегијски положај Србије знатно мање атрактиван (критичан) у поређењу са положајем СФРЈ током Хладног рата, услед више чинилаца, и да стога ни једна од евентуалних зараћених страна нема утемељено стратегијско оправдање да ултимативно захтева од Србије прикључење њеном војно-политичком табору. Од научних метода, нарочито су коришћене компаративна и аналитичка метода.

Кључне речи: Србија, НАТО, ОДКБ, стратегијски правци, рат

Сценарио за размишљање

У последње две године, сведоци смо раста затегнутости у односима између Запада и Руске Федерације, услед познатих догађаја у Украјини (насилне промене власти која је праћена сукобима и жртвама, рата на крајњем истоку те земље и припајања полуострва Крим Русији). Евидентно је да обе стране јачају своје војне потенцијале (посебно Русија), што наводи на закључак, да свака од њих не жели да види себе у инфериорном положају у случају могућег оружаног сукоба. Иако је из садашње перспективе мала вероватноћа да у ближој будућности (до 5 година) избије рат између НАТО-а и Русије, то не значи да овај сценарио развоја догађаја не треба промишљати. Напротив. Док у јавности и стручној литератури и даље преовлађује пацифистички дискурс на обе стране (ни НАТО, ни Русија не желе рат, трагају за партнерством и попуштањем затегнутости) – фокус истраживања управо се темељи на хипотези конвенционалног рата

---

* Доктор географије, научни сарадник

** Рад је реализован у оквиру пројекта „Србија у савременим међународним односима– стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни економски, правни и безбедносни аспекти“ Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, бр. 179029.

НАТО-а и ОДКБ-а на геопростору данашње Украјине. То је вероватно једини сукоб између ове две стране који би могао да остане у границама конвенционалног рата, дакле без употребе нуклеарног оружја.

Хипотетичка ситуација која служи као повод за разматрање данашњег геостратегијског положаја Србије у овом раду, подразумева заоштравање политичке ситуације у Украјини, ширење и интензивирање сукоба на њеном истоку, све веће и непосредније ангажовање Запада и Русије у том рату, и коначно, њихово директно оружано сукобљавање у централном делу те земље, као и око престонице Кијева. С обзиром на руско војно присуство у Белорусији, и незанемарљиву белоруско-украјинску границу, није искључено да би и ова земља могла да буде увучена у конфликт (што у истој мери важи и за Молдавију), па би се стога могло говорити о сукобу два блока – НАТО-а и ОДКБ-а – иако је реч о војно-политичким савезима који нису ни квантитативно, ни квалитативно симетрични. Војиште овог сукоба укључивало би у себе територију најмање три државе – Украјине, Белорусије и Молдавије, а уколико би конфликт ескалирао, ратна дејства би могла да захвате и делове геопростора Пољске, Мађарске, Румуније, Руске Федерације, и можда балтичких република некадашњег СССР-а.

Какав би значај имао геостратегијски положај Србије у том случају, и чиме би Србија, у смислу свог географског положаја наспрам главних стратегијских праваца наступања, могла да допринесе једној или другој страни у рату?

Појам стратегијског правца дејства

Стратегијски правац дејства, дефинише се као ,,просторни тродимензионални појас стратегијских размера који изводи ка једном или више стратегијских објеката“.[1] Стратегијски правци могу бити копнено-ваздушни или поморско-ваздушни. Као што се може приметити, у њиховој дефиницији се спомињу и стратегијски објекти, под којима се подразумевају значајни делови ратишта или војишта са великом концентрацијом становништва, или на којима су размештене велике материјалне резерве, производни капацитети и извори стратегијских сировина. Стратегијски објекти обухватају и важне политичке, економске, демографске и саобраћајне центре. Такође, појам стратегијског објекта упућује и на оружане снаге у целини, као и главне елементе борбених и других важних система на ратишту.[2]

Краће речено, стратегијски правци дејства увек воде ка виталним рејонима једне земље, чија одбрана или заузимање у највећој мери опредељује исход рата. Ширина стратегијског правца дејства није фиксирана и зависи од конкретних геопросторних околности, и углавном износи од 500 до 1000 километара (а може и више), међутим, није необично да услед географских ограничења буде и свега 200-300 км. Дубина стратегијског правца такође може да варира према

[1] Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1983, str. 38.
[2] Ibidem, str. 35.

конкретним приликама, а у неким случајевима може да достиже и до 2500-3000 км. У оквирима стратегијских праваца дејстава, делују најкрупније формације (армије и групе армија), и обавезно, више видова оружаних снага. Они су обично толико широки да укључују у себе целокупно војиште (војиште агресора и војиште браниоца), али се може десити и ситуација да се на једном војишту налазе два или више ових праваца. На једном стратегијском правцу, армија или група армија се креће, снабдева и изводи борбена дејства. У питању је један од најопштијих појмова у категоријалном апарату (гео)стратегије, заједно са појмовима ратишта, војишта, стратегијског рејона и објекта.

Геостратегијски положај СФРЈ и стратегијски правци дејства

Геостратегијски положај се може дефинисати као ,,скуп одређених географских и стратегијских чинилаца који опредељују позицију (положај) неке државе, региона и сл.“[3] Социјалистичка Федеративна Република Југославија са својих 255.804 км², према класификацији војне географије, спадала је у земље средње величине.[4] Њен положај у војно-политички подељеној Европи био је вишеструко важан и атрактиван. Њена истовремена припадност Медитерану, Средњој Европи и Балкану, уз чињеницу да су преко ње водиле важне комуникације из Европе ка Блиском истоку и обратно, чинили су некадашњу Југославију веома значајним актером одржања (гео)стратегијске равнотеже на тзв. европском ратишту.

У основном доктринарном документу бивше ЈНА – *Стратегији оружане борбе* – наглашавало се, да је значајан елемент њеног геостратегијског положаја чињеница, да је она раздвајала оружане снаге ,,Северноатлантског пакта и Варшавског уговора на јужноевропском војишту“.[5] Овој констатацији могло би се додати и запажање, да је својом несврстаном политиком, СФРЈ истовремено онемогућавала копнени спој Грчке и Турске са остатком НАТО-а (преко Италије), и запречавала избијање Варшавског уговора на Средоземље преко Балкана (нарочито после прекида присних односа СССР-а и Албаније).

Посматрајући тзв. европско ратиште из „птичије перспективе“, могло се закључити, да „територија НАТО у војногеографском погледу има много више слабости него добрих страна, док су те особености код територија ВУ у обрнутој сразмери“.[6] С друге стране, НАТО је био доминантан на морима око европског ратишта, па је током деценија након Другог светског рата, на Старом континенту

---

[3] *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, str. 148.

[4] Према величини, имајући у виду стратегијске аспекте, државе могу бити – мале (до 200.000 км²), средње (200.000-1,000.000 км²), и велике, са површином од преко 1,000.000 км². Класификација преузета из: Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, str. 63.

[5] *Strategija oružane borbe*, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Centar za strategijska istraživanja GŠ JNA, Beograd, 1983, str. 28.

[6] Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, op. cit., str. 231.

ипак опстајао какав-такав (гео)стратегијски баланс, којем је и бивша Југославија активно доприносила својом познатом спољнополитичком оријентацијом – несврстаношћу. Да је којим случајем СФРЈ активно партиципирала било у једном или другом војном блоку, то би свакако грубо нарушило успостављену равнотежу.

Када је реч о стратегијским правцима, у *Стратегији оружане борбе* је наведено, да преко територије СФРЈ пролазе два таква правца јужноевропског војишта – први, из Панонске низије ка Ломбардији и Јадранском мору, и обратно, и други, из Панонске низије ка Средоземљу и обратно.[7] С друге стране, Радомир Марјановић је констатовао, да Југославију захватају два стратегијска правца. Први стратегијски правац се протеже осом Милано – Загреб – Будимпешта – Кијев, и обратно, и аутор га је именовао као „падско-украјински“ од-носно „украјинско-падски“ правац. Обухвата од СФРЈ њен западни део, и целину Панонске низије (дакле, и Војводину). Други правац, иде осом Крит – турски мореузи – Одеса – Кијев, и обратно, и Марјановић га је назвао „егејско-укра-јинским“ односно „украјинско-егејским“ правцем. У погледу СФРЈ, овај правац је обухватао њен источни део.[8] Исти аутор је у свом уџбенику напоменуо, да би се у одређеним околностима могао активирати и трећи стратегијски правац, који би прелазио преко СФРЈ, иначе врло значајан у претеклим историјским епохама – „малоазијско-панонски“ односно „панонско-малоазијски“ стратегијски правац.

Чини се, да су састављачи *Стратегије оружане борбе* оправдано констатовали, како би се услед таквог геостратегијског положаја, ратна дејства ширих размера на јужноевропском војишту тешко могла изводити ,,а да не захвате и југословенски простор у целини или неке његове делове“.[9]

Штавише, у проценама водећих појединаца и команди ЈНА средином 1980-тих година, када је разматрана геополитичка позиција СФРЈ, није искључивана ни могућност да у случају светског или регионалног рата између блокова, буде изведена „истовремена агресија оба блока“ зарад заузимања делова територије Југославије, „с циљем да се побољша стратегијско-оперативни положај“.[10]

Другим речима, врх ЈНА је рачунао и на могућу двоструку агресију на Југославију, која не би била индукована фокусираним непријатељством према њој, већ би била резултат геостратегијске изнудице два блока, односно њихове жеље да у међусобном одмеравању имају што квалитетније позиције.

Да овакве процене значаја геостратегијског положаја СФРЈ нису биле уобичајене само за врх ЈНА, сведочи и књига познатог америчког геополитичара Збигњева Бжежинског из 1986. године, под називом *Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the U.S. – Soviet Contest.* У тој књизи, Бжежински је

---

[7] *Strategija oružane borbe*, op. cit., str. 28.
[8] Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem* op. cit., str. 239-241.
[9] *Strategija oružane borbe*, op. cit., str. 29.
[10] *Doktrina kopnene vojske JNA* (materijal sa seminara) GŠ JNA, Beograd, 1984, str. 32.

објавио једну од мапа, која недвосмислено сведочи о важности позиције Југославије у глобалном надметању суперсила.

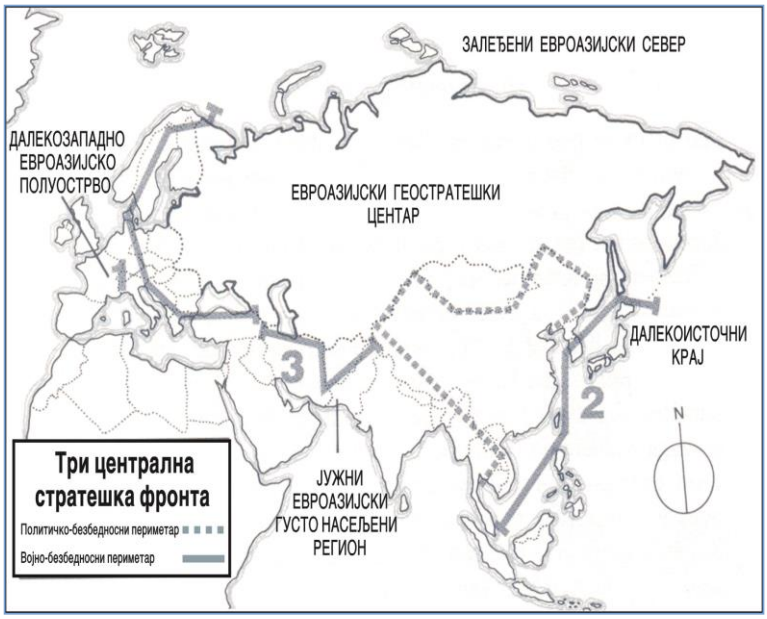

Мапа бр. 1.[11]

Геостратегијске промене након краја Хладног рата

Током Хладног рата, у Европи су се уобличила два војно-политичка блока, са својим посебним ратиштима. Посматрајући карту тадашње Европе, могло се уочити, да из геостратегијске перспективе, ВУ поседује неколико важних преимућстава у односу на НАТО. Уколико би НАТО предузео офанзиву са запада ка истоку, при напредовању, фронт би се непрекидно ширио, и убрзо би се појавио проблем недовољног засићења снагама Северноатлантске алијансе. У супротном случају, снаге Варшавског уговора би биле у сасвим другачијој позицији – при напредовању на запад, пошто се европско копно све више сужава – оне би временом имале све више расположивог људства за решавање различитих оперативних задатака.

Такође, док је НАТО ратиште било расцепкано (Норвешка на северу, Грчка и Турска на југоистоку) и понегде врло мале дубине (у грчком делу Тракије

[11] Zbigniew Brzezinski, *Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the U.S.-Soviet Contest,* The Atlantic Monthly Press, Boston/New York, 1986, p. 42. На мапи, која је за потребе овог рада репродукована са ћириличним писмом, дуж целе бивше СФРЈ, линијом северозапад-југоисток, пролази један од три стратешка фронта сучељавања социјалистичког Истока и капиталистичког Запада.

свега око 30 км, на Апенинском полуострву око 150 км), ратиште ВУ било је компактно, добро повезано, и са јаким залеђем у Сибиру. Величина и прикупљен облик његовог ратишта, давали су, како каже Радомир Марјановић, ,,изразиту предност ВУ и у офанзиви, и у дефанзиви, олакшавајући извођење маневра и дејства по унутрашњим правцима".[12]

Након окончања Хладног рата, НАТО је у највећој могућој мери санирао геостратегијске недостатке свог ратишта, ширећи се на исток и југ Европе. Кључни период проширења почиње са 1999. годином, а завршава се 2004. године. Исте године када је НАТО напао СРЈ, у састав пакта су ушле три земље централне Европе – Пољска, Чешка и Мађарска. Поготово са пријемом Пољске, НАТО је знатно померио своје границе на Исток, и задобио неопходну оперативно-стратегијску дубину. Пет године доцније, ова дубина је стекла два своја крила – северно, са пријемом три балтичке републике некадашњег СССР-а, и јужно, са уласком у Северноатлантски пакт Румуније и Бугарске.[13]

Поред пуноправних чланица, НАТО може да рачуна и на партнерске односе са низом других земаља које нису чланице, а које би у случају евентуалног конфликта са Русијом, као минимум, дозволиле транзит материјално-техничких средстава преко своје територије. То се пре свега односи на неутралне скандинавске земље, али и на оне са Балкана.

Нови геостратегијски положај Србије

Док је СФРЈ имала полихромно геополитичко окружење – три чланице ВУ (Мађарска, Румунија и Бугарска), две чланице НАТО-а (Грчка и Италија), и две неутралне земље (Аустрија и Албанија), Република Србија је у далеко хомогенијем геополитичком геопростору којег чини чак пет, у блиској будућности највероватније шест чланица НАТО-а (Хрватска, Мађарска, Румунија, Бугарска, Албанија и Црна Гора) и свега две неутралне земље (БиХ и Македонија). Услед малопре споменутих геостратегијских промена на тлу Европе, Србија није на контактном положају супротстављених блокова, већ у залеђу једног војно-политичког савеза (НАТО-а). Ширењем на исток, НАТО је стекао неколико врло географски атрактивних концентрацијских просторија у централној и источној Европи. У том смислу, треба споменути, пре свега, Балтичку низију која се протеже по територији три балтичке републике – Литваније, Летоније и Естоније, потом Пољску низију (око ⅔ целокупне пољске територије), Панонску низију (претежно у Мађарској), и Влашку низију уз Дунав са румунске стране, дакле у Румунији.

---

[12] Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem* op. cit., str. 233.

[13] Значај овог проширења НАТО-а на исток, огледа се и у чињеници, да САД постављају свој антиракетни штит управо на територији Пољске и Румуније, што Русија доживљава као још један потез у процесу њеног геостратегијског опкољавања.

Мапа бр. 2 – могући стратегијски правци дејства НАТО-а ка Украјини

Иначе, концентрацијска просторија се дефинише као „подручје на којем се прикупљају јединице и материјална средства једног или више видова ради извршења концентрације или предузимања ратних и борбених дејстава“.[14] Избор концентрацијске просторије је условљен географским, хидролошким, орографским и другим чиниоцима. Набројане четири равнице представљају квалитетне и комфорне концентрацијске просторије (полазећи од претпоставке да је за једну пешадијску дивизију потребно око 300 км², а за оклопну око 400 км² територије за концентрацију), с тим што у сценарију рата у Украјини, вероватно да Балтичка низија не би била место размештаја стратегијско-оперативне групације. С друге стране, преостале три равнице – Пољска, Панонска и Влашка – биле би веома употребљиве у погледу прикупљања НАТО снага за борбена дејства у Украјини. Са те три концентрацијске просторије, НАТО би могао ка Украјини да усмери три стратегијска правца дејства или да их у виду операцијских праваца обједини у јединствен, врло широк стратегијски правац, који би се у крајњим (замишљеним) границама протезао од Балтика до Црног мора.

Самим тим, стратегијски правци дејства на које су рачунале суперсиле и војни блокови током Хладног рата, губе свој некадашњи значај и функцију. Међутим, домаћи аутори као да нису (били) свесни те чињенице. Крајем 1990-тих година, објављен је, у целини гледано, врло солидан, намењен студентима вој-

[14] *Vojna enciklopedija*, knj. 4, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1972, str. 507.

них академија СРЈ, уџбеник *Регионална војна географија* – чији је писац био пуковник Мирослав Павловић. Већ тада је било очигледно, да ће скоро све суседне земље Србије постати део Северноатлантске алијансе, и да ће се Србија наћи у сасвим другачијем геополитичком окружењу (много монолитнијем) од оног у којем је била СФРЈ.

Разматрајући војно-географски положај Савезне Републике Југославије, Павловић каже, како би преко простора СРЈ у ратним дејствима светских размера дејствовале „значајне снаге на стратегијским правцима: падско-украјински, егејско-украјински и панонско-малоазијски".[15] У то време, а и данас, ратна дејства светских размера на европском тлу могла би да се остваре само у конфликту САД (НАТО) и Русије (ОДКБ). Узимајући ову претпоставку као једино реалну, као и наведене чињенице које се тичу проширења Северноатлантске алијансе на Исток, није јасно зашто би НАТО успостављао своје стратегијске правце у северној Италији (у тзв. Паданији), односно у Грчкој (са Егеја), када у односу на Украјину и саму Руску Федерацију има знатно ближе концентрацијске просторије у Мађарској и Румунији (Панонску и Влашку низију), као и у Пољској.

С друге стране, ако би се пошло од претпоставке да у евентуалном рату оружане снаге Руске Федерације имају иницијативу, није реално очекивати да би оне након успеха у Украјини, вршиле нападне операције и на територији чланица НАТО-а, односно да би прибегле окупацији делова или читаве територије Пољске, Мађарске или Румуније. У време Хладног рата, у тадашњим сценаријима ратног сукоба, и на самом Западу, рачунало се и на опцију совјетског заузимања појединих западних земаља (после успеха у конвенционалном рату), и на постављање марионетских влада, са ослонцем на локалне комунистичке партије, које су у неким капиталистичким државама, попут Италије и Француске, биле снажне и веома присутне у политичком животу. Другим речима, СССР се ослањао на једну глобалну и експанзивну идеологију. Данас иза руске спољне политике не стоји никаква идеолошка платформа, нити нарација која би теоријски оправдавала окупацију других земаља. Дакле, и у случају руског успеха у евентуалном конфликту, није реално очекивање да би се стратегијско-оперативне групације Руске Федерације пробијале до територије Србије.

Ипак, теза о важним стратегијским правцима дејства који прелазе геопростор Србије, упорно опстаје у домаћој војногеографској мисли.

У уџбенику – *Регионална географија* из 2004. године, његов писац Слободан Мишовић, говорећи о геостратегијском положају Србије и Црне Горе, запажа, како постоји више стратегијских праваца дејства у јужној Европи који би у целини захватили простор наше земље – дунавски, падско-украјински, западни, јужни и јадрански.[16] Аутор не прецизира шта подразумева под јужним и западним правцем, нити говори о томе под којим околностима би ови стратегијски правци могли да буду активирани.

---

[15] Мирослав Павловић, *Регионална војна географија I*, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност, Војна академија Војске Југославије, Београд, 1999, стр. 38.
[16] Слободан Мишовић, *Регионална географија*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004, стр. 39.

У уџбенику војне географије који је предвиђен за слушаоце Школе националне одбране, а чији је аутор Драгољуб Секуловић, када се говори о могућим војиштима на европском ратишту, истиче се како јужноевропском војишту припада и Србија, и како се на простору овог војишта издвајају четири стратегијска правца који су значајни и за геопростор ратишта Србије – падско-украјински, егејско-панонски, дунавски, и егејско-украјински (без већег значаја за Србију).[17] Нешто касније, Секуловић дословно понавља Павловићеву тезу која је цитирана, а по којој би преко простора Србије у евентуалним ратним дејствима светских размера дејствовале значајне снаге на три стратегијска правца – па-дско-украјинском, егејско-украјинском, и панонско-малоазијском.[18] Не улазећи у подробније у анализу вероватно нехотичног ауторовог несагласја са самим собом, када је реч о броју, валоризацији и именовању стратегијских праваца, треба свакако да се примети, да је у више наврата Секуловић добро уочио и нагласио геостратегијске промене у Европи, које су настале након Хладног рата, као и редизајнирано геобезбедносно окружење Србије.

Ипак, да ли због концепцијске инерције или неког другог разлога, теза о укрштању значајних стратегијских праваца преко геопростора Србије остала је актуелна у његовом уџбенику.[19]

Свакако да Србија има и даље значајан геополитички положај, не само на Балкану, већ и у Европи уопште. Остаје неспорна чињеница да преко територије Србије прелази изузетно важан комуникацијски сноп[20] који повезује западну и средњу Европу са југозападном Азијом (од Берлина до Багдада и даље до Персијског залива). Такође, нису без значаја и чињенице, да је Србија подунавска земља (преко Србије Дунав тече у дужини од 588 км), као и да рејон Београда представља комуникацијско чвориште међународног значаја.[20] Ипак, у евентуалном сукобу НАТО-а и ОДКБ-а, услед значајног проширења западне вој-не алијансе на исток континента, и за сада дефанзивне руске стратегије (Русија се још увек бори да задржи у својој сфери утицаја поједине бивше совјетске републике), територија Србије могла би да остане поштеђена било каквог увлачења у

---

[17] Драгољуб Секуловић, *Војна географија II*, Медија центар „Одбрана“, Београд, 2011, стр. 82.
[18] Ibidem, стр. 89.
[19] Изузетак представља драгоцена студија генерала Славољуба Б. Шушића – *Геополитички кошмар Балкана*. У тој књизи, аутор се на више места подробно бавио проблемом стратегијских праваца дејства на европском ратишту. Он је маркирао три стратегијска правца преко геопростора СФРЈ – ломбардијско-панонски, јадранско-панонски и албанско-бугарски. Након анализе њиховог протезања и других карактеристика, Шушић је закључио, да је ,,значај наведених стратегијских праваца у измењеним војно-политичким односима у Европи, као уосталом и у области Балкана, умногоме релативизован у поређењу с временом ‚хладног рата´“. Видети: Славољуб Б. Шушић, *Геополитички кошмар Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд, 2004, стр. 38.
[20] Уколико у једном смеру између два објекта, рејона или области, има неколико комуникацијских праваца истих или различитих врста саобраћаја, и ако нису на великом растојању један од другог, тако да се могу релативно лако допуњавати или замењивати, тада такви комуникацијски правци образују комункацијски сноп (једнородни или мешовити). Дефиниција преузета из: Radomir Marjanović, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem* op. cit., str. 176.
[20] Драгољуб Секуловић, *Војна географија II*, op. cit., стр.103.

конфликт, и Србија ни за једну страну у могућем сукобу не би представљала геопростор од виталног интереса.

Могуће је да поједини наши аутори инсистирају на тези о значајним стратегијским правцима европског ратишта који прелазе преко Србије због тога што успостављају чврсту корелацију између комуникацијских праваца или снопова и стратегијских праваца дејства.

У њиховом начину схватања, рецимо, ако постоји комуникацијски правац или сноп који повезује јужну Француску, северну Италију, Панонску низију и Украјину, онда се неминовно на ту осу наслања и стратегијски правац (овде већ више пута спомињани падско-украјински). Ипак, геостратегијске промене које су се десиле након Хладног рата, стварају потребу да се постојећи стратегијски правци дејства редефинишу. С обзиром на проширење НАТО-а на исток, чини се да је прикладније, поготово имајући у виду сценарио рата у Украјини који је изложен на почетку овог рада, уместо о падско-украјинском говорити о панонско-украјинском стратегијском правцу по оси Будимпешта – Кијев (може да захвата Србију, али и не мора). Такође, уместо егејско-украјинског правца, чини се, да је умесније узети у обзир његово скраћење, и преименовање у рецимо влашко-украјински стратегијски правац дејства, који би пратио осу Букурешт – Кишињев – Кијев. Поред тога, већ спомињани панонско-малоазијски односно малоазијско-панонски стратегијски правац, могао би поново да буде активиран само у случају радикалне измене геобезбедносне архитектуре у Европи, што би подразумевало престанак постојања или смањену улогу НАТО-а, јаче политичко и војно присуство Русије ван граница бившег СССР-а, и уобличавање више конкурентских војно-политичких блокова или савеза на европском тлу.

Србија у НАТО-у или ОДКБ-у

Уколико би Србија приступила НАТО-у (а тај поступак би вероватно утицао и на опредељење БиХ и Македоније у истом смеру), Северноатлантска алијанса би употпунила своје присуство на тзв. јужноевропском војишту и додатно појачала своју контролу над Старим континентом. У погледу конкретних тековина, НАТО би могао да рачуна на проширење концентрацијске просторије у Панонској низији до 25.000 км² – то јест за територију Војводине и шире околине Београда. Међутим, западни војни савез би и без тог проширења могао да оптимално употреби геопростор Мађарске у својству концентрацијске просторије. Такође, НАТО би могао да рачуна на Београд као важно комуникацијско чвориште, и Србију као најпогоднију земљу за транзит људства и материјално-техничких средстава из Средње Европе за Блиски исток и обрнуто. Ипак, услед свог проширења, Северноатлантска алијанса је обезбедила више опција у погледу логистике и начина снабдевања. Стављајући практично целокупну северну обалу Средоземља, од Шпаније до Турске под своју контролу, Северноатлантска алијанса је вишеструко мултипликовала могуће линије снабдевања, и у сваком случају, може и без чланства Србије у њој да обезбеди логистичку подршку својим тру-

пама у источној Европи. Ако би се рецимо НАТО определио за снабдевање својих трупа у Мађарској са југа, могао би у том смислу да искористи неколико хрватских лука (посебно Ријеку) и преко мреже квалитетних цеста и пруга брзо испоручи материјално-техничка средства јединицама које су размештене у Панонској низији. Чланство Србије у савезу било би добродошло за НАТО у смислу логистичке подршке трупама у Румунији (могао би да се користи и ток Дунава), али и за ту концентрацијску просторију постоје алтернативни правци, додуше не баш оптимални (продужетак споменуте линије снабдевања из Хрватске и Мађарске или њено успостављање из Грчке, преко Бугарске). Свеукупно, чланство Србије у НАТО-у, са геостратегијског аспекта, било би за западну алијансу драгоцено, али не и животно неопходно.

Мапа бр. 3 – НАТО са Србијом (укључујући и КиМ) у његовом саставу

Мада у нашој јавности идеја партиципације Србије у ОДКБ-у ужива знатну подршку, одређене геостратегијске датости знатно усложњавају њену реализацију. Пре свега, не постоји копнени контакт са било којом чланицом овог савеза, а минимална удаљеност до најближих граница земаља чланица (Белорусије и Крима који је две године *de facto* део Русије), креће се око 1000 км правом линијом. Чињеница да Србија нема излаз на морску обалу знатно компликује могуће чланство. Пример Јерменије, која такође нема заједничку границу са Руском Федерацијом, нити излаз на море, не може да буде сасвим адекватна аналогија, будући да на Закавказју Русија има знатно већи политички утицај (снажне везе

одржава и са Азербејџаном који је јерменски геополитички супарник), као и да негује неформално савезништво са Ираном, преко којег може да врши транспорт људства и материјално-техничких средстава ка Јерменији. Србија је углавном окружена чланицама НАТО-а, а две суседне земље које још нису у његовом саставу или немају излаз на море (попут Македоније) или тај излаз нема никакав практични значај (БиХ). Осетљив и рањив геостратегијски положај Србије детерминисан је, између осталог и процесом одвајања Црне Горе, који је окончан пре десет година, и захваљујући коме је Србија постала LLC – landlocked country (копном затворена земља).[21]

Из руске перспективе, чланство Србије у ОДКБ-у такође носи одређене недоумице. Размештај било каквог већег руског војног контигента у Србији био би, логистички гледано, врло сложен – која би чланица НАТО-а дозволила транспорт људства и материјално-техничких средстава оружаних снага Русије преко своје територије? Евентуално, Руска Федерација би могла да транзит преко своје територије (случај са снабдевањем снага НАТО-а у Авганистану) услови са допуштањем допремања властите опреме и људства у Србију. Ипак, ова могућност делује превише хипотетички и на дужи рок није поуздана.

Мапа бр. 4 – ОДКБ са Србијом (укључујући и КиМ) у његовом саставу

Иако је на мапи бр. 4 у саставу ОДКБ-а приказана целовита Србија, дакле заједно са Косовом и Метохијом, јасно је да би под садашњим околностима,

[21] С друге стране, не би требало ни да се прецењује значај црногорског изласка на морску обалу, пошто се улаз и излаз са Јадрана остварује преко Отрантских врата (морског пролаза најмање ширине око72 км) које контролише НАТО, са обала његових чланица – Италије и Албаније.

наша држава могла да партиципира у овом савезу само окрњена, то јест без своје јужне покрајине (аналогна би ситуација била и у случају српског приступања НАТО-у, с обзиром да велика већина чланица НАТО-а третира тзв. Косово као независну државу).

Из Србије као чланице ОДКБ-а, у случају оружаног конфликта који је скициран на почетку овог рада, не би било препоручљиво да се врши ометање концентрације трупа НАТО-а у Мађарској или Румунији, нити да се ка њима изводе било каква борбена дејства услед велике несразмере снага, чињенице да се она налази у окружењу, и да је њена површина (88.361 км²) мала до те мере, да је то, како запажа Драгољуб Секуловић, „величина простора која се са геостратегијског аспекта налази на доњој граници респекта“.[22] То значи, да би се геопростор Србије могао захватити само једном стратегијском операцијом НАТО-а, а агресија извршити скоро па мирнодопским снагама околних земаља чланица. Исти аутор, такође констатује, како је са војногеографског становишта, положај ратишта Србије на Балкану неповољан и веома осетљив.[23] Србија би, услед свог положаја, Руској Федерацији, односно ОДКБ-у могла једино да буде интересантна као центар за осматрање и прикупљање података. Све у свему, чини се, да би српска партиципација у ОДКБ-у, више носила (гео)стратегијских и логистичких проблема за ту организацију, него што би доприносила њеној снази.

Закључак

Геостратегијски посматрано, у светлу њиховог могућег конфликта, нити за НАТО, нити за ОДКБ, чланство Србије не би требало да представља врхунски приоритет. Северноатлантска алијанса се већ довољно проширила, и обезбедила лепезу различитих стратегијско-логистичких опција за снабдевање и подршку својим трупама које би биле размештене у централној и источној Европи, и стога нема рационалног разлога да врши снажан притисак на Србију у смислу њеног учлањења. Поред тога, НАТО је већ кроз низ програма и споразума, пре свега кроз Парнерство за мир (ПзМ), затим Индивидуални акциони план партнерства (ИПАП), споразум са организацијом НАТО за подршку и набавку (NSPO) о сарадњи у области логистичке подршке, те СОФА споразум, приволео Србију на различите модалитете сарадње, па и на допуштање транзита сопственог људства и материјално-техничких средстава преко њене територије.

За ОДКБ, услед географских датости, са пуноправним учлањењем Србије појавио би се и низ проблема и недоумица стратегијског и логистичког карактера. С друге стране, Србија је од 2013. године, земља-посматрач у тој организацији, и са Руском Федерацијом развија одређене видове плодне војне сарадње. По свој прилици, за Руску Федерацију и ОДКБ, приоритетније је да Србија

[22] Драгољуб Секуловић, *Војна географија II*, op. cit., стр.107.
[23] Ibidem, стр. 101.

не приступи Северноатлантској алијанси, него да постане део ,,источног НАТО-а".

Дакле, за прокламовану политику војне неутралности постоји геостратегијска основа. Та политика би требала да има и своју реалну, у војној сили оваплоћену димензију. У том смислу, витални императив представља набавка савремених система ПВО, с обзиром да искуства са разних ратишта показују, да се нити једна војна кампања (агресија) не предузима без снажне, масивне и интензивне акције (подршке) ратне авијације.

Дискусија о чланству Србије у војни савезима, пре свега када је реч о НАТО-у, има неколико других димензија. Уколико би Србија одлучила да се придружи Северноатлантској алијанси, такав чин би, пре свега, имао политичку, моралну и симболичку тежину. Потпуно је јасно да је 1999. године, НАТО извр-шио агресију на СРЈ. Чланство Србије у том савезу практично би ослободило западну војну алијансу од било какве одговорности, и дало морално оправдање за њен напад од пре седамнаест година. Само у тој равни, дакле симболичкој и моралној, пуноправна партиципација Србије у његовом саставу има за НАТО суштинско значење. У погледу доприноса који пружа њен географски положај, Србија, иако пожељан, није за НАТО и преко потребан члан.

Геостратегијски положај Србије могао би да буде по значају приближан ономе који је имала СФРЈ само у случају коренитих геополитичких промена на тлу Европе. Уколико би се сфера утицаја Руске Федерације проширила ван граница бившег СССР-а, а западна војно-политичка структура редизајнирала или се поделила на барем два блока, онда би и Србија могла да рачуна на атрактивнији положај, а стратегијски правци дејства из периода Хладног рата би опет могли да стекну важност и у одређеном моменту да буду активирани.

Nebojša Vuković

Serbia and the strategic directions of action in a possible war between NATO and CSTO

Summary

Academic paper "Serbia and the strategic directions of action in a possible war between NATO and CSTO" offers analysis of the position of the Republic of Serbia in relation to strategic directions on the European theater of war that either one or the other party would use in a possible armed conflict. In the paper, a conclusion has been drawn that the geostrategic position of Serbia is significantly less attractive (i.e. critical) in comparison to the position of SFRY in the Cold-war era due to various factors, and, hence, none of the possible warring parties has reasonable strategic justifications to ultimately demand from Serbia to join their military-political groups. Scientific methods particularly used in the paper are comparative and analytical methods.

Key words: Serbia, NATO, CSTO, strategic directions, war

Литература

Brzezinski Zbigniew (1986), *Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the U.S.-Soviet Contest,* The Atlantic Monthly Press, Boston/New York.

Doktrina kopnene vojske JNA (materijal sa seminara) (1984), GŠ JNA, Beograd.

Marjanović Radomir (1983), *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem*, Vojnoizdavački zavod, Beograd.

Мишовић Слободан (2004), *Регионална географија*, Факултет цивилне одбране, Београд.

Павловић Мирослав (1999), *Регионална војна географија I*, Сектор за школство, обуку, научну и издавачку делатност, Војна академија Војске Југославије, Београд.

Секуловић Драгољуб (2011), *Војна географија II*, Медија центар „Одбрана“, Београд.

Strategija oružane borbe (1983), Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, Centar za strategijska istraživanja GŠ JNA, Beograd.

Шушић Б. Славољуб (2004), *Геополитички кошмар Балкана*, Војноиздавачки завод, Београд.

Vojna enciklopedija knj. 4 (1972), Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd.

Vojni leksikon (1981), Vojnoizdavački zavod, Beograd.

УДК 172.4(476:497.11)

Вадим Елфимов*
Белоруски државни универзитет
Минск, Белорусија

«НОВИ СИСТЕМ БЕЗБЕДНОСТИ – ЗА СРБИЈУ И ЦЕО СВЕТ»

Резиме

Аутор заступа хипотезу да свет може више да заради у миру него у рату, при чему треба знати да је стабилност важнија од зараде. Међутим ,да би ово разумели неопходно је да се промени сврха развоја светске економије: мора се преусмерити на социјалну страну. Као у Белроусији.

Кључне речи

Рат, мир, свет, Белроусија, стабилност, политика, Србија

Говрећи о Србији руском човеку је тешко придржавати се строго научног стила... Ипак међу духовно и по крви блиским државама, као и међу сродницима, постоји нека астрална веза. Када је лоше једноме, и другом није баш све по вољи. И обрнуто, када је добро првоме и други цвета.

Ваистину, управо таква веза постоји између Србије и Русије. То значи да и међу Србијом и Белооусијом такође постоји тако нешто, јер друга такође улази у духовни савез са Русијом. Ова духовна веза и чини суштину садашње концепције руског света, куда и Србија и Белорусија, ако и не улазе, а оно сигурно теже, при чему ова веза нема граница, јер је установљена преко небеса.

Ипак, потрудићу се да овај феномен «везе» објасним материјалистички. Објашњење је једноставно. Када је био снажан Совјетски Савез и Југославија је на челу са Србијом такође била јака. Користећи се својим ауторитетом чак је предводила велики број држава преко Покрета несврстаности. Нешто раније, 1920 – 1930. година, СССР је био слаб и Југославија је била слаба. Тачније налазила се под западном спољашњом управом – испочетка енглеском, а потом немачком. И ево сада када Русија обнавља изгубљен статус суперсиле 90-их година прошлог века и Србија је добила шансу. Шансу да се подигне из пепела створеног натовским бомбардерима.

Србија то у потпуности може сада да уради – потребно је само да жели да се избави од власти «напредних демократија». Овде постоје историјски примери: управо је српски дух избавио Југославију из канџи «спољашњег управљања», лично утврђеној од Адолфа Хитлера. Југославију је спасао српски

* политиколог, кандидат историјских наука, доцент

партизански покрет и победа Црвене армије над Хитлером. Тада је Југославија поново раширила крила.

То што је она после Другог светског рата иницирала Покрет несврстаности и није се «присајединила» социјалистичком блоку, створеним од СССР-а, остајући изван њега последица је западног утицаја. Тачније чињенице да је Ј. Б. Тито био Хрват који је уз то кокетирао са Западом. Официјелно објашњење је да је Тито имао велику жељу за независности и зато је балансирао између Запада и Совјетског Савеза. У суштини, он је балансирао не ради саме «независности». Независност није подразумевала узимање кредита од Запада и самим тим стварање државног дуга пред западним кредиторима, што је чињено. Хрват Броз Тито ишао је на ову жртву и подривање југословенског суверенитета са једним циљем – да државу која исповеда социјалистичку оријентацију дистанцира од упоришта социјализма, Савеза Совјетских Социјалистичких Република. Зашто? Зашто је он то радио?

Зато што је схватао да је Совјетски Савез – Русија. И што се више приближава Русији развијаће се и цветати Југосавија, а унтуар ње Србија!

И овде се пројављује сличност судбије Русије и Србије. У XX веку обе су постојале у некој својој модификацији, где су били спонзори јачања државотворнсоти, при чему саме нису од тога добили неке посебне дивиденте, добили су мање од националних мањина или оних којима су пружиле покровитељство.

Недоследности ове политике покушавана су да се изгладе са идеологијом интернационализма, процесом формирања нове заједнице људи – совјетског и југословенског народа. Могуће, процес интернационализације није требао да претрпи крах, али то се догодило... Могуће је и да се то догодило случајно! Но, тек када се то догодило, владајуће државотворне нације, Руси и Срби, које су колико јуче држали на истом нивоу са националним мањинама, што значи да су потцењивали и чак експлоатисали њихове економске ресурсе, али већ следећег дана показало се да нису способне да поново цементирају државу и спасу је од краха. Они су већ били «једнаки међу једнаким» и у нацији није било лидера.

За мањине се створила нова ситуација. Помоћи из центра више није било и бивши примаоци помоћи тј. националне мањине, које су већ привикле да живе на дотацијама на рачун државотворне нације, нашле су се се у прилици да траже помоћ «на страни», јер самостално нису могли да опстану. Обећања «помоћи» брзо су стигла са Запада, али уз услове децентрализације, тј. отварања врата сепаратизму на некада јединственом простору.

На овај начин Срби и Руси су се преобразили од нација које спонзоришу у нације које се бране од свих. Ето шта су добили као плату за своју доброту и несебичност. Само зато што је Србија територијално мања и географски ближа Западу од Русије, организовани процес рушења одвијао се проливање крви.

У вез овога интересантно је навести најновији цитат Нејџела Фаража, британског политичара, који је извео Британију из Европске уније, лидера па-

ртије Независности Уједињеног Краљевства (UKIP), посланика у Европском парламенту. Фраза изречена од стране Фаража у јуну 2016. године и која, може бити, нема директне везе са разбијањем Југославије, што је постала трагедија за Србе. Цитат гласи: „Много пута сам говорио о томе у сали заседања Европског парламента у Стразбуру. На рукама Европске уније је крв не само Украјинаца, већ и Сријаца и Либијаца. Европска унија се игра са ватром и хиљадама живота Украјинаца, финансирајући корумпирану владу, која се уз то ослања на одреде неонациста и која одбацује значајан део свог становништва само зато што говори руски језик. Нисам одобрио присаједињење Крима Русији, које се догодил овероватно ради спречавања изазивања кризе. Овај корак дао је Европској унији повод да говори о обнови совјетске империје и 'територијалним апетитима' Владимира Путина. Но, његова је заслуга понајвише у томе, што је успео да заштити становништво Крима од кијевских бојовника. Мало који европски лидер има храбрости да призна да наш експанзионизам и наша жеља да ширимо НАТО и ЕУ, у том смислу у на рачун Украјине, представља узрок ове нестабилности“.[1]

Овом искреном признању британског политичара треба додати питање: «Да ли је од Вас констатована експанзије Запада почела од Либије и Украјине?»

Дефинитивно, актуелна експанзија Запада која се захуктала у Украјини. Либији и Сирији почела је у Југославији 90-их година прошлог века. Да је неко тада спасао Југославију од агресије, не би данас било Украјине, али ни Сирије ни Либије ни Ирака, као «горећих тачака». То значи да не би било ни терористичких напада «исламске државе» на територији саме Евопске уније. Колико год да је Фараж у праву, потребно је проблем посматрати много дубље...

Југославију су почели озбиљно да дрмају пре 25 година. У јуну 1991. године Социјалистичка Федеративна Република Југославија је разбијена. Поновила је судбину Совјетског Савеза, али њен распад је био крвав: грађански рат, националне и религиозне чистке, геноцид, масовно бегство цивилног становништва, бомбардовања, последица су и унутрашњих супротности и великог спољашњег притиска. То је значило 15 година невоља.

До 1991. године Југославија је била једна од већих држава на Балкану. По суштини социјалистичка, али никада потпуни члан социјалистичког блока. Независна, иако тржишна... Да, сукоби богатијих и сиромашнијих региона су постојали, али због религије и националности никада. Нико није размишљао да ће се пролити крв и да ће бивше комшије почети да убијају једни друге. Много пута је речено: «Кад умре Тито, све ће пропасти!» Јосип Броз Тито је умро 1980. године и држава је опстала још 10 година. Потом је разбијена на шест делова: Србија, Хрватска, Словенија, Црна Гора, Македонија и БиХ, а ту је и непризнато Косово. Сада ту нема ни богатих ни посебно срећних.

[1] https://lenta.ru/articles/2016/06/23/nigelspeaking/

Но, да ли је распад Југославије био неизбежан? Ко је први испробао на њима сценарио осмишљеног и крвавог распада? Ко је први преобразио балкански регион у постојани извор нестабилности? Ко то и даље шири «југословенски сценарио» на цео свет?

Војислав Шешељ, лидер Српске радикалне странке, примећује: «Тито је више пута мењао Устав да би дао више аутономије различитим областима, у том смислу и Космету, да би одржао баланс између националнсоти и очувао власт. То је довело до тога да је он сам био гарант постојања Југославије. И када је дошл овреме рата за независнсот, нисмо били спремни».

Најпознатији од преживелих затвореника Хашког трибунала, своју прву казну одробијао је још у Југославији. И тада је, 1984. године, Војислав Шешељ позивао да се створи јединствена држава, али на темељу Србије и уз уважавање историјске улоге Срба. Како се показало за оваке погледе осуђивали су на затвор не само они који су се клели на верност Титу, него и они који су са Запада дошли да разруше Југославију.

У пракси они су рушили Србију. Они су заправо рушили тај велики словенски свет, на чијој стражи су увек стајала две дражве – Русија и Србија. И док они постоје, словенски свет ће се подизати из пепела, као птица Феникс. И задивљивати свет.

После 12 година у Хагу, Војислав Шешељ није ништа изгубио од својих убеђења. «То је њихово главни план, а чија је оснвоа русофобија», гвоори он. «Њима је нужно да реше ситуацију на Балкану, разрушити Србију, како Русија не би имала моћног савезника. Зато стварају цели појас нестабилности».

Овде српско питање постаје општесловенским. И општесветским, јер се тиче савременго светског поретка. Чињеница је да смо ми заинтересовани за стабилнсот света, али не и Запад. И то је објективна чињеница.

Србију, Русију и Белроусију пвоезује још једна важна нит. Руси, Белоруси и Срби су се борили са Хитлером и победивши фашистичку Немачку, били ствараоци послератног поретка, у том смислу и послератне архитектуре безбедности. Јалтско-Потсдамски систем, који је дефинисао нове границе у Европи заједно са Хелсиншким уговором о неповредивости граница били су угоани камен светске безбедности и стабилности. И више од тога, од очувања овог система зависило је само постојање свих европских држава у свом претходном облику, па тако постојање као Русије тако и Србије.

Данас у Европи, али и у свету у целини, нема никаквог система безбедности. Јалтско-Потсдамски систем су урушили, а нови нису хтели да створе, јер би сметао агресивним плановима. Уместо тога намеће се тотална доминација једног војног и веома агресивног блока – НАТО-а, који према свему, треба да има монопол на агресију. Монополи су смртна опасност за светску заједницу, он зауставља развој. Ето зашто «монополисти» Америакнци предлажу да се замени теорија еволуције са концепцијом вечних конфликата, јер, како кажу, тачно је да она доноси крв, али и реалан развој.

Ето зашто је у наше време толико разговора о «сукобу цивилизација», иако може бити да је цивилизација на планети Земљи, ипак, заједничка, једна

– људска. Дефинитивно, она је сложена и многолика, али је то и залог њеног развоја. Тачно је да многоликост ствара ефекат неразумевајућег «чуда» саме Природе. А то чудо – то је генетско богатство и бесконачност неорганских и органских једињења. Многоликост – то је остава цивилизације, њен неприкосновени кладенац, материјална база инваријантности цивилизацијских кодова и, на крају, могућности наћи одговор на сваки изазов који се појави током хода историје.

Међутим, јединство у различитости је залог преживљавања цивилизације. На тај начин, многоликост је одговорна за развој, а јединство за очување цивилизације. Уколико неко синтетизоване, узајамно обогаћујуће делове почне да дели на фрагменте, па их супростави једне другима и почне усмеравати да ударају главама једни друге, могуће је констатовати: почео је распад цивилизације.

На тај начин, добија се утисак да цивлизација за човечанство мора бити света и недељива, а њено многообразје чувано међуанродним законима од сваке лапидарне унификације. Повезујући, живим нитима цивилизације могу бити само нити интеграције. Сам термин «интеграција» потиче из латинског језика integratio — «уједињење» и означава повезвиање делова, њихово уједињење, чак синтезу у наднационалне структуре, но са обавезним очувањем њиховим оригиналних и општецивилизацијских кодова. Управо на овај начин у наше време развија се виша форма интеграција -«интеграција интеграције».

Међутим са лаком, тачније тешким рукама Семјуела Хантигтона и Збигњева Бжезинског, који су исекли цивилизационе «слоејве» и пронашли међу њима «дух сукоба», светске политичке елите већ озбиљно играју са «међуцивилизационом борбом». Истовремено, не схаватајући да због њихове тренутне добити, стечене од рата подељених, убрзо наступа ерозија, а затим и рушење све велике цивилизацијске куће.

Међутим, данашње политичке, тзв. светске елите, које су потекле издвајањем из масе и уздизањем изанд ње, нема другу психологију и друге принципе, осим «подели и владај». Издвојене елите, природно, навикле су да себе издвајају од осталих, па и од целокупног света. У њиховом понашању је фокус на социјалном супеху, што им ограничава поглед на свет. Управо у томе је драма светског социума, које још увек није способно да пређе на самоуправу и и принуђен је да се усмерава на егоистичке, посебне циљеве политичких елита, који немају много заједничких интереса за остатком човечанства. Да би ово реално социјално-политичко противуречје сакрили, елите су и измислиле ефемерну тезу о противуречности цивилизација. То им није било довољно па су одлучили да све ово материјализују, што су учинили на свој уобичајени начин: додели ли су много новца «одређеним групама», одабраним у свакој од вештачки испланираних «малих» цивилизација - «спроводницима», «полупроводницима» и «псеудоелитама».

Искуство цивлизацијског конфликта сада се снажна оцртава у Украјини. Као што је познато ова држава је доведена на ивицу раскола управо по-

водом цивилизацијског избора, које тамо нема основа и које је поделило націју. Но, ако су «мале» (или унутрашње) цивилиазције – објективна ствар, зашто се онда морају бирати? Како је могуће да се украјински народ приморава да бира другу цивилизацију кад има своју хиљадугодишњу историју? Где су Украјинци били до сада? Изван цивилизације? Иза граница наше галаксије?

Уопште да би приступили таквом «избору», Украјинци су морали да напречац заброаве своју историју. А после тога и своју цивилизацијску припадност, тачније припадност једној цивилиазцији. Они се приморавају да дођу до момента «избора» са чистим листом. Тј. да се одрекну своје природне самобитности, националног самосазнања и од националних перспектива, ради стицања неких универзалних, не створених властитим историјским искуством, већ умом измишљене универзалне вредности. Или, ако ово није могуће, да прихвате вредности неке друге «мале» и «напредније» цивилиазције. Овакво стање у друштву неизбежно порађа когнитивни дисонанс, тј. подељено друштвено сазнање. Но, како је то могуће у целом друштву?

Тако нешто у целом друштву није могуће. Целокупно друштво не може бити прожето једном идејом, као што не може бити обухваћено ни једним општим безумљем. Тачније је да се когнитивни дисонанс појавио само унутар украјинске елите – том невеликом делу друштва које је способно да утиче на сво друштвено сазнање, које се тек тада почело ширити даље. Ово је постепено, али стварно расколило социум на оне који су сачували здрав смисао и остатке историјске свести и оне који су подлегли модерној идеји смене «цивилизација». Тачније, овде се ради о смени покровитеља, јер ви бирате већ постојећу «цивилизацију», другим речима она није стварана, што значи да такви себе и своју націју постављате и подчињени положај. Или савременим речима под «спољашњу управу». Да би то било могуће, код народа треба развити комплекс инфериорности: да нису у могућности да сами преживе и да треба да се потчине неком другом (у овом случају Западу).

Познате су речи Александра Лукашенка: «Белорусија нема геополитичких амбиција, али имамо геополитичке интересе». Управо тако, геополитички интерес је очување глобалног мира – један од најважнијих за све. Данашњи, крајње глобализовани свет је међусобно зависан и толико се проширио да се истањио до екстремне кртости. При чему економска превирања, и борбе за прерасподелу тржишта већ стварају нове пукотине... Свету сада више него икада треба солидна кичма, чврста структура која га може задржати у једном комаду.

Управо у условима глобализације, свет се фактички нашао без система безбедности. Стари систем, који је остао у наслеђе после окончања «хладног рата» два пута је подељен. Први пут каде се од њега одцепио ОВД и када је остао само НАТО и, други пут, када је НАТО политички «прогутао ОБСЕ. На тај начин сачувала се само једна организација, која сада одговара за све: и за војну ситуацију и за полиитку и чување граница и за дијалог са Истоком, и чак за «регулисање» блискоисточне кризе, не говорећи о амбицијама на централно-азијским правцу. Поред тога, потчинила је себи још и уни-

верзалну међународну институцију – Уједињене нације. Овакво пребацивање надлежности НАТО-у, крајње је необично за војну организацију и довело је до тога да преузима вишеструко сложене задатаке за које нема адекватне ресурсе да изврши. А војна средства, као и блоковско мишљење, сами по себи подстичу да се једноставним решењима решавају сложени проблеми. Резултат тога је мноштво конфликта чак на територији саме Европе у које је увучена Алијанса, затим негирање Хелсиншких постулата и мењање државних граница и на крају, међународно правни ћорсокак, јер се неком народу даје право на самоопредељење, а неком не.

Данас је ту још и дефинитивна деградација Организације уједињених нација, која није способна да реши нити један проблем, при чему је себи оставила још једно бреме да правно «покрива» «извоз демократије» и сваку војну акцију САД. Чини се да нема и не може бити другачије безбедности у савременом свету осим глобалне. Намеће се закључак да постоји челична веза између глобализације и безбедности. И више од тога, управо је безбедност постала први «глобализујући» процес, који је зачет у недрима нуклеарног доба, убрзан биполарним системом и ослобођен по инерцији у епохи «постконфронтације». Но, није прошло ни неколико месеци после громогласно најављеног краја «хладног рата», а постконфронтациона епоха је почела убрзано да умножава конфликте? Број конфликта се и данас умножава, претварајући глобалну безбедност у глобалну нестабилност.

Ако посматром осве из ситоријске перспективе, јасно је да је човечанство много трошило на безбедност, одвајајући од својих стваралачких потенцијала. Да и ако све посматрамо у историјској перспективи, све ове тенденције су убрзавају геометријском прогресијом. Новим системом безбедности могу се дакле сматрати само оне безбедоносне архитектуре које у потпуности напусте од компромитованих принципа, који не само да ће престати трошити ресурсе човечанства, него насупрот, почети да доприносе, директно или индиректно, стварлаштву. Тада ће безбедност бити исплатива, а насиље и рат посматрани као бескорисна потрошња, што је и довело до банкрота ратних хушкача. Није тешко закључити да таква ситуација подразумева промену мотива спољне политике, што ће променити цео систем међународних односа: систем неће постати «постконфликтним», већ стварно бесконфликтним.

То се може остварити само у оквиру модернизације и реструктуирања постојећег капиталистичког система у нешто ново, са изразитом социјалном оријентацијом. И, наравно, такав систем би био ефикасан са аспекта међународне заједнице, а не појединих земаља или блокова.

Круг се затворио: очување глобалне безбедности је могуће само ако се глобални капиталистички систем модернизује, што значи задржавање ефикасности економског система, уз развој конкуренције, уз повећану пажњу на друштвене потребе и захтеве.

Тада ће, као у Архимеда, да се појави реална полуга утицаја: економска заинтересованост за стабилност. До сада су највећу добит доносили ратови. На другом месту по заради остаје претња употребе војне силе: то треба

спречвати одговарајућим војно-техничким потенцијалом, који је скуп. На трећем месту – директна трговина оружјем.

Ако са економским перфомансама ова три «чудовишта» поставимо бизнис-пројекат «мир», онда ће он бити банкрот. Али, само привремено.

У ствари, свет може да више заради у миру него у рату, при чему је важнија од зараде стабилност. Међутим, да би ово разумели неопходно је да се промени сврха развоја светске економије: мора се преусмерити на социјалну страну. Као у Белроусији.

И то ће бити белоруски допринос новој, посткризној глобализацији, не америчкој, већ глобализацији која отвара и не затвара перспективе глобалног развоја. И за Србију и за Русију и за Белорусију. И за сву нашу једну земаљску цивилизацију.

Коју ће спасити словенски свет!

Вадим Елфимов

Новая система безопасности - для Сербии и всего мира

Резюме

Автор придерживается гипотезы, заключающейся в том, что стабильность важнее прибыли. Однако, чтобы понять это, необходимо скорректировать цели развития мировой экономики - перенаправив вектор развития на социальную сторону. Как в Белоруссии.

I V

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ САВЕЗА

Срђан Перишић, СРБИЈА И *ДВА ПОГЛЕДА НА СВЕТ*:
ЕВРОПСКА УНИЈА И РУСИЈА

Дејана Вукасовић, Миша Стојадиновић, СРБИЈА ИЗМЕЂУ
ЕВРОПСКИХ И ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА:
ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Бранко Бељ, СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И
ЕВРОАЗИЈСКОГ САВЕЗА

Александар Јанковић,
ШТА ЗНАЧИ БИТИ „ЕВРОПЉАНИН“?

Александар Мељничук
ПУТ УКРАЈИНЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ ИЛИ ПУТ У НИГДИНУ

УДК 321.01(47:061EU)

Срђан Перишић*
Београд

СРБИЈА И ДВА ПОГЛЕДА НА СВЕТ: ЕВРОПСКА УНИЈА И РУСИЈА

Сажетак

Аутор у тексту сагледава идеолошки и геополитички карактер Европске уније, Русије и организација које она предводи. После увода, где смо дефинисали истраживачко питање и теоријско-епистемолошки приступ, први део говори о постмодерном карактеру Европске уније, као делу либерализованог Запада, и делу мрежне структуре супранационалних организација. Други део рада је сагледавање ЕУ у геополитичком контексту. На примерима одвајања Црне Горе и Космета и блокаде *Јужног тока* анализира се геополитички наступ ЕУ према Србији. Трећи део је анализа идеолошког и геополитичког карактера Русије и организација које она предводи, пре свега Евроазијске економске уније. Тежишно, сагледава се питање – да ли је интерес Србије да постане чланица постмодерне и нео-либералне организације ЕУ која је геополитички под контролом атлантизма? Анализира се однос Србије са Евроазијском економском унијом, као нуклеуса будућег Евроазијског савеза. У условима настајања мултиполарности, тј. Различитих цивилизацијских и културних *погледа на свет*, Ср-бија има само једну могућност која обезбеђује њен геполитички интерес: ослањање на сопствени културни и цивилизацијски идентитет и сарадња са Русијом и Евроазијском унијом.

Кључне речи: Србија, Европска унија, Русија, Евроазијска економска унија, геополитика, постмодерна, либерализам, идентитет.

УВОД

Владе Србије од 2000. године активно спроводе политику да Србија постане чланица Европске уније, тј. да у политичком, економском и безбедносном погледу буде њен део. Дакле, политичка елита је одлучила да Србија геополитички и вредносно припада Западу. Са Русијом се, за сада, негују само одређени економски и културни односи, и делимично војна сарадња – али без исказане намере да се постане члан у међународним одрганизацијама где је Русија активно присутна: Евроазијска економска унија (ЕЕУ) и Организација договора о колективној безбедности (ОДКБ).

---

* Доктор политичких наука, доцент

При томе нико од политичке елите, која се доминантно залаже за Запад, није квалитативно објаснио зашто Србија треба да буде чланица ЕУ, али не и НАТО, имајући у виду да су и ЕУ и НАТО организације Запада и врше исту геополитичку и вредносну улогу у Европи. Такође, у јавном дискурсу нема говора и анализа да су и Русија и земље Руског света део Европе, те да ЕУ не може унилатерално да располаже правом да говори у име европских интереса, култура и вредности. Исто, у јавности нема анализа значаја међународне економске организација ЕЕУ, у којој је Русија активно чланица. То се посебно уочило када је та организација у мају 2016. донела одлуку да са Србијом приступи преговорима о образовању заједничког тржишта.

Научни и јавни дискурс Србије такође не садржи истраживања и анализе карактера Европске уније. На многим факултетима постоји читав низ предмета и семинара који говоре о институцијама и политикама ЕУ, али ни на једној високошколској установи истраживања нису усмерена ка суштинском, есенцијалном карактеру и значењу ЕУ, НАТО, или Русије и организација у којима је она доминантна. Академска разматрања улоге ЕУ се своде на глорификацију вођења њене економске и финансијске политике, истицању улоге приступних фондова, и на слободи путовања њених становника. Карактер ЕУ, као наднационалне организације, који је у последњих 25 година попримио постмодерно обележје, а који је сасвим другачији од карактера пре Мастрихтског споразума, није предмет анализа у српском научном дискурсу.

Постављамо питања, зашто се Србија определила за чланство у ЕУ, а при томе, не постоје квалитативна, темељна истраживања о савременом, тј. постмодерном карактеру и улози те организације, изузев анализа из ранијих деценија када је ЕУ била под обликом ЕЕЗ (Европске економске заједнице)? Исто тако, зашто се у јавном и донекле у научном дискурсу, на водећим високошколским установама Србије, ћути о карактеру и значају организација које предводи Русија?

С тим у вези, наше **истраживачко питање** гласи – да ли је интерес Србије да постане чланица једне постмодерне и неолиберале организације као што је ЕУ? Какав је политички и вредносни карактер евроазијских организација у којима је Русија активни члан? Теоријско-епистемолошки приступ који користимо у истраживању је позитивистички (бихевиоралистички) са структуралним аргументом. Анализираћемо понашање ЕУ, Србије и Русије, у структуралном контексту временске епохе и просторне парадигме (геополитичке парадигме).

ПОСТМОДЕРНИ КАРАКТЕР ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И СРБИЈА

После победе Запада у *Хладном рату*, крајем осамдесетих година 20. века, дошло је до тектонских промена у свету и у историји Европе, Азије. Ако посматрамо временску парадигму, очито да се радило о почетку једне нове епохе –

постмодерне.[1] Исто тако, посматрајући међународне односе у просторној, геополитичкој парадигми, биполарни светски поредак је тих година замењен униполарним поретком Запада, предвођеног хегемоном САД. Дакле, обе парадигме, и временска и просторна, се већ три деценије сагледавају из угла победничке стране – из угла западног либерализма.

Пођимо од временске парадигме. Током 20. века за тумачење модерне или епохе модерности су се такмичили различити теоријско-идеолошки системи: конзервативизам, фашизам, социјализам, либерализам. Све три идеологије су имале свој пут модерности, своје верзије *краја историје* као завршетка процеса модернизације. Историја 20. века нам показује да је на његовом крају, као победничка, остала само једна идеологија. Конзервативизам је постао либералан, а фашизам је Другим светским ратом доживео пораз. Исто тако, социјалистичка визија *краја историје*, као наступа комунизма, је такође доживела колапс. Резултат *Хладног рата* је био потпуно јасан, победу је однела либерална идеологија Запада. Наступила је нова епоха времена – постмодерна, са једном доминантном идеологијом – либерализмом. То је чињеница коју ни један истраживач и аутор не може да оповргне. Но, да ли је она и коначна – друго је питање.

Тако, победа либерализма је, према Фукујами (Frensis Fukuyama), коначно испунила улогу историје у трагању за најбољим начином организовања човека и друштва. „Крајња тачка идеолошке еволуције човечанства и универзализације је западна либерална демократија, као коначни облик људске власти“.[2] Према либералним теоретичарима, победом либералног схватања и погледа на свет, као и победом Запада у Хладном рату, наступио је *крај историје*. Либерални аутори нас 30 година у јавном и научном дискурсу убеђују да је западна, капиталистичка, либерална демократија дефинитивно дала одговоре на питања слободе, правде, једнакости, нормативног субјекта човечанства, итд. Према њима, нема више потребе за идеолошким или било каквим другим сучељавањима. Све историјске противречности су завршене, друштво улази у векове досаде и пуког протока времена.[3]

Што се тиче просторне парадигме, крај *Хладног рата* је геополитичку парадигму превео из биполарног поретка у униполарни светски поредак. У међународним односима је завладала доминација САД као предводника Запада. Униполарни поредак је тако постао својеврсни *постмодерни систем* држава у коме је доминација САД изражена преко западних политичких, економских и безбедносних организација. Све западне организације су постмодерног карактера.

---

[1] У друштвено-хуманистичким наукама и филозофији се до краја 20. века углавном прихватило становиште да се у повесном развоју западне цивилизације уочавају три теоретске епохе, *парадигме времена*, које на исти начин, суштински, *из духа самог времена*, условљавају и одређују историјски развој. То су епохе Антике, хришћанства и модерне.

[2] Fukuyama, Frensis, „The End of History“, *The National Interest, Summer 1989*, http://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.fukuyama.pdf 1992. године Фукујама објављује књигу *The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York. Српско издање: Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 1997.

[3] Fukuyama, Frensis, „The End of History“.

Европска унија је најбољи пример постмодерне политичке творевине. Наиме, постмодерни геополитички поредак се огледа у промени локализације и карактера суверенитета. Према Негрију и Харту (Antonio Negri, Michael Hardt), „суверенитет је узео нови облик саткан од низа националних и супранационалних организама уједињених под једном јединственом логиком управљања.“[4] Такав облик суверенитета, који они називају постмодерна *Империја*, показује се кроз односе западних држава према осталим, углавном малим и нејаким државама, кроз деловање разних мултинационалних корпорација, глобалних невладиних организација, кроз деловање западних политичких и војних савеза, итд. Ради се о трансформацији модерног суверенитета израженог националном државом у наднационални суверенитет супранационалних организација у виду глобалне мреже таквих организација. Дакле, суверенитет је остао трансцедентан, али постављен као глобална мрежна структура изнад националне државе.

Знамо да је модерна епоха суверенитет одредила да не зависи ни од какве моћи која је спољашња у односу на моћ државе. Но, савремена политичка емпирија показује да је присутна „десуверенизација кроз интеграције у надрживне творевине“[5]. У модерној епохи демократија се темељила на националној држави и суверенитету, док данашњи облици наднационалног управљања поништавају модерне демократске процедуре и институције. Исто, модерна је подразумевала постојање националне елите, а савременост нам говори о глобализованој елити, апстрахованој од сваког идентитета.[6] То је случај и са ЕУ. Она је еволулирала из заједнице суверених, националних држава, које међусобно сарађују и договарају се по привредним питањима, у *унију несуверених држава*, које тако више и нису државе у схватању модерне, већ представљају несуверене ентитете. То се догодило 1992. године (Мастрихтски уговор) и управо се поклопило са сменом временске и геополитичке парадигме.

Према Мастрихтском споразуму,[7] којим је формирана ЕУ, као и осталим споразумима, као што је Уговор из Нице 2001. године[8], и Лисабонски уговор 2007. године[9], дотадашње надлежности европских заједница су се са економије и тржишта пренеле и на политичка одлучивања (у спољној и унутрашњој политици, безбедносним питањима, итд.). Створене су наднационалне бирократске структуре у Бриселу.

---

[4] Негри, Антонио и Хард, Мајкл, *Империја*, ИГАМ, Београд, 2005, стр. 8.

[5] Станковић, Владан, „Начини десуверенизације савремених држава/нација – политички, правни, економски и друштвени приступ“, у Зоран Милошевић и Живојин Ђурић (прир.), *(Дез)интеграција држава и идентитет*, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 54.

[6] Видети: Милошевић, Зоран, “Где ти је држава, Каине?“, у Зоран Милошевић (прир.), *Где ти је држава, Каине? – будућност словенских држава*, Центар академске речи, Шабац, 2015. стр.11–19.

[7] Мастрихктски уговор: http://www.historiasiglo20.org/europe/maastricht.htm (време приступа: јуни 2016.).

[8] Уговора из Нице: http://www.historiasiglo20.org/europe/niza.htm (време приступа: јуни 2016.).

[9] Лисабонски уговор: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/12007LUgovorizLisabonahrv.pdf (време приступа: јуни 2016.).

Један од највећих теоретичара демократије, Роберт Дал (Robert Dahl), је давно дефинисао чувених пет критеријума демократије. Истицао је да ни један од њих не може да се остварује у наднационалним организацијама као што је ЕУ. Он каже да ниједна политичка заједница мања од државе, али исто тако ни већа од државе, не може обезбедити демократске процесе и добар живот. Евидетно да економско благостање, екологија и други проблеми савременог света се више не могу решавати на националном – државном нивоу, али, истиче Дал, ниједна од транснационалних организација, као што су Европска заједница, НАТО, УН, мултинационалне корпорације, није демократска. Он наводи да „упркос мањкавостима полиархије у задовољавању критеријума за демократске процесе, ниједна интернационална организација, или бар иједна која поседује било какву значајну моћ, ни издалека им се не приближава у испуњењу тих критеријума“. Исто, тако, наводи Дал, ниједна од ових организација нема *народ*, демос – као носиоца демократије. Европска унија, истицао је Дал још осамдесетих година 20. века, тешко да може имати „владу која би била приближно толико демократска као полиархије које сада постоје у оквиру држава чланица.“[10]

С обзиром да демократија није ограничена карактером националне државе, а западни идеолози и даље говоре о потреби њеног ширења и јачања, питамо се – какав је савремени, постмодерни карактер демократије? Наиме, демократија је у служби постмодерног система, тј. у служби наднационалног суверенитета оличеног у глобалној мрежни супранационалних организација. Пошто су наднационалне организације усмерене на што квалитетније управљање и менаџмент – демократија у националним државама, као и саме државе, су потчињени таквом глобалном управљању. Она је замењена, или боље речено, ограничена управљаштвом. То је још давно приметио француски филозоф Мишел Фуко (Michel Foucault)[11]. Политичка правила се замењују техничким. Политичари се понашају као менаџери, технолози који врше оптимизацију управљањем. Све је подређено што бољем управљању глобалних супранационалних организација. И политика. У таквим условима следи да нема места алтернативи јер се нарушава принцип што бољег управљања. Дакле, управљачком технологијом се губи смисао избора између различитих опција, нестаје смисао демократије. Све организације које чине постмодерну мрежу новог суверенитета су у служби таквог управљаштва.

С тим у вези, и Европска унија се управо понаша на такав начин. Проналазе се решења и процедуре које су у складу са управљањем у глобалној мрежи наднационалних организација, а такмичење и конкуренција између политичких странака у земљама ЕУ се своди на оно што је подобно таквој оријентацији ЕУ, као и самом њеном управљаштву. Све преко тога није политички коректно. Ако се нека држава и њена демократија супроставе постмодерном суверенитету, мрежи супранационалних организација, ако се супроставе њиховом управљању, ако се супроставе управљаштву Брисела, те њиховим одлукама и циљевима,

[10] Дал, Роберт, *Дилеме плуралистичке демократије*, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 42-43.
[11] Фуко, Мишел, *Рађање биополитике*, Светови, Нови Сад, 2005.

такве државе су осуђене на изолацију и невиђене притиске. Такав случај је био са Словачком за време премијера Владимира Мечијара, од 1994 – 1998. Он је у процесу приватизације словачке привреде одбијао да у деловима распрода, и тиме уништи, словачку машинску индустрију. Тиме се замерио глобалној мрежи управљаштва, а притисак је био не само од ММФ, Светске банке, него, пре свега из ЕУ, где је Словачка била у процесу придруживања.[12]

АТЛАНТИСТИЧКА ГЕОПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И СРБИЈА

Политички поборници уласка Србије у Европску унију избегавају да сагледају просторни, тј. геополитички карактер ЕУ. У јавном дискурсу се то питање не поставља. Но, ми сматрамо да је то једна од кључних анализа које су потребне да би се одговорило на питање – да ли је интерес Србије да постане чланица ЕУ?

Наиме, геополитички карактер ЕУ се веома добро уочава на два примера. То је понашање ЕУ у ширењу на исток Европе и Балкан, посебно према Србији. Други пример је понашање и улога Сједињених Америчких Држава у Европи. На примеру Србије, и читавог процеса њеног уласка у ЕУ, уочава се да су САД итекако заинтересоване за то чланство. Сматрамо да је ангажовање САД да Србија постане чланица ЕУ потпуно у складу са геополитиком атлантизма на простору Европе.

Геополитички наступ Брисела у процесу учлањивања Србије у ЕУ добро се уочава на примеру одвајања Црне Горе, на случају Космета и блокирања *Јужног тока*. Брисел је уз помоћ САД био на страни Ђукановићеве политике сецесије, иако у годинама, од 2000. до 2005. сецесионистичка политика није имала потпуну подршку у Црној Гори. Брисел је признавао међународноправни субјективитет СРЈ, али је у стварности, практично подржавао политику Мила Ђукановића у стварању лабаве заједнице са Србијом, и каснијег одвајања Црне Горе. То је почело тако да су Србија и Црна Гора имале различите, одвојене колосеке процеса придруживања иако су биле у државној заједници. Миша Ђурковић, са Института за европске студије је дао добру оцену такве политике Брисела.[13] Наиме, Ђурковић наводи да је Брисел невиђеним притисцима чак мењао Уставну повељу државне заједнице, и тиме директно утицао на јачање Ђукановићевих сепаратиста.

> „Све ово је резултовало срамном улогом ЕУ током самог референдума, када је урађено све у циљу одвајања Црне Горе. Од понашања посредника Мирослава Лајчака, преко дефинисања слабе већине од 55% изашлих, затим преко је-

[12] Хофбауер, Ханес, *Проширење ЕУ на Исток: од Drang nach Osten до интеграције периферије у ЕУ* , Филип Вишњић, Београд, 2004.

[13] Ђурковић, Миша, *Илузије Европске уније,* Институт за европске студије, Београд, 2015, стр. 201–222.

дностраног деловања председника референдумске комисије, такође Словака Франтишека Липке, и толерисања свих изборних нерегуларности, укључујући и објављивање наводних резултата пет минута после окончања референдума“.[14]

Што се тиче Космета Брисел се након рата 1999. потпуно ставио на страну Албанаца. Дакле, није мењао политику у подршци независности Косова. Ђурковић добро наводи да је случај Космета био сличан питању Кипра. Међутим, ЕУ је радила „све супротно од оног што је рађено у случају Кипра или у свим другим случајевима у којима је допринео да се мањинско питање решава мирним путем кроз неки вид аутономије у домицилној држави као неспорном међународноправном субјекту“.[15] Сав случај око Космета, све до проглашења независности у фебруару 2008, као и после, везиван је за приступање Европској унији. Прво кроз потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању, а касније, од 2012. до данас, кроз тзв. Бриселске споразуме, и налажења решења за мањинску заштиту Срба у независном Косову.

Дакле, Брисел се политички ангажовао да оно што ратом 1999. године није завршио, да током приступања Србије у ЕУ оствари мирним путем. Практично, на делу је одређење политике које је дао Фуко: „политика је рат настављен другим средствима“.[16] Обртањем Клаузевица, а то се на примеру Србије и Космета пластично види, Фуко нам показује да је рат сталан друштвени однос, неизбрисива суштина свих односа власти, али и моћи. Дакле, политика као стални тихи рат – што је потпуно у складу са геополитичком парадигмом посматрања односа у Европи, и уопште односа према непријатељу – у овом случају Србији.

Зашто се процес придруживања Србије у ЕУ користи да се изведе геополитичко преобликовање српског етничког простора и саме државе Србије? Одговор је јасан. Србија и српски етнички простор су део „санитарног појаса“, који се у западној, атлантистичкој геополитици формулише после Првог светског рата, а поново оживљава после слома Совјетског Савеза под термином *Нова Европа*. Тај географски појас од Балтика до Јадранског и Егејског мора, према западној геополитици, је простор у коме Русија не сме да се испољава политички, економски, безедносно.[17] Србија и српски народ су још давно, од стране западног атлантизма, препознати потпуно исправно, да по својој култури, религији, традицији, простору на коме живе, припадају копненој, односно, континента-

[14] Исто, стр. 209.
[15] Исто, стр. 211.
[16] Фуко, Мишел, *Треба бранити друштво*, Светови, Нови Сад, 1998. стр. 64.
[17] Видети: Перишић, Срђан, „Савремено геополитичко сучељавање Русије и Запада – да ли је на помолу (нови) раскол између Русије и Европе'“, *Војно дело*, 4/2015. Београд, стр. 54–74. Термин *Нова Европа* први је употребио амерички државни секретар Доналд Рамсфелд. Видети у: Rumsfeld, Donald. *Known and Unknown: A Memoir*, Penguin Group, New York, 2011, стр. 444-445.

лној Европи.[18] Такав простор је дао српском народу традиционални и конзервативни импулс у социјалној и културној сфери, као и хијерархичне и колективне идентитете. С друге стране, на том простору Срби су се почели формирати као део византијске цивилизације, а данас су они са осталим балканским народима њени наследници.[19] На основу тих неспорних чињеница западни теоретичари и поли-тичари Србе и Србију сврставају као природног, геополитичког савезника Русије. Дакле, ЕУ једноставно реализује своју улогу у атлантистичкој геополитици, а то је да се Србији не сме дозволити да изгради свој политички и културни поредак на целом српском етничком простору – јер само таква Србија може да буде са-везник Русије. Због тога се ЕУ геополитички и ангажовала на подршци одвајања Црне Горе и Косова. То су емпиријски примери да ЕУ спроводи атлантистичку геополитику, тј. спољна политика ЕУ је потпуно у сагласју са геополитичким атлантизмом чији је центар Вашингтон (САД).

Атлантистичка геополитика је у свом теоријском и практичном опусу као централни свој интерес и политику одредила: 1) да државе *санитарног појаса*, или данашње *Нове Европе*, не смеју да имају квалитативне односе са Русијом; 2) да се Србији, као делу *санитарног појаса* не сме дозволити да изграђује свој културни и политички поредак на читавом српском етничком простору[20]; 3) да Србија мора да одустане од Космета и Црне Горе; 4) да Србија мора да одустане од чврстих политичких, економских и културних веза са Русијом и организацијама које она предводи.

Емпиријски доказ геополитичког деловања ЕУ у корист атлантизма је и спречавање економске сарадње Србије са Русијом. У питању је блокирање гасовода Јужни ток 2014. године. Брисел и Вашингтон су заједнички радиле на заустављању енергетског повезивања Русије и балканских земаља. Балкан, као једини део Европе, који је енергетски запостављен и нема изграђену гасоводну мрежу, није се могао одупрети заједничком геополитичком пројекту ЕУ и САД у онемогућавању изградње Јужног тока. Балкан, и Србија, управо представљају путни, комуникацијски регион између Европе и Азије, али није им од стране ЕУ дозвољено да изграђују своју енергетику и привреду. Зашто је то тако? Зашто балканске земље и Србија не могу да искористе свој географски положај? Гасификација земље „није ништа друго него електрификација привреде и друштва у 21. веку“[21]. Дакле, ЕУ се према Србији и осталим балканским земљама није од-

---

[18] О српском геополитичком карактеру, као континенталном карактеру и Србији као балканском Хатрленду, видети у: Степић, Миломир, *У вртлогу балканизације*, Службени гласник, Београд, 2001, стр. 102.

[19] Перишић, Срђан, "Геополитичка оријентација Србије: потреба за дефинисањем", *Култура полиса*, посебно издање: *Геополитички положај Србије и Балкана између евроатлантизма и евроазијства*, Нови Сад, 2015, стр. 155–167.

[20] О спољном онемогућавању Срба да се политички организују на свом етничком простору, од стране таласократксе геополитике В. Британије и њеног утицаја на Краљевину Југославију, и касније, атлантизма на социјалистичку Југославију, детаљније видети у: Перишић, Срђан, "Геополитичка оријентација Србије: потреба за дефинисањем", стр. 160–164.

[21] Ђукић, Срећко, „Гасоводи тако близу Балкана, а тако далеко“, http://evroazijainfo.rs/dr-srecko-djukic-gasovodi-tako-blizu-balkanaa-tako-daleko/ (време приступа: мај 2016.).

носила онако како је то у њеним актима представљено. Понашала се искључиво геополитички у духу атлантизма и онемогућавања Русије да се економски остварује у Европи. Пример јасно показује да је приоритет Брисела онемогућавање Русије и њене сарадње са земљама из *санитарног појаса*, а не привредни развој Србије и Балкана.[22] Питамо се, да ли је могуће у условима непостојања у Србији привреде гаса обезбедити њен развој у 21. веку?

Према томе, на примерима Црне Горе, Космета и Јужног тока Европска унија је показала свој постмодерни геополитички карактер. Показало се да Европска унија није самосталан геополитички блок независан од атлантизма чији је предводник САД. Улазак у ЕУ се не може правдати неуласком у НАТО. То је наивна илузија. НАТО и ЕУ имају исту геополитичку улогу. Ако је нека земља постала чланица Европске уније, она је већ тиме постала део огромне машинерије која служи интересима САД. Европска унија је инструмент борбе атлантистичког Запада са евроазијским Истоком.

„Под Истоком овде подразумевам, рецимо, Русију, Кину, Индију. Улога тог инструмента је да мобилише све снаге у Европи у циљу испуњавања главног стратешког циља САД. А тај циљ јесте да САД треба да буду управитељ и руководилац целог света, то је задатак који се мора испунити по сваку цену, и то је смисао постојања САД. Ако остану без тог смисла, САД ће да се распадну, они не могу да не претендују на ту предводничку улогу. Ако би се од тог стремљења одустало, САД би нестале, или би се свеле на обичну државу. А том циљу је све потчињено.“[23]

РУСИЈА И ЕВРОАЗИЈСКА УНИЈА

Промене настале завршетком *Хладног рата*, с једне стране у временској парадигми и наступ либерализоване постмодерне, и с друге стране, геополитичке промене у виду мондијализације света и стварања униполарног поретка, савремена Русија не прихвата. Водећи руски теоретичари и политичари истичу да савремена политичка емпирија у свету показује сасвим другачију структуру него што су западни либерали у теорији и пракси настојали да афирмишу. Емпирија, дакле, показује да није дошло до краја геополитичког сучељавања. Није дошло до *краја историје*. Основни закони геополитике су опстали. Дакле, сви облици геополитичке диференцијације – културни, национални, верски, идеолошки, државни и безбедносни нису превазиђени. Они делују. У измењеним друштвеним условима, али делују. Либерализам јесте победник модерне епохе, али настају нови конкуренти постмодерном, либерализованом Западу. Настаје мултиполарност, обојена различитим вредносним и културним *погледима на свет* у

[22] О енергетској стратегији Русије и могућности енергетског развоја Србије и балканских земаља у повезивању са руским енерегетским гасоводима видети у: Перишић, Срђан, *Нова геополитика Русије*, Медија центар Одбрана, Београд, 2015. стр. 165–182.

[23] Интервју са директором Руског института стратешких истраживања (РИСИ) Леонидом Решетњиковом: Наивна је илузија да се може ући у ЕУ а да се не уђе у НАТО (време приступа:јуни 2016.).

којима леже цивилизацијске основе. Тиме, основна теза западног, либералног погледа на карактер односа у свету, је доживела фијаско. Политичка емпирија јасно показује да је у току нова *смена међународног поретка*. Смена слична смени крајем 80-их година прошлог века, када је биполарни поредак замењен униполарним. Данас се ради о смени униполарног, либералног поретка у међународним односима са полицентричним поретком. Смена није тренутна. Она се одвија као процес и трајаће известан период. У средишту смене је геополитика.

Русија дакле није кренула за либерализованим, постмодерним Западом. Она је изабрала сасвим другачији концепт развоја, и можемо рећи, концепт који није само конкурентан Западу већ је и опонентан. Концепт развоја Русије је нови руски конзервативизам. Владимир Путин је 2013. јасно изнео нову, савремену стратегију развоја друштва. У питању су вредности. „Ми гледамо како су многе евроатлантске земље пошле путем одрицања од свог корена, од хришћанских вредности, које су у основи западне цивилизације. Одбацују се морална начела и сваки традиционални идентитет: национални, културни, религиозни, па чак и сексуални. Спроводи се политика која ставља у једну раван породицу и истополно партнерство, веру у Бога и веру у сатану.“[24] Цитирајући филозофа Константина Леонтјева Путин каже:

> „Русија се увек развијала као држава цивилизација, учвршћена руским народом, руским језиком, руском културом, Руском православном црквом и другим традиционалним религијама. Управо из модела држава – цивилизација потичу посебности нашег државног устројства. Оно је увек настојало да са пажњом узима у обзир националну и верску специфичност ових или оних територија и да обезбеди разнообразност у јединству.“[25]

Нова стратегија развоја руског друштва приказана је и у *Манифесту просвећеног конзервативизма*. Њоме руски уметник и мислилац, Никита Михалков представља визију државне изградње и друштвеног уређења Русије у 21. веку.[26] Манифест је добио широку подршку руководства у Кремљу. Михалков у Манифесту истиче да „за просвећене конзервативце нација је – духовно-материјално јединство свих грађана Русије, културно-језичко заједништво народа који живе на њеној територији.“[27]

Дакле, Русија не може да буде регионална држава, национална држава попут Белгије, Шведске, Аустрије, Немачке. Она представља духовну алтерна-

---

[24] Стенограм иступања Путина на заседању клуба *Валдај*, http://www.rg.ru/2013/09/19/stenogramma-site.html (време приступа: октобар 2015.).

[25] Исто.

[26] Михалков, Никита, *Право и Правда – Манифест Просвещенного Консерватизма*, октобар 2010, Москва, манифест видети на сајту http://www.polit.ru/kino/2010/10/26/manifest.html (време приступа: децембар 2015.).

[27] Михалков, *Манифест*, исто.

тиву Западу. Каква је то алтернатива? Решетњиков каже: „Ми не можемо да понудимо свету алтернативу најбољих аутомобила, најбољих ракета, или најбољих тенкова – то није никаква алтернатива. Ми морамо понудити алтернативу духовног живота, алтернативни поглед на свет. И то се унеколико већ догађа.“[28]

С тим у вези Русија је увелико у реализацији пројекта новог руског геополитичког блока – Евроазијског савеза (*Евразийский союз*). Кораци на формирању ове уније су почели 2010. са формирањем царинске уније, и јединственог економског простора, да би 2015. заживела Евроазијска економска унија (ЕЕУ) коју чине: Русија, Белорусија, Казахстан, Киргизија и Јерменија.[29] Кандидат за чланство је Таџикистан. ЕЕУ има зону слободне трговине са Вијетнамом, а преговори су са Србијом, Египтом, Тајландом.[30] Израел и Монголија су изразили жељу да почну преговоре о слободној трговини.

Србија тренутно има слободну трговину са Русијом, Белорусијом и делимично са Казахстаном. Економски потенцијал сарадње Србије са ЕЕУ је огроман. Процена је да би економска сарадња са земљама ЕЕУ донела Србији неупоредиво већу корист него са ЕУ. Једноставно, привредни потенцијал Србије у многим сферама би био упосленији него са ЕУ, где српски привредници немају приступ. Није реч само о енергетици, већ и о српском учешћу у грађевинским, саобраћајним, хидроенергетским инфраструктурним пројектима и пољопривреди. У том погледу, Србија би требала да искористи могућност сарадње са Евроазијском банком развоја, поготово у области инвестиција.[31] Србија би требала да оствари максималну сарадњу са ЕЕУ имајући у виду да се ради о организацији чији је раст БДП у 2012. био 3,5%, док је у ЕУ износио свега 0,6%. Стопа незапослености ЕЕУ је прихватљивих 5%, а у ЕУ је 10,7%, у Србији 19,6%.[32]

Дакле, ради се о интеграцији и стварању геополитичког блока не само на економском нивоу. Економија је први корак. Очито да евроазијство са својим вредностима и из њега развијена континентална геополитичка мисао леже у основи реализације Евроазијског савеза. Александар Дугин о томе каже да је Евроа-

---

[28] Интервју са директором Руског института стратешких истраживања (РИСИ) Леонидом Решетњиковом: Наивна је илузија да се може ући у ЕУ а да се не уђе у НАТО (време приступа:јуни 2016.).

[29] Споразум о формирању ЕЕУ. http://www.eaeunion.org/files/history/2014/2014_2.pdf (време приступа: јуни 2016.).

[30] http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/5/ekonomija/2336641/evroazijski-ekonomski-savez-odobrio-pregovore-sa-srbijom.html (време приступа: јуни 2016.).

[31] ЕЕУ поседује Евроазијску банку развоја (основана 2006.) Она има оснивачки улог од 1,5 милијарди долара и финансира 63 стратешка пројекта у државама чланицама (инфраструктурне пројекте, индустријску производњу, електричну енергију). Стратегија Евроазијске банке је улагање у пројекте, минималне вредности од 30 милиона долара и са максималним роком отплате од 15 година. Имовина ове банке на крају 2012. године износила је укупно 3,8 милијарди долара, порасла је за 37% у односу на 2011. годину, док је чиста добит банке у 2012. години износила 12 милиона долара. У 2012. години њене инвестиције су повећање за 34% у односу на 2011. годину. – Поповић, Ненад, *Политичка неутралност и економија*, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2014, стр. 65–66.

[32] Подаци узети са интернет странице ЕЕУ: http://www.eaeunion.org/#about (време приступа: јуни 2016.).

зијски савез таква политичка филозофија која није ни националистичка, није ни комунистичка, није ни монархистичка, није носталгичарска, није реваншистичка, али није ни либерална. Она се најпрецизније описује терминима теорије мултиполарног света.[33] Владимир Путин у свом ауторском тексту наводи да се не ради о томе да се поново ствара СССР. „Наивно би било покушавати да рестауирамо или копирамо оно што је већ остало иза нас у прошлости, међутим тесна интеграција на новим вредносним, политичким и економским основама - то је захтев нашег времена.“[34]

ЗАКЉУЧАК

Оно што се запажа у деловању Русије и Евроазијске економске уније (ЕЕУ) јесте сасвим другачији приступ према другим земљама, културама и нацијама које Русија зове у савез и чланство у ЕЕУ. Тај приступ је сасвим другачији од приступа ЕУ и Запада. Наиме, Европска унија се према Србији и не западним државама односи по старом принципу културне евроцентричности, дакле, са одређене вредносне и културне дистанце. Једноставно, тражи се од земаља да мењају своје вредности, идентитет и *погледе на свет*.[35] При томе, сама ЕУ не нуди националне идентитете и вредносне системе земаља ЕУ. Не, њих се одрекла пригрливши постмодерни либерализам. Разлика између ЕУ и Русије по питању односа према малим и будућим чланицама се добро уочава на примеру односа политичких елита западних земаља према другим културама унутар њих. То је и логично. Јер, какав је однос према сопственом Другом, у националном и идентитетском погледу – такав ће бити и однос према другим земљама, рецимо кандидатима за чланство у ЕУ, као што је Србија. Погледајмо пример миграција и мултиетничности у ЕУ и Русији.

Наиме, миграције људи из Трећег света, готово читавих народа, утичу да у земљама ЕУ нема адекватног и системског одговора. Западне земље се суочавају са националним питањима, а претходно су се поносиле својим мултикултурализмом. Очито да је такав концепт доживео колапс, односно, нису успеле да њихова друштва интегришу елементе других култура – што је и била утопија. Немогуће је утопити толике нације у идентитет неке европске нације, а која је уз то на путу одрицања од сопственог индетитета. С друге стране, ЕУ се слично односи према Србији. Тражи се промена свести, тј. *погледа на свет*. Путин у свом програмском говору о стварању Евроазијског савеза (уније) каже да Запад

---

[33] Дугин, Александар, „Евроазијски савез – кључни пол у мултиполарном свету“, НСПМ, 03.11.2011. http://www.nspm.rs/savremeni-svet/evroazijski-savez-kljucni-pol-u-multipolarnom-svetu.html (време приступа: децембар 2015.).

[34] Путин, Владимир, „Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня“, *Известия*, 3.11.2011.
http://izvestia.ru/news/502761#ixzz2laa92DNRhttp://izvestia.ru/news/502761 (време приступа: новембар 2015.).

[35] Ђурковић, Миша, *Илузије Европске уније,* Институт за европске студије, Београд, 2015, стр.204. и 214.

не успева да понуди и пружи „складну интеракцију различитих култура, религија и етничких група“. Но, за разлику од западних и земаља ЕУ, он истиче да то може Русија: „Верујем да можемо и знамо како да то учинимо. Имамо историјско искуство које нико други нема. Имамо снажну подршку у култури и идентитету и ојачаћемо земљу коју смо наследили од наших предака. У стању смо да решимо проблем интеграције различитих етничких група и религија са којима заједно живимо већ вековима.“[36] Управо, опредељење руског народа да буде вишеетничка цивилизација, чије је језгро руска култура, усмерава Русију да се тако понаша и према земљама у окружењу, и коначно према Србији – без уцењивања, притисака, без мешања у унутрашње друштвене и политичке односе, идентитете и *поглед на свет*. То је неспорна чињеница. Русија се показала као „атрактор и интрегатор“ мултинационалних и мултирелигијских евроазијских пространстава.[37]

Према томе, Србија има још увек могућност да у нарастајућем полицентричном свету успешно остварује своје националне интересе. То је могуће ако она јасно следи свој континентални идентитет и своје кутурно-цивилизацисјке параметре. С друге стране, мултиполарност подразумева ослањање Србије на оне геополитичке полове који су најближи њеном цивилизацијском образцу, дакле – Русији. С тим у вези, интерес Србије није чланство у постмодерној и неолибералној организације ЕУ, потчињеној атлантистичкој геополитици.

Литература

- Дал, Роберт, *Дилеме плуралистичке демократије*, БИГЗ, Београд, 1994.
- Дугин, Александар, „Евроазијски савез – кључни пол у мултиполарном свету“, НСПМ, 03.11.2011. http://www.nspm.rs/savremeni-svet/evroazijski-savez-kljucni-pol-u-multipolarnom-svetu.html
- Ђукић, Срећко, „Гасоводи тако близу Балкана, а тако далеко“, http://evroazijainfo.rs/dr-srecko-djukic-gasovodi-tako-blizu-balkanaa-tako-daleko/
- Ђурковић, Миша, *Илузије Европске уније,* Институт за европске студије, Београд, 2015.
- Интервју са директором Руског института стратешких истраживања (РИСИ) Леонидом Решетњиковом: Наивна је илузија да се може ући у ЕУ а да се не уђе у НАТО
- Кнежевић, Милош, “Словени између Москве и Брисела“, зборник *Где ти је држава, Каине? – будућност словенских држава*, приређивач: Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2015.
- Лисабонски уговор: http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/EUugovori/12007LUgovorizLisabonahrv.pdf

[36] Путин, Владимир, „Россия: национальный вопрос“, 2012, http://archive.premier.gov.ru/events/news/17831/ (време приступа: јули 2016.).

[37] Кнежевић, Милош, “Словени између Москве и Брисела“, зборник *Где ти је држава, Каине? – будућност словенских држава*, приређивач: Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2015. стр. 87.

- Милошевић, Зоран, “Где ти је држава, Каине?“, у Зоран Милошевић (прир.), *Где ти је држава, Каине? – будућност словенских држава*, Центар академске речи, Шабац, 2015.
- Михалков, Никита, *Право и Правда – Манифест Просвещенного Консерватизма*, октобар 2010, Москва, http://www.polit.ru/kino/2010/10/26/manifest.html
- Мастрихтски уговор: http://www.historiasiglo20.org/europe/maastricht.htm
- Негри, Антонио и Хард, Мајкл, *Империја*, ИГАМ, Београд, 2005.
- Перишић, Срђан, *Нова геополитика Русије*, Медија центар Одбрана, Београд, 2015.
- Перишић, Срђан, “Геополитичка оријентација Србије: потреба за дефинисањем“, *Култура полиса*, посебно издање: *Геополитички положај Србије и Балкана између евроатлантизма и евроазијства*, Нови Сад, 2015.
- Перишић, Срђан, „Савремено геополитичко сучељавање Русије и Запада – да ли је на помолу (нови) раскол између Русије и Европе'“, *Војно дело*, 4/2015. Београд.
- Поповић, Ненад, *Политичка неутралност и економија*, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2014.
- Путин, Владимир, „Новый интеграционный проект для Евразии — будущее, которое рождается сегодня“, *Известия*, 3.11.2011. http://izvestia.ru/news/502761#ixzz2laa92DNRhttp://izvestia.ru/news/502761
- Путин, Владимир, „Россия: национальный вопрос“, 2012, http://archive.premier.gov.ru/events/news/17831/
- Rumsfeld, Donald. *Known and Unknown: A Memoir*, Penguin Group, New York, 2011.
- Стенограм иступања Путина на заседању клуба *Валдај*, http://www.rg.ru/2013/09/19/stenogramma-site.html
- Степић, Миломир, *У вртлогу балканизације*, Службени гласник, Београд, 2001.
- Споразум о формирању ЕЕУ. http://www.eaeunion.org/files/history/2014/2014_2.pdf
- Станковић, Владан, „Начини десуверенизације савремених држава/нација – политички, правни, економски и друштвени приступ“, у Зоран Милошевић и Живојин Ђурић (прир.), *(Дез)интеграција држава и идентитет*, Институт за политичке студије, Београд, 2014.
- Уговора из Нице: http://www.historiasiglo20.org/europe/niza.htm
- Fukuyama, Frensis, „The End of History“, *The National Interest, Summer 1989*, http://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.fukuyama.pdf
- Fukuyama, Frensis,*The End of History and the Last Man*, The Free Press, New York. Српско издање: Френсис Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД, Подгорица, 1997.
- Фуко, Мишел, *Рађање биополитике*, Светови, Нови Сад, 2005.
- Фуко, Мишел, *Треба бранити друштво*, Светови, Нови Сад, 1998.
- Хофбауер, Ханес, *Проширење ЕУ на Исток: од Drang nach Osten до интеграције периферије у ЕУ* , Филип Вишњић, Београд, 2004.

Srdjan Perisic, PhD

Abstract

Serbia and two views on the world: European Union and Russia

In the text, an author deals with an ideological and geopolitical character of the European Union and Russia and organizations it guides. After the introduction part, where we defined the research question and theoretical-epistemological perspective, the first part deals with postmodern character of the European Union, as a part of the liberalized West. The second part of the paper is dealing with the EU through geopolitical context. The third part is the analysis of the ideological and geopolitical character of Russia and organizations it guides, first of all Eurasian Economic Union. Basically, it deals with the question - whether the interest of Serbia is to become a member of postmodern and neo-liberal EU organization, which is geopolitically speaking under the control of atlanticism? In the same way we regard Serbia in relation to Eurasian Economic Union, as the nucleus of the future Eurasian union.

Key words: Serbia, European Union, Russia, the Eurasian Economic Union, geopolitics, post-modernism, liberalism, identity.

УДК 323(497.11:470:560:7)

Милош Кнежевић*
Београд

ДВА ЛИКА ЕВРОАЗИЈЕ
Србија под двоструким евроазијским утицајем**

Сажетак

Аутор полази од еврореалистичког и еврокритичког становишта да је Европа сложенија појава и појам од Европске уније. Евроунијска идеологија изазива сумње и забуне уверавањима да је Европа истоветна са организацијом Европске уније. Европа је, у стварности, састављена из источног и западног дела. Европски Исток и европски Запад конституишу богату пуноћу појаве Европе. Источни део европског континента спојен је са географском Азијом и он твори највеће политички територијализовано копно на планети – Евроазију. Европи на западу се азијски лик очитује двоструко контрастно: као дејствена руска али и турска евроазијска припадност. Двоструки лик Евроазије се указује и на Балкану на јужнословенском простору. Реч је о сусрету, прожимању и сукобу словенског и српског православља са словенским исламом. Евроазијски изазов Европи у целини и Балкану као њеном делу је, дакле, помешан и двострук.

Аутор сматра да ће конкретна форма сарадње Србије са Русијом и евроазијским асоцијативним и интегративним чиниоцима у будућности зависити од пролонгираног стања српске кандидатуре за чланство у ЕУ, затим од интензитета источно-западне конфронтације, али и од готово извесне промене структуре моћи у Европи и на Балкану.

Кључне речи
Србија, Балкан, Европа, Русија, Турска, Евроазија, Европска унија, Америка, источњаштво, западњаштво, интеграције, неутрализам, суверенизам, савезништва, чланства

Уместо увода: Европа је сложенија од Европске уније

Ни у једном часу, сада и убудуће, не би се смело заборавити да је ововремена Европска унија само један од два структурно асоцирана дела Старог континента. Потсећање на неспорне разлике у континенталној подели је неопходно стога што су савремени историјски догађаји довели до темељене забуне о

---

* Сарадник Института за политичке студије и главни уредник часописа *Национални интерес*

** Овај рад је настао као резултат делатности на научном пројекту бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

односу европске целине и њених саставних делова. У миленијумски дугој историји Европе разликовање, одељивање и упосебљивање вазда је било суочавано са континенталним оличавањима, спајањима и оцеловљивањима. Ужурбаним ходом кроз историјска доба и раздобља делови Европе не само да су настојали на развоју посебности и самосталности, него су из својих партикуларних потенцијала тежили трансцедентној континенталној и трансконтиненталној целини.

Надилажење просторних и временских могућности досезања европске целине није успоравала и онемогућавала само историја односа појединачних моћи, него и ноторна копнена и морска географија Европе. Европа је, наиме, глобално посматрано територијално мали и демографски стешњени континент који је у досадашњој историји светске цивилизације изузетним достигнућима досезао евроцентрични и парадигматични значај. Оно што је Европа дуго значила остатку познатног света, европски Запад је тежио да значи Истоку Европе. У односима европског Запада и Истока није деловала само хришћанска религијско-црквена разлика него и експанзивна западна колонијална и империјална моћ.

У једном тријумфалном и еуфоричном историјском тренутку европски Запад је самоуверно помислио да је за свагда присвојио појаву и појам Европе у целини. Експропријација, а у ствари, узурпација фундаменталног својства европског идентитета у западним круговима моћи тумачила се као најзад дочекано природно стање финалног историјског поретка ствари. Сматрало се да је хладноратовски такмац, противник и непријатељ на европском Истоку и евроазијским просторима поражен и занавек уклоњен са староконтиненталне и глобалне сцене. Окончање Хладног рата посткомунистичкој Русији после нестнака СССР-а донело је многе невоље.[1] Охоли израз американократког и евроамеричког становишта било је одређење горбачовљевско-јељциновске Русије као другоразредне регионалне, па чак и само локалне силе.

Протекле су бар две деценије на размеђу векова и миленијума док се није схватио колико једноставан толико занемариван цивилизацијски и географски аксиом: Унија Европе (или Европска унија) свакако је у Европи, али, ма колико желела да се протегне и прошири, никако није нити може да буде Европа у целини! Окаснели али разборити увид у фундаментално географско и геополитичко неподударање Европе и Европске Уније у еврофоричним и евроманичним круговима је протумачен као евроскептички, чак евронихилистички. Такав поглед из разлика на разлике у европској целини опирао се, наиме, интегристичким, „постимперијалним“ и „постколонијалним“ претензијама бриселских кругова. Стари западноевропски сан о „ширењу на Исток“ развејале су кризне несанице у континенталној економији и кошмарни застоји у полупостојећој спољној политици и евроинтеграцијама.

[1] И на Западу има аутора који сматрају да је за многе земље, а поготово за Русију, Хладни рат био боље раздобље од времена које је уследило. Видети, на пример: Романо Серђо, *У похвалу хладном рату. Једна противисторија,* глава „Постсовјетска Русија“, стр. 42-44, Албатрос плус, Београд, 2015.

Није се, наиме, ни слутило оно што је проницљивим критичким духовима било одавно јасно, да ће се на делу екссовјетског простора европског континента кад-тад формирати и друга, назовимо је *Источноевропска Унија*.[2]

Такав за Европу Уније контра-тренд обновљених геополитичких и геоекономских асоцијација у вашингтонским, берлинским и бриселским круговима није прогнозиран из много самозаваравајућих и опсењујућих мотива, међу којима је било и снажно уверење да је Европска унија, као тријуммулти-геоагрегат, реално и потенцијално истоветна са Старим континентом у целини. Мада је такво уверење у не тако давном кулминативном часу било једнако погрешно, као и у вишекратно поразним епизодама империјалне прошлости европског Запада, није се слутило да ће релативно блиска будућност да га доведе у тешку сумњу и обеснажи.

1. Делови европског тла на „линији ватре“

Међу разочараним еврократама за фатални застој у „источној политици“ и „евроинтеграцијама“ је, наравно, крива оснажена и тиме опасна Путинова Русија. Док ширењу Запада на европски Исток није било знатнијих кремаљских сметњи Русија је била „увиђавни“, „одговорни стратешки партнер“. Малаксала и ослабљена Русија је, наиме, у времену растројства СССР-а и успостављању постовјетског поретка тумачена само као хаотизована али лако савладива сметња источном ширењу ЕУ, заправо корпоративне Евроамерике на евроазијски ресурсни простор „Срца Земље“. Евроамерички цинизам геополитичке моћи претпостављао је чак и неко будуће стање географске Русије у потпуности лишене било каквог руског утицаја и националног, верског и културног идентитета.[3] Цинизам се изопачавао у демополитички сарказам у коме би поводом два мала и велика, али идентитетно карактеристична словенска народа било пожељно „демократско“ стање *Србије без Срба* и *Русије без Руса.* То се, на срећу, није догодило јер су догађаји кренули у другом историјском правцу.

Зарад разумевања савременог стања неопходно је имати на уму скорашњу предисторију односа Русије и Европске уније и НАТО. Западноевропска Европа је не тако давно брзо и одлучно геополитички усвојила некадашње руске сателите и подвргла их опсежној неолибералној социоекономској транзицији. Промена геополитичког јата у тим земљама тумачена је као ратосиљање од блоковских стега „оријенталног“ и „азијатског“ совјетског комунизма. Велике наде и огромна очекивања источних Европљана полагана су у што брже учлањење у Европску унију и сврставање у железно НАТО јато.

---

[2] Настанак државоликог геополитичког агрегата на постовјетском евроазијском истоку наговештавао је и препоручивао и А. Дугин, Видети: Дугин Александар, *Основи геополитике 2. Просторно мислити*, глава „Евроазијски блок“, стр. 143-145, Екопрес, Зрењанин, 2004.

[3] О томе: Кнежевић Милош, „Фантазма дерусификоване Евроазије. Реконструкција постуниполарних интересних сфера“, *Национални интерес,* бр. 3, 2009, стр. 151-170.

Брзи прелазак са комунистичког евроазијског Истока на капиталистички евроамерички Запад међу припадницима посткомунистичких елита земаља Централне и Средње Европе схватано је као национално ослобађање и „повратак у Европу“. Наводно европеизовање је у стопу пратило натоизовање, па је у таквом „новоевропском“ формату, путем ширења западне војне алијансе и задирања у руску сферу утицаја, некадашња Источна Европа „од Балтика до Егеја“ поново конфронтирана руском чиниоцу у Европи и Евроазији.

Актуелна финансијска и економска криза која је захватила Европу и Европску унију и траје од 2008. године до данас, показала је да су земље некадашње Источне Европе и после посткомунистичке транзиције ка политичком плурализму и економског преласка на отворене тржишне привреде, остале у пределима инферирорне гоекономске периферије центара евроамеричког корпоративног и банкократског капитализма.[4]

У назови новоевропским земљама се некадашња страсно превратна и осветољубива русофобија претворила у друкчије облике колективног страха и мржње од све моћнијег источног суседа.[5] Тај страх је праћен нарастајућом сумњом у стварну заштитну моћ дезоријентисане и ослабљене ЕУ, али и спремности Америке да их ефикасно заштити од ревитализовања руских геоекономских и геополитичких интереса на некадашњим источоноевропским просторима. У Литванији, Летонији и Естонији страховања су најјача, с обзиром на велики удео руске популације у становништу тих земља, али и дискриминаторно понашање власти тих земаља према својим суграђанима Русима и Русији. У Пољској, као највећој словенској и католичкој земљи, у граничној зони према обновљеној руској сфери интереса такође се увећава забринутост спрам неизвесне будућности евроунијско-руских односа. Забринутост није мања ни у Румунији оптерећеној проблемима Молдавији.

У ослонцу на речено, од значаја протумачити и разумети смисао отворених кризних жаришта на дугој „линији ватре“ (формулација америчког потпредседника Џозефа Бајдена) савремене евроамеричке и евроунијске конфронтације са руским и евроазијским геополитичким фактором. Европа Уније, која је под америчким притиском и вољом евроамерички лојалних еврократа увела санкције Русији, већ је у дилемама око далекосежних штета које јој наноси погоршање односа са великим евроазијским суседом. У том погледу већ су видљиве значајне разлике између финансијских и економских становништа Берлина и Вашингтона, нарочито у погледу појачане потребе енергетске сарадње коју финансијска инду-

[4] Видети: Мировић Дејан, *Последице ЕУ интеграција,* глава „Демократски дефицит у ЕУ као предуслов за економску неравноправност“, стр. 121-.127, Catena mundi, Београд, 2014.

[5] О томе: Калајић Драгош, *Русија устаје,* глава „Код Игора Шафаровича. Разобличитељ русофобије“, стр. 86-99, ИКП „Никола Пашић“!, Београд, 2005.

стријска и привредна велесила Немачка схвата као животно важну а Америка тек као полугу нове руске моћи коју сузбијањем и осујећивањем требало скршити.[6]

Најзад, зар управо Немачка није теоријски и практично, могло би се рећи и политгеографски традиционално, упућена на важност Евроазије по судбину остатка Европе.[7] Немачко, што може да значи и нарочито централноевропско схватање Евроазије, не подудара се у свему са америчким геополитичким разумевањем највећег копна на свету. Од развоја тог за сада дискретног неподударања зависиће ће, по свему судећи, будућност односа Европске уније и руског евроазијског чиниоца.

Уколико Европска унија, под пресудним утицајем и притиском Америке, и надаље буде подстрекивала руско-украјински сукоб, то ће се повратно одразити на њену стабилност и перспективе. Постоји, наиме, крајње ризична црвена линија коју, све и да хоће, еврократске елите и поред спорадичних орвелијанских порива моћи нису кадре или не смеју да пређу. Тежња еврокарата из Уније ка овладавању Старим континентом сучељава се отпорима на оним деловима на којима моћ Запада никакад није била неупитна.[8] Тешко прекорачива линија означава изазивање судбине у отвореном сукобу са Русијом. Чак и помисао на такву могућност указује на губитничку неисплативост и апокалиптичку бесмисленост потенцијално глобалног сукоба.

2. Бриселски болесник на северном Босфору

Евроамеричка и евроунијска политика у постхладноратовском периоду на Балкану је исказала мноштво разисторијских промашаја и указала на тек делимичне и краткорочне резултате. Ма колико изгледала прагматична, балканска реалполитика Запада је у много чему, заправо, историјски и стратешки неутемељена и погрешна. Многе старе супротности и унутарбалкански сукоби су једва примирени, а неразрешени проблеми, попут ампутације Косова и Метохије од Србије и стварања лажне албанске државе под називом *Republika Kosova,* претворили су се у замрзнути конфликт.

Разбираспадом друге и треће Југославије (1991-1995, 1999, 2006) начињен је малодржавни мозаик слабих и зависних, лако манипулативних транзиционих земаља. О почетне прозападне и евроамеричке еуфорије клијентистички устројени Балкан је у невољним условима узастопних кризних таласа доспео до спорадичног и местимичног отрежњења. Погоршани макрорегионални односи,

---

[6] Видети: Петровић Зоран Пироћанац, *Геополитика енергије,* глава „Руска енергија“, поглавље „Забринутост због Русије као енергетске велсиле“, стр 221-226, и „Европа, Русија и енергија“, стр. 228-233, Институт за политичке студије, Београд, 2010.

[7] О томе: Прорковић Душан, *Немачка геополитика и Балкан. О циљевима средњоевропског континентализма,* глава „Телурократска геополитичка концепција“, стр. 141-179, Catena mundi, Београд, 2014.

[8] Видети: Драгић Предраг Кијук, *Атлантократија као језутски идеал,* глава „Еврократија и орелократија“, стр.306-327, РивелКо, Београд, 2006.

застој у евроинтеграцијама и несавладана дужничка криза у Грчкој указали су на неизвесну будућност Полуострва, по наклоностима и припадањима иначе подељених својстава.

Иако је све јасније да евроамеричком ратном акцијом новостворене квазидржаве, попут поменуте наотидне креатуре *Kosova,* или фиктивно јединствене Босне и Херцеговине, нису самосталне и одрживе творевине, западна структура моћи не одустаје од инсистирања на њиховој „независности". На евроамеричком Западу, уз ретке изузетке, нема назнака промене свести и становишта о друкчијим модусима превладавања примарне балканске кризе. Основна антисрпска оријентација, која је кулминирала агресијом западних земаља предвођених НАТО-ом на СРЈ 1999. године, није промењена. Отуда, такође, изостаје признање грешака и политичких заблуда из 90-их година. Штавише, од српског чиниоца се упорно тражи покајничко прилагођавање и уклапање у западну политичку стратегију, спољну политику и дипломатске иницијативе, што укључује како признање *status qoa* тако и радикалну промену српског становишта према Русији и евроазијском чиниоцу.

Савремене околности, међутим, отежавају остварење вестернистичког максимализма и потпуно позападњење јужнословенског простора. Балкан је до овог часа тек делимично интегрисан у Европску унију и НАТО. После дезинтергације последње Југославије промовисана је нова панацеја, спасоносна и прекоредна надинтеграција новостворених држава и квазидржава у ЕУ. И поред наглашене евроманије у политичком животу Старог континента, евроинтергација земаља тзв. Западног Балкана у институционалне структуре ЕУ није се одвијала онако како су се новокомпоноване политичке елите тих земаља надале.

Временом је настало успорење и одуговлачењље кандидатског стања ишчекивања чланства у ЕУ, које међу еврожељнима буди нестрпљиве наде али и злослутне зебње око реализовања могућих опција и алтернатива. Дужничке кризе замаља на медитеранском југу Европе, успорени евроинтеграциони процеси на Балкану, неочекивани излазак Велике Британије из чланства ЕУ и интензивирана мигрантска криза ставили су Европску унију пред нова драматична искушења.

Мада је и даље актрактивна, Европска унија је под теретом унутрашњих структурних тешкоћа и слабости у међународном наступу изгубила део пређашњих чари. Ипак, иако је актуелним сетом криза европски имиџ у светским односима знатно промењен Европска унија још увек важи као значајан чинилац глобалне политике.

3. Европска унија у кризном опадању

Европска унија се, заправо, обрела у цикличној историјској кризи властитих структура и процеса. Пренакрцани бриселски Евро-Вавилон се изопачио у трому бирократску дистопију. Континентални реализам и „вештина могућег" ода-

вно су замењени идеаллошком Еутопијом.[9] У кризи је један тип европског, тачније речено евроунијског и евроамеричког погледа на свет као „остатак“ после намирења властитих потреба и интереса. Доведена је у питање евролико универзализовање „система вредности“ који други не поседују нити желе да поделе са Европљанима у Унији. У јеку је борба култура које не одступају од својих, може се рећи партикуларних универзализама.[10]

Док је у претходном вишедеценијском периоду потенцијал ЕУ обележавао могућност активног антикризног деловања и просперитета, данас се Унија суочава са стањем да је и сама као „болесник у Бриселу“ део проблема и по себи генератор кризе. Раније је ЕУ, у сарадњи са америчким партнером, деловала на кризним подручјима изван својих простора, док се се у овом часу криза преселила и локализовала на територијама држава чланица и кандидата. У искушењима одржања постигнуте организационе структуре Европа Уније је, дакле, принуђена да се бави собом а не само другима изван и иза својих отпрва шенгензовано порозних а потом и озиданих граница. Савремена Европа Уније бројним *valumima* све више потсећа на римски војни *limes. Све су гласнија питања са које стране европске границе је слобода?* Прети ли постимперијалној Европи Уније ентропична судбина старог Рима?!

Ни савремени однос Европске уније са руским евроазијским чиниоцем на источним границама није више у контурама негдашњег експанзивног оптимизма и тријумфализма. Суочена са унутрашњим тешкоћама и спољашњим препрекама Европска унија из офанзивног структурног ширења прелази у дефанзивну фазу застоја и стагнације. Са инерционог становишта некадашње одиста импозантне енергије Европске уније та фаза може да буде схваћена и као раздобље малаксавања и декаденције. Из другог угла посматрања промене на Старом континенту саобразне су поступним променама глобалних односа снага. Криза интегративних и апсорптивних потенцијала ЕУ условљена је и узрочно повезана са опадањем снаге аамеричког примата у глобалним односима. У општој слици светских послова указало се више старих и нових, неспорно респективних актера. Реч је, наиме, о претапању униполаризма у мултиполаризам, у условима друкчијег уравнотежавања глобалне моћи. Нова, глобална али мултиполарна равнотежа је, по свему судећи, могућа понајпре у условима прерасподеле и реалног опадања америчке моћи, и истовременог раста моћи других актера у мултиполаризованом свету.

Уколико се ваљано протумачи, фаза просторног „обуздавања“ Уније може да означи могућност својеврсног прочишћења паневропских осећаја и утопичне воље за недостижном величином. Било би то суочавање са сопственим заблудама. Уколико би се најзад реалистично схватиле епохалне могућности обима и досега евроунијског простора, ниво такве свести омогућио би стабили-

---

[9] О томе: Мировић Дејан, *Аргументи против Европске уније,* глава „ЕУ утопија“, стр. 355-357, Српски сабор Двери, Београд, 2008.

[10] Видети: Todd Emmanuel, *Poslije Imperije. Eseji o razgradnji američkog sistema,* глава „Nazadovanje univerzalizma“, стр. 121-145, Bemust, Sarajevo, 2004.

зацију и консолидацију дела Европске уније на кохерентном делу Старог континента који му историјски и цивилизацисјки одиста припада. Али, уколико би се и надаље неразборито тежило ширењу сфера интереса и непосредној или посредној конфронтацији са руским и евроазијским чиниоцем постојећа криза ЕУ би се неминово погоршала.

Напослетку се, чак и у збрканим приликама, јасно показало да раст и развој ЕУ није нити може бити бесконачно линеаран, мимо ограничавајућег деловања унутрашњих мултинационалних и политиекономских, али и спољашњих геополитичких фактора из континенталног окружења. Показало се, такође, да европска криза није састојана само од поремећених односа са Русијом у евроазијском суседству, него и да њено превладавање у много чему зависи управо од интереса и благонаклности Русије. Мимо прокламоване евроунијске унисоности међу чланицама Уније не влада јединствено мишљење о односима са својим неизбежним источним суседом. Неке од чланица ЕУ имају друкчије визије развоја сарање са Русијом и Евроазијском унијом. Руководства и приврдедници таквих земаља разложно сагледавају судбинску повезаност Европске уније и геоекономских и геополитичких агрегата који већ постоје или се тек развијају на евроазијском тлу.

Комплексна криза је, усоталом, већ довела до упадљивог јачања националних реакција држава чланица, чиме је макар и фрагментарно оснажена идеологија *Европе нација* и националних држава што је, опет, изазвало јачање еврокритицизма, евроскептицизма и евросецесионизма.

Најзад, зар доминантна евроатлантска идеја није уздрмана британском напуштањем европске заједнице? Зар изласком Велике Британије из ЕУ није проблематизован и широко примењивани евроамерички образац глобалне доминације. На известан начин судбина Европске уније препуштена је у руке најснажнијим земљама тзв. квинте, пре свих најснажнијој земљи Европе Немачкој. Није тешко претпоставити да ће управо Немачка кад-тад отпочети са усклађивањем властитих и англсоксонских интереса у креирању будућности евроунијског дела Европе према руском и евроазијском чиниоцу на Истоку. То усклађивање у будућности која наилази не мора нужно да буде у хармоничним облицима. Реч је, дабоме, о тегобном путу еманципације Европе у целини и деловима од све теже одрживе америчке супремације.

4. Два лика Евроазије

Савремена Европа у историјском и геополитичком облику Европске уније још увек није пронашла подесан и перспективан однос према Русији и Евроазији. Све је уочљивије да, сходно спољашњим и унутрашњим структурним ограничењима, Европска унија на источноевропском простору мора да рачуна на један такође снажан геоекономски, геокултурни и геополитички агрегат који, под разним именима и на разним нивоима, твори и предоводи Русија. Русија и Евроазија се више не могу олако и без последица потцењивати а поготову занема-

ривати. Премда се појава и појам *Евроазије* у конвенционалној научној, медијској и политичкој употреби чини једнозначним и неспорним, у пракси европско-азијског саодношења није тако.[11]

Азија се Европи указивала и указује у много географских и културних ликова међу којима су најзначајни они које у државном погледу испољавају Русија и Турска. Самосвест о двострукој континенталној, културнио-цивилизацијској и религијској природи постоји у обе по Европу и Балкан евроазијски битне земље. Ни Русија ни Труска се не одричу своје азијске компоненте при чему ипак постоје отсудне разлике. Кијевска Русија је, наиме, настала и развила се на географском и историјском тлу Европе,[12] док је родно место турског политичког развитка ваневропско, тј. Анадолија на Блиском истоку.

Изворно европски усидрена Русија се ширила у оба правца: према „остатку“ Европе на Западу, и према несагледивим и мало настањеним азијским просторима на истоку и леденом северу. Тако је поступно настала најпространија и ресурсно најбогатија државна територија на свету.

Турска се временом усмерила ка Европи и источномедитеранском ободу. Русија никада није освојила или окупирала Балкан, док је Турска у империјалној екстензији била ситуирана на Балкану пола миленијума. Најтрајнији и најснажнији исламски, културни и религијски продор у Европи догодио се управо на Балкану. Исламска Турска је империјално репрезентовала Азију са мало културалних европских претензија. Русија се никада није одрицала европских културних и цивилизацијских својстава и њена највећа замислива (евро)азијска екстензија имала је карактер трансконтиненталног хришћанизовања и европеизовања.

Иако је непрестано сумњичена за неевропски и противевропски оријентализам евроазијска Русија је, у ствари, такође оличавала глобални Запад у односу на глобални Исток. Руска западност, додуше, није била вестернистичка, нарочито не евроатлантистичког типа, али је ипак садржала европску идеју и идеологију обликовану на руски начин. Уосталом, у руској мисаоној традицији незнатан је број оних који Русији у поптуности одричу европски карактер. У дебатама између старих и нових атлантиста и евроазијаца кључно спорно место је, заправо, формативни утицај и превага европског, азијског или помешаног, хибридног или синтетичког својства Русије. Две посебно конфигурисане евроазијске земље, Русија и Турска, у чијим граничним и разграничавајућим ликовим се огледа Европска унија, ни у једном часу се, дакле, нису одрекле историјски традиционалних утицаја на сродне балканске народе и земље. Ма колико у извесним сегментима наликовала савремена евроунијска источна и блискоисточна политика према

---

[11] О томе: Кнежевић Милош, „Европа према Азији – Евроазија. Прилог могућем разумевању Евроазије и евроазијства“, зборник „Србија и евроазијски геополитички простор“, приредили Миломир Степић, Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 15-69.

[12] Видети: Иванов Б. Ј. и др., *Кратка историја Русије,* глава „Староруска држава. Староруске кнежевине. Новгородска република“, стр. 19-30, Логос, Београд, 2009. Такође: Греков Д. Борис, *Кијевска Русија,* глава „Положај староруске државе у светској историји“, стр. 26-34, и „Најстарија сведочанства о Кијеву и настанку староруске државе“, стр. 474-485, Златоусти, Београд, 2006.

Русији и Турској је ипак диференцирана.[13] Ито тако, ни Русија не испољава истоветне ставове према Европској унији и европским земљама изван њеног састава. Русија није, наиме, толико зазорна спрам Европе у целини, којој и сама делимично припада, колико је са разлогом опрезна спрам евроунијских претензија за екслузивним и тоталним европским представљањем и одлучивањем.[14]

Евроазијска компонента у случају Русије се у владајучим круговима ЕУ доживљава као глобални изазов ривалске моћи и све потребнијих а ипак на бруталан експлоататорски начин недоступних ресурсних потенцијала. Поред геоекономских мотива сарадње ЕУ и Русије и евроазијског чиниоца у целини, делују убедљиви геополитички разлози. Досадашња историја евроунијско-руских односа указује да ишчезавају и последње интеграционе илузије о могућности укључивања Русије и евроазијске асоцијације у структуру ЕУ. Уместо евроинтеграције пласирана је поменута „политика проширења ЕУ“ и НАТО на постосовјетском простору која је била и осдтала у најдубљој супротности са руским и у том смислу и са савезничким евроазијским мултинационалним и мултидржавним државним интересима.[15]

У случају односа према такође евроазијској Турској реч је о евроунијском уклапању у глобалну америчку политику према исламском свету, са нарочитим нагласком на енергетској геоекономији и геополитици на Блиском истоку. Ипак, Европска унија има вишеструке интересе за посебно профилисани однос према савременој Турској. Управо су блискоисточна сукобна комешања, актуелни рат у Сирији и недовршена мигрантска криза указали на важност геополитичке и демополитичке улоге Турске у граничним зонама евроамеричких, евроунијских и руских сфера интереса на Блиском истоку и на Балкану.[16] Евроазијска Турска у актуелном кризном времену се, у ствари, испољава као све непоузданији стратешки партнер Евроаомерике не само на Блиском истоку него и на другим подручјима. Оснажена војна сила Турска увећала је регионалне претензије ширећи их зракасто у свим правцима. Турско деловање у „стратешкој дубини“ укључује пласирање и заштиту њених интереса не само на Кавказу и Блиском ис-

---

[13] О томе: Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неоосманизам или Исламизам,* глава „Турска и Европска унија“, стр. 93-105, Службени гласник, Београд, 2015.

[14] Видети: Перишић Срђан, *Нова геополитика Русије,* глава „Геополитика Русије и Запад“, поглавље „Русија и Европска унија“, и „Геополитика раскола између Русије и Европске уније“, стр. 234-249, Медија центар Одбрана, Београд, 2015. Такође: Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? 111 евроскептичких фрагмената,* глава „Евроруска препрека евроунионизму“, стр. 104-105, Заслон, Шабац, Београд, 2008.

[15] О томе: Милошевић Зоран, *Руско питање данас,* глава „Постсовјетско пространство - између интеграција са Русијом и/или Европском унијом“, стр. 43-44, Институт за политичке студије, Београд, 2006.Такође: Петровић Драган, *Геополитика постовјетског простора,* глава „Биланси 'обојених револуција'“, стр. 185-197, и „Утицај и судари интереса великих сила“, стр. 197-209, Прометеј, Нови Сад, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Београд, 2008.

[16] Видети: Кнежевић Милош, „Мигрантска криза у фокусу демополитике. Европска унија пред искушењима демографских промена“, *Национални интерес,* бр. 1, 2016, поглавље „Турска - земља најмасовнијег прихавта миграната “, стр. 128-131.

току, него и на европском Балкану у најближем суседству, који се у Анкари све више схвата као традиционално обновљива зона утицаја и интереса. [17]

Одиста, све је више знакова обнове сфера протурских савезничких али и противничких интереса у неосманском духу.[18]

Штавише, после неуспелог војног пуча у јулу 2016. и Ердогановог заоштравања унутрашње политике, све је видљивији спољнополитички а тиме и геополитички заокрет евроазијске Турске ка пуној привредној и војној сарадњи са евроазијском Русијом. Могућа појачана геоекономска и геополитичка сарадња две изразито евроазијске земље указује на нова савезништва и перспективну преконфигурацију односа снага и моћи на Блиском и Блико-блиском Истоку.

Тим је више у очима разложнијих еврократа упадљива разлика између реалног геополитичког статуса и перспектива Русије и Турске. Док је, како је речено, Русија својом величином и снагом изван досега и обима европског проширења, дотле је исламска Турска, као до недавно поуздани стратешки савезник Запада и регионална сила, испољавала узалудну тежњу да се прикључи Европској унији. Ако од недавно није тако, све јача постаје евроамеричка зебња од геоекономског и геополитичког зближавања две најснажније евроазијске земље, Русије и Турске. По свему судећи, у овом часу Ердоганова Турска напушта своју досадашњу евроатлантску и проамеричку оријентацију и преусмерава се ка евроазијском блоку и Русији. С обзиром на чланство у НАТО-у и инволвираност у блискоисточне сукобе, време ће показати које су крајње границе Турске евроазијске преоријентације.

У вашингтонским круговима „ненадано“ евроазијско зближавање Москве и Анкаре доживљава се као фронтална опасност по виталне америчке интересе истог реда у какву би могло да се уврсти европски суседно зближавање Москве и Берлина. Реч је, заправо, о снажењу Русије и Евроазије које не мимоилази него се усмерава на две битне земље: Немачку у Европи и Турску на Блиском истоку. Ако се могућој руско-турској кооперацији дода потенцијални савез Русије као највеће и Кине као најмногољудније и економски и војно захуктале земље, не мења се само слика моћи руске Евроазије, него и Азије у целини, а тиме и читавог света.

5. Евроазијска Русија

Већ и овлашан поглед на карту света показује да је Русија и европска и азијска земља. Евроазија је природно својство, просторна суштина и геополити-

---

[17] О томе: Давутоглу Ахмет, *Стратегијска дубина. Међународни положај Турске,* глава „Основи турске политике према Балкану“, стр. 291-299, Службени гласник, Београд, 2014.

[18] О томе: Видети: Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неоосманизам или Исламизам,* Службени гласник, Београд, 2015. Такође: Милошевић Зоран, *Нежељене интеграције. Срби између неосманске Турске и атлантистичке Европске уније,* глава „Турска непријатељ свих држава у регуону“, стр. 28-34, Примапром ДОО, Бања Лука 2013.

чки образац бића Русије.[19] Стога што се из појаве и појма Русије спорадично и идеолошки искључује прво или друго припадање, упућујуће сабирање везника не би смело да збуни. Русија није само Европа нити је само Азија, Русија је нешто комплексније и компликованије од само једног континента. У просторној и историјској стварности Русија је традиционални и актуелни, географски и геополитички синоним за Евроазију; она на различите начине симболизује континуум најпространијег континенталног копна на планети. Као двоконтинентални симбол и метафора физичко-географске сливености Европе и Азије, Русија није само нераздвојно *Велико копно* или, једноставно речено *Земља*,[20] него и изузетна културно-цивилизацијска и одуховљена сакрална чињеница.[21]

Сви који су из разних разлога усредсређени на геополитику и обузети геополитичким тумачењима савременог света, обузети су размишљањима о Русији. У ствари, скоро да је немогућа општа и посебна геполитичка анализа без уважавања „руског фактора". А када се узме у обзир руски чинилац светских односа неизбежно је имати у виду евроазијски сегмент планетарне географије. Иако је проживела две деценије постхладноратовског маргинализовања опорављена и оснажена Русија је поново у фокусу глбалне инетрпретативне пажње.

Русија заслужује пажњу тумача не само својом историјском него и недостижном физичком величином. И поред веома дугих океанских и морских обала Русија је примарно копнена велесила традиционално трансконтиненталне телурократске оријентације.[22] Евроазијско ширење и протезање Русије у модерном добу суочавало се са западноевропским и евроамеричким ограничавањима. Од Наполеонових ратова наовамо Русија се непрестано суочавала са војним походима сила са европског Запада. У 20. веку то се догађало три пута, сваки пут фронталним нападима и прекорачивањима руских граница. Реч је историјском и геополитичкој константни у виду клишеираног западноевропског односа према великом словенском свету који најизразитије и најснажније представља управо ривалски схваћена Русија.

Оно што постимперијалним и постколонијалним велесилама у савременом распореду глобалне моћи мањка јесте ненадмашна величина руског простор и богатство њених ресурса. Географија Русије прикривено и отворено изазива експлоататорске пориве али и квантофреничну завист заинтересованих актера. Корисници и потрошачи глобалних богатстава на евроазијском простору сагледавају неслућене могућности експлоатације; једину сметњу им причињава Русија која тим богатствима управља и њима располаже.

---

[19] Видети: Дугин Александар, *Основи геополитике 2. Просторно мислити*, глава „Евроазијска парадигма Русије", стр.53-56, Екопрес, Зрењанин, 2004.

[20] Видети: Кључевски Василиј, *Историја Русије. Кратки преглед,* глава „Природа источноевропске равнице", поглавље „Земљиште", стр. 6-12, Службени лист СРЈ – ЦИД Подгорица, 1997.

[21] Видети: Дугин Александар, *Мистерије Евроазије,* глава „Континент Русија", стр. 9-29, Логос, Београд, 2008. Такође: Суботић Милан, *Пут Русије. Евроазијско становиште,* глава „Метафизика простора: континент Евроазија", стр. 74-94, Плато, Београд, 2004.ђе

[22] О томе: Дугин Александар, *Основи геополитике 2. Просторно мислити*, глава „Великоконтинентална утопија", стр. 81-86, Екопрес, Зрењанин, 2004.

Као велика земља у модерном добу Русија је схватана као велика опасност по Европу на западу Старог континента, и то двоструко: као евентуални нападач и освајач, и као неевропска, тј. азијатска сила неуклопљива у европску културу и цивилизацију. Оба типична реаговања на руску историјску појаву обликовала су се у славофобном и русофобном облику и вукла су порекло од древне византофобије католичких кругова Европе. Чак ни постмодерни видови западноевропског сраха од Русије (или Владимира Путина као председника) нису лишени традиционалних премиса који као ресентимани сежу из империјалне традиције Светог Римског Царства и његовог риваалства са Царством Ромеја – Византијом.[23] На Србе локализовани рефлекс европске славофобије и русофобије оличава србофобија.[24]

Корени страха од Русије и Руса у деловима европских интелектуалних, културних и црквених елита одитичу се и проблема односа малог као великог, и великог као малог. Иако је објективно просторно мала, Европа на Западу је изградила своју империјалну и колонијалну величину диљем света. С друге стране, иако је објективно просторна велика руска величина је у западноевропским круговима често оспоравана и, упркос значајној културној и историјској улози, умањивана и ниподаштавана. У завсности од историјских ситуација страх малаог од великог варирао је од пасивног ишчекивања до агресивних акција, тј. нападачких ратова.

Како год, евроазијска премиса руског историјског бивства надилази просторну скученост европског „рта“ Азије са кога одзвањају сиренски зовови континенталног обједињавања. У хучним геополитичким напевима присвајања какофонично се мешају тоналитети већег и мањег, у наразговетној буци припадања и неприпадања. Запитајмо се: ко, уосталом, коме припада и ко се коме може и треба прикључити; евроазијска Русија европској Европи, или, европска Европа евроазијској Русији?

Русија је свакако великим деловима и у Европи и у Азији, али није нити има претензије да обухвати Европу и Азију у целини, јер је таква амбиција колико географски нелогична толико немогућа. Руска протежна двоконтиненталност, уосталом, није настала у кошмарном ноктурну историјског лома него је геополитички и геокултурно артикулисана вековима. Супериорна величина Русије у разним облицима државног устројства плод је колонизовања ненастањених и пустих простора уз ширење руске националне и државне, империјалне идеје.[25]

Имајући у виду досадашњу догађајима богату историју руско-европских односа, европској Европи (ЕУ) је, по свему судећи, Русија у разним појединачним

---

[23] Видети: Нарочницка Наталија, *Русија у светској историји,* глава „Поствизантијски простор – објекат светског и духовног супарништва“, стр. 397-452, СКЗ, Београд, 2009.

[24] О томе: Драгић Предраг Кијук, *Атлантократија као језутски идеал,* глава „Србофобија“, стр. 5-27, РивелКо, Београд, 2006.

[25] О томе: Бабурин Сергеј, *Свет империја. Територија државе и светски поредак,* глава „Структура територије и њени облици “, поглавље „Империја као стање државе“, стр. 99-108 , Пресинг, Београд, 2009.

и општим појавним облицима досуђена као ограничавајућа али и неогранична просторно-временска судбина. Одатле није нимало чудно што се у геополитичким разматрањима евроазијска Русија указује као нарочито емотизована појава без чије помне тематизације, поновимо, није могуће схватити стварне размере глобалне геополитике.

У контрастним и антитетичким приступима глобалним односима Русија, међутим, није само предмет образложеног критичког расуђивања него и злурадог и пакосног оспоравања. Западни и западњачки идеолошки стил геополитичког мишљења новијег доба евроазијску Русију не прихвата као природну и складну историјску чињеницу посутупно политички обликованог „великог простора“, већ као усиљену узурпацију ресурса који су незаслужено у њеном економском притежању а наводно би требало да припадају свима а пре свих развијеним земљама Запада. Посесивна становишта западњаци су испољавали не само на суптилно мисаони и пропагандно убеђивачки начин, него и у ратовима против Русије.

У Русији модерног доба, као и данас, став према Европи на западним границима обликовао се у два дивергентна правца који су настали на основама темељне дилеме: шта је Русија спрам Европе и у Европи али и у Азији? Где је граница у Русији која спаја и раздваја Европу и Азију. Где је граница Евроазије према Европи?[26] Чему Русија смера и ка чему је окренута; у ком правцу Русија већ испољава, или би тек требало да испољава националне и државне тежње? Одговори су били различити, али су се сводили на три формуле: Европа, Азија и Евроазија! Идеолошка, политичка и културна наклоност ка Западу и Европи на западу обликована је као руски атлантизам. Главни ослонац руски атлантисии су пронашли у прононсираним идеолозима западног атлантизма.[27]

Насупрот европејцима и атлантистима, као су деловали критичари атлантизма,[28] и руски евроазијци и неоевроазијци.[29]

Идеолошки и теоријски сукоб руских атлантиста и евроазијаца није се рефлектовао само на плану сложене унутрашње политике већ и на спољну политику и геполитички наступ Русије у Европи и свету. То се догађало нарочито у драматичним сукобима изазваним револуцијом, светским ратовима у прошлом и тзв. посткомунистичком транзицијом Русије у овом веку. Русија која је бринула о одржању постигнуте компактности и величине била је нужно упућена на евроа-

---

[26] Политгеограф Миломир Степић сматра да: „Западна граница Русије-Евроазије, тј. линија разграничења Русије-Евроазије и Европе, није јасно дефинисана“. По Степићу остало је неусаглашено да ли је то граница царске Русије и СССР-а према Европи на западу, или граница повучена према неком од разложних географских мерила. Видети: Степић Миломир, *Геополитика неоевроазијства. Позиција српских земаља,* глава „Евроазијство геополитички аспекти“, стр. 46-47, Институт за политичке студије, Београд, 2013.

[27] О томе: Дугин Александар, *Основи геополтике. Геополитичка будућност Русије*, глава „Савремени атлантизам“, стр. 99-111, Екопрес, Зрењанин, 2004.

[28] Видети: Нарочницка Наталија, *Русија у светској историји,* глава „'Света атлантска Империја' на прагу трећег миленијума. Нова прерасподела света“, стр. 496-516, СКЗ, Београд, 2009.

[29] Видети у целини: Степић Миломир, *Геополитика неоевроазијства. Позиција српских земаља,* Институт за политичке студије, Београд, 2013.

зијски простор њене државне територије. Евроазија се, дакле, Русији исказивала као очигледна политигеографска и културно-историјска тековина од формативног утицаја на вазда отворени проблем самододржања и просперитета.

Отуда није неочекивао да при крају раздобља униполарне американократије на делимично фрагментованом руском „великом простору“ отпочну повратни интеграциони процеси. Реинтеграција евроисточног и евроазијског простора отпочела је у закономерном знаку опорављене и обновљене руске снаге.[30]

Прилично дуго је у западним политичким центрима руска слабост настала ломом СССР-а, третирана као неповратно што је могло да значи и као неизлечиво, чак терминално стање распадања остатака руске глобалне и регионалне моћи.

Од 2000. године наовамо на делу је, међутим, историјски контратренд настајања нових кооперација, асоцијација и интеграција некадашњем совјетском и руском евроазијском простору.[31] У савременој Русији је наов начин реактивирана стара евроазијска концепција чији су рани заговорници помишљали на стварање државе под тим називом.[32] Мотиви за обликовање новог савеза држава или међудржавне творевине на евроазијском истоку нису мањкали. Напорима Русије и ангажманом Владимира Путина ти мотиви су јачали и добијали конкретне форме.[33]

Осујећивањем потпуне деструкције совјетског простора створено је неколико интеграционих облика међу којима су: Руска федерација, Заједница Независних Држава,[34] Државна унија Русије и Белорусије, Шангајска организација за сарадњу и безбедност, земље БРИК-а, и, најзад Евроазијска унија.[35]

Шири оквир интерпретације свакако означава Шангајска организација за сарадњу (СЦО), чије су чланице Кина, Казахстан, Узбекситан, Таџикистан и Киргистан, а потенцијално и Индија и Пакистан, која је основана 2001. године. Акроним БРИК означава групу земаља које сарађују на геоекономском, пре свега на финансијском и банкарском плану. Земље БРИК-а, међу којима су Русија, Кина,

---

[30] О томе: Калајић Драгош, *Русија устаје,* глава „Почетак обнове“, стр. 403-417, и „Сва је Европа у Русији“, стр. 417-428, ИКП „Никола Пашић, Београд, 2005.

[31] Видети: Ђукић Срећко, *Повратак савеза. Две деценије после,* глава „Нове структуре и нови изазови. 'Не' наднационално и'нове' алтернативе“, стр. 93-130, Службени гласник, Београд, 2012.

[32] О томе: Суботић Милан, *Пут Русије. Евроазијско становиште,* глава „Евроазијска држава“, стр. 198-239, Плато, Београд, 2004.

[33] Видети: Кнежевић Милош, „Россия в овновлении геополитической воли“, чланак у зборнику *Путинизм – Взгляд уз Сербии,* Составитеь З. Милошевич, Степьь–инфо, Николаев, 2010.

[34] Видети: Нарочницка Наталија, *Русија у светској историји,* глава „Русија, ЗНД и Запад: геополитички и историјско-филозофски апсект“, стр. 382-393, СКЗ, Београд, 2009.

[35] О томе: Петровић Драган, *Интеграциони процеси на постовјетском простору,* нарочито главе „Русија и Заједница Независних Држава (ЗНД)“, стр. 46-47, „Државна унија Русије и Белорусије“, стр. 74-81, „Организација за колективју безбедност и сарадњу“, стр. 81-88, „Шангасјка организација за сарадњу и безбедност (ШОС)“, стр. 88-92, и „Формирање Евроазијске економске заједнице“, стр. 102-108, Пешић и синови, Београд, 2010.

Индија, Бразил и Јужноафричка Република, пандан су Међународном монетарном фонду и Светској банци.

Наведеним процесима који су довели до нових асоцијативних и интеграционих структура на великом простору источно од Европске уније постигнут је погодан геополитички амбијент за формирање друге и далеко веће Уније под новостарим двоконтиненталним називом *Евроазијска унија.*[36]

Уместо закључка: Суверенизам и неутрализам Србије

Корисно је знати своје место под геополитичким сунцем, штавише малобројним и усмањеним народима такво знање је преко потребно зарад што је могуће боље заштите од штетних историјских зрачења. На сваком осетљивом месту сусрета и трења моћи велих сила простор обитавања изложен је формативним дејствима. Државни простори нација нису неутралне и натуралне чињенице већ политички обликоване територије. Одатле се на једном политички и географски маркираном простору препознају различити фактори спољашњих интереса и утицаја који обликују правац и смер, локализацију и позиционирање, те оријентацију нације и државе. Отуда, такође, извиру геополитичке недоумице које у конфликтним временима прерастају у судбинске дилеме око изворног идентитета и накнадног припадања. Најзначајнија спорења међу Србима збивала су се и још увек збивају око прозападне или происточне оријентације.[37]

Очигледна је и неспорна чињеница да Србија својом државном територијом припада средишњем а не западном Балкану, простору који је у саставу Старог континента, тј. Европе. Тај простор је, међутим, по геоекономском, геополитичком, геокултурном и демополитичком садржају и динамици, те положају и комуникативном капацицитету изазовно сложен. Србија је у положају да већ јесте или тек треба да буде раскрсница, сусретиште, пролазиште и долазиште многих актера глобалне, регионалне и локалне геоеконосмке и геополитичке игре.

Србију, наиме, обележавају многи дослвно физички. саобраћајни и интелектуално-спиритуалани путеви и путање, трасе, руте, коридори, трајектоторије, трансверзале, пловни и ваздушни путеви, цевоводи... Довољно је само поменути главне и у геополитичким тумачењима већ устаљене и „безалтернативне“, као што су: Европски пут Србије, или евроинтеграције; евроамерички пут – натоизовање; Јужни ток – енергетско повезивање са Русијом; завршница кинеског Пута

---

[36] Видети: Ђукић Срећко, *Повратак савеза. Две деценије после,* глава „Путин: пројекат интеграције Евроазије“, стр. 180-205, и „Година 2015 – Евроазијски савез (унија). Корак по корак“, стр. 205-224, Службени гласник, Београд, 2012. Такође: Перишић Срђан, *Нова геополитика Русије,* глава „Геополитика Русије и Евроазија“, поглавље „Процес формирања Евроазијског савеза“, стр. 249-258, Медија центар Одбрана, Београд, 2015.

[37] Видети: Кнежевић Милош, „Србија на западно-источној ветрометини. Српска политика између вестернизима и русофилије“, *Национални интерес*, бр. 1-2, 2009, стр. 77-112. Од истог аутора, такође: Кнежевић Милош, „Словени између Москве и Брисела“, зборник *Где ти је држава Каине? Будућност словенских држава,* приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2015, стр. 82-110.

свиле; тзв. Зелена трансверзала – повезана са Турском; мигрантска траса – веза са Блиским истоком; база Бондстил, или Натоида на Косову и Метохији која упућује на америчко војно присуство; панонско Подунавље – интерес Немачке итд. Скоро да је да је непотребно потсећати да је Русија у већој или мањој мери, али свакако трајно била и остала заинтересована за Србију и Балкан у целини. У раздбољу путинизма руски однос према Србији се битно променио у односу на Јељциново време.[38] Руски историчар Константин Никифоров сматра да је Балкан остао стратешки важан регион руских интереса, „средње иностранство“ или простор традиционалне везаности словенских православних народа са Русијом.[39]

Србија је конституисана на простору на коме се укрштају и сучељавају многи спољашњи утицаји и интереси што изазива сталну потребу процењивања, вредновања и прилагођавања приликама које често не зависе од ње него од ширих склопова конфликтних околности. Осетљиви геополитички положај Србије условљава спољнополитички активизам који, опет, изискује перманентно вођење рачуна о националним и државним интересима. Одатле се досадашњи и будући савези и савезништва не би смели посматрати са патосом избора „праве стране исторрије“ већ и као *modus vivendi* на „страшном месту постојања“. Одиста, савремена историја пружа много примера драматичних па и погрешних спољнополитичких избора који Србију нису превише задовољавали и усрећивали.

Попут других новостворених јужнословенских држава и Србија је независност стекла по разбијању и распадању сложене југословенске државе. Спољна политика Србије као кандидата за чланство у ЕУ, заснива се на имплицитном безреферендумском политичком ћутљивом консензусу о потреби прикључивања Европској унији, али истовремено и о неулажењу у чланство НАТО-а. У јавности је створена атмосфера већинске спремности на улазак у ЕУ која је благо релативизована одбијањем чланства у Северноатлантском пакту.

Истовремено се настоји на добрим и срдђаним односима са Русијом, са којом, за сада, званично не тежи било каквој међудржавној интеграцији или формализваном војном савезу. Изречено је последица реалног положаја Србије у конкурентском и ривалском простору између Русије и Европске уније.[40]

У Србији, такође, још увек није изричито напуштена доктрина суверенизма и неутрализма,[41] као ни ослањања на „четири стуба спољне политике“, то

---

[38] О томе, више: Кнежевић Милош, *Србија и Русија. Савремене геоекономске и геополитичке дилеме,* глава „Може ли Русија да промени однос према Србији?“, Институт за политичке студије, Београд, 2009 стр. 376-393..

[39] Видети: Никифоров Константин, *Србија на Балкану у XX веку,* глава „Балканска политика Русије с краја XX и почетком XX века“, стр. 227, „Филип Вишњић“ - ИГАМ, Београд, 2014.

[40] О томе: Мировић Дејан, *Аргументи против Европске уније,* глава „Између Русије и ЕУ“, стр. 351-353, Catena mundi, Београд, 2014.

[41] Видети: Коштуница Војислав, *Зашто Србија а не Европска унија,* глава „Пут политичке и војне неутралности“, стр. 106-110, разговор са Војиславом Коштуницом водили Миле Савић, Слободан Самарџић и Александар Никитовић, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2012.

јест истовремене прагматичне сарадње са: Америком, Русијом, Кином и Европском унијом.[42]

Суверенизам и неутрализам су политичке вредности, идеје и идеали и, најзад, обрасци спољнополитичког деловања и понашања који се не подразумевају већ, саобразно конкретним историјским околностима, захтевају додатна тумачења и објашњења. Да би се разумела криза начела и праксе суверености потребно је, наиме, учинити кратки осврт на прошлост.

У погледу геополитичког и хронополитичког одређења положаја и места, те смера и правца спољне политике Србије делују одређене историјске и културно-цивлизацијске константе и варијабле. Просторна оријентација у времену није само питање дана и тренутка српске политике него и одговорности према процесима вишегенерацијског формативног тока. Хронополитички гледано, реч је о сложеној историјској конфигурацији српског етнонационалног простора и народа у муленијумском трајању.

Физичке карактеристике простора етнонационалног обитавања српског народа утицале су на историјске токове до мере наглашеног географског детерминизма који се повремено изображавао у географски и геополитички фатализам. Територијализовање и детериторијализовање Срба одвијало се у бурним историјски дешавањима на сусретном простору европског и ваневропског Запада и Истока. Резултат таквих процеса је вишевековно померање и измештање српског народа са својих трајних и привремених станишта.

Политичка изградња и обликовање настањених простора на Балканском полуострву испољавало као снажна тежња ка српској државној самосвојности и самобитности. Сличне тежње су у различитој мери испољавали и други балкански народи. Међу Јужним Словенима Срби су од средњег века до модерног доба, међутим, очитовали најизразитија државотворна својства. Може се рећи да је народна и национална ослободилачка традиција у колективном памћењу и предању сачувана као драгоцени историјски капитал.

Нацонална еманципација Срба у протекла два века огледала се у успостављању независне и самосталне српске државе. Предјугословенска независност и самосталност Србије испољавала се у сувереној држави – Краљевини Србији. У првој и другој Југославији предјугословенска српска сувереност се најпре утопила а потом ишчезла у сложеним облицима монархије и федерације. У трећој и необичној српској Југославији - СРЈ и ДЗСиЦГ – није обновљена суверена Србија већ је заједника сувереност конфедерално подељена на две преостале чланице. Раздградњом српско-црногорске конфедерације и такво куриозитетно стање је нестало.

Немирна вишедржавна дијалектитка српског сувернизовања и десувернизовања упућује тумаче савремених прилика на интерпретативни значај историјских склопова геполитичке и хронополитичке моћи. Тежња ка суверном одлучивању о властитој националној судбини није увек била успешна. Немирна српс-

[42] О томе: Кнежевић Милош, „Дилеме српске спољне политике. О безалтернативној евроинтеграцији Србије“, *Национални интерес,* бр. 2, 2010, стр. 167-204.

ка историја пружа мноштво примера наизменичних победа и пораза, покоравања и побуна, окупација и ослобађања. Тумачењем српске прошлости у целини није тешко запазити упорно ткање суверенистичких нити. Било да је реч о политичким обрасцима или реал-политикама, свеједно, у модерном добу српског развоја суверена нација у суверној држави била је остала високо постављени идеал. Иако није у сваком појединачном случају, тако би требало да буде и данас.

* * *

Постојећи међународни положај Србије и њена спољна политика, више интуитивно него декларативно или програмски, тежи својеврсном „несврставању" и успостављању равнотеже у регионалним односима, али и са ЕУ и Америком, са једне, и Русијом са друге стране у глобалним односима. Реални геополитички, геоекономски и геокултурни положај на југоистоку Европе упућују Србију на пролонгирано неприклањање искључиво једној страни. Лавирање Србије између ривалских опција, изазива недоумице и критике у евроатланстким структурама које све чешће захтевају ревидирање односа Србије према Русији и усглашавање са европском „источном политиком".

Отуда се изазов актуелних евроазијских интеграција у Србији схвата и доживљава на различите начине међу којима су два изразита: вестернистички у коме се одбацује свака помисао о уласку Србије у било који асоцијативни облик Евроазије, руски или турски, свеједно, и словенски солидарни, у коме се допушта могућност да се, у складу са конкретним околностима и интересима, Србија укључи у неки од облика евроазијских интеграција. Наведена дилема представљена је у чистим идеалтипским формама, док у унутрашњем политичком животу и спољнополитичким потезима она, међутим, поприма многе не тако одређене и одлучне облике.

У историјском међувремену које може подуже да потраје, па чак и да се никада не заврши на одређен и јасан начин, Србија ће, по свему судећи, да делује поливалентно у активно ишчекујућем кандидатском статусу.

Литература

* Бабурин Сергеј, *Свет империја. Територија државе и светски поредак,* Пресинг, Београд, 2009.

* Греков Д. Борис, *Кијевска Русија,* Златоусти, Београд, 2006.

* Давутоглу Ахмет, *Стратегијска дубина. Међународни положај Турске,* Службени гласник, Београд, 2014.

* Дугин Александар, *Основи геополитике 1. Геополитичка будућност Русије*, Екопрес, Зрењанин, 2004.

* Дугин Александар, *Основи геополитике 2. Просторно мислити*, Екопрес, Зрењанин, 2004.

* Дугин Александар, *Мистерије Евроазије,* Логос, Београд, 2008.

* Драгић Предраг Кијук, *Атлантократија као језутски идеал,* РивелКо, Београд, 2006.

* Ђукић Срећко, *Повратак савеза. Две деценије после,* Слжбени гласник, Београд, 2012.

* Иванов Б. Ј. и др., *Кратка историја Русије,* Логос, Београд, 2009.

* Калајић Драгош, *Русија устаје,* ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2005.

* Кључевски Василиј, *Историја Русије. Кратки преглед,* Службени лист СРЈ – ЦИД Подгорица, 1997.

* Кнежевић Милош, *Евроскептицизам. Где је Европа? 111 евроскептичких фрагмената,* Заслон, Шабац, Београд, 2008.

* Кнежевић Милош, *Србија и Русија. Савремене геоекономске и геополитичке дилеме,* Институт за политичке студије, Београд, 2009.

* Кнежевић Милош, „Фантазма дерусифковане Евроазије. Реконструкција постуниполарних интересних сфера“, *Национални интерес,* бр. 3, 2009.

* Кнежевић Милош, „Србија на западно-источној ветрометини. Српска политика између вестернизима и русофилије“, *Национални интерес*, бр. 1-2, 2009.

* Кнежевић Милош, „Дилеме српске спољне политике. О безалтернативној евроинтеграцији Србије“, *Национални интерес,* бр. 2, 2010.

* Кнежевић Милош, „Россия в овновлении геополитической воли“, чланак у зборнику *Путинизм – Взгляд из Сербии,* Составитеь З. Милошевич, Степьь–инфо, Николаев, 2010.

* Кнежевић Милош, „Европа према Азији – Евроазија. Прилог могућем разумевању Евроазије и евроазијства“, зборник „Србија и евроазијски геополитички простор“, приредили Миломир Степић, Живојин Ђурић, Институт за политичке студије, Београд, 2013.

* Кнежевић Милош, „Словени између Москве и Брисела“, зборник *Где ти је држава Каине? Будућност словенских држава,* приредио Зоран Милошевић, Центар академске речи, Шабац, 2015.

* Кнежевић Милош, „Мигрантска криза у фокусу демополитике. Европска унија пред искушењима демографских промена“, *Национални интерес,* бр. 1, 2016.

* Коштуница Војислав, *Зашто Србија а не Европска унија,* разговор са Војиславом Коштуницом водили Миле Савић, Слободан Самарџић и Александар Никитовић, Фонд Слободан Јовановић, Београд, 2012.

* Нарочницка Наталија, *Русија у светској историји,* СКЗ, Београд, 2009

* Никифоров Константин, *Србија на Балкану у XX веку,* „Филип Вишњић“ - ИГАМ, Београд, 2014.

* Милошевић Зоран, *Руско питање данас,* Институт за политичке студије, Београд, 2006.

* Милошевић Зоран, *Нежељене интеграције. Срби између неосманске Турске и атлантистичке Европске уније,* Примапром ДОО, Бања Лука 2013

* Мировић Дејан, *Аргументи против Европске уније,* Српски сабор Двери, Београд, 2008.

* Мировић Дејан, *Последице ЕУ интеграција,* Catena mundi, Београд, 2014.

* Перишић Срђан, *Нова геополитика Русије,* Медија центар Одбрана, Београд, 2015.

* Петровић Драган, *Геополитика постовјетског простора,* Прометеј, Нови Сад, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Београд, 2008.

* Петровић Драган, *Интеграциони процеси на постовјетском простору,* Пешић и синови, Београд, 2010.

* Петровић Зоран Пироћанац, *Геополитика енергије,* Институт за политичке студије, Београд, 2010.

* Пророковић Душан, *Немачка геополитика и Балкан. О циљевима средњоевропског континентализма,* Catena mundi, Београд, 2014.

* Романо Серђо, *У похвалу хладном рату. Једна противисторија,* Албатрос плус, Београд, 2015.

* Степић Миломир, *Геополитика неоевроазијства. Позиција српских земаља,* Институт за политичке студије, Београд, 2013.

* Суботић Милан, *Пут Русије. Евроазијско становиште,* Плато, Београд, 2004.

* Танасковић Дарко, *Велики повратак Турске. Неоосманизам или Исламизам,* Службени гласник, Београд, 2015.

* Todd Emmanuel, *Poslije Imperije. Eseji o razgradnji američkog sistema,* Bemust, Sarajevo, 2004.

Милош Кнежевич

ДВА ОБРАЗА ЕВРАЗИИ
Сербия под двойственным евразийским влиянием

Резюме

В европейской традиции типичное понимание Евразии приравнивается к русскому геополитическому фактору. В большинстве толкований Россия олицетворяет Евразию в качестве постоянной опасности для европейской идентичности и целостности. В самой России, помимо атлантизма, евразийство представляет собой один из двух самых влиятельных мироззрений, внешнеполитических идеологий, теорий и практик. В отличие от балканского понимания евразийства как фактора внешней геополитической и геокультурной артикуляции, евразийство в России (и Турции) является коренной позицией, которая была создана внутри этих стран. Русское евразийство в Балканах видело возможную касательную прямую суши и моря с Средиземным морем, в то время как

турецкое евразийство отражает завоевательные устремления, направленные на Старый континент.

Евразийская концепция стала вновь актуальной в современной России. Предотвращением полного уничтожения советского пространства было создано несколько интеграционных форм, среди которых выделяются Российская Федерация, Содружество Независимых Государств, Союзное государство России и Белоруссии, Шанхайская организация сотрудничества и безопасности, страны БРИК и, в конце концов, Евразийский союз. Тем самым к востоку от Европейского союза создана благоприятная обстановка для формирования нового союза с двухконтинентальным названием.

Ключевые слова: Сербия, Балканы, Европа, Россия, Турция, Евразия, Европейский союз, Америка, восточничество, западничество, интеграция, неутрализм, суверенизм, союзничества, членства.

УДК 327:911.3(497.11:470:510)

Дејана Вукасовић*
Миша Стојадиновић**
Институт за политичке студије
Београд

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКИХ И ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА: ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ***

Резиме

Србија у савременој геополитичкој и геостратешкој позицији води спољну политику неутралности, осцилирајући између два различита, међусобно супротстављена, геополитичка концепта: евроатлантског и евроазијског. У раду се поставља питање да ли је и у којој мери ова политика остварива на дугорочном плану или ће ипак на крају Србија морати да се приклони једној од геополитичких опција. Како бисмо у потпуности разумели положај Србије, потребно је пре свега одредити и један и други концепт. Аутори у раду заступају тезу да Србија не мора нужно бити пред дилемом ,,или/или", већ да у својој спољно-политичкој оријентацији може успешно наставити да осцилира између ова два концепта.

Кључне речи: Србија, европске интеграције, Европска унија, евроатлантизам, евроазијство, евроазијске интеграције, Русија, Кина.

СРБИЈА И ЕВРОПСКА УНИЈА: *PER ASPERA AD ASTRA*?

Пол Схефер наводи да је ,,европски цивилизацијски идеал у жижи традиције ослобађања", да се ,,Европа види као циљ самој себи: велико подручје са отвореним границама, где народи, удружења и појединци живе у безбедности и слободи и где су заједнички стандарди правде, благостања и културног развоја достигнути."[1] Ово идеалистичко и помало поетско одређење Европе постало је синоним за Европску унију, *sui generis* творевину и незаобилазног актера на међународној сцени. Чланство у ЕУ постаје идеал свих држава које су се нашле у ,,стратешком вакууму" након краја Хладног рата, са циљем проналажења уточи-

---

* виши научни сарадник, доктор правних наука

** виши научни сарадник, доктор социолошких наука

*** Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, а који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

[1] Пол Схефер, *Либерална нелагодност Европске интеграције*, Медијска књижара Круг, Београд, 2007, стр. 42.

шта у овој ,,зони мира у оквиру међународног система“[2], својеврсном ,,политичком пројекту створеном са циљем да се ширењем привредних слобода учврсти зона безбедности у Европи.“[3] Привлачност ЕУ огледа се у њеном ,,космополитском имиџу“, који одражава тежњу да се кроз уређен систем уговорних односа, кроз ,,ред“ и правила, омогући безбедност држава и одсуство сукоба међу њима. Та ,,фатална“ привлачност Европске уније присутна је и у Србији, као спољнополитичка оријентација око које постоји консензус политичких елита од 2000. године до данашњег дана.

Завршетак Хладног рата затиче Европу у транзицији између биполарног света који је умирао и мултиполарног света које се рађао. Ишчезавање система антагонистичких блокова значило је истовремено и крај вештачке подељености између западне и источне Европе и неопходност да се искристалише нови политички пејзаж европског континента са циљем дугорочне стабилности у Европи. Тако се процес европских интеграција, настао током Хладног рата са циљем успостављања економске интеграције, проширио на њену спољно-политичку димензију, дајући Европској унији имиџ нове, не само регионалне, већ све више глобалне силе.

Крај Хладног рата покренуо је и процес проширења ЕУ на земље централне и источне Европе. Крах комунистичких режима у овим земљама довео је до промене геополитичког европског простора и појаве нових нестабилности који су захтевали проактивну улогу Европе на политичком и стратешком плану. Са настанком Европске уније, државе централне и источне Европе излазе из стратешког ,,вакуума“ и проналазе своје место у будућности, постају део политике проширења ЕУ и део европског пројекта усмереног ка стварању веће стабилности и безбедности на европском континенту. Уточиште је пружено и земљама насталим након распада СФРЈ, које постају земље ,,западног Балкана,,[4], и за које ,,врата ЕУ остају отворена.“[5] Ка тим вратима се креће Србија, чији је спољнополитички приоритет учлањење у ЕУ.

Због чега је Европска унија толико примамљива за све државе на европском тлу? Европска унија представља актера *sui generis* на више поља. Најпре, она представља најуспешнији облик регионалне интеграције. ЕУ је јединствени субјект међународног права, те као таква поседује правну способност која се признаје правним лицима.[6] Унија представља сложен правни ентитет, ,,постмо-

---

[2] Christopher Hill, Michael Smith, "Acting for Europe: Reassessing the European Union's Place in International Relations", in Christopher Hill, Michael Smith (eds.), *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, 2005, p. 396.

[3] Владимир Глигоров, ,,Европска унија, криза и будућа проширења“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009, стр. 49.

[4] Термин ,,Западни Балкан“ је политичка творевина, са циљем да се направи разлика између групе држава које су сврстане под овај термин и оних са којима је ЕУ већ успоставила односе. Видети: Тања Мишчевић, *Придруживање Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 152.

[5] Изјава бившег председника Европске комисије Романа Продија на састанку Савета министара ЕУ 18. јуна 2004. године - *Политика*, 19. јун 2004. године.

[6] Правни субјективитет ЕУ подразумева да у свим државама чланицама Унија има право стицања и располагања покретном и непокретном имовином, право да буде странка у судским поступ-

дерно царство, спољни оквир сложеног система коме снагу дају њене чланице“, те стога *sui generis* природа Уније не значи укидање националне државе зарад наднационалне структуре, већ њену трансформцију у условима интеграције и глобализације.[7] Функционисање ЕУ засновано је на *sui generis* комунитарном правном поретку који је аутономан у односу на унутрашње право држава чланица, са приматом у односу на национална права држава чланица и непосредном, тј. директном применом на целом простору Уније (државе чланице, физичка и правна лица). Економска интеграција представља прву и дуго времена најзначајнију одлику ЕУ и њу одликује потпуна слобода кретања лица, добара, услуга и капитала, као и трајно фиксирани девизни курсеви између националних новчаних јединица, и јединствена валута.[8] Ово подразумева и постојање заједничког финансијског тржишта, које повезује национална тржишта држава чланица у јединствен систем и у коме постоји слобода пружања финансијских услуга на простору свих земаља чланица економске интеграције. Од формирања економске политике, Унија је временом развила и друге заједничке политике. Ипак, процес европске интеграције као такав није довео до постепеног одумирања европских држава нација, већ до њихове трансформације у мирнодопском европском контексту. Исто тако, са образовањем ЕУ, спољна и безбедносна политика постају део европског интеграционог процеса.[9] Последњих година долази до развоја и безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (ЗБОП), као саставног дела спољне и безбедносне политике, која је усмерена на војно и цивилно управљање кризама, а у перспективи може довести и до образовања заједничке одбране, како је предвиђено Лисабонским уговором. Безбедносна и одбрамбена политика, иако декларативно аутономна, у тесној је спрези са НАТО-ом, који за земље бившег социјалистичког блока представља главног (и јединог) гаранта њихове безбедности. Са политиком проширења, безбедносна и одбрамбена политика ЕУ представља најмоћније ,,оружје“ Европске уније у оквиру њене спољне политике. Ове две политике замишљене су као ,,бастион“ против повратка војног наору-

---

цима, активно и пасивно право посланства у трећим државама и међународним организацијама, способност за закључивање међународних споразума са трећим државама или међународним организацијама.

[7] Duško Lopandić, *Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija*, Evropski centar za mir i razvoj, Beograd, 2007, str. 3.

[8] Видети: Бранко Васиљевић, ,,Финансијско тржиште Европске уније и реформе финансијског тржишта Србије“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 167.

[9] За разлику од других области европске интеграције, област безбедности и одбране заузима специфично место у интеграционом процесу ЕУ. Као област која задире у срце националног суверенитета, безбедност и одбрана нису били део европског интеграционог процеса током Хладног рата, већ су били везани за НАТО, који је представљао ,,камен темељац“ одбране западне Европе од СССР-а. Отуда се европски интеграциони процес све до завршетка биполарне структуре међународног система развијао као наднационална економска творевина, лишена стратешке димензије. Видети: Дејана Вукчевић, *Безбедност и Европска унија. Безбедносна политика Европске уније- институционалне основе,* Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 139.

жања великих сила и нестабилности на европској ,,периферији". На тај начин Европска унија настоји да се наметне као незаменљив безбедносни актер.[10]

Међутим, иако је ,,уједињење Европе цивилизацијски идеал", то не значи да је Унија као средство ка том циљу заштићена од критике."[11] Схватање ЕУ као ,,зоне мира", ,,избавитеља" и ,,заштитника", има и другу страну медаље. Европска унија представља систем управљања који се, пре свега, огледа у амбицији да се преко одговарајућих структура и средстава ,,пројектују" вредности и интереси ЕУ изван њених граница. Кроз политику проширења, ЕУ ,,репродукује себе" изван својих граница.[12] У том светлу треба сагледавати непрекидни процес ширења ЕУ на државе које већином не задовољавају ниво жељене економске и политичке стабилности за чланство у ЕУ. Проширење ЕУ не представља само укључивање нових држава, већ и значајан спољнополитички инструмент ЕУ, који се огледа у активном и директном интервенисању ЕУ у циљу припреме будућих чланова, често и пре постизања формалног статуса кандидата. Ово у пракси поприма облик унилатералног наметања, надгледања и евалуације ,,европских стандарда" под плаштом ,,техничке праксе" уместо истинског преговарања о приступању.[13]

Петнаестогодишња непромењена спољнополитичка оријентација Србије ка чланству у ЕУ указује на то да постоји широки консензус око приступања Европској унији, и међу политичком елитом и међу грађанима. Опредељеност елите и грађана за пут ка чланству у ЕУ може се објаснити како европским идентитетом Србије, ,,њеној неспорној укорењености у европски цивилизацијски код", тако и потребом за убрзаним економским развојем и укључењем у глобалне токове, са циљем превладавања свог ,,полупериферног положаја".[14] Србија, као и друге земље сврстане у ,,западни Балкан", заузимају специфично место у процесу европске интеграције. Након таласа проширења који је најпре обухватио десет држава централне и источне Европе 2004. године, а затим и Бугарску и Румунију 2007. године, ЕУ је ушла у нову фазу развоја политике проширења. Сви досадашњи таласи проширења ЕУ показали су да је проширење доводило истовремено и до продубљења процеса интеграције, будући да је ,,прилагођавање ЕУ сваком проширењу водило ка успостављању нових механизама, који су потом временом еволуирали у правцу продубљивања интеграције".[15] Међутим, са ра-

---

[10] Emilian Kavalski, ,,Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement", *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 34, n° 2, 2006, p. 289.

[11] Пол Схефер, *Либерална нелагодност Европске интеграције*, стр. 43.

[12] Stephan Renner, Florian Trauner, ,,Creeping EU Memebrship in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans", *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009. p. 451.

[13] Jens Woelk, ,,EU Member State-Building in the Western Balkans: (Prolonged) EU-protectorates or new model of sustainable enlargement? Conclusion", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, vol. 41, n° 3, 2013, p. 472.

[14] Радмила Накарада, ,,Србија - од слабе ка функционалној држави", у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 119.

[15] Маја Ковачевић, ,,Европска унија између политике проширења и тенденције продубљивања европске интеграције", у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 21.

звојем односа између ЕУ и земаља западног Балкана, политика проширења ЕУ изгубила је своју централну позицију спољнополитичке стратегије ЕУ, из много разлога. Испоставило се да је са последњим таласом проширења процес продубљивања ЕУ наишао на тешкоће и на немогућност адаптације на новонасталу ситуацију. Затим, економска криза која је 2008. године захватила ЕУ и попримила драматичне размере са кризом еврозоне и економске и монетарне уније, те са изласком Велике Британије из ЕУ, ставила је процес проширења ЕУ у други план, и усмерила њене напоре ка решавању унутрашњих проблема. Све ово има за последицу неизвесност перспективе чланства држава западног Балкана у ЕУ, која осцилира између процеса ,,укључења,, и ,,искључења".[16] Политика проширења ЕУ према овим земљама заснована је на принципу условљавања[17] и подразумева понуду ,,награде" од стране ЕУ (финансијска помоћ, чланство) под условом да државе овог подручја задовоље стандарде које је поставила ЕУ. Ово условљавање може се схватити и као ,,ефективно одвраћање"[18], тј. искључење из перспективе чланства у случају непридржавања обавеза. Истовремено, појмови попут ,,замора од проширења" и ,,ограниченог апсорпционог капацитета" све су чешћи у академској дебати о даљем проширењу ЕУ, делимично као последица стереотипне слике о ,,балканској заосталости,, и дубоким друштвено-политичким, економским, културним и ,,цивилизацијским" разликама између Истока и Запада.[19] Ако томе додамо и чињеницу да је специфичан приступ који је ЕУ развила према земљама западног Балкана са циљем њиховог укључења у европске интеграције много строжији у односу на приступе према кандидатима из претходних таласа проширења, перспектива чланства ових држава у ЕУ чини се неизвесном. Ипак, стабилизација региона западног Балкана није у потпуности без интереса за ЕУ, не само у погледу постконфликтне стабилизације, већ и у погледу савремених претњи попут илегалне имиграције и организованог криминала.[20] Исто тако, концептуализација и реализација безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (ЗБОП) остварена је захваљујући балканском подручју. Кроз балканско искуство, које је представљало ,,експериментално,, подручје за развој спољнополитичке димензије ЕУ, спољна и безбедносна политика ЕУ доживела је преображај од политике управљања кризама ка политици која има за циљ да ојача глобалну улогу и утицај Европске уније. Захваљујући деловању на подручју

---

[16] Stephan Renner, Florian Trauner, ,,Creeping EU Memebrship in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans", *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009, p. 449.

[17] Урош Живковић, ,,Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа", *Синтезис*, IV/1, 2012, стр. 110; Arolda Elbasani, ,,Europeanization Travels to the Western Balkans: Enlargement Strategy, Domestic Obstacles and Diverging Reforms", in Arolda Elbasani (ed.), *European Integration and Transformation in the Western Balkans: Europeanization or Business as Usual?* Routledge, Abingdon, 2013, p. 4.

[18] Emilian Kavalski, ,,Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement", *op. cit.,* p. 290.

[19] Milenko Petrović, *The Democratic Transition of Post-Communist Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013, p. 139.

[20] Florian Trauner, ,,From membership conditionality to policy conditionality: EU external governance in South Eastern Europe", *Journal of European Public Policy*, vol. 16, n° 5, 2009, p. 774.

Балкана последњих година, Европска унија настоји да изгради имиџ актера који може да допринесе трансформацији пост-конфликтних друштава.[21]

Положај Србије је специфичан када је реч о опредељености земаља западног Балкана за процес европске интеграције. Однос ЕУ и Србије може се описати као трновит и тежак, пун трзавица и недоумица. Иако чланство у Унији представља спољнополитички приоритет Србије, основни ,,камен спотицања,, чланству у ЕУ свакако представља статус Косова и Метохије. ,,Европска перспектива" ЕУ према земљама западног Балкана укључује и Косово и Метохију, које тренутно има статус потенцијалног кандидата. Након унилатеалног проглашења независности Косова и Метохије, раздор који је уследио међу државама чланицама ЕУ око признавања ове покрајине онемогућио је ЕУ да званично истакне признање Косова и Метохије као предуслов за будуће чланство Србије у ЕУ. Међутим, механизмом ,,ефективног одвраћања,, тј. претњом од престанка ангажовања ЕУ, од искључења Србије из перспективе чланства, Унија је извршила притисак на Србију да ревидира свој став око преговора са Косовом и Метохијом. Остаје питање због чега је дошло до промене приступа српске политичке елите у погледу преговора са Приштином. Не може се рећи да је овде реч о ,,европеизацији,, Србије услед утицаја тзв. ,,трансформативне моћи" ЕУ, већ су промене политичког курса превасходно мотивисане рационалним и материјалистичким разлозима са циљем да се убрзају преговори о приступању Унији. Случај Србије је случај рационалне, *cost-benefit* анализе: инструменталне калкулације засноване на ,,логици последица,, (logic of consequences), а не на логици ,,прикладности" (logic of appropriateness), довеле су до видљивих промена у приступу Србије према Косову и Метохији.[22]

Још једна специфичност Србије у односу на друге државе са балканског подручја је њена војна неутралност. Прокламована у Резолуцији Народне скупштине у новембру 2007. године, војна неутралност Србије последица је дешавања који су започети са процесом преговора о статусу Косова и Метохије 2006. године и израз је наметнутог избора ове државе, будући да је настала као реакција на притиске и дешавања из спољашњег окружења. У периоду који је претходио преговорима о статусу Косова и Метохије, неутралност није била избор како спољнополитичких одлучилаца, тако ни опозиције, која се противила приближавању Србије европским интеграцијама, те је заговарала тешње везе са Русијом. Да ли је неопходно да Србија уђе у НАТО како би постала чланица ЕУ? Иако се често наводе примери неутралних држава чланица ЕУ, не треба сметнути с ума да те државе имају дугу традицију неутралности, док историјско наслеђе и традиција не познају неутралност као обележје спољне политике Ср-

[21] Lucia Montanaro-Jankovski, ,,The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans", *Southeast Europan and Black Sea Studies*, vol. 7, n° 1, 2007, p. 141.

[22] Spyros Economides, James Ker- Lindsay, ,,Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo", *Journal of Common Market Studies*, vol. 53. n° 5, 2015, p. 1038.

бије.[23] И поред тога што не постоји формална повезаност између чланства у ЕУ и чланства у НАТО-у, досадашња пракса, бар када је реч о државама из централне и источне Европе, демантује одсуство ове повезаности. Такође, чињеница је да Резолуција Народне скупштине Републике Србије остаје до данас једини званични документ који указује на војну неутралност Србије, и да Стратегија Националне безбедности из 2009. године не помиње опредељеност Србије за војну неутралност. Будући да је неутралност у Србији остала на регулативном нивоу, тј. као норма политичког управљања, а не као конститутивни елемент и/или део концептуализације националног идентитета, поставља се питање у којој мери је дошло до дистанцирања политичке елите од неутралности са нестанком спољашњих околности које су довеле до неутралности. Србија из године у године унапређује односе са НАТО-ом. Од учлањења у Партнерство за мир, Србија је интензивирала сарадњу са НАТО-ом последњих година, те завршила и процедуру усвајања Индивидуалног Акционог плана партнерства са НАТО-ом (ИПАП), као највишег степена сарадње који једна држава нечланица може да достигне у сарадњи са овом организацијом.

Остављајући по страни ове дилеме (тешкоће) са којима ће се Србија суочити у наредним годинама, неспорно је да би евентуално одлагање проширења ЕУ на подручје западног Балкана имало далекосежније последице за ове земље, и за Србију, него за саму Унију. За Унију, економски губитак био би занемарљив, јер делимична тржишна интеграција са земљама западног Балкана постоји и без њиховог чланства у ЕУ. Најзначајнија последица за ЕУ био би њен политички неуспех да интегрише балканске државе, чиме би била ,,уздрмана,, идеја о њеној ,,трансформативној моћи,, ЕУ, широко заступљена и прихваћена у академским круговима. За Србију и друге балканске државе које теже чланству у ЕУ, последице би биле много озбиљније и ове земље ,,би морале да развију алтернативне стратегије, да се постепено реформишу и остану економски и политички стабилне, без обзира на померање или губитак перспективе за чланство у Унији.“[24]

СРБИЈА И ЕВРОАЗИЈА: ПРИВЛАЧНОСТ ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Упркос томе што је опредељеност Србије за чланство у ЕУ њен спољнополитички приоритет и израз консензуса српске политичке елите у последњих петнаест година, након једностраног проглашења независности Косова и Метохије, страха од нових условљавања у односима са ЕУ, те проблема са којима се сама ЕУ суочава, последњих година ,,нека нова партнерства добијају на зна-

[23] Иако је била један од оснивача и активни учесник у Покрету несврстаних, не можемо тврдити да је Југославија била војно неутрална, будући да није била непристрасна према супротстављеним странама, јер је њена спољна политика била углавном сагласна са спољном политиком СССР-а.

[24] Мирослав Прокопијевић, ,,Економска криза и проширење ЕУ“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009, стр. 47.

чају,,.[25] У овом делу рада размотрићемо концепт евроазијства као алтернативу процесу европске интеграције.

Евроазијство се на почетку XXI века успоставило као алтернатива америчкој таласократској униполарности. Колики је значај Евроазије на савременој геополитичкој сцени говори и то што се на овим просторима налазе не само најмногољудније, већ и веома моћне земље Кина и Индија, али и Русија која заузима огромну територију и која располаже огромним природним ресурсима. Значај Евроазије кроз историју се може најбоље видети на основу одређења Збигњева Бжежинског – ,,Све од времена кад су континенти започели с политичким међуделовањем, прије неких петсто година, Евроазија је средиште светске моћи. У различитим временима и на различите начине, народи који су настањивали Евроазију – иако највише они из западноевропског подручја – пенетрирали су разне остале делове света и доминирали њима, како су поједине државе Еуроазије задобивале посебан статус и искориштавале повластице које су проистјецале из положаја водећих светских сила (…) Но, подручје Евроазије задржава свој геополитички значај. Не само у свом западном делу – Европи – још увек локацији значајног дела светске политичке и господарске моћи, већ и својим источним подручјима – Азији – која у задње време постаје виталним средиштем економског раста и политичког утицаја. Управо стога питање како се глобално активна Америка носи са сложеним односима снага унутар Евроазије те посебице спречава ли појављивање неке доминантне, антагонистички настројене еврозијске силе – остаје средишњим питањем за њезину способност деловања као прве глобалне силе.“[26]

Корене евроазијства треба тражити у периоду после Октобарске револуције, а као значајне утемељиваче треба поменути кнеза Николаја Сергејевича Трубецкоја, Георгија Васиљевича Флоровског, Петра Петровича Сувчинског и Петра Николајевича Савицког. Александар Дугин истиче да је евроазијство пре свега филозофија, и као и све истинске филозофије имплицитно садржи политичку перспективу, приступ историји о могућности да буде претворена у идеологију. ,,Евроазијство је филозофија базирана на структурној анализи и није ни мало случајно што је оснивач евроазијства, гроф Николај Трубецки, био водећа личност у структуралној лингвистици. Евроазијство је тип структурализма са акцентом на разноврсност и синхронизованост структура. Структура се посматра као целина која је нешто више од збира њених делова. Ово је правило Евроазијства. То је холизам који се бави органским, структуралним ентитетима.“[27]

Поновни препород евроазијства дешава се у облику неоевроазијства и то после распада СССР-а. О овоме говори Миломир Степић који истиче да се ,,,прво опрезно, а потом потпуно отворено, савремена ,,руска дилема,, разрешава на основама некадашње емигрантске идеје преточене у модерну верзију

---

[25] Драган Ђукановић, Драган Живојиновић, ,,Стратешка партнерства Републике Србије“, *Годишњак Факултета политичких наука*, бр. 6, децембар 2011, стр. 300.

[26] Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, Романов, 2001, стр. 1.

[27] Alexander Dugin, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism,* Arktos, 2014, стр. 7.

евроазијства – неоевроазијство. Оно добија све ширу експлицитну подршку и све већи број следбеника, како у оквирима званичне политике, тако и у широким и разнородним културним и научним круговима (председник Путин, режисер Никита Михалков, историчар Лав Гумиљов – најистакнутији ученик Савицког, угледни научници из различитих области Очирова, Орлова, Панарин, Пашћенко, Соболев, Степанов...). Из свеобухватности и вишедимензионалности неоевроазијства, посебан значај њене геополитичности наглашава највише експонирана личност и неспорни лидер савремених руских евроазијаца Александар Гељевич Дугин."[28] О популарности неоевроазијства говори и то што је то постао омиљени концепт и код многих западноевропских интелектуалаца као алтернатива америчкој таласократској униполарности. Посматрајући развој неоевроазијства може се видети да се оно тек у другој половини 90-тих година XX века успоставило као самосталан независни покрет са својим сопственим политичким програмом и да је тек почетком XXI века добило подршку политичких кругова.

Према Дугину, неоевроазијство је, као и рано евроазијство, било замишљено од самог почетка као руски облик идеологије Трећег пута која припада истој филозофији као и немачка конзервативна револуција. ,,Ми смо га прихватили као посебну руску парадигму анти-модернистичка филозофије и политичке тенденције, налик традиционализму или Трећем путу. Леви евроазијанизам је представљен националбољшевизмом. Важну потврду значаја евроазијства за политику може се наћи у начину на који је геополитичко размишљање конципирано у дуалистичким терминима, као што су таласократија против телурократије, и атлантизам против евроазијства."[29]

Када се ради о самим евроазијским интеграцијама може се истаћи да оне започињу на територијама бивших земаља СССР и представљају један концепт који се истовремено одвијао паралелно на више нивоа почевши од Евроазијског економског савеза, затим Јединственог економског простора, Заједнице независних држава, Царинског споразума и на крају до успостављања Евроазијске економске уније 01. 01. 2015. године. ,,Основна логика евроазијске иницијативе се заснива на међународном привредном удруживању, као појави која своје закономерности црпи на тежњи држава да се на фону процеса глобализације удружују у регионалне трговинске интеграције, тежећи заштити својих трговинских и привредних интереса на светском тржишту. Она почива на руководним идејама, међу којима се, по значају, посебно истичу: а) интеграција, пре свега, на основама економског прагматизма; б) добровољност интеграције; в) принцип равноправности, немешања у унутрашње ствари, уважавање суверенитета и неприкосновености државних граница.,,[30] Овде треба поменути и војни савез Организацију за колективну безбедност и сарадњу чији су чланови Русија,

---

[28] Миломир Степић, ,,Геополитичка оријентација Србије: евроатлантизам и/или евроазијство", *Мегатренд ревија*, бр. 2/2005, стр. 16-17.

[29] Alexander Dugin, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism,* Arktos, 2014, стр. 9.

[30] Александар Ћирић, ,,Евроазијска економска заједница", Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, LXII, 2012, стр. 1.

Белорусија, Казахстан, Јерменија, Киргистан и Таџикистан из кога свака земља чланица може иступити у било ком тренутку, а где је Србија 2013. године добила статус посматрача.

Кина сасвим лепо на глобалном нивоу демонстрира стратегију меке моћи и жели да подигне свој утицај на подручју земаља ЕУ о чему сведоче бројни билатерални споразуми. Успостављање Азијске банке за инфраструктурне инвестиције на глобалном нивоу доводи до нове прерасподеле моћи. Колики је значај ове институције говори и потписивање споразума о кофинансирању пројеката између Азијске инфраструктурне банке и Светске банке априла 2016. године, за које се тврдило сасвим оправдано да ће имати однос ривалства.

Кина је оријентисана на два смера у својој геопоилитици што сумира Сања Арежина: ,,Први је телурократски (западни, евроазијски), који за циљ има деловање усмерено дуж два узајамно повезана вектора – ка западним провинцијама Синђанг и Тибет – што је мотивисано потребом снажнијег уплива у централни део Евроазије који је веома богат ресурсима неопходним за даљи развој кинеске економије. ,,Економски појас пута свиле", замишљен је као ,,нови Евроазијски копнени мост", и почињао би у Сиану у централној Кини и ишао западно ка Ланџоуу (провинцији Гансу), Урумчију (Синђанг) и Хоргошу (Синђанг) близу границе са Казахстаном. Затим би наставио на југозапад кроз Централну Азију до севера Ирана пре него што крене ка Ираку, Сирији и Турској. Из Истанбула копнени пут свиле би ишао кроз Босфорски мореуз ка северозападу ка Европи, укључујући Бугарску, Румунију, Чешку и Немачку. Доласком до Дуисбурга у Немачкој пут би се наставио ка Ротердаму у Холандији, а одатле би ишао на југ до Венеције у Италији где би се сусрео са поморским делом пута свиле. Други правац деловања је таласократски (према Пацифику и Индијском океану), проузрокован нараслом потребом стратешког присуства у евроазијском Римленду и обезбеђењем виталних поморских комуникација којима Кина увози велики део сировина неопходних за њену привреду и извоз добара ка страним тржиштима.,,[31] Изјава Хуа Чунјига, потпарола Министарства спољних послова показује да, ,,Кина подржава модел евроазијске интеграције који је предложио председник Русије Владимир Путин и који укључује иницијативу Пекинга, Економски појас пута свиле… Што се тиче интеграције Евроазијске економске уније (ЕАЕУ) и Економског појаса пута свиле према предлогу председника Русије, лидери те земље и Кине постигли су консензус… То је важан стратешки корак за економску сарадњу земаља региона, као и за остваривање заједничког профита и напретка за државе и народ региона. Кина је спремна да сарађује са свим странама, укључујући Русију, на развоју регионалне сарадње засноване на једнакости, заједничким користима и консултацијама у оквиру Шангајске организације за сарадњу."[32] Са друге стране, Русија се у својој спољној политици залаже за сарадњу

[31] Сања Арежина, ,,Кинески ‚Нови пут свиле` и Балкан", *Култура полиса*, посебно издање 2015, стр. 169-170.

[32] Кина подржала Путинов модел евроазијске интеграције, *Новости*, 04. децембар 2015, http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:579732-Kina-podrzala-Putinov-model-evroazijske-integracije

и економско партнерство са земљама чланицама Шангајске организације за сарадњу и Асоцијације земаља југоисточне Азије.

СРБИЈА ИЗМЕЂУ *СЦИЛЕ* И *ХАРИБДЕ*?

Још је Свети Сава истицао да би Србија требало да буде ,,Исток на Западу и Запад на Истоку". Да ли Србија може успешно да осцилира између два различита интеграциона концепта или ће бити принуђена да се определи за један од њих? Као кандидат за чланство у ЕУ, Србија једним осцилирајућим темпом напредује ка Унији и тај пут ка чланству је иреверзибилан. Ипак, он ће зависити превасходно од ЕУ и њених унутрашњих проблема, као и начина њиховог решавања. Пут до чланства у ЕУ биће дуготрајан, трновит и неизвестан. У исто време, Србија у својој спољној политици има добре односе са евроазијским земљама и тај тренд унапређивања односа наговештава њено постепено приближавање евроазијским интеграцијама. Да се ради о једном значајном облику повезивања, доказује и будућа интеграција Евроазијске економске уније (ЕАЕУ) и Економског појаса пута свиле.

Најновија дешавања и посета председника Кине говоре у прилог значају који Србија има за Евроазију. Посета председника Кине Си Ђинпинга у великој мери потврђује важност сарадње Србије са Кином у оквиру пројекта Новог пута свиле познатог под иницијативом ,,,један појас један пут". Евроазијске земље препознају балканске земље као важне партнере. Кључна улога Србије би била у повезивању Кине са Европом. У том смислу Балкан представља значајан мост између Кине, Централне Азије и Европе.

Овде треба напоменути да би Србија требало да извуче максимум из своје неповољне геополитичка позиције. Она је због свог положаја увек изазивала интерес великих сила, о чему је писао још Јован Цвијић када је рекао: ,,Ко нам је крив када смо саградили кућу на сред друма?"

У том смислу поставља се питање: Да ли се Србија налази између *Сциле* и *Харибде*? Аутори сматрају да Србија не мора нужно бити пред дилемом ,,или или", већ да у својој спољнополитичкој оријентацији може успешно наставити да осцилира између ова два геополитичка концепта. Србија ту има значајан положај, нарочито уколико се у својој спољној политици оријентише на повезивање Евроазије и Европе. Мишљења смо да би Србија могла много тога да изгуби уколико се било који од ова два концепта схвати безалтернативним, уз одбацивање једног зарад другог.

ЛИТЕРАТУРА

Арежина Сања, ,,Кинески ‚Нови пут свиле` и Балкан", *Култура полиса*, посебно издање 2015.

Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, Романов, 2001.

Васиљевић Бранко, ,,Финансијско тржиште Европске уније и реформе финансијског тржишта Србије“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
Вукчевић Дејана, *Безбедност и Европска унија. Безбедносна политика Европске уније- институционалне основе,* Институт за политичке студије, Београд, 2008.
Глигоров Владимир, ,,Европска унија, криза и будућа проширења“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009.
Dugin Alexander, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism,* Arktos, 2014.
Ђукановић Драган, Живојиновић Драган, ,,Стратешка партнерства Републике Србије“, *Годишњак Факултета политичких наука*, бр. 6, децембар 2011.
Elbasani Arolda, ,,Europeanization Travels to the Western Balkans: Enlargement Strategy, Domestic Obstacles and Diverging Reforms“, in Arolda Elbasani (ed.), *European Integration and Transformation in the Western Balkans: Europeanization or Business as Usual?* Routledge, Abingdon, 2013.
Economides Spyros, Ker- Lindsay James, ,,Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 53. n° 5, 2015.
Живковић Урош, ,,Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа“, *Синтезис*, IV/1, 2012.
Kavalski Emilian, ,,Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement“, *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 34, n° 2, 2006.
Кина подржала Путинов модел евроазијске интеграције, *Новости*, 04. децембар 2015, http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:579732-Kina-podrzala-Putinov-model-evroazijske-integracije
Ковачевић Маја, ,,Европска унија између политике проширења и тенденције продубљивања европске интеграције“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
Lopandić Duško, *Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija*, Evropski centar za mir i razvoj, Beograd, 2007.
Мишчевић Тања, *Придруживање Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
Montanaro-Jankovski Lucia, ,,The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans“, *Southeast Europan and Black Sea Studies*, vol. 7, n° 1, 2007.
Накарада Радмила, ,,Србија - од слабе ка функционалној држави“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.
Petrović Milenko, *The Democratic Transition of Post-Communist Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013.
Политика, 19. јун 2004. године

Прокопијевић Мирослав, ,,Економска криза и проширење ЕУ“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009.
Renner Stephan, Trauner Florian, ,,Creeping EU Memebrship in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans“, *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009.
Степић Миломир, , ,,Геополитичка оријентација Србије: евроатлантизам и/или евроазијство“, *Мегатренд ревија*, бр. 2/2005.
Схефер Пол, *Либерална нелагодност Европске интеграције*, Медијска књижара Круг, Београд, 2007.
Trauner Florian, ,,From membership conditionality to policy conditionality: EU external governance in South Eastern Europe“, *Journal of European Public Policy*, vol. 16, n° 5, 2009.
Hill Christopher, Michael Smith, "Acting for Europe: Reassessing the European Union's Place in International Relations", in Christopher Hill, Michael Smith (eds.), *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, 2005.
Ћирић Александар, ,,Евроазијска економска заједница“, Заштита људских и мањинских права у европском правном простору, LXII, 2012.
Woelk Jens, ,,EU Member State-Building in the Western Balkans: (Prolonged) EU-protectorates or new model of sustainable enlargement? Conclusion“, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, vol. 41, n° 3, 2013.

SERBIA BETWEEN THE EUROPEAN AND THE EURASIAN INTEGRATION: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Resume

Leading concept of Serbian foreign policy in the contemporary geopolitical and geostrategic position is the concept of neutrality. Serbian foreign policy is stretched between two different and mutually conflicted geopolitical concepts: Euro-Atlantic and Eurasian. In this paper the authors analyse is this concept of policy is feasible in long term, or will Serbia have to conform to one of the geopolitical options. In order to fully understand the position of Serbia it is necessary to determine both concepts. In this paper the authors underlines that Serbia is not necessary confronted with dilemma ''or/or'' but that Serbia can successfully continue to balance between these two concepts.

Key words: Serbia, European integration, European Union, Euro-Atlanticism, Eurasianism, Eurasian integration, Russia, China.

УДК 314.156(497.11:470)

Бранко Бељ*
Економски факултет
Суботица

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ И ЕВРОАЗИЈСКОГ САВЕЗА

РЕЗИМЕ

Србија између ЕУ и Евро-азијског савеза своју стратегију гради саобразно властитом становишту које обилију историјске околности као и укупност традиције српског народа. Ако је рационалан избор Србије Европска Унија онда је језичко-верски и безбедносни избор евроазијског савеза такође рационалан. Оба избора су подложна различитим искушењима, али искључиво опредељење само за једну парадигму – савез је, по моме суду, неодржив будући да улази у поље вазалских односа.

Кључне речи
Српско становиште, Европска унија, Евроазијски савез, проблематичност једне парадигме

Насловљена тема указује да Србија: а) остаје између ЕУ и Евро-азијског савеза или, пак б) да бира између ЕУ и Евроазијског савеза. **Проблемско питање гласи: Да ли Србија уопште може да бира било коју алтернативу?**

Бирати између алтернатива подразумева следеће: прво да се Срби врате на почетак, што значи да сазнају да су Срби и да сазнају шта ЕУ или Евроазијски савез нуди, а што подразумева да је Србија јак субјект. **Да се Срби врате на почетак то значи управо да Срби имају јасно артикулисано становиште као Српско становиште што се доводи у питање са стално понављаном мантром да су све „мале" државе ограниченог суверенитета**. Та мантра је производ неолиберално политике, економије, морала и права. Међутим, то Србију може да омета али не мора да је онемогући у концепцији свога становишта. Ометање Српског становишта траје већ дуго у историји XX и почетка XXI века, а поготову од мантри неолиберализма и бомбардовања од стране НАТО алијансе што резултира огромним материјалним и здравственим разарањем народа и Србије, као и свих других грађана који су живели или живе на српским просторима, као и отимањем Косова и Метохије и етичким чишћењем српског народа са вековних огњишта. Српски народ и Србија доведена је у позицију од стране произвођача жртве у жртву која има с једне стране имовину која је разорена, а оно што је остало постаје плен компанија управо из оних земаља које су биле протагони-

* Доктор филозофије, редовни професор

сткиње сатанизације народа и земље која је резултовала бомбардовањем 1999. године.

После бомбардовања Србија је заробљена земља коју је поменута неолиберална мантра издељена на фазе: приватизације, либерализације, стандардизације и дерегулације, а што може да резултује класичним стокхолмским синдромом: да оног ко је разорио Србију, Срби треба да заволе, односно да непријатељ постане пријатељем. Хипотетички речено ако се то оствари Србија ће под видом демократске љуштуре бити савезом покрајина: Војводине, Шумадије, Санџака и Прешевске долине.

Подтекст укупног кретања бива видљив у настојању да се изврши ревизија новије историје Европе, односно историје Европе XX века, која иде линијом да је Србија и Русија одговорна за избијање I светског рата, као и ревизијом исхода II светског рата по којој победници бивају губитници и обрнуто. Томе се додаје и разбијање Југославије за које је крива Србија и српски народ будући да су се понели хегемонијалним идејама о Великој Србији од Гарашанина до данашњих дана. Међутим, с правом је својевремено истакао Чедомир Попов: Колико Србија треба да буде мала да не би била велика. Када смо већ код историчара истакнимо да је Милорад Екмечић истакао: да онај ко завлада простором Балкана тај је направио продор на Исток (или другим речима догађања у Југославији претходила су као радионица за догађања у Украјини).

Међутим, поставља се питање: **шта је ЕУ на почетку XX века? Шта се догодило са европском идејом: слободе, братства и једнакости која је у себи укључивала солидарност, узајамност и разумевање другог и другачијег?** Два светска рата, уз низ локалних-регионалних ратова и блоковске поделе Европе, до пада Берлинског зида, и утемељења похлепног капитализма? Није ли у праву Бжежински када истиче: ,,Економске невоље, које су дошле до изражаја након 2007, нарочито у Јужној Европи, учиниле су појам Европе, као центра политичке и војне моћи у великој мери илузорном. Европа, некадашњи центар Запада, постала је продужена рука Запада чију игру дефинише Америка" (*Америка, Кина и Судбина света*, ибид, стр. 130). По Бжежинском излаз се види искључиво са америчког становишта, будући да и поред анализе европске и руске ситуације та два становишта не узима за озбиљно, односно као и да не постоје, као супериорно се намеће и Европи и Русији: ,,Кључни принцип стратешки јасне и историјски мудре политике мора да буде став да сама Европа која је повезана са Америком може искорачити према Истоку како би Русију укључила у историјски обавезујући однос (ибид, стр. 152). Очигледан је хегемонијални суд: једино постоји западни поглед у виду императива да Европа буде везана за САД и да Русија постане модерна земља европског типа. Све друге стратегије по овом суду су искључене и илузорне.

Међутим, поставља се питање: има ли ЕУ своју ваљану стратегију и има ли Русија властито становиште и стратегију, а такође има ли Немачка и Русија заједничку стратегију у смислу савремености и модернизације Бизмаркове идеје?!

ЕУ по Хабермасовим речима је најуспешнији пројекат после Другог светског рата. Тај суд би могао да буде важећи ако се изузму догађања у Југославији, а поготову у Србији крајем ХХ века и догађања у Украјини која су уследила потом. Међутим, треба истаћи да је и Хабермас после *Есеја о Европи* опомињао у следећем смислу: **Ова Европа не треба да буде Немачка Европа, него Немачка треба да буде у Европи**. Опомињуће и отрежњујуће за онога ко уме да се нађе на Хабермасовом трагу мишљења, а да не говоримо о томе што је својевремено писао Ханс-Георг Гадамер: ,,Ту је можда посебна предност Европе у томе што је више него друге земље могла и морала научити да живи с другима, чак и када су други били другачији". (*Европско наслеђе*, Плато, Бгд. 1999. стр. 20). Да ли је Европа то и научила? Уосталом, да ли је и сам Гадамер нешто изоставио: прочитајмо поново: ,,Но тачно је свакако да је филозофија, ..., у целини настала у Европи. Постојали су додуше Египћани, чији значај за грчко мишљење све јасније увиђамо, а исто тако и Вавилоњани, које је суседство повезивало са грчким почецима екумене.

Међутим, ми имамо још и један другачији појам настањеног света. Ту такође спада Нови Свет, Северна и Јужна Америка, као големо филозофско залеђе Европске мисли, пре свега јер је оба та дела Новог света развила хришћанска духовна повест, како римске цркве тако и протестантизма". (*Ум у доба науке*, Плато, Бгд. стр. 237, 2000 год.). Ако су Грци почетак у филозофији и сам корен Европе ни речи о православљу и Византији. А шта се данас ради са Гр-чком: Продајте острва вратите дугове, а што тек рећи за Србију!? Није ли Европа остатку света понудила заједно са САД данас: рат, насиље и хегемонијално пра-во, како би то давно рекао Достојевски, а данас неолиберално задуживање које ,,мале" земље гура ка дужничком ропству?!

Могуће је да би Срби поред свега требали више пута да прочитају: *Искуство разлике*, Терсит-БИГЗ, Бгд, 1994.год. од Михаила Ђурића. **Имајући то на уму поставља се суштинско питање: Није ли Балкан парија Европе и неће ли Западна Европа услед властите кризе и под доминацијом САД да тргује са Турском при чему ће бити улог и сам Балкан, имајући на уму Даваутоглову *Стратегијску дубину* и речи које освајачки звуче: Овде смо некада били, а ако треба дођићемо опет или Косово је Турска.** Европа у кризи са разореним Блиским истоком и Северном Африком и избеглицама тражи излаз чија је могућа цена Балкан, а с тиме и Србија. Таква историјска кретања упућују нас на мишљење мишљења: како се сачувати и очувати када је Србија одвајкада а и данас била Исток на Западу и Запад на Истоку. Остати неутралан био би подвиг, бити са свима у коректним односима био би државно-национални успех када би, пре свега, Европа имала снаге и воље да подржи ту могућност. Историја нас томе не подучава у оптимистичком смислу.

Евроазијски савез као савез у успону доведен је у питање са становишта Србије са тзв. плишаном револуцијом у Украјини у којој су САД одиграле главну улогу а што је омогућено транзицијском ситуацијом у Украјини (читај: приватизацијом и либерализацијом) уз свесрдну помоћ тзв. десног сектора, односно неонациста и увођењем санкција Русији од стране ЕУ. Империја у виду САД на

примеру и Југославије и Украјине доказала је колико Европа је недовршена Унија и колико се налази у вазалском односу према САД. Амерички геостратези преиспитују поље делања на односе са Кином, или, како то Збигњев Бжежински сведочи насловом своје студије *Америка-Кина и судбина света*, називајући Владимира Владимировича Путина и његову политику фашистичком. Једновремено САД постављајући ракетне штитове и приближавајући се границама Русије уз истовремено присуство у водама близу Кине своју стратегију настоје да разастру над целом Азијом, прекривену мејнстримом, да су они чувари демократије и људских права. Сврха је само једна: довести у питање Евроазијски савез на чијем челу су Русија и Кина.

Емануел Тод на утемељен начин сведочи о епохалној нужности сарадње Немачке и Русије односно успостављању Евроазије као мирољубивог савеза будући да ни у људским потенцијалима ни у природним ресурсима уопште не оскудевају, те због тога немају никаквих империјалних тежњи и сврха. Једноставно довољни су сами себи и не морају и не желе да производе ратове на другим територијама.

Србија не може а да нема алтернативни план из простог разлога што питање шта ће и како ће ЕУ да изађе из ове кризе не би смели да Србија буде затечена, без обзира што се политика у Србији води на плану ЕУ - да и за сада НАТО – не. Све то наговара на потребу алтернативне стратегије у смислу очувања ваљаних односа са Русијом и Кином на које нас традиционално добри односи и обавезују и као државу и као народ. Будући да је питање идентитета, ма колико то неким либералима, а поготову неолибералима изгледало, опоро, питање традиције, а традирати значи наћи се увек у предајама историјско-културним, а да не говоримо о православној вери и блискости језика те односа Србије и Русије не могу и не смеју се стављати у поље искушења. Дакако, то би требало да постане императив и за Русију и за Србију, будући да није искључено да Србија у току приближавања, односно еволуције према стандардима од стране ЕУ, буде изложена притисцима да мења своју спољну, а тиме и унутрашњу политику у смислу лошијег постављања и односа према Русији. У Србији превладава емотиван однос према Русији а према ЕУ тај однос је рационалнији. Међутим, нужно треба имати на уму да Русија у сваком погледу није Русија из времена Бориса Јељцина и да делање Русије према догађајима који су и неонацистички у Украјини, посебно на Криму и Домбасу, а потом и у Сирији нису епизодног карактера. Имајући то на уму по себи је белодано да покушај избацивања Русије са Балкана не може бити благонаклоно дочекани у Русији, те се стога посебна пажња поклања догађајима у Грчкој и Србији. Другим речима, геостратешка игра је тек почела да се одиграва иако је Запад сматрао да је игра завршена. Ми у Србији то нужно треба да имамо на уму у смислу властитог односа како према ЕУ тако и према Евроазијском савезу.

Литература

1. Бал, Бранко, Неолиберализам-редукована практична философија, ИП Београд, 2013.
2. Владимир, Ђоровић, Историја Срба, Зограф, Ниш, 2004.
3. Милорад Екмечић, Сусрет цивилизација и српски однос према Европи, Нови Сад, 1997.
4. Емануел Тоод, Крај историје, Масмедиа, Загреб, 2004.
5. Михаило Ђурић, Искуство разлике, БИГЗ, Београд, 1994.
6. Ханс-Георг Гадамер, Европско наслеђе, Плато, Београд, 1999.; Ум у доба науке, Плато, Београд, 2000.
7. Хабермас Јирген, Есеји о Европи, Школска књига, Загреб, 2008.
8. Чедомир Попов, Велика Србија, ИК З. Стојановић, Ср. Карловци-Нови Сад, 2007.
9. Славенко Терзић, Русија и Српско питање; 1804-1815, Православна реч, Нови Сад, 2012.
10. Збигњев Бжежински, Америка-Кина и судбина света, Албатрос плус, Београд, 2013.

Бранко Баль

Сербия между Европейским и Евразийским Союзами

Резюме

Сербия выстраивает свою стратегию исходя из соотношения рационально осмысленного выбора в пользу Европы, который отвечает тактическим и вполне меркантильным интересам, так и стратегическим интересам, которые находятся в плоскости цивилизационной - т.е. и ментальной - языково-религиозного, так и оборонной - в широком смысле этого понятия. Таким образом, ошибочно считать, что Евразийский вектор Сербии обусловлен иррациона-льными вещами. Тут есть своё рацио, и оно обусловлено проблемой просто самого факта возможности полной утраты национальной идентичности в условиях плавильного котла евроатлантической интеграции.

УДК061EU:316.733(497.11:497.13)

Александар Јанковић
Слобомир П универзитет, Слобомир – Бијељина, БиХ

ШТА ЗНАЧИ БИТИ „ЕВРОПЉАНИН“?

Сажетак

У раду се разматра формирање европског идентитета. На његово формирање утичу континуирани процеси интеграције који се дешавају на неколико различитих нивоа: локалном, регионалном, националном и европском. Дијалектика ових процеса утиче на конституисање европског идентитета у три различита подручја: економији, политици и култури. Досадашњи процес европских интеграција је имао највише успеха на економском плану, док се на политичком и културном плану јављају бројни проблеми. У раду смо показали да код младих у Србији постоје веома различита схватања шта значи бити „Европљанин“. Другим речима, европски идентитет је слојевит и вишезначан појам, а процес евроинтеграција који ће се одвијати у будућности ће битно утицати на његово (ре)конституисање.

Кључне речи
Европска унија, идентитет, интеграција, Европљанин, Србија, Хрватска.

УВОД

Иако се процес изградње европског идентитета често поистовећује са стварањем првих наддржавних европских творевина педесетих година прошлог века (као што је Европска економска заједница), овај процес почиње много раније. Као његов почетак можемо узети велика географска открића и колонијална освајања од стране Европљана, кад су схватили да нису једини становници земље и да се прилично разликују од становника других континената[1]. Европа је увек била више од географског појма. Она је служила као оквир одређеној групи народа који имају неку врсту заједничког наслеђа, који деле неку врсту судбине различите од судбине оних изван[2]. Хабермас посматра развој европског идентитета кроз низ историјских догађаја који се дешавају у различитим деловима Европе а рефлектују се широм континента и заслужни су за развој модерне, као што су италијанска ренесанса у 15. веку, немачка реформација од 16. до 18. века, енглески парламентаризам у 17. веку, просветитељство и Француска револуција у 18. веку, итд[3]. Премда се велики број интелектуалаца слаже са становиштем да је Европа колевка модерне, има и оних који му се противе, као на

[1] Golka M. *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznan, 1999: str. 60.
[2] Wessels 1993: 17.
[3] Habermas Jurgen, *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve lectures*, Massachusetts Institute of Technology Press, Cambridge Mass, 1990: 16-17, 41.

пример Дисел[4], сматрајући га „евроцентричним“, што је по њему неадекватно и провинцијално схватање које се протеже од Вебера до Хабермаса. Питање европског идентитета једно од кључних питања с којим ће се ЕУ суочавати и у будућности[5], а Кастелс овом питању даје највећи значај, сматрајући да је без изградње јединственог европског идентитета будућност ЕУ неизвесна[6].

ЕВРОПСКИ ИДЕНТИТЕТ

Истраживање европског идентитета је постао прави интелектуални хит у последње две деценије. Веома велики број радова је посвећен овој теми, а интересовање за овај проблем је још више порасло последњих година када су порасли изазови опстанка ЕУ, не само као концепта него и као реалне заједнице европских народа. Изазова је много, а у скорије време се чини да су проблеми тероризма у Западној Европи, избегличка криза и све снажније политичке кампање за излазак из ЕУ (пре свега у В. Британији) изазвали нова неслагања и допринели пре свега „разједињењу“ а не даљем јачању и уједињењу Европе. Код наведених проблема се показало да не постоји јединствена стратегија Европске уније за њихово решавање, а отворено је питање како ће се у будућности приступити решавању неких других проблема и изазова и да ли ће на том путу успети да се издејствује јединствено решење.

Појам идентитета се везује за припадање појединаца различитим групама, односно његову перцепцију сличности и емотивне повезаности са другим члановима групе којој припада[7]. С обзиром да сваки појединац припада у исто време већем броју група, може се говорити о вишеструком идентитету: етничком, религијском, професионалном, класном, родном, генерацијском, територијалном, итд. Степен идентификације са различитим групама је варијабилан, што се може довести у везу са значајем појединих група за самоодређење појединца и улогу коју имају у његовом животу. Поред тога што је вишеструк, идентитет је, и на индивидуалном и на групном нивоу, промењив, хетероген, у сталном је процесу настајања, трансформације и нестајања[8]. Стога су критичари овог појма у праву кад говоре да његова употреба у науци није довољно прецизна јер указује на различита, понекад и контрадикторна значења. Некад појам идентитета подразумева дубинска и фундаментална својства личности, а некад се ослања на површинске и промењиве садржаје. Стога не треба да чуди што неки теоретичари од-

---

[4] Dussel Enrique „Europe, Modernity and Eurocentrism“, *Napanlta: Views from South 1.3*, 2000, 1: 465-478.

[5] Kirch A., Rull E. & Tuisk T. „Group Identity Dynamics of Estonian and Polish Students in the EU Integration Process“, *Trames*, 5 (55/50), 2001, 4: 321-335.

[6] Castells Manuel, *Kraj tisućljeća*, Zagreb: Golden Marketing, 2003.

[7] Tajfel H. *Social Identity and Intergroup relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

[8] Jacobs D., Maier R. „European Identity: construct, fact and fiction“, in: Gastelaars M., de Ruijter A. (ed.) *A United Europe. The Quest for a Multifaceted Identity*, Maastricht, Shaker, 1998. http://users.belgacom.net/jacobs/europa.pdf (04.02.2011)

бацују појам идентитета, па тако Секулић[9] уместо њега предлаже увођење појмова „идентификација“ и „категоризација“.

Без обзира на вишеструкост идентитета (локални, регионални, национални, наднационални) истраживачи су се најчешће бавили односом између националног и европског идентитета. То је вероватно последица уобичајеног мишљења да процеси глобализације и евроинтеграција подразумевају потискивање националног ради изградње наднационалног (европског) идентитета који превазилази културне, политичке и друштвене разлике између европских народа[10]. Другим речима, претпоставља се да се национални и европски идентитет супростављају један другом и да један другог поништавају. Међутим, емпиријска истраживања која су спроведена у различитим европским земљама, између осталих и у Хрватској и Србији, показују супротно. У истраживањима Еуробариметра, где се национални и европски идентитет мере као степен повезаности испитаника са властитом државом, односно са Европом, забележено је истовремено присуство оба идентитета. Додуше, у свим европским државама у периоду од 1991. до 2000. године је забележена јача повезаност са властитом државом него са Европом, мада она стагнира, а повезаност са Европом расте. Проценат испитаника који су изјавили да су „донекле“ или „веома повезани“ са Европом у 2000. години је био највиши у Шведској (77%), Шпанији (72%) и Луксембургу (80%), а најнижи у Великој Британији (42%) и Грчкој (44%). С друге стране, повезаност са нацијом је била највиша у Данској (96%), а најнижа у Белгији и Холанији (81%)[11]. Резултати за Хрватску су такође показали да је повезаност са државом раширенија од повезаности са Европом (56,2% према 15,4%)[12]. И у Србији је присутан исти образац, мада је проценат повезаности са Европом неочекивано висок и прибли-жава се проценту испитаника који су повезани са својом државом. Повезаност са Србијом изражава 88,8% припадника политичке елите и 87,5% припадника економске елите, док повезаност са Европом изражава 66,3% припадника политичке и 80% припадника економске елите[13]. Ипак, подаци се односе на припаднике елите и наведени су као илустрација јер могу да се знатно разликују у односу на резултате добијене за општу популацију.

Да бисмо објаснили ове податке формулисали смо теоријски оквир ослањајући се на схватања више истраживача. Позивајући се на Диркемов еволуциони оптимизам и његово очекивање да идентитет постаје све универзалнији са развојем друштва, Инглхарт развија концепт „когнитивне мобилизације“[14]. Он

---

[9] Секулић Душко *Идентитет и вриједности*, Загреб: Политичка култура, 2014: 52.

[10] Pinterič Uroš 2005. „National and Supranational Identity in Context of the European Integration and Globalization“, *Društvena istraživanja*, broj 3 (77), 2005: 401-420.

[11] Citrin and Sides 2004; Наведено према Секулић Душко *Идентитет и вриједности*, Загреб: Политичка култура, 2014: 100.

[12] Ибидем, стр. 104.

[13] Вулетић Владимир „Европски идентитет српске политичке и економске елите“, у: С. Вујовић ур. *Друштво ризика. Промене, неједнакости и социјални проблеми у данашњој Србији*, Београд: ИСИФФ, 2008: 35.

[14] Inglehart Ronald, *Culture Shift in Advanced Industrial Societies*, Princeton University Press, 1990;

сматра да су услед процеса модернизације, односно раста образовног нивоа и културног и политичког развоја људи у стању да се идентификују са апстрактнијим политичким заједницама. Објекти идентификације кроз процес еволуције постају све шири, а уколико између њих не постоји конфликт, могуће је да се људи у једном тренутку почну идентификовати са целим човечанством. Слично томе, Medrano i Gutierrez[15] говоре о „угњежденим идентитетима" (*nested identities*). Сваки појединац поседује више различитих идентитета који се могу представити концентричним круговима, односно идентитети нижег реда су угњеждени у идентитете вишег реда, што значи да се регионални, национални и наднационални идентитети не потиру. Тек уколико је неки од идентитета по карактеру хегемонистички, у смислу да покушава овладати појединцем тако да осећај припадности и потчињености усмери искључиво ка њему, може доћи до њиховог сукоба. У осталим ситуацијама вишеструкост и сегментираност идентитета особе не доживљавају као унутрашњи конфликт.

Уколико посматрамо појединачне аспекте евроинтеграција, највећи напредак је вероватно забележен на подручју економских интеграција. То се огледа у стварању јединственог економског простора (на принципима тржишне економије), у стварању јединственог тржишта, постојању слободне циркулације робе, услуга, радне снаге и капитала унутар ЕУ, кординисаном наступу на страним тржиштима, стварању европске монетарне уније, увођењу јединствене валуте и тсл. Иако економски процеси не претпостављају постојање европског идентитета, пословни контакти и везе доприносе његовом стварању, односно учвршћивању. Такође и глобализација подстиче економску интеграцију или боље речено интеграција је рационалан одговор на глобализацију. Све већа конкуренција на међународном плану подстиче економску рационалност пословних субјеката, а границе између националних држава представљају све мање препреке кад су у питању економски процеси. Поред тога, глобализација подстиче интензивнију сарадњу између европских држава на подручју научних истраживања и технолошког развоја, како би се постигла конкурентска предност у односу на америчке и јапанске компаније и како би се избегла могућност да Европа у економском и технолошком смислу постане „колонија страних компанија"[16]. Значајан аспект евроинтеграција представља настојање европских земаља да очувају тековине државе благостања које су у значајној мери угрожене глобализацијским процесима. ЕУ се види као наднационална творевина која штити висок ниво социјалних права својих грађана од насртаја страних компанија, по чему је препознатљива и јединствена у свету. Тиме се доприноси изградњи европског идентитета, а због тога је „бити Европљанин" престижан статус у данашњем глобализованом свету.

Inglehart Ronald, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, 1997.

[15] Medrano J. D., Gutierrez P. „Nested Identities: national and European identity in Spain", *Ethnic and Racial Studies*, 24 (5), 2001: 753-778.

[16] Castells Manuel, *Kraj tisućljeća*, Zagreb: Golden Marketing, 2003: 337.

Политичка интеграција је мање одмакла, што не значи да нису учињени значајни помаци у том правцу. Европски идентитет на политичком плану подразумева изградњу „европског грађанства“[17] и формирање наднационалних европских установа, као што су Европска комисија, Европски парламент, Европски суд, Веће министара, итд. Многе од тих установа су већ формиране, а први већи неуспех се десио одбацивањем Европског устава на референдуму у Француској и Холандији 2005. године (54,7% Француза и 61,6% Холанђана је гласало против Устава). Међутим, суштинско питање је да ли је за (наднационалну) политичку интеграцију довољно имати заједничке институције, етичке вредности и заједнички став око уређења заједнице или је неопходно имати заједничку културу, историју и етничко порекло[18]. Велики број теоретичара, на трагу Брубакера[19], изражава сумњичавост према могућностима јединственог политичког идентитета у ЕУ. Довољно је навести пример Турске коју већина грађана европских држава не жели видети у ЕУ, првенствено због њене специфичне културе[20], чак и када би испунила институционалне, економске и правне предуслове за чланство у ЕУ. У супротности с тим концептом може се понудити концепт „уставног патриотизма“ као један од могућих путева изградње јединственог политичког идентитета Европљана у мултикултурној ЕУ. Сматра се да је етничке, религијске, културне и друге разлике између европских народа могуће превазићи тако што се лојалност властитој нацији претпоставља лојалности Уставу, у овом случају Европском Уставу. Иако овај концепт има компаративне предности у односу на њему конкурентске концепте, треба рећи да је ово само једна од могућих опција изградње политичког идентитета ЕУ[21].

На културном плану, изградња европског идентитета претпоставља постојање заједничких вредности, у овом случају „европских вредности“. Иако нема потпуне сагласности око тога, навешћемо списак вредности на којима почива Европа, онако како их види Емерсон[22]: остварење слободе кретања људи, робе, услуга и капитала; осигурање социјалне кохезије међу народима, регијама и државама, остварење еколошки одрживог развоја на корист будућих генерација;

---

[17] Појам „европског грађанства“ је дефинисан Мастрихтским уговором из 1992. године према коме свака особа која има држављанство државе чланице ЕУ је аутоматски и грађанин ЕУ. Грађани ЕУ, између осталог, имају право да се слободно крећу по целој територији ЕУ, да бирају и/или буду бирани на локалним изборима и изборима за Европски парламент у земљи чланици у којој имају пребивалиште, право на заштиту дипломатско-конзуларних органа било које земље чланице ЕУ изван територије ЕУ, право да подносе петиције Европском парламенту, право обраћања Омбудсману, итд (видети Ступар 2006: 17).

[18] Врабец Самир „Конституционализам, еуропски устав и еуропски идентитет у Хабермасовим политичким списима“, *Политичка мисао*, год. 51, број 4, 2014: 9.

[19] Brubaker R. „The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism“, in: H. Kresi, R. Armingeon, H. Siegrist, A. Wimmer (ed.) *Nation and National Identity. The European Experience in Perspective*, Chur-Zurich: Verlag Ruegger, 1999.

[20] Већина грађана држава чланица ЕУ турску културу сматра страном и у њој види опасност по ЕУ.

[21] Бељинац Никола „Да ли је уставни патриотизам могућ у мултикултурним друштвима“, *Годишњак*, број 6, Београд: ФПН, 2011.

[22] Emerson Michael, What values for Europe? The ten Commandements, *CEPS Policy Brief*, No. 65, 2005: 1.

одбацивање национализма и подстицање изградње вишеструких идентитета грађана; подстицање мултикултурализма и плурализма у друштву; подстицање мултилатералног међународног поретка; суздржавање од претњи и употребе силе према другима без оправданог разлога и отвореност и сарадња са суседима. Списак би се, у сваком случају, могао проширити још неким вредностима које су се искристалисале кроз европску историју као што су: секуларна држава, постојање високог степена верске толеранције према свим религијама, високи стандарди у поштовању људских права, хуманизам, толеранција према мањинским групама (расним, полним, етничким, религијским и томе слично), економски и политички либерализам, строго поштовање закона и демократски облик упра-вљања државом и другим организацијама, вера у разум и рационалан поглед на свет, високо поштовање науке и научних достигнућа, итд.

Ипак коначни списак аутентичних европских вредности није могуће навести. То је отворена листа која се допуњује сваки пут кад се деси проширење ЕУ.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Један од важних аспеката идентитета појединаца на аналитичком плану јесте њихова повезаност са различитим територијално-културним целинама. Стога смо као један од циљева истраживања поставили повезаност испитаника са различитим територијалним оквирима у којима живе: местом становања (градом или селом), општином, регијом, државом, све до територија које превазилазе оквир националне државе као што су Југоисточна Европа (Балкан) и Европа. Други циљ истраживања је био утврдити ставове испитаника о томе шта по њиховом мишљењу чини окосницу европског идентитета. У ту сврху је испитаницима понуђено десетак типичних формулација „шта значи бити Европљанин“, а они су за сваку од њих требали да наведу колико је то важно, по њиховом мишљењу.

Резултати истраживања зависе, између осталог, од начина формулисања питања. Од испитаника се тражило да процене, а не да рангирају своју блискост са различитим територијалним целинама, односно да се изјасне колико су, по њиховом мишљењу, важна различита схватања европског идентитеа. Другим речима, испитаници нису требали правити избор између различитих одговора него за свако појединачно одређење рећи колико је, по њиховом мишљењу, важно. Иако се овај методолошки поступак може оспоравати[23], он нам је омогућио да потпуније проверимо наше хипотезе.

ХИПОТЕЗЕ

Првом хипотезом се заступа став о вишеструкости идентитета. Сматрамо да је реално очекивати да појединци имају више идентитета, између којих постоји одређени степен сагласности, односно несагласности, што зависи од ак-

[23] Видети Инглхарт; према Секулић 2014: 105.

туелних друштвених околности, животних приоритета појединаца, његовог социјалног хабитуса, итд . Кад су у питању различити облици територијалног идентитета претпостављамо да су код испитаника највише изражени локални и национални идентитет. Идентификација са непосредним окружењем је најбитнија за свакодневни живот појединца, док је идентификација са сопственом државом и нацијом део националне културе и један од најпостојанијих елемената колективне идентификације.

Другом хипотезом засупамо став да појам европског идентитета подразумева више значења. Ова хипотеза произилази из просте чињенице да је ЕУ заједница различитих нација које имају различиту историју, културу, традицију, говоре различитим језицима, итд. Свака нација гледа на пројекат изградње европског идентитета из другачије перспективе, има другачију визију каква треба да буде ЕУ, односно како то постићи. С друге стране, то не значи да европске нације не могу постићи „вредносни консензус“ и изградити заједнички идентитет који је неопходна претпоставка одржања ЕУ.

ПОДАЦИ

Подаци су прикупљени у првој половини 2014. године анкетирањем средњошколаца и студената који су се у том тренутку школовали у Шапцу. У наставку ћемо навести основне карактеристике узорка. Узорак се састојао од 108 испитаника, од чега 92 средњошколца и 16 студената. У погледу полног састава узорак је био релативно уједначен, састојао се од 44 младића и 62 девојке (два испитаника нису навели пол). Старост испитаника се кретала у границама од 15 до 21 година, односно најстарији испитаник је био 1993. годиште, а најмлађи 1999. годиште. Ипак, највећи део испитаника су били 1996. и 1997. годиште (32, односно 34 испитаника), затим 1995. и 1998. годиште (14 и 18 испитаника), док су 9 испитаника били старији или млађи. Према месту становања, највећи део испитаника живи у градским срединама (36 у центру града и 23 у ширем градском подручју), у селу живи 37, а у приградском насељу 11 испитаника. Велику већина испитаника чини локално становништво које живи на територији општине Шабац (92), док 15 њих живе у Владимирцима, Богатићу, Лозници, Руми и Ваљеву.

РЕЗУЛТАТИ

Најпре ћемо анализирати повезаност испитаника са различитим територијалним ентитетима, почевши од локалног, преко регионалног и националног, до наднационалног нивоа. Резултати истраживања показују да је највећа повезаност младих са локалним срединама (градовима и селима у којима живе) и са Србијом. Око 80% младих је повезано са градом или селом у којем живе док повезаност са Србијом истиче 72% испитаника. То се види и по просечним скоровима на скали од 1 до 4, који износе 3,03 за повезаност са градом/селом и 2,93

за повезаност са Србијом[24]. Коефицијенти варијације у ова два случаја спадају међу најниже у истраживању што значи да је повезаност испитаника са овим ентитетима најстабилнија.

Нижи степен повезаности испитаника постоји кад је у питању повезаност са општином и регијом у којој живе. Ипак, проценат испитаника који су повезани са ова два територијална ентитета је виши од процента испитаника који са њима нису повезани. Другим речима 66% испитаника су повезани са својом општином, а 51% са регијом. Просечан скор који изражава повезаност са општином износи 2,64 а кад је у питању повезаност са регијом приближава се теоријској средини и износи 2,54. Коефицијенти варијације су за нијансу виши, али у статистичком смислу конзистентност ставова испитаника није много смањена.

Најнижи ниво повезаности постоји кад је у питању повезаност испитаника са наднационалним ентитетима, као што су Југоисточна Европа и Европа. Међутим, занимљиво је да је већи проценат испитаника повезан са Европом него са Југоисточном Европом (39% према 34%). С друге стране, знатно је већи и проценат испитаника који су изразили екстремни облик неповезаности са Европом у односу на Југоисточну Европу (37% према 23,6%), што доприноси да је просечан скор за повезаност са Европом (2,15) мањи у односу на повезаност са Југоисточном Европом (2,20). У оба случаја коефицијенти варијације су релативно високи (посебно у случају повезаности са Европом) што указује на неконзистентност у одговорима испитаника, односно неслагање испитаника око повезаности са наведеним ентитетима. Овим је наша хипотеза о вишеструкости идентитета потврђена.

Резултати које смо добили су слични резултатима за Хрватску који су добијени на подацима из 2004. године[25]. И у Хрватској је најизразитија била повезаност испитаника са градом/селом, а затим са државом, као и у Србији десет година касније. Међутим, постоји једна битна разлика која се огледа у томе да је повезаност испитаника са свим територијалним целинама била изнад оне која је добијена у нашем истраживању. Повезаност са градом/селом и државом изражава преко 90% испитаника, а и повезаност са Европом је била значајно виша, изражава је 52,4% испитаника (уз напомену да је Хрватска тек деценију касније ушла у ЕУ). Једино је повезаност са Југоисточном Европом упоредива са оном добијеном у Србији и износи 36,5%. Из овога се могу извући три закључка. Прво, да су грађани Србије слабије интегрисани у различите територијалне организација у којима живе (од локалних до наднационалних) у односу на грађане Хрватске. Друго, грађани Хрватске су у већој мери повезани са Европом од грађана Србије, што је изненађујући податак с обзиром да су у Србији анкетирани млади људи који су у последње две и по деценије у великом броју емигрирали у европске земље у потрази за бољим животом. Треће, у Србији је повезаност са ЈИ Европом и Европом скоро изједначена, док је у Хрватској повезаност са Европом знатно израженија од повезаности са ЈИ Европом.

---

[24] Већи скор означава снажнију повезаност а теоријска средина скале износи 2,50.
[25] Уп. Секулић 2014: 99-114.

Да бисмо детаљније испитали везу између различитих облика територијалне повезаности у анализу ћемо укључити Пирсонове коефицијенте корелације и упоредити их са подацима за Хрватску.

Табела 1: *Неки људи воле свој град или село и осећају се повезани с њим. Други не осећају толику повезаност са градом/селом него више са крајем у којем живе, са својом државом или са делом света у којем се та држава налази. Колико се ви осећате повезани са следећим местима?*

	Врло повезан (%)	Повезан (%)	Не баш повезан (%)	Уопште нисам повезан (%)	Арит. средина (1-4)	Станд. девијација	Коеф. Варијације (%)	Број испитаника
Град/село	31,5	48,1	12,0	8,3	3,03	0,880	29,04	108
Општина	11,3	54,7	20,8	13,2	2,64	0,853	32,31	106
Регија	14,2	36,8	37,7	11,3	2,54	0,875	34,45	106
Србија	32,0	39,8	17,5	10,7	2,93	0,963	32,87	103
ЈИ Евр.	9,4	24,5	42,5	23,6	2,20	0,909	41,32	106
Европа	13,0	25,9	24,1	37,0	2,15	1,066	49,58	108

Табела 2: Пирсонови коефицијенти корелације између различитих нивоа територијалне повезаности испитаника

	Повезаност са општином	Повезаност са регијом	Повезаност са Србијом	Повезаност са ЈИ Европом	Повезаност са Европом
Повезаност са градом/селом	,526**	,418**	,518**	,146	-,164
Повезаност са општином		,400**	,431**	,198**	-,052
Повезаност са регијом			,512**	,210*	,039
Повезаност са Србијом				,345**	,019
Повезаност са ЈИ Евр.					,472**

** Корелација на нивоу значајности 0,01 (двосмерни тест).
* Корелација на нивоу значајности 0,05 (двосмерни тест).

Прво што се може приметити је да су највише корелације заступљене код повезаности испитаника са територијалним јединицама на локалном, регионалном нивоу и нивоу државе. Иста ситуација је била и код хрватских грађана. Позитивна корелација постоји и код повезаности између ЈИ Европе и Европе, с тим што је код грађана Хрватске та повезаност била већа него код грађана Србије. Међутим, ситуација се мења уколико посматрамо повезаност између поднационалних и наднационалних идентитета. Умерена корелација постоји кад је у питању повезаност између поднационалних/националног идентитета и балканског идентитета, с том разликом што је повезаност између националног и балканског идентитета већа код испитаника из Србије у односу на испитанике из Хрватске. То је вероватно последица настојања хрватске елите да се након отцепљења од Југославије створи слика о Хрватској као делу *Mitteleurope*, а да се остатак

Југославије представи као део источноевропске културе[26]. Још веће разлике између грађана Србије и Хрватске постоје кад је у питању корелација између поднационалних/националног идентитета и европског идентитета. У случају грађана Србије она не постоји, док је код грађана Хрватске европски идентитет у корелацији са свим облицима идентитета осим оног који изражава повезаност са градом/селом. Премда корелација између европског и локалног (градског и општинског) идентитета код грађана Србије није статистички значајна, важно је приметити да има негативни предзнак што нам говори о антиевропском расположењу код становништва Србије које има изражен локални идентитет. Без додатне анализе је тешко тврдити да ли је то последица традиционализма код ове категорије становништва или је у питању негативан став грађана Србије према ЕУ услед непринципијелне политике коју је ЕУ водила према Србији после распада Југославије. Изгледа да су међународна изолација Србије, увођење економских санкција и бомбардовање Србије од стране земаља ЕУ произвели извесну тензију између поднационалних/националног и наднационалних идентитета код грађана Србије и негативан став према Европи. Из овога се може закључити да је теза о когнитивној мобилизацији добила своју емпиријску потврду.

Уз помоћ анализе главних компоненти можемо добити прецизнију слику о груписању различитих идентитета.

Табела 3: Матрица ротираних компоненти

	Компонента	
	1	2
Повезаност са местом становања (градом или селом)	,815	
Повезаност са Србијом	,787	
Повезаност са општином	,758	
Повезаност са регијом	,721	
Повезаност са Европом		,878
Повезаност са Југоисточном Европом		,817

Метод екстракције: метод главних компоненти.
Метод ротације: Varimax са Kaiser нормализацијом.

Факторском анализом смо екстраховали два фактора који заједно објашњавају 66,59% укупне варијанте (први фактор објашњава 42,338% а други 24,253% варијанте). Корелација између фактора износи 0,237. Из табеле 3 се види да поднационални и наднационални идентитети припадају различитим факторима, односно да се јасно диференцирају у свести испитаника.

Сада ћемо се фокусирати на схватање европског идентитета у свести испитаника. Испитаницима су понуђене различите формулације европског идентитета, а они су за сваку појединачно требали да кажу колико је битна у одређењу овог појма.

[26] Хрватски председник Фрањо Туђман је једном приликом рекао: „Хрвати припадају друкчијој култури – друкчијој цивилизацији од Срба. Хрвати су дио западне Еуропе, дио медитеранске традиције ... Срби припадају истоку. Они су источњаци, попут Турака и Албанаца. Они припадају византинској култури ... Унаточ сличним језицима, ми не можемо бити заједно“ (Viorst према Секулић 2014: 99).

Табела 4: *Људи се често веома разликују у мишљењу шта то значи бити „Европљанин“. Колико су, по Вама, следеће ствари важне да бисмо неког могли сматрати „Европљанином“:*								
	Врло важно (%)	Важно (%)	Мало важно (%)	Није важно (%)	АС (1-4)	СД	КВ (%)	Бр. исп.
Да је толерантан према припадницима других религија	38,0	29,6	17,6	14,8	2,91	1,072	36,84	108
Да прихвата европску културу и традицију	22,2	40,7	22,2	14,8	2,70	0,979	36,26	108
Да је толерантан према досељеницима из Африке и Азије	31,5	24,1	27,8	16,7	2,70	1,087	40,26	108
Да се осећа „Европљанином“	19,2	37,5	22,1	21,2	2,55	1,032	40,47	104
Да је рођен у Европи	16,8	36,4	24,3	22,4	2,48	1,022	41,21	107
Да поштује законе и институције ЕУ	13,1	32,7	29,9	24,3	2,35	0,991	42,17	107
Да говори енглески (ако му то није матерњи језик)	13,2	32,1	24,5	30,2	2,28	1,040	45,61	106
Да је хришћанин (католик, православац или протестант)	14,0	29,9	21,5	34,6	2,23	1,078	48,34	107
Да су му оба родитеља рођени у Европи	7,5	26,4	33,0	33,0	2,08	0,947	45,53	106
Да се школовао у Европи	2,9	25,0	36,5	35,6	1,95	0,852	43,69	104

Одговори испитаника изражавају прилично подељене ставове о европском идентитету. Ипак, највише испитаника истиче толерантност као важно својство Европљана. Толерантност према припадницима других религија као важну особину „Европљана“ истиче 67,6% испитаника а толерантност према досељеницима из Африке и Азије 55,6% испитаника. Поред толерантности, коју можемо сматрати универзалном цивилизацијском вредношћу, испитаници у великом проценту истичу и културне специфичности по којима се „Европљани“ разликују од остатка света. Тако важност прихватања европске културе и традиције истиче 62,9% испитаника, да се осећају „Европљанином" сматра важним 56,7% испитаника, а важност европског порекла (да су рођени у Европи) 53,2% испитаника. Сви досадашњи ставови о томе кога можемо сматрати „Европљанином“ су имали натполовичну већину присталица међу испитаницима, што се може закључити и по просечним скоровима који су изнад теоријских (осим у случају ставке о европском пореклу где је скор 2,48). Такође, коефицијенти варијације код ставки су били релативно ниски што упућује на конзистентност ставова испитаника. Следи неколико ставки код којих је проценат присталица био мањи од процента испитаника који их сматрају „мало важним“ или „неважним“. Тако поштовање закона и институција ЕУ сматра важним само 45,8% испитаника, што је проблематично са становишта процеса политичке интеграције Србије у ЕУ. Но, већинско испољавање негативног става грађана Србије према институцијама ЕУ треба схватити као вид протеста против политике изолационизма коју је ЕУ водила према Србији непосредно после распада бивше Југославије, све до бомбардовања Савезне Републике Југославије, али и после тога. Ипак, процес ин-

теграције у ЕУ је немогућ без прихватања њених институција и закона а тога је свесна скоро половина испитаника који истичу важност њиховог поштовања. Готово исти проценат испитаника као у претходном случају, односно 45,3% испитаника, сматрају да је важно знати енглески језик, при чему се његово значење овде треба схватити као универзално средство комуникације, а не као инструмент културног империјализма једне нације. Релативно мали проценат испитаника (43,9%) истиче хришћанску традицију као основ европског идентитета, што се може довести у везу са процесом секуларизације, који се најјаче испољава управо на европском континенту[33], као и са пројектом изградње мултикултурне и мултиконфесионалне Европе, за шта се издвајају огромна финансијска средства и што се доста промовише у медијима. Само трећина испитаника сматра да је важно имати оба родитеља рођена у Европи, што је вероватно последица прихватања реалности да се у Европу последњих деценија усељава велики број људи, пре свега из Африке и Азије. Коначно, најмање испитаника сматра да је важно да се неко школовао у Европи да бисмо га могли сматрати „Европљанином“ (27,9%). Очигледно је да ови подаци потврђују и хипотезу о вишеструком значењу европског идентитета. Међутим, без обзира што је европски идентитет флуидан, без много заједничких елемената, његова вишезначност дозвољава извесну флексибилност и очување националних специфичности различитих нација што може бити његова главна предност у будућности.

ЗАКЉУЧАК

У раду смо показали да је европски идентитет код младих у Србији сегментиран и вишезначан. Пре свега, европски идентитет је у сталном међудејству са другим територијалним идентитетима, међу којима су посебно раширени идентитети са местом живљења и са државом. Судећи према резултатима истраживања рекли бисмо да се европски идентитет код младих у Србији не развија као надоградња нижих облика идентитета, како то предвиђа теза о когнитивној мобилизацији, односно схватање о „угњежденим идентитетима“, него да има специфичну генезу. То је вероватно последица непринципијелне и понижавајуће политике коју је ЕУ водила према Србији после распада Југославије, поготово током деведесетих година прошлог века (стварање медијске слике да је Србија одговорна за рат у бившој Југославији, увођење исцрпљујућих економских санкција, бомбардовање СР Југославије од стране неких земаља чланица ЕУ, итд). С друге стране, супротна (подржавајућа) политика ЕУ према Хрватској је произвела да се код грађана Хрватске снажније развије европски идентитет и да буде повезан са другим облицима територијалних идентитета (са државом, регијом и општином).

[33] Вукомановић Милан „Ревитализација религије у Србији и концепт многоструке модерности“, у: М. Лазић, С. Цвејић прир. *Промене основних структура друштва Србије у периоду убрзане трансформације*, Београд: ИСИФФ, 2013.

Поред тога што је недовољно раширен, европски идентитет у Србији је и вишезначан. У главама испитаника не постоји јасно и недвосмислено схватање шта значи бити „Европљанин“. Највише испитаника истиче толерантност (према другим религијама и нацијама) као суштинско обележје Европљанина, али се доста истиче и значај прихватања европске културе и традиције, осећај европејства и европско порекло (место рођења у Европи). Поштовање закона и институција ЕУ се сматра мање важном одредницом европског идентитета што је вероватно последица незадовољства становништва Србије политиком коју је ЕУ спроводила према Србији и њеним грађанима од распада Југославије. Слично томе, мањи значај се придаје знању енглеског језика, хришћанској традицији, томе да су им родитељи рођени у Европи или да су се школовали у Европи (мисли се на испитанике).

ЛИТЕРАТУРА

- Бељинац Никола „Да ли је уставни патриотизам могућ у мултикултурним друштвима“, *Годишњак*, број 6, Београд: ФПН, 2011.
- Brubaker R. „The Manichean Myth: Rethinking the Distinction Between 'Civic' and 'Ethnic' Nationalism“, in: H. Kresi, R. Armingeon, H. Siegrist, A. Wimmer (ed.) *Nation and National Identity. The European Experience in Perspective*, Chur-Zurich: Verlag Ruegger, 1999.
- Castells Manuel, *Kraj tisućljeća*, Zagreb: Golden Marketing, 2003.
- Dussel Enrique „Europe, Modernity and Eurocentrism“, *Napanlta: Views from South 1.3*, 2000, 1: 465-478.
- Emerson Michael, What values for Europe? The ten Commandements, *CEPS Policy Brief*, No. 65, 2005. Dostupno na http://ceps.be
- Golka M. , *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznan, 1999.
- Habermas Jurgen, *The Philosophical Discourse of Modernity: Twelve lectures*, Massachusetts Institute of Technology Press, Cambridge Mass, 1990.
- Inglehart Ronald, *Culture Shift in Advanced Industrial Societies*, Princeton University Press, 1990.
- Inglehart Ronald, *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton University Press, 1997.
- Jacobs D., Maier R. „European Identity: construct, fact and fiction“, in: Gastelaars M., de Ruijter A. (ed.) *A United Europe. The Quest for a Multifaceted Identity*, Maastricht, Shaker, 1998. http://users.belgacom.net/jacobs/europa.pdf (04.02.2011.)
- Каменов Жељка и други „Однос националног и еуропског идентитета и ставови према еуропским интеграцијама грађана Загреба и Новог Сада“, *Друштвена истраживања*, број 4-5 (84-85), 2006, стр. 867-890.

- Kirch A., Rull E. & Tuisk T. „Group Identity Dynamics of Estonian and Polish Students in the EU Integration Process“, *Trames*, 5 (55/50), 2001, 4: 321-335.
- Medrano J. D., Gutierrez P. „Nested Identities: national and European identity in Spain“, *Ethnic and Racial Studies*, 24 (5), 2001: 753-778.
- Pinterič Uroš 2005. „National and Supranational Identity in Context of the European Integration and Globalization“, *Društvena istraživanja*, broj 3 (77), 2005: pp. 401-420.
- Секулић Душко *Идентитет и вриједности*, Загреб: Политичка култура, 2014.
- Such Jan „Nacionalni identitet naspram europskog identiteta“, *Politička misao*, Vol. XXXVII, br. 4, 2000.
- Tajfel H. *Social Identity and Intergroup relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1982.
- Врабец Самир „Конституционализам, еуропски устав и еуропски идентитет у Хабермасовим политичким списима“, *Политичка мисао*, год. 51, број 4, 2014: стр. 7-25.
- Вукомановић Милан „Ревитализација религије у Србији и концепт многоструке модерности“, у: М. Лазић, С. Цвејић прир. *Промене основних структура друштва Србије у периоду убрзане трансформације*, Београд: ИСИФФ, 2013.
- Вулетић Владимир „Европски идентитет српске политичке и економске елите“, у: С. Вујовић ур. *Друштво ризика. Промене, неједнакости и социјални проблеми у данашњој Србији*, Београд: ИСИФФ, 2008.

Aleksandar Jankovic

WHAT DOES IT MEAN TO BE A "EUROPEAN"?

Abstract

The paper discusses the formation of European identity. Its formation is influenced by continuous integration processes that take place at several different levels: local, regional, national and European. The dialectic of these processes affects the constitution of European identity in three different areas: economics, politics and culture. The current process of European integration has had the most of its success on the economic front, while there are numerous problems in the political and cultural areas. This paper demonstrates that young people in Serbia have different understandings of what it means to be a "European". In other words, European identity is a multi-layered and multifaceted concept, and the process of European integration, which will take place in the future, will have a significant impact on its (re)constitution.

***Key words**: European Union, identity, integration, European, Serbia, Croatia.*

УДК316.32(477:061EU

Александар Мељничук*
Харков, Украјина

ПУТ УКРАЈИНЕ У ЕВРОПСКУ УНИЈУ ИЛИ ПУТ У НИГДИНУ

Сажетак

Две године после Мајдана (2013-2014), Украјина иде путем дефинитивног кидања свих остатака економских веза са Руском Федерацијом. Резултат тога је и губљење тржишта са своју индустрију и пољопривредне производе у Русији, као и губљење трговачко-економских привилегија. Страда и украјинско тржиште рада, делом због смањења производње (због губљења руског тржишта), а делом због новог миграционог законодавства (како у Русији тако и у Украјини). Раније Украјинцима није било никакав проблем да оду до Подмосковља и зараде, а сада је тешко прећи украјинско-руску границу.

Кључне речи

Украјина, Европска унија, интеграције, политика, глобализација, Евоазијски савез

Ситуацију би могла поправити интезивнији процес интеграција Украјине у Европску унију, међутим и овде, благо говорећи, постоје проблеми. Данас Европска унија само узима и не жели никоме ништа да дâ. Потписавши Уговор о асоцијацији са Европском унијом, Украјина је принуђена да испуни низ захтева, не само економског, него и политичког карактера и да спроведе део унутрашњих реформи.

Сложеност процеса европских интеграција за Украјину признају и западни аналитичари. На пример, колумниста британског листа *The Times*, Роџерс Бојс, изложио је мишљење да ЕУ цинично обмањује Украјину и шаље противуречне сигнале о томе да ли је желе у својим редовима. Бојс сматра да Украјина никада неће постати члан ЕУ, а као разлог наводи велики број незапослених Украјинаца, који би преплавили европско тржиште рада, јер само чекају могућност да се покрену, а такође као ограничавајући фактор за пријем нових чланица је и општа криза у Унији.[1]

Професор норвешког Института стратешких истраживања, Ерик Рајнер, још је у октобру 2015. године указао да у Споразуму о асоциајцији Уније и Украјине, одсуствује једнакост партнера, јер „садржи став да уколико украјинска индустрија буде сметала европској, онда Унија има право да ограничи украјински извоз“.[2]

---

*аналитичарЈугозападног центра политичких истраживања

[1] http://www.thetimes.co.uk/tto/opinion/columnists/article3932912.ece

[2] http://minfin.com.ua/2015/10/09/9985592/

Бројни украјински експерти такође не деле еврооптимизам украјинског председника и владе, сматрајући да потписани Уговор о асоцијацији и зони слободне трговине и чак теоријско чланство Украјине у ЕУ није повољно за земљу. Уместо раста инвестиција, којима се надају представници украјинске политике, наставља се масовно затварање украјинских предузећа, а производња се стално снижава фактички у свим областима, уз истовремено повећање увоза из ЕУ, што дефинитивно подрива и без тога ионако слабу украјинску привреду.[3]

Све ово се одражава и на државни буџет, који, према неким оценама, иде ка тенденцији годишњег смањења прилива средстава између 10 – 15 одсто. Део украјинске робе нема конкурентску способност у поређењу са робама које се продају на тржишту ЕУ, који је уз то ограничен квотама и стандардима, који се разликују од оних у Украјини, а да се уподобе, потребно је купити нове машине за производњу, као и нова законодавна база, које у Украјини нема, чак ни у фази нацрта.[4]

Године 2016, 18. јануара, после ступања на снагу Споразума о зони слободне трговине (ЗСТ) између Украјине и ЕУ, велики пољопривредни произвођач, милијардер и неградски саветник председника Украјине, J. A. Косњук у интервјуу „Гласу Америке“, изјавио је да ЗСТ представља „обману Украјине“, јер у пракси „није дошло до отварања тржишта“... Европа говори о ЗСТ са Украјином, али истовремено потписана је гомила изузетака и ограничења искључиво за извоз украјинске робе“. Кисњук потом указује да је „за извоз робе из Украјине утврђено катастрофално више ограничења и квоти него иначе“.[5]

Према информацијма компаније «Про Агро», на дан 8. јануара 2016. године дефинисане су квоте за извоз украјинске пшенице у ЕУ у износу од 295 444 тона пшенице и 3 790 тона јечма, што је представљало 31,10 и 1,52 одсто од годишње квоте. Квота на извоз кукуруза износила је 400 000 тона. Годишња квота за извоз ових пољопривредних производа из Украјине у ЕУ је испуњена већ у марту, при чему је остало непродате робе за најмање још три квоте.[6]

Најбољи са аспекта зараде и најмодернија производања унутар ЕУ размештена је у Немачкој и Француској, док Украјина у оквиру интеграција доживљава деиндустријализацију, губљење економоске самосталности и производних ланаца.

Овде треба приметити да уз све то сама ЕУ не манифестује јединство у питању Украјине, што је јавно показала Холандија, која је одбила да ратификује Споразум о асоцијацији Украјине са ЕУ. Ово се објашњава нарастајућим центрифугалним тенденцијама у ЕУ. Ако су раније ове тенденције биле у већој мери

---

[3] http://www.2000.ua/v-nomere/derzhava/ekspertiza/sojuz-ili-zona_arhiv_art.htm

[4] http://inpress.ua/ru/club/15038-nezavisimosti-net-ukraina-upravlyaemoe-gosudarstvo-kotoroe-dobrovolno-idet-v-mogilu-aleksand-dudchak

[5] http://news.finance.ua/ru/news/-/367461/vladelets-nasha-ryaba-i-agroholdinga-mironovskij-hleboprodukt-zhaluetsya-chto-zst-s-evropoj-eto-obman-ukrainy

[6] http://www.proagro.com.ua/news/ukr/8270.htm

сакривене од јавности, то после Brexit-а више нема никаквих сумњи да оне постоје и да наносе реалне последице.

Проживљавајући велику кризу ЕУ тежи да проблеме реши на штету нових европских држава, у том смислу и Украјине. Међу примерима који ово потврђују је и ситуација са мигрантима из Северне Африке и Блиског ситока, коју државе европског „језгра“ упорно желе да „преусмере“ ка Источној Европи.

Каква би требала бити политика украјинског руководства у овоим тешким временима?

Идеална варијанта је ова: обезбедити подршку сопственог становништва, тј. стећи поверење за даље кораке. Ово је могуће урадити посредством свеукрајинског референдума о мораторијуму на Споразум о асоцијацији са ЕУ. Уколико украјински народ на референдуму подржи евроинтеграционе тенденције владе, онда је и заслужио актуелну судбину. Уколико народ не пружи подршку, онда постоји шанса да се све још једном промисли и могуће, ако Бог не буде ћутао, зауставити се на ивици провалије.

Одржавање референдума је идеална варијанта. Надамо се да групације које стоје иза рушења државе, имају још довољно здравог разума и осећаја дуга да би донеле овакву одлуку, мада је у то тешко поверовати. Зато се сва нада полаже на елите најразвијенијих региона Украјине, тј. елите које највише (разуме се после народа) страдају, благо говорећи, од непримишљене стратегије европских интеграција и темпа реализације овога.

Управо елите Одесе, Харкова и Запорожја могу данас иницирати у својим регионима локалне референдуме, на којима би становништво, на крају крајева, имало могућност да се изјасни да ли жели у Европу или не.

Са руског превео
Зоран Милошевић

Александр Мельничук

Путь Украины в Евросоюз или дорога в никуда

Резюме

Два года после Майдана 2013-2014 гг. Украина неуклонно идет по пути разрыва остатков экономических связей с РФ. В результате она утрачивает рынки сбыта своей промышленной и сельскохозяйственной продукции в России, теряет торгово-экономические преференции в двусторонних отношениях. Серьезнейшим образом страдает украинский рынок труда – отчасти из-за сокращения производства (опять же вследствие утраты позиций на российском рынке), отчасти из-за ужесточения миграционного законодательства (как России, так и Украины). Если раньше украинцам не составляло никакого труда поехать на заработки в Подмосковье, то теперь пересекать российско-украинскую границу становится все трудней и трудней.

НАША ИЗДАЊА

- Зоран Милошевић, *Нова логика империје*
- Раде Божовић, *Стваралачка снага Енглеза*
- Зоран Милошевић, *Терористи или жртве Запада,* муслиманско питање у Европској унији
- *Украјинско питање данас*, зборник радова
- *Унија*, политика Римокатоличке цркве према православним Словенима, зборник радова
- *Где ти је држава, Каине?*, зборник радова
- Милан Дамјанац, *Самомрзећи Срби*, Српски идентитет у 21. веку
- Хасан Ребац, *Срби исламске вере*
- *Небеска геополитика*, Ватикан и међународни односи, зборник научних радова
- Иван А. Чарота, *Белроусија и Србија*, трагом изајамног упознавања и деловања

www.carsa.rs

Телефон

064 224 33 49

e-mail: zoran.milosevic@yandex.ru

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

341.17(47+57)(082)
327.39(4+5)"19/20"(082)
911.3::327(497.11)"19/20"(082)

СРБИЈА и Евроазијски савез / приредио Зоран Милошевић ; [преводиоци Татјана Вучинић-Маљевић, Зоран Милошевић, Стефан Милошевић]. - Шабац : Центар академске речи ; Београд : Међународна словенска академија, Српско одељење, 2016 (Бања Лука : Маркос). - 288 стр. ; 25 cm. - (Едиција Геополитичке расправе ; књ. 5)

Тираж 500. - Стр. 7-8: Предговор / Приређивач. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз већину радова. - Резимеи на више језика.

ISBN 978-86-80142-12-8

а) Евроазијски економски савез - Србија - Зборници b) Евроазијство - 20в-21в - Зборници c) Геополитика - Србија - 20в-21в - Зборници
COBISS.SR-ID 225472524